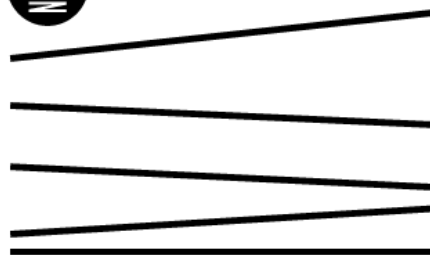

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Bindbetegnelse | Volume Statement:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

ved et Selskab.

Skandinavisk Museum

1800; Vol. 2

København : Forlagt af Jens Kragh Höst,
1798-1803

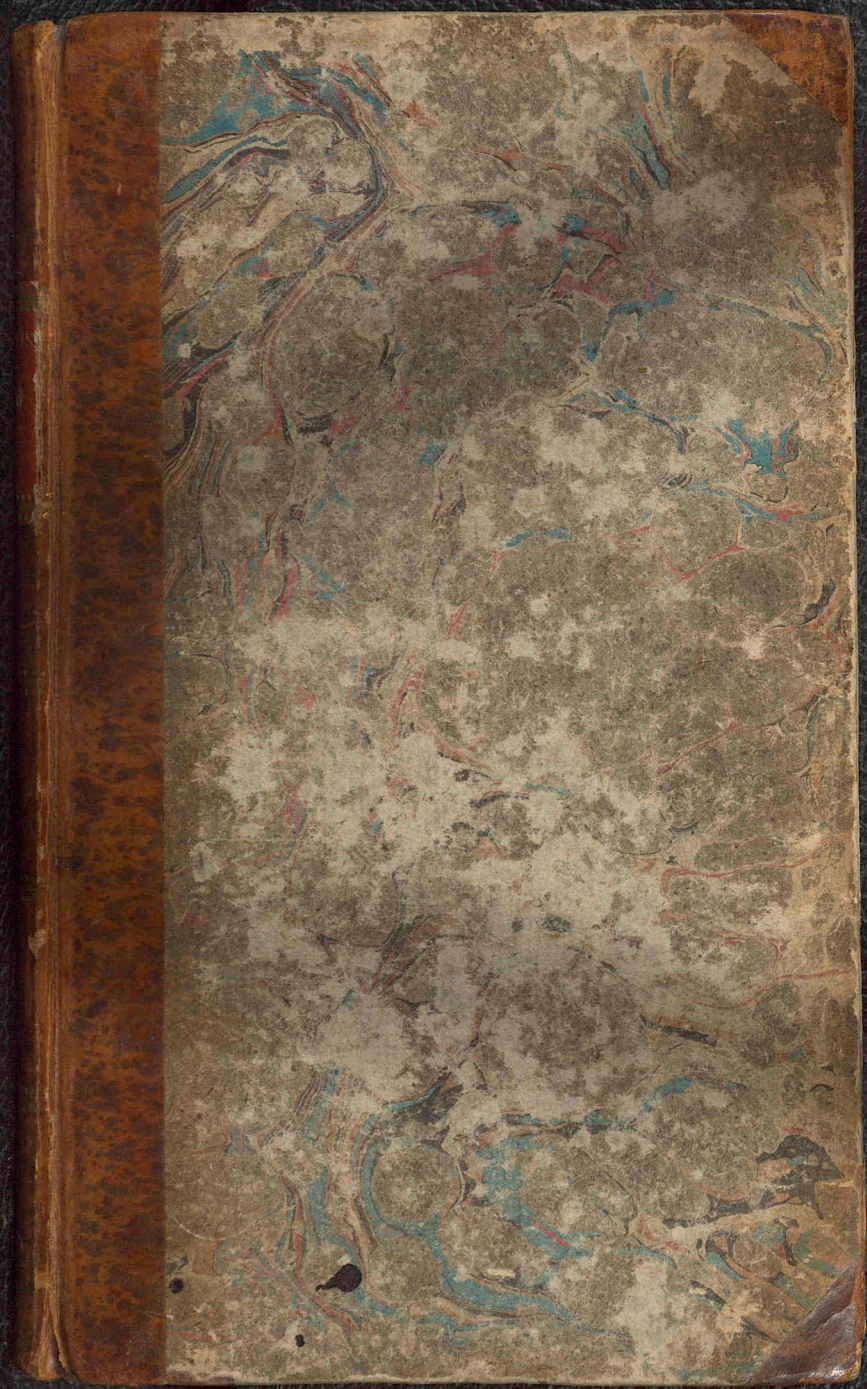
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

49. - 17. - 8°

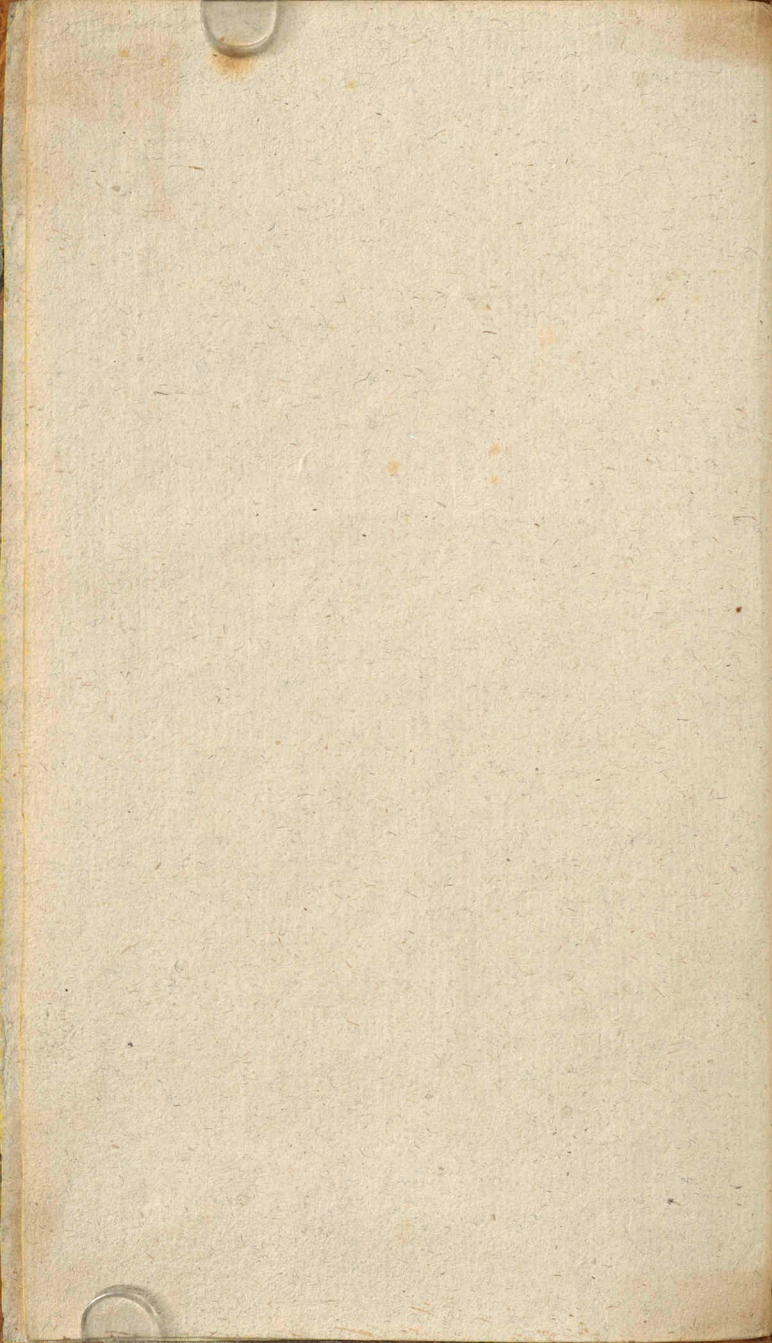
Ex 1

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130024101488

Skandinavisk
Museum.

ved et Selskab.

For Aaret 1800.

Andet Bind.

Kiöbenhavn

Forlagt af Jens Kragh Høst
Trykt hos J. F. Mortorstes Enke & Comp.

G. N. Angelo fecit.

49, - 17, - 8°

ex. 1.

THORGRIM PRUDE

og hans Søn

V I G L U N D.

Biographisk Fortælling

oversat

af det ældre skandinaviske Sprog

af

ABRAHAMSON.

Originalen findes i den Samling som paa Vicelaugmand Björn Marcussens Forlag, under Titel; *Nockrer margfro-der Sögu-Thættur Islendinga* er trykt i Hoolum 1756 hos Halldor Eriksen i 4to, og indeholder foruden denne endnu 8 andre Sager. Denne findes S. 15 F.

I.

Harald Haarfager blev Enevolds-Konge over hele Norrig. Han var af udmærket Forstand og særdeles duelig i alle de Övelser der sömmede en Kon-
Scand. Museum.

ge. Hans Hoffolk *) vare mange, og udvalgte Mænd, bekiendte for Tapperhed og berømmelige Bedrivter. Og ligesom Kongen attraaede at have udsøgte Folk i sit Følgeskab, saa bleve de ogsaa underholdt bedre end Andre; thi Kongen sparede paa dem hverken Penge, eller sit Medhold, saa-lange de ikke selv forspildte det.

Men paa den anden Side lode de meget ilde, der satte sig op mod hans Magt eller gjorde mod hans Villie: nogle dreves af Landet, nogle dræbtes, og da inddrog Kongen al deres efterladte Eien-
dom under sig. Mange betydelige Mænd flyede dengang fra Norrig, da de, som ogsaa vare af fornem Herkomst, ikke kunde taale Kongens alt for store Myndighed, og heller vilde forlade deres Fædrenejorder, Frænder og Venner, end at lade sig paalægge Aag af Kongen, og underkastes hans Egenraadighed. De tyede til forskiellige Lande, og Island fik i Haralds Tid de fleste Indbyggere; thi der søgte Mange hen, der ikke vilde lade sig underkue af ham.

*) Krigere, som vare daglig hos Kongen, og holdtes af ham med Kost og jevnlig fik Foræringer af Klæder, Vaaben og desl. af ham.

I Norrig levede dengang *Thorer*, Jarl *) over en Provinds. Baade han og hans Kone vare af anseelig Herkomst. De havde kun eet Barn, en Datter som hedde *Olöve*, og alt i Barndommen var særdeles artig, og saa smuk, at hun holdtes for den deiligste Pige i hele Landet, hvorfor hun almindelig kaldtes *Olöve Soelstraale*. Hendes Fader lod opføre et Værelse **) til hende, som i alle Dele var meget vel bygget. Væggene vare ud-skaarne og indlagte med Guld, og ligesaa var Bygningen udenpaa som pynteligst; der boede Jarlens Datter med sine Piger. Jarlen lod komme de Fruentimmer, som han spurgte vare dueiligst, og lod dem undervise hans Datter i alle de qvindelige Færdigheder, dem førnemme Jomfruer burde at have Övelse udi; thi han vilde at hans Datter skulde overgaae Andre ligesaaledes i alle Fruentimmer-Arbejder, som hun overgik dem i Skiönhed.

*) Sratholder, Guvernör.

**) I hine Tider var hvert Værelse et Huus for sig; saa en Gaard bestod af en Samling Huse, byggede i een eller to Rader ved Siden af hinanden, omgiven af en fælles Indhegning af Gierde, Plankeværk, Tömmervæg eller dsl.

Imidlertid voxte hun til, og nu meldte sig mange betydelige Friere; men Jarlen var vanskelig, og der fandtes ikke den, han vilde give hende til. Alle fik de med Höflighed det Svar: at han endnu ikke vilde gifte hende, og ingen blev behandlet med Ringeagtelse, hverken i Ord eller Adfærd. Saaledes gik det hen en Tidlang og Jarlen var agtet og æret af Alle.

Dengang havde en Mand ved Navn *Keril* en deel af *Rommerige* *) under sin Bestyrelse. Han var i stor Anseelse og meget velhavende. Hans Kone hed *Ingeborg* og var af fornem Herkomst. De havde to Sønner: *Sigurd* med Tilnavn: den spage, og *Gunlaug* som kaldtes: den stolte. *Keril* underviste sine Sønner i alle de Færdigheder, som i de Tider krævedes af en Mand; thi *Keril* selv var særdeles vel övet i sligt. De to Brödre havde en heel Deel velbetalte Opvartere, og at ride med disse i Skoven paa Jagt var deres meste Idræt, og raske vare de til alle deres Foretagender. *Keril* selv var en vældig Stridsmand, som i 24 Enekampe havde hvergang overvundet sine Modstandere.

*) Nu övre og nedre Rommerige Fogderie i Kristiania Amt. Aggershuus Stift.

Han levede prægtig og var meget yndet af Kong Harald. Han var tillige til stor Understøttelse for sine Venner; thi aldrig tog han sig af nogen Sag, at den jo vandres, fordi, saasnart han tog til at tale, Aile syntes det var som han sagde; og hans Veltalenhed var saa bekiendt, at intet Folkemøde var saa talrigt, han jo fik Lyd, naar han stod frem for at tale.

Kongen bad engang *Ketil* til et Gilde, og vilde da give ham en Karakter, sigende at han havde vel Ret dertil baade i Betragtning af sin store Anseelse og af andre Ting; men *Ketil* frabad sig det og sagde han vilde heller være en simpel Mand, den Alle tyede til om Hielp og Bistand, og være alligevel i samme Anseelse, som de der havde Titler. Kongen og han bleve lige gode Venner alligevel.

Ketil elskede sin Kone og sine Sønner saa meget, at han ikke kunde giøre noget der var dem imod.

3.

Det skeede at Kongen udskrev et Tog som han vilde giøre sønder paa, og dertil vilde han

have udvalgte Skibe og Folk. *Ketil* tilbød ham begge sine Sønner og et betydeligt Antal af Mandskab; men selv blev *Ketil* hjemme, thi han begyndte at blive til Aars. Da alting var istand seilede Kongen sønder mod Landet og kom til Rogaland *). Her var en Jarl ved Navn *Erik*, mægtig og afholdt af Folket. Saasnart denne spurgte: at Kongen var ventendes dertil, lod han anrette en stor Giestering af det Bedste han kunde overkomme, og indbød da ved Kongens Ankomst med ham hans hele Hoffølge. Under mangehaande Instrumenters Lyd, førte han Kongen ind i sin Halle **) op til Höisædet. Det var et herligt Gilde, og baade Kongen og hans Mænd vare som gladest. Der skienktes de bedste Drikke og Giesterne bleve snart drukne ***). De to Brødre, *Ketils* Sønner hædredes meget af Kongen, saa han endog bød dem sidde

*) Den søndre Deel af Sönder-Bergenshuus Amt, Bergens Stift.

**) Spisesalen hos fornemme Folk. Ordet er ældgamelt nordisk.

**) Der sattes en Ære i, naar ved et Giestebud Giesterne bleve snart drukne; thi det var Tegn til, at der var stærkt Öl nok, hvilket igien bevidnede Huset's Velstand.

ved hans Side. Man havde næsten aldrig seet Kongen saa munter, som han var ved dette Gilde med sine Mænd, som ogsaa med Jarlen, thi denne stod idelig og opvartede Kongen ved Bordet; men saa satte Kongen Ketils Sønnerne til at opvarte ved hans Bord og bad Jarlen sidde hos sig: de gjorde som Kongen bød og det blev af Alle særdeles vel optaget. Da der var taget fra Bordet, bad Jarlen bringe ind endeel kostbare Ting, dem han forærede Kongen *); som ham ogsaa gav smukke Foræringer til alle Kongens Mænd. Derefter lod han indbære en Harpe, som var meget prægtig; thi hveranden Streng var Guld, hveranden Sölv. Det var et kosteligt Instrument. Kongen tog til denne Harpe og begyndte at slaae, og den havde saa stærk og skiön en Klang, at Alle undredes og syntes aldrig at have hørt Magen.

Siden sagde Jarlen til Kongen: Jeg önskede, Herre, I vilde gaae ud med mig for at more Jer. Jeg vil vise Jer om i mine Eiendomme, ude og inde, mine Agre og Frugthaver. Kongen gik da med ham, og saae paa det altsammen og syntes

*) Almindelig Skik at Værtten gav de betydelige blandt sine Gæster Foræringer.

meget godt om det. De kom ind i en Have, hvor der vare mange Træer og deilige Blomster og skiønne Frugter. Under disse Træer legede tre Drengebørn, alle smukke og velældte; dog udmærkede een sig frem for de andre to. Han spillede Skak med dem, saa de to vare mod ham allene og kunde dog ikke staae sig, bleve arrige og kastede Spillet omkuld. Hiin blev vred og slog dem under Öret hver. De rög i ham, men skiönt de vare to om een, saa gik det dog med Slagsmaalet som med Spillet, han var deres Mester. Jarlen befalte dem at holde op; de gjorde saa og satte sig igien til at spille. Kongen og hans Mænd saae paa Drengenes Leeg og havde megen Moerskab deraf.

Da de gik ind igien og Kongen satte sig tilbords, spurgte han Jarlen, hvis disse Drenge vare, thi han havde syntes meget godt om dem. Jarlen svarte; De ere mine Sønner.

K. Ere de af eet Kuld?

J. Nei, Herre.

K. Hvad hedde de?

J. *Sigmund* og *Helge* hedde de to, og den

trede *Thorgrim*. Han er min Slegfredsön, men har en ypperlig Moder.

Ei længe derefter komme disse Drenge ind i Hallen og *Thorgrim* gik bag de to andre; thi der blev giort saadan Forskiel mellem dem, at *Thorgrim* holdtes for ringere end de. Jarlen kaldte dem frem for at forestille dem for Kongen. De to nærmede sig da og bevidnede ham deres Ærbødighed; men *Thorgrim* skiød dem hver til sin Side, steg op paa Skammelen foran Bordet, gjorde sin Kompliment og vilde da træde tilbage og hen til Brødrene, men Kongen tog smilende i ham, drog ham til sig, lod ham sidde hos sig og spurgte hvo hans Moder var. *Thorgrim* sagde hun var en Söster til *Thorer* Herser i Sogn. Kongen drog en Guldtring af sin Arm og forærte ham, og nu gik *Thorgrim* tilbage til sine Brødre.

Gildet stod imidlertid med al Pragt og Hæderlighed, indtil Kongen vilde bort. Du har bevärtet os, sagde Kongen da, saa overordentlig vel, at Du skal udbede Dig noget hos mig. Meget glad svarede Jarlen, at hvis Kongen vilde tage hans Sön *Thorgrim* til sig, saa ansaae han det for mere end Penge eller Penges Værd; thi, blev han

ved, al den Velgæfning I beviser ham, den holder jeg for mere, end om den bevistes mig selv. Hos Eder ønskede jeg ham at være; thi jeg elsker ham fremfor mine andre Börn. Kongen sagde det skulde saa være, drog bort og tog Thorgrim med sig, som nu var meget omhyggelig til Kongens Opvartning, men fik ogsaa snart Misundelse paa sig blandt Hofmenneskerne.

4.

Kongen var engang til Giestering hos en Hertug, Sigurd af Navn, hvor det gik prægtig til i alle Maader. Kongen beskikkede *Thorgrim* til at skienke den hele Dag for sig og sine Venner, hvilket Hoffolkene ikke syntes om, og meente, Kongen gjorde alt for meget af ham.

Sigurd havde en Fætter, som hed *Grim* og var en meget hovmodig Mand, saa han foragtede de fleste Andre. Ved dette Gilde sad han ligeover for Kongen, altsaa paa det næstfornemste Sted. Som *Thorgrim* gik og skienkede, og bragte et stort Drikkekar til *Grim*, snublede han, og spildte noget paa Grims Klæder. Denne sprang forbistret op med slemme Ord, og sagde, man kunde godt see at den Horeunge var mere vant at vogte Svii

og give dem Spöl end at opvarte fornemme Folk. *Thorgrim* forbitret over disse Ord, drog sin Sabel og stak ham ihjel og trak saa Legemet frem under Bordet. *Sigurd* blev forfærdelig opbragt over dette og befalede sine Folk at staae op og gribe *Thorgrim*. Da sagde Kongen: "Lad det være, "Sigurd, *Grim* var selv skyld i sin Död ved de "fornærmelige Ord han talte, enddog vil jeg svare "Dig fæld Mandebod for Drabet efter mit Godtbe- "findende, om Du vil lade det beroe derved: da "bliver intet Skaar i vort Venkab." Det fik at være som Kongen vilde, og han gav Sigurd paa Stedet saa meget i Drabsböder, at han var fornöiet. Der hendtes intet mærkeligt mere og Kongen drog hiem, da Gildet var endt.

Derefter indböd Kongen mange fornemme Folk til sig; allerförst Jarlen *Thorer* og *Ketil* fra Rommerige, som da nylig havde mistet sin Kone *Ingeborg* i Barselseng med en Datter som blev opkaldet efter Moderen. En stor Deel af alle Stænder bleve desuden budet til Kongens Gilde, da han havde Raad nok dertil.

Giesterne komme til bestemte Dag og med *Thorer* Jarl hans Datter *Olöve Soelstraale*, Plad-

serne bleve anviiste og stærk Drik indbaaret. *Thorgrims* vartede op, og Folk lagde meget Mærke til hans Raskhed og skiønne Væsen, som ogsaa til hans stadselige Klæder, thi Kongen holdt ham hæderlig. Endeel syntes han blev gjort for meget af og bleve hans Uvenner; mange holdt dog ogsaa af ham fordi han var saadan ypperlig ung Mand og de gave ham det Tilnavn at de kaldte ham *Thorgrim den prude*.

Saasnart *Thorgrim* saae *Olöve* blev han höiligen forelsket i hende, og det samme skeede ogsaa *Olöve*, uden at dog nogen mærkede det. Saasnart der var Leilighed spurgte han hende hvad Svar han kunde haabe, om han begierte hende til Kone? Hun sagde, ikke at vilde sætte sig derimod hvis hendes Fader gav sit Samtykke. Da Giestebuddet var tilende begierte han hende virkelig af Faderen, men fik ingen Besked dengang. Nu drog hver til sit Hiem og noget derefter bad *Thorgrim* Kongen om Forlov, at reise hen og besøge Jarlen *Thorer*, hvilket blev ham tilladt. Han blev godt modtaget af Jarlen, men da han begyndte igien om sit Frierie og forlangte et bestemt Svar, gav Jarlen ham ligefrem Afslag. *Thorgrim* blev der i tre Dage og han og *Olöve* kom meget got tilrette

med hinanden. De Fleste mene at de dengang have lovet hinanden ubrödelig Troskab.

Thorgrim drog nu först til Kongen igien og da paa Kaperie, thi nu var han i den bedste Ynglingsalder. Hele Sommeren laae han ude og holdtes for den kiekkeste Mand allevegne hvor det gialdt om at vise Manddom. Han vandt ogsaa baade Gods og Ære paa dette Tog.

5.

Det skede dernæst at *Ketil* fra Rommerige red med et Følgeskab af 30 Personer til *Thorer* Jarl hvor Kong *Harald* var tilgiest. *Ketil* anbragte her sit Ord og begierte Jarlens Datter *Olöve* til Kone, og ved Kongens Understöttelse blev hun ham trolover. Ikke gav hun sit Minde dertil, og det saae enhver at hun slet ikke syntes om dette Givtermaal. Da Faderen gav sit Löfte sang hun denne Strophe:

Rigmands Ord, naar han er glad
Höres heller end et Qvad.

Men det Haandslag jeg nu hörer
Mig den störste Sorg paaförer.

Ingen Mand saa vakker er
 At han mig kan blive kier;
 Eden jeg ei bryde kan,
 Som jeg svor en Hædersmand *).

Enhver kunde begribe at hun holdt mere af *Thorgrim* end af *Ketil*, men derved var nu intet at giøre. Brylluppet blev berammet at skulle staae ved Vinterens Begyndelse der hiemme til Jarlens. Ud paa Efteraaret kom *Thorgrim* fra sit Kapertog og spurgte at *Olöve* var forlovet. Han begav sig da til Kongen, og bad at denne vilde understøtte ham til at faae hende, om det end-

*) At her er meget fri Oversættelse, forstaaer sig selv. Den ørdrette Oversættelse var (for mig i i det mindste) umuelig at versificere. Til en Prøve, hvorledes den omtrent lyder ubunden, sætter jeg den herhid, som jeg dog ikke gör mere ved de følgende: "Jeg veed at Guldrings-Giemmeren "glad qvæder bedre end andre, Den Högländs "Lyd vil skade mig i Verden. Ingen Ringes Be- "varer er saa hvid, at jeg skulde see til (ham). "En Anden svor jeg en Fed. Jeg elsker en vel- "baaren Mand." — *Guldrings Giemmer*, og *Ring- ges Bevarer* siger saa meget som; Mand. — *Hög- landet* er *Haanden*.

skiönt blev imod Jarlens eller *Ketils* Villie. Kongen afslog ham al Bistand fra sin Side, sigende at *Ketil* var hans Ven, og at han ikke vilde raade ham at give sig i Kast med *Ketil*, thi det var den drabeligste Stridsmand. Jeg vil, blev Kongen ved, frie for Dig til hans Datter Ingeborg, saa der kan blive godt Venskab imellem jer. Det vil jeg ikke, sagde *Thorgrim*, men holde mit Ord og min Aftale med hende. Hende vil jeg have eller ingen, og vil I ikke være mig behjælpelig, saa bliver jeg ikke længere I Eders Tieneste. Han kunde giøre hvad han vilde, svarte Kongen, hvorpaa *Thorgrim* tog sin Afskeed og fik af Kongen en Guldarmring der vog en Mark.

Nu gik *Thorgrim* til hans Folk. Dette var tre Dage før Brylluppet skulde staae. Han seilede bort, landede og gik allene til *Thorer* Jarls Gaard, hvor han kom, just ved den Tid, da Fruentimmerne førtes ind i Giestesalen. Hele Værelset var tapetseret, og alle Bænke fulde af Giester, *Ketil* siddende paa det fornemste Sted. *Thorgrim* gik ind og stod midt paa Gulvet, og da der vare saa mange Lys inde, at intet mørkt Sted var i Salen, saa kiendte alle Tilstedeværende ham, og li-

det velkommen var han for Mange. Han tog til Orde, og sagde: Har Du Ketil fæstet *Olöve*?

Ketil. Ja jeg har.

Thorgr. Var det med hendes Samtykke?

Ketil. Jeg troede *Thorgr* Jarl raadede for sin Datter, og at han efter Loven var berettiget at give sin Datter.

Thorgr. Da siger jeg Dig, at *Olöve* har lovet mig med Ed, aldrig at ægte nogen uden mig; og lad hende nu selv sige om det er ikke saa.

Olöve. Jeg kan ikke nægte det.

Thorgr. Da skulde jeg troe, Pigen er min.

Ketil. Hende skal Du aldrig faae. Jeg har havt at bestille med Folk der havde mere at beryde end Du, og endda holdt paa det jeg havde.

Thorgr. Jeg kan troe, Du stoler paa Kongens Medhold. Thi udæsker jeg Dig til en Enekamp og lad saa den faae Pigen, der vinder Seier.

Ketil. Jeg vil ikke give Slip paa den Fordeel, at jeg har flere Folk hos mig end Du.

Ligesom de havde talt dette, skede det, at alle Lysene i Salen slukkedes, og da blev stor Tummel og Forvirring i Mørket. Da Lys kom ind var Bruden og *Thorgrim* borte, og det var begribeligt at *Thorgrim* havde voldt dette. Saaledes var det og. Han havde taget hende da Lysene sluktes og baaret hende til sit Skib. Hans Folk havde efter hans Befaling gjort alting istand, saa de vare seilbare da han kom. Seilene hidsedes strax og Vinden blæste fra Land. Dette var i den Tid da Mange søgte til Island. *Thorgrim* indsaae nok, at han efter dette Stykke ikke kunde begaae sig i Norrig, thi stod hans Hu til Island. De stak da i Söen og med föielig Vind naaede de til Sneefjeldsnæs og löbe ind i Hraunshavn.

Kongen saavelsom *Ketil* og Jarlen spurgte at *Thorgrim* var draget til Island, og *Ketil* syntes ham var overgaaet en stor Skam. Bruden havde han mistet og kun liden Rimelighed saae han at kunne nogensinde hevne dette. Efter hans Tilskyndelse dönte Kongen *Thorgrim* Landflygtig,

Scand. Museum. b

taa han ikke torde komme mere til noget Sted i hele Norrig.

6.

Paa Sneefjeldsnæs staaer ved Holmkelsaae en Gaard, hedder paa *Fossen*, hvor der boede en Mand ved Navn *Holmkell*, givet med *Thorbjörg Einarsdatter* fra *Laugarbrekke*. De havde to Sønner *Jökkel* og *Einar*. Af *Holmkells* Fetter *Ingjald* kiöbte *Thorgrim Prude* Gaarden *Ingjaldshool* og blev snart en vigtig Mand og agtet for sin Forstand. Mellem ham og *Holmkell* var stort Venskab.

Thorgrim holdt nu ordentlig sit Bryllup med *Olöve* og den förste Vinter de boede paa *Ingjaldshool* födte hun et Drengbarn, som ved Vandets Paagyldelse *) gaves det Navn *Tröste*. Aaret ef-

*) Længe för Kristendommens Indförelse var det altskik i Norden, at Vand blev öst paa nyefödde Börn, og da Navn givet dem. Denne Skik var en betydelig Seremonie; thi saalænge Vand ikke var öst paa Börnene kunde de upaaanket dräbes af Forældrene, men efter Vandets Paagyldelse var det strafvärdigt Mord at henlægge eller paa anden Maade omkomme sine Börn.

ter fik hun endnu en Søn, som blev kaldet *Viglund*, og var alt i den tidligste Alder baade vittig og smuk. Sommeren derefter fødte *Thorbjörg* paa *Fosse* en Pige som fik det Navn *Ketelride*. Hun og *Viglund* vare da i een Alder, og *Tröste* et Aar ældre. Det sagde alle uden Undtagelse, at der i Egnen var ingen Pige og ingen Dreng saa smuk og i alting saa udmærket som *Ketelride* og *Viglund*. Da denne var 10 og *Tröste* 11 Aar gamle, havde deromkring ingen fuldvoxne Mennesker saadanne Kræfter som de. *Viglund* var den stærkeste og ligesaa var han ypperst i alle Övelser; thi *Thorgrim* forsönte ikke at öve dem i alle nyttige og behagelige Færdigheder. *Thorbjörg* vilde ikke lære sin Datter nogen Ting, hvilket Holmkell syntes meget ilde om, og derfor red med *Ketelride* til *Ingjaldshool*, hvor han blev meget vel modtaget, da der var det nöie Venskab mellem ham og *Thorgrim*. Her vilde han sætte Datteren i Kost, at *Olöve* skulde lære hende Fruentimmerarbeider, hvori *Olöve* overgik alle paa hele Island. Med Fornöielse modtoges *Ketelride* af *Olöve* og elskedes snart af hende höiligen. *Olöves* Datter *Helge* var to Aar yngre end *Ketelride* og disse to Piger levede jevnlig med de to Dreng, hvorved det gierne traf saaledes, at *Ketelride* og *Viglund* i hver Leg

kom sammen, hvorover Mange sagde, at de to passede godt sammen, for mange Aarsagers skyld. Ogsaa, naar de vare i Leg, passede de for det meste intet, men kun saae paa hinanden.

Engang sagde *Viglund* til *Ketelride* om hun vilde love ham sin Kierlighed; hvortil hun svarede: Meget er iveien for det. Först, at skiönt Du nu kan være saaledes tilsinds, saa pleie I Mandfolk dog at være meget vægelsindede i saadant; dernæst anstaaer det mig ikke at forgribe min Fader i hans Beslutninger, og endelig kan jeg ikke som jeg vil. Jeg veed vist at min Moder vil være meget imod det, thi hun holder ikke af mig. Dog kiender jeg ingen jeg vilde have heller end Dig, om jeg maatte raade. Men jeg aner der vil komme store Gienvordigheder imellem, ihvad der bliver af omsider. Tidt förte *Viglund* det paa Bane igien, men fik altid det samme Svar. Dog troe de Fleste at de omsider have forlovet sig med hinanden under edelig Forpligtelse.

7.

Imidlertid begyndte *Ketelrides* Brödre, *Jökul* og *Einar* at giöre megen Fortred omkring i Nabolauget, hvori de fulgte deres Moders Fodspor; men

Faderen Holmkell var det meget imod, skiönt han ikke kunde giøre stort ved det. Deres Opførsel tildrog dem naturligviis mange Uvenner.

Engang sagde *Einar* til sin Moder: jeg kan ikke lide at *Thorgrim* staaer i saa megen Anseelse her i Egnen. Jeg vil lægge an paa at forføre hans Kone *Olöve*, da enten falder hans Anseelse eller han tragter at hevne sig, og saa er det ikke afgjort om han bestaaer sig mod os. Moderen sagde, det var vel betænk't og ret efter hendes Sind. Da *Thorgrim* en Dag var redet hiemme fra i et Ærend, rede baade *Einar* og *Jökul* til *Ingjaldshool*. *Olöve* havde befale't en Pige at lukke Porten i Laas hver Morgen saasnart Karlene vare gaaet ud paa Marken. Pigen gjorde nu ogsaa saaledes i Dag, og saae de to Brødre fra *Fosse* at komme tilridende. Hun gik ind i Sovekammeret og sagde det til *Olöve*, som stod strax op, klædte sig paa og gik ind i sin Dagligstue. Her gav hun een af sine Piger sin Kaabe paa, lod hende sætte sig paa den brede Bænk og sagde: Lad Dig ikke mærke med noget naar *Einar* anseer Dig for mig, jeg skal nok passe det, at Dig ikke vederfares noget usømmeligt. En anden Pige sendte hun til Porten; thi ingen Mandfolk vare i Huset. Da *Einar* hørte *Olöve* var i

Dagligstuen, gik han derind tilligemed *Jökul* og begge troede det var Konen der sad paa Bænken. De satte sig hos og *Einar* gav sig i Tale med hende. I det samme kom en Mand ind i blaae Kiøle med en blank og skarp Sabel i Haanden. Bister saae han ud, men han var ikke høi af Vext. De spurgte hvad han hedde og han kaldte sig *Banggjör*. De kiendte ham ei, men dog bleve de bange for ham. Han sagde: Der bör gaaes ud at modtage Huusbonden *Thorgrim*; thi nu kommer han ridende. De to Brødre sprang op og gik ud og saae at han kom ridende med en stor Flok. De kastede sig da paa deres Heste og jøge afsted og hjem. Men den Kommende var Faarehyrden der trak hiem med Kreaturerne og den blaaklædte Mand var *Olöve* selv. Da Fosseboerne spurgte dette, syntes de dem var gaaet en stor Skam over, og deres Had til *Thorgrims* tog meget til. Da *Thorgrim* kom hiem fortalte *Olöve* ham den hele Begivenhed; men han sagde: Vi ville ei giøre noget deraf, for min Ven *Holmkells* skyld; især da *Einar* intet fik udrettet.

De to Brødre eiede en graa Hingst som var meget ustyrlig og farlig i Kampen, da han ødelagde alle de Heste, der kæmpedes med ham; thi

hans Fortænder vare saa store, at de ei lignede Hestetænder. *Viglund* eiede ogsaa en vrinsk Hest, hvidguul af Farve og overmaade deilig, og han satte stor Priis paa den. En Dag rede *Jökul* og *Einar* til *Ingjaldshool*, og fandt Faderen med begge Sønnerne uden for Gaarden. *Jökul* spurgte *Viglund* om han vilde forære dem sin hvidgule Hest. Og da denne sagde nei, sagde *Jökul*: Det var ikke paa Hövdings Viis, hvortil *Viglund* svarede, han havde ikke heller lagt an derpaa. Da vil Du dog, sagde *Jökul*, nok lade Din Hest kæmpe med vores?

Vigl. Det kan jeg nok giøre.

Jökul. Da er det mig kierere, end om Du havde forært mig den.

Vigl. Det bliver som det kan,

De aftalte nu naar Hestekampen skulde staae, og Fosseboerne rede hjem. Man indfandt sig til bestemte Tid, og Brödrenes Hest förtes frem og tog bister afsted. Da *Viglunds* Hest kom i Kredsen løb han rundt omkring den anden, og paa aengang slog bag op med begge Been i Snuden

paa Jökuls Hingst, saa han slog alle Fortænderne ud, og bed ham derpaa i Slagsiden saaledes at han faldt död til Jorden. Da Fosseboerne saae dette, sprang de til deres Vaaben, og ligesaa gjorde de fra *Ingjaldshool*, saa *Thorgrim* og *Holmkell* kun med Nöd og neppe fik dem skilt ad. Enddog faldt een Mand paa *Viglunds* Side og to paa *Jökuls*; og dermed drog hver til sit Hiem.

Dette gjorde intet Skaar i *Holmkells* og *Thorgrims* Venskab. *Holmkell* spurgte ogsaa at *Ketelride* og *Viglund* holdt af hinanden, og satte sig paa ingen Maade derimod, men hans Kone *Thorbjörg* syntes meget ilde derom.

Saaledes stod hen en Tid. Alle vare eenstemmige i det, at blandt alle dem der vare dengang al Island over, var ingen saa elskværdige som *Ketelride* og *Viglund*, baade for deres Kundskaber og Færdigheder, og for deres behagelige Væsen.

8.

En klar og smuk Nat gik Brödrene *Jökul* og *Einar* fra *Fosse* og til den Mark hvor *Thorgrims* og hans Sønners Heste græssede. Der var da ogsaa *Viglunds* hvidgule. De vilde drive Hopperne

bort og ud i Laugefjord; men de kom ingen Vei dermed, thi Hingsten forsvarede dem saa vel. De bleve arrige derover og angrebe nu Hingsten selv med deres Vaaben, men han forsvarede sig saa kiek med Tænderne og Födderne, at det varede længe inden de fik noget udrettet. Omsider traf de ham dog med Spydene og fik ham dræbt. Men nu torde de ikke drive Hopperne bort, da det derved kunde röbes at de vare Gierningsmændene, hvilket de vilde forekomme. De slæbte da den döde Hest hen til en Klint og styrtede ham derved, saa det skulde troes han var falden ned og slaæet sig fordærvet. Derefter droge de hiem og lode sig ikke formærke med nogen Ting.

Kort derefter gik de til den Mark, hvor *Thorgrim* havde sit Qvæg gaaende. Der vare 50 Høveder og deriblandt et Par Stude, som *Thorgrim* holdt meget af. De vare bruundragne og havde Horn saa hvide som Been. *Jökul* og *Einar* slog Tog om disse deilige Stude, trak med dem hiem til *Fosse*, slagtede dem og hængte dem i et Udhuus. Alt dette fik de bestilt om Natten og för nogen i Huset kom op, men deres Moder vidste Besked om alt.

Da *Viglund* og *Tröste* en Dag kom til deres Stutteri savnede de Hingsten, søgte den al Dalen over, og fandt den omsider död ved Foden af en bradt Klippe. De saae mange og store Saar paa Hesten og at den var stukket til döde med Spyd. De holdte sig overtydet om at ingen uden Fosseboerne kunde have gjort det, hvorfor de ved Hiemkomsten sagde til Faderen hvorledes de havde fundet Hesten, og hvem de holdte for Gierningsmændene. *Thorgrim* sagde, de skulde lade det blive derved. De havde jo vel för mistet en Hest; og, blev han ved, I vil faae nok at bestille, om det gaaer som jeg tænker, om I endskiönt lade dette beroe. De lode da den Sag falde. Snart derefter meldtes *Thorgrim* at de to deilige Stude han holdt saa meget af, vare borte; og at man formodede de vare stiaalne. Han svarte, at det jo kunde være rimeligt der laae Röverer ude i de ubeboede Egne, og voldte sligt. Han talte ikke meget derom, lod ikke heller lede om dem. Folk syntes dog det var et betydeligt Tab, og det blev meget omtalt.

Thorbjörg paa *Fosse* ödslede meget med Kiödet af de stiaalne Stude; men *Holmkell*, da han kom under Veir med, at *Thorgrims* skionne Stude vare kommet til hans Gaard, tog sin Hest og red

til *Ingjaldskool* og sagde til *Thorgrim*, at hans Studene vare borttagne af *Jökul* og *Einar*, men, blev han ved, jeg vil betale Dig dem, efter hvad Du selv begierer, kun Du ikke sigter mine Sønner for det offentlig. Dermed var *Thorgrim* fornöiet, og tog Betaling for Studene, saa han kunde være holden ved det, og han og *Holmkell* bleve derfor lige gode Venner.

9.

I *Hraunskard* boede en Kone, som hedde *Kjalvör*. Hun var en stor Troldqvinde, og derfor forhadet af Alle; kun *Thorbjörg* paa *Fosse* var hendes meget gode Ven. *Jökul* og *Einar* gavede denne *Kjalvör* Penge, at hun skulde omkomme *Viglund* og *Tröste* formedelst Trældom, som hun bedst saae Leilighed til at kunne blive deres Fordærv. De bare nemlig stort Had til de to Thorgrimssønner; hvortil en Hovedaarsag var den Kierlighed *Viglund* og *Kerelride* havde for hinanden, hvilken de og deres Moder *Thorbjörg* søgte at hindre paa alle muelige Maader, som herefter vil vise sig. Men hine elskedes kun des varmere med lønlig Kierlighed og hierteskiult Elskov som boede i deres Barndom fra Barndom af. Deres Kierligheds Rödder og Elskovens Fremvext udryddedes aldrig

af deres Hierter, skiönt deres egne Paarørende vilde formene dem det og lægge dem store Hindringer i Veien. Thi de holdt saa inderlig af hinanden i alle deres Livsdage, at en blussende Attraaes Lue var i deres Hierter, saa de ikke kunde afsee hinanden, fra det förste de fandtes og saaledes deres hele Liv igiennem, om de ellers kunde giort som deres Hu stod til.

Blandt *Thorgrims* Folk var en Mand som kaldtes *Vove Björn*. Tilnavnet havde han faaet fordi han aldrig syntes Söen saa slem at han jo roede ud, og pleiede han at sige, at han ikke bröd sig om Vandvovernes smaae Narrerier. Han havde *Thorgrims* Baade under Opsigt. Til det meget Fiskeri som dengang faldt under Nasset roede han aldrig uden selvtredie endog han havde en stor Tiæring. Om Efteraaret bleve begge Roerkarle syge ved *Kjalvörs* Troldom, og alle de andre Folk til *Thorgrims* vare ved Höebiergningen. Björn vilde ud at fiske og bad da *Tröste* og *Viglund* at følge med, da hans to Mand ikke kunde. De gjorde som han bad, thi de holdt meget af ham, ligesom han af dem. Alt dette vidste *Kjalvör*. Hun gik da op oven paa sit Huus og svingede sin Skindsæk ad Öster. Flux forandrede

Veiret sig. Da Björn og de to Brødre kom paa Fiskemedet var der Mængde af Fisk, men de saae Skyerne trække op i Östen og Nordost og Himlen blev mörk. Da sagde *Viglund*, det bliver nok raadeligst at vi holde til Landet, thi dette Vær synes jeg spaaer kun ilde. *Björn* svarte: Ikke för end vort Fartöi har sin Ladning. Giör som Du vil, sagde *Viglund*. Den mörke Sky drog snart op og dermed fulgte baade Sneefog og Bläst, og Havet blev saa uroligt, at det gik med höie Bölgger og stod i eet Skum. Nu vilde *Björn* i Land. *Viglund* sagde, det havde været bedre för, men dog vilde han ikke fraraade nu. De gave sig nu til at roe. *Björn* og *Tröste* trak Aarerne og *Viglund* til Roers. Men de kom ikke afsted, og drev Sydost efter ud i Havet, og Baaden trak meget Vand. Nu bad *Viglund* *Björn* at öse Vandet ud og *Tröste* at styre, og han allene tog til Aarerne og roede saa mægtig, at de kom i Land ved *Dugurdaae*. Der boede dengang *Thorkill Nefia* (som kom til Island med *Baard Snefields-As*) og var meget gammel. Han tog venlig imod dem og pleiede dem paa det bedste.

Da *Ketelride* spurgte at de vare drevne ud i Havet, besvimede hun, og da hun kom til sig selv, sang hun denne Strophe:

Aldrig jeg ugrædende
 Skal, fra nu af, Havet see;
 Da det i sit kolde Skiød
 Voldte mine Venners Død.
 Hvor jeg hader Dig, o Hav!
 Og Din gridske Bølgegrav.
 Sorrigfuld jeg lever nu!
 Mine Venner henrev Du.

Den følgende Dag toge de to Brødre hjem;
 og stor Glæde blev der, da de saaes igien, *Ketelride*
 og *Viglund*.

10.

Ketil paa *Rommerige* kunde ikke glemme det
Puds Thorgrim Prude havde spillet ham; men han
 var nu meget gammel, og saae ingen Udvei at faae
 Hevn over denne. Hans Sønner *Gunlaug* og *Si-*
gurd vare kiekke Mænd og hans Datter *Ingeborg*
 udmærkede sig ved Deilighed og alle andre ypper-
 lige Egenskaber.

Der var en Mand, hed *Haagen*, fra *Vigen*,
 rig og stolt; han kom til *Ketil* og begierede hans
 Datter til ægte. Den Gamle svarte: Jeg vil give
 Dig min Datter paa de Vilkaar, at Du først tager

til Island og slaar *Thorgrim Prude* ihjel og bringer mig hans Hoved. *Haagen* sagde, det var en smal Sag. De bleve da enige derom, *Haagen* tog samme Sommer til Island og landede ved Fjardar-Os.

De to Brødre fra *Fosse* kom til Skibet, fik venlig Modtagelse af *Haagen*, og bleve af ham udspurgte om *Thorgrim Prude*. De sagde, han boede paa *Ingjaldshool* og var i største Anseelse, men ingensteds var saa godt at være, som hiemme hos dem paa *Fosse*. Vi have en Søster, lagde de til, saa deilig og artig, at der ikke findes hendes Lige. Tag tiltakke med os i Vinter, og da skulle vi maage det saaledes at Du faaer hende, alt som Du helst vil enten til Kone eller til Frille. *Haagen* syntes saare godt om dette og sagde han vilde komme; aabenbarede dem tillige, hvad hans egentlige Ærende var til Island, hvilket var dem meget tilmaade, og de forenedes om det altsammen med Haandtag.

Haagen kom nu til *Fosse* ganske imod *Holmkells Villie*; men da Sønnerne havde Moderen paa deres Side, saa kunde han ikke hindre det. *Haagen* blev snart meget gode Venner med *Thorbjörg*, thi han forærte hende mange kostbare Ting. En-

gang sagde han til hende og Sønnerne: Hvor er da den deilige Pige, som *Fökul* har talt til mig om; jeg ønskede dog at see hende, da hun er blevet roest saa meget for mig. Og da han hørte hun var paa *Ingjaldshool* bad han dem, lade hende hente, og, blev han ved, jeg haaber, at Du og Dine Sønner for vort Venskabs skyld, mage det saa at jeg faaer hende. Det varede ei længe før *Thorbjörg* sagde til sin Mand: Jeg vil at *Ketelride* kommer herhid og er hos mig. Jeg troer, svarede han, det er bedst, hun bliver hvor hun er. Der skal intet blive af, sagde *Thorbjörg*, för vil jeg selv tage hen og afhente hende, end hun skal længere blive der, og komme saaledes for Orde med *Viglund*. *Holmkell* saae nok, at hun vist lod hende hente, thi vilde han heller drage selv efter hende.

Han red nu til *Ingjaldshool* og blev venskabelig modtaget. Da *Viglund* spurgte hans Ankomst, gik han ud til *Ketelride* og sagde: Din Fader er kommet, og jeg aner, at han vil tage Dig hjem med sig, og hvo tör sætte sig derimod. Kom ihu vor lønlige Aftale; thi det veed jeg vist, aldrig holder jeg op at elske Dig. *Ketelride* brast i Graad og sagde: Det har jeg vidst længe, at vi ikke

maatte være sammen i Roe, jeg kunde ønske vi havde taltes mindre ved om den Sag: men ikke elsker jeg Dig mindre end Du mig, skiönt jeg ikke gör mange Ord derom. Det er intet uden min Moders Anslag, thi liden Kierlighed bærer hun til mig. Maa hun raade, saa have vi kun faa glade Timer herefter. Men det skal dog være mig det samme, maatte det kun gaae Dig vel. Hvis min Fader ikke lægger sig derimellem, saa komme vi aldrig sammen, men han har ondt ved at göre, imod min Moder og mine Brödre, som göre alt hvad de veed er mig imod. Men for alting tag Dig det ikke for nær. *Viglund* favnede og kyssede hende og tog Afsked, og det saaes tydelig nok paa dem begge hvor tungt Skilsmissen faldt dem. *Viglund* sang:

Ingen uden Du skal være
 For mit Hierte dyrebar.
 Ynglinger af mig skal lære
 Hvilken Styrke Elskov har.
 Kom, Du deiligste blandt Qvinder,
 Kom ihu vor Troskabs-Ed;
 Hvad end Fiendens List paafinder
 Mod vor ömme Kierlighed.

Ketelride gik da ind til *Thorgrim* og sin Fader. Denne sagde hende, at hun maatte tage hiem med ham. Hun svarte, han havde at befale; men hun blev gierne hvor hun var. Det fik dog nu saa at være, sagde Faderen. Alle bleve bedrövede at hun skulde derfra, thi der var ingen som jo holdt af hende. Faderen og Datteren rede nu hiem til Fosse, og hvem der blev glad ved deres Ankomst det var Skipperen. *Thorbjörg* befalede hende at opvarte ham, men det vilde hun i ingen Maade, og sagde det til sin Fader. Du skal, sagde han, ingen Opvartning giöre ham, uden hvad Du selv vil; og vær jevnlig inde hos mig baade Nat og Dag. Det var hun vel förnöiet med, og saaledes stod hen en god Stund, saa *Haagen* ikke fik Leilighed at tale med hende.

II.

Nu anstilledes paa *Fosse* Lege ved *Eysu-Söe*. Fossboerne vare Formænd for Legen. Den förste Aften da de kom hiem fra Legen, spurgte *Ketelride* om Familien fra *Ingjaldshool* havde været der, og da hun hörde, det var saa, bad hun sin Fader om hun maatte tage ud med at see paa Legen. Han havde intet derimod, saa de toge den anden Dag med hinanden derud. Der var megen Moer-

skab. *Thorgrims* Sønner komme seent og ikkun allene. De gik op paa Biergskrenten hvor Fruentimmerne sadde, og *Ketelride* reiste sig og bad dem kierlig velkommen. De satte sig ned hos hende, een paa hver sin Side, og til det Udvortes viste hun sig lige venlig mod dem begge, men idelig saae hun til *Viglund* og sagde omsider: Jeg vil give Dig et Tilnavn, og kalde Dig herefter *Viglund* den smukke, og denne Armring*) som

- *) Det var almindelig Skik, at den der faldt paa at give en Anden Tilnavn i det Gode, alligevel gav ham Foræring tillige, som kaldtes *Navnfæste*; ventelig som en Slags Udsoning, da ellers disse meget let fortrøgnede Mennesker kunde tage saadan Navngivelse ilde op. — Ligesaa almindeligt var det at velhavende Fædre forærede noget af Betydning til deres Børn naar de fik de første Tænder, denne Foræring kaldtes *Tandfæ*. Saaledes fik *Thore Borghjort* af sin Fader den Orm der laae i det med Guldbogstaver betegnede Glente-Æg; hvilken Orm siden blev til saa stor en Slange, at den fortærede en fuldvoxen Stud hver Dag, og laae rundt omkring *Thores* Værelse. (Herv. og Bos. Saga) — *Hagen* Jarl havde faaet i *Tandfæ* Trællen *Thermod Kark*, som var i samme Alder med ham og siden blev hans Banemand. (Ol. Trygges. Saga).

min Fader har givet mig da jeg fik de første Tænder, vil jeg forære Dig i Navnfæste. Han tog imod Ringen, satte den paa sin Arm, og gav hende igien den Ring hans Fader havde faaet af Kong Harald og forært ham. Meget talte de med hinanden den hele Dag og hendes Brödre syntes ilde derom. Om Aftenen tog hver til sit Hiem. *Haa-gen* bad nu *Thorbjörg*, han maatte ikke lade sin Datter komme til saadanne Forsamlinger, og bære sig saaledes ad som hun havde gjort. Det lovede hun og begierte af Manden, han skulde lade *Ketelride* blive hiemme. Da han föiede Konen i denne Begiering blev *Ketelride* meget bedrövet, men Faderen sagde, han vilde blive hiemme hos hende, og dermed var hun fornöiet. Legen blev imidlertid ved og vare *Thorgrims* Söner paa det ene Partie og de to Brödre fra *Fosse* paa det andet. Engang slog *Viglund* Træboldten bort fra *Jökul*. Denne blev arrig, tog Boldten og satte den i Panden paa *Viglund*, saa der blev Hul over begge Öienbrynene. *Tröste* sprang til, rev sin Skiorte itu og bandt omkring Broderens Pande. Imidlertid vare de fra *Fosse* gaaet hiem. Da de to Brödre kom ind i Stuen paa *Ingjaldshool*, sad *Thorgrim* paa Tverbænken, og sagde: Velkommen I to

Söstre. — Hvad quindagtigt kan Du sigte os for?
spurgte *Tröste*.

Thorgr. Jo, jeg tænker det er en Qvinde,
som har Korsklæde for.

Vigl. Ikke er jeg Qvinde; men kanskee, jeg
er blevet bleg.

Thorgr. Hvi hevnedes Du Dig da ikke, da
han lemlæstede Dig?

Tröste. De vare begge borte, medens jeg
var ifærd med at binde om Broders Pande.

De taledes ikke mere om den Sag.

12.

Dagen efter droge de til Legen igien, og
förend nogen forsaae sig, satte *Viglund* Boldten
i *Jökuls* Pande saa der blev et stort Saar. *Jökul*
vilde da slaae ham med Boldtetraet, men *Viglund*
underløb ham og styrtede ham saa haardt ned paa
den frosne Jord, at han laae besvimet, og maatte
siden bæres hiem af fire Karle, dog kom han sig
snart igien.

Efter dette stod Legen paa *Fossegaard*. Vore to Brødre vilde nu derhen igien, og endskiönt Faderen raadede dem derfra, sigende, at han frygtede, der blev en Ulykke af omsider, gik de alligevel. Da de kom der, var Legen begyndt og alle Bænke besatte. *Viglund* gik til det Inderste af Stuen hvor *Holmkell* sad paa Tverbænken med sin Datter. Hun bad dem velkommen. *Viglund* reiste hende, satte sig i hendes Sted og hende paa sit Skiöd. Fader flyttede sig da, saa der blev Plads, og nu sad *Ketelride* imellem ham og *Viglund*. Faderen lod bringe et Skakspil, og de sadde og spillede til det blev Aften. *Haagen* og *Thorbjörg* syntes ilde om dette. Tidt havde *Haagen* begiert *Ketelride* til Kone af Faderen, men kunde aldrig faae hans Samtykke.

Om Aftenen, da *Thorgrimssønnerne* vilde hjem og var kommet uden for, stod *Ketelride* der og bad dem ikke at gaae hjem nu, thi som hun vidste laae hendes Brødre i Baghold for dem. *Viglund* vilde ikke forandre sit Forehavende for den Sags skyld; de gik altsaa, hver bevæbnet med sit Spyd. Da de kom omkring Plankeværket stode der mod dem *Jökul* og *Einar* selv tolvte. Det er godt, sagde da *Jökul* til *Viglund*, at vi træffe hin-

anden. — Det kunde ikke hielpes om jeg sagde det var ilde, svarede denne. Angrebet skede. De to Brødre forsvarte sig kiekt, og det varede ei længe, saa havde *Viglund* nedlagt to Mænd og *Tröste* een. Da sagde *Jökul*, nu vil vi holde op og skyde Skylden paa hine to. De skiltes da ad og *Jökul* fortalte ved Hiemkomsten sin Fader, at *Viglund* og *Tröste* havde dræbt tre af hans Tienestekarle, men, blev han ved, vi vilde ikke gjøre dem noget förend vi havde talt med Dig. *Holmkell* blev meget vred, og da *Jökul* saae det, tilskyndte han *Haagen* at begiere igien *Ketelride*. Han gjorde det, og ved *Thorbjörgs* og begge Brødrenes Overtalelser lod den fortörnede Fader sig forlede til at give ham Ja paa hende; men *Ketelride* gav ikke sit Samtykke dertil. *Haagen* vilde nu boesætte sig i Island, thi han saae nok, at han ingen Vei kom med at dræbe *Thorgrim Prude*.

Efterretningen om *Ketelrides* Forlovelse kom til *Ingjaldshool* og *Viglund* blev saare ilde tilmode derved. Men da *Holmkell* spurgte Sandheden, hvorledes det egentlig var tilgaaet med Kampen, fölte han, han havde forløbet sig med denne hastede Forlovelse.

Thorgrimssønnerne gik imidlertid dog igien til Legen paa *Fosse*. *Viglund* fik *Ketelride* i Tale og sagde hende nogle haarde Ord om hendes forestaaende Givtermaal. Om Aftenen da de vilde hjem igien, var *Haagen* samt *Jökul* og *Einar* og nogle flere borte. *Holmkell* sagde da til *Viglund*: Jeg ønskede I vilde ikke tage hjem i Aften, thi det er neppe til det Gode, at mine Sønner ere ude. *Viglund* sagde, han vilde hjem. Da de kom uden for den yderste Port stod *Ketelride* der og bad *Viglund* at gaae hjem ad den anden Vei, end den de vare kommet. Ikke gör jeg stort for Dine Ord, svarte *Viglund* og sang:

Jeg paa Dit Hierte satte Lid

Og troede Dig saa vel;

Og aldrig tænkte jeg, Du blev

En anden Mand til Deel.

Ei hiulpe Pagt og Eder mig

Og tusend' Kysse ei,

Saa seent udforskes Qvindesind,

Ved Pigen sveges jeg.

Det troer jeg ikke jeg har giort, sagde *Ketelride*, men jeg beder Dig, gaae ikke dennegang. Visselig vil jeg, svarede han, og det skal være

mig en Glæde, at *Haagen* og jeg kan forsøge hinanden, heller end jeg skal see paa han tager Dig i Favn.

Saa lidet de Vunder jeg agter,
 Som giøres af Eg eller Od.
 Forgieves, min Pige, Du tragter
 At give mig Sikkerheds Raad.
 At see Dig i anden Mands Arme,
 O dette, Du yndige Møe,
 Er større, er bitrere Harme,
 Langt heller jeg ønsker at døe.

De to Brødre droge nu deres Vei, og da de kom til det samme Plankeværk, hvor de forrige Gang mødtes, fandt de igien Fossboerne selv tolvte. *Thorgrimssønnerne* komme op paa Höet som stod i Gaarden, förend hine bleve det vaer; men nu sprang de ogsaa til og der begyndte den haardeste Kamp. De Angribende saae imidlertid at de vilde vanskelig vinde Seier, saalænge de Andre stode paa Höet. Da raabte Jökul til Viglund: Uanstændigt er det for Dig om Du længere understikker Dig; vi holde Dig allesammen ikke for en dygtig Karl, dersom Du ikke kommer ned fra Höet og fægter som det anstaaer en bray Mand.

Ved denne Opæggelse sprang *Viglund* ned fra Höet og *Tröste* med ham. Kampen blev hvas og rask. *Haagens* Folk faldt efterhaanden, saa han og de to *Holmkelssöinner* stode ene tilbage. Ogsaa *Viglunds* og *Tröstes* to Følgesvende vare faldne, og de selv begge saarede. Da sagde *Fökul*: Nu vil vi kæmpe stoltelig: Du *Einar* skal fægte mod *Tröste*, og *Haagen* med *Viglund*, og jeg vil holde mig stille. *Tröste* var baade saar og mödig, og han og *Einar* kæmpedes indtil de faldt begge. Da begyndte *Viglund* og *Haagen* deres Kamp. *Viglund* var mödig, men kun lidet saar. Haard og lang var Kampen, thi *Haagen* var den bedste Stridsmand, og *Viglund* baade stærk, og behændig til at bruge sine Vaaben. Enden var dog at *Haagen* faldt död til Jorden, men *Viglund* havde faaet endeel Saar og var meget udtrættet. Da sprang *Fökul* op usaa- ret og udhviilt, og angreb *Viglund*. De kæmpedes, og en rum Tid var det uafgiort hvo af dem der vilde gaae af med Seieren. *Viglund* mærkede nu, at han for Saar og Mödighed ei vilde længe udholde Kampen, han kastede da Skiold og Sværd iveiret og greb, da han fegtede lige godt med begge Hænder, Sværdet i venstre og Skioldet i höire Haand, og da *Fökul* ikke tog sig ivare for dette, hug han Armen af ham i Albueledet. Da

tog *Jökul* Flugten, men *Viglund* saae sig ikke istand til at forfølge ham; thi greb han et Spyd op fra Jorden, hvor der laae mange omkring, og skiød efter ham. Spydet kom i Ryggen paa *Jökul* imellem Axelbladene, og ud igiennem Bryster, saa han styrtede död til Jorden. Imidlertid havde *Viglund* mistet saa meget Blöd, at han besvimede og laae længe som död. Dette saae de to Mænd der vare allene tilovers af Fossboernes Parti, og rede nu hiem til *Fosse*. Da de kom ind i Stuen, sad *Holmkell* paa Tverbænken imellem sin Kone og Datter. Hine fortalte nu hvad skeet var, at *Jökul*, *Haagen* og *Einar* vare döde, tilligemed flere Andre; ogsaa at begge Thorgrimssönnernes vare faldne. Da *Ketelride* hørte dette, faldt hun i Besvimelse, og da hun kom til sig selv igien, sagde hendes Moder *Thorbjörg*:

Nu lader Du see Din Lösagtighed, og hvor meget Du har elsket *Viglund*. Det er godt at der nu er en Ende derpaa.

Holmkell. Hvorfor skal om *Ketelride* troes det værste? Hun holdt saa meget af sine Brödre, at det var rimeligt, hun blev ilde tilmode, da hun hørte deres Död,

Thorbjörg. Maaskee det er saa, men jeg troer det er anderledes; og kort at fortælle, her bör strax samles Folk, for at hevne det paa det strængeste. *Ingjaldshool* maa angribes og *Thorgrim Prude* indebrændes.

Holmkell. Mon det var vel betænkt? Jeg synes han er uskyldig; og *Thorgrimssönuerne* seer jeg ikke kunde miste meer end Livet.

Det blev som Manden vilde det, og ingen Hevn udövet paa *Thorgrim Prude*.

13.

Viglund og *Tröste* laae paa Kanipepladsen, men da den förste havde ligget en Stund, kom han saa vidt til sig selv, at han reiste sig. Han gik da did hvor hans Broder laae, og fandt, at der endnu var Liv i ham. Nu forbandt han sine Saar, thi han tröstede sig ikke til at bære Broderen hjem. För han endnu var færdig hörer han at der kiöres paa Isen. Det var hans Fader med en Slæde, som de lagde *Tröste* paa, men *Viglund* kunde holde sig paa Hesten og red saaledes hjem. Saasnart de kom til *Ingjaldshool* skaffede Faderen dem ned i en Kielder, der var under hans Seng,

hvor Moderen *Olöve* alt var, modtog dem og forbandt deres Vunder. Hun fik dem lykkelig lægte, skiönt det varede et heelt Aar. Ingen vidste at de vare der.

Holmkell lod jorde sine Sønner og de Mænd der faldt med dem. Det Sted hvor de begroves kaldes endnu *Höibakken*. Alle troede at *Thorgrims* Sønner vare döde, og *Holmkell* og *Thorgrim Prude* kom jevnlig til hinanden, uden at deres Venskab havde lidt noget Skaar ved denne Begivenhed, de havde ogsaa aftalt mellem sig ikke heller at bringe denne Sag for Retten. Men *Thorbjörg*, da hun fik at vide denne Aftale, sendte hemmelig Bud til sin Fader *Einar* at han skulde kræve Drabsböder for sine Dattersønner og forfølge *Thorgrims* Sønner for Drabet, hvis de endnu var ilive. Endskiönt *Einar* var meget gammel, saa tog han dog ved denne Sag, og anlagde mod begge *Thorgrims* Sønner Sag for Drab paa *Thornas* Ting med Paa-stand af Landflygtigheds Dom: det begyndte og nu at rygtes der i Egnen at de levede.

Haagens Skibsfolk seilede om Foraaret til Norrig, kom til *Ketil* paa Rommerige og fortalte ham hvorledes var tilgaaet. Liden Lykke syntes

han *Haagen* havde havt i at udføre Hevnen mod *Thorgrim Prude*. Dengang vare just hans Sønner *Sigurd Spage* og *Gunlaug Stolte* nylig kommet hjem fra et Kapertog. De vare særdeles kiække Mænd, og hver af dem havde gjort et Løfte; *Gunlaug*: at han aldrig vilde betale Godt med Ondt, og *Sigurd*, at han aldrig vilde nægte nogen en Skibsreise med sig, naar sammes Liv derved kunde reddes. *Ketil* fortalte dem nu *Haagens* Död, og bad dem drage til Island og hevne den Skam han havde lidt af *Thorgrim Prude*. De vilde nödig til det, alligevel da Faderen bad dem meget, paatog de sig det, og saasnart de fik god Vind, seilede de afsted. Men da de kom ud i det aabne Hav fik de Storm og Uveir og dreve om i Söen indtil Vintrens Begyndelse. I en stærk Taage naaede de endelig til *Sneffjellsnæs*, men lede Skibbrud, saa kun lidet af Ladningen blev bierget; dog omkom ingen Mennesker. *Thorgrim* spurgte dette og tillige hvo de vare, red ud til dem og indböd *Gunlaug* med alt hans Folk at tage hjem til ham. Begge Brödre modtoges Tilbudet. *Sigurd* syntes saare godt om *Helge*, dog talte han kun sielden med hende. *Thorgrims* Sønner bleve de aldrig vaer ved.

Æengang var det at *Sigurd* sagde til sin Broder: Skal vi ikke til at udføre Hevnen paa *Thorgrim Prude*? god Leilighed dertil mangle vi jo ikke. *Gunlaug* svarte: Det er bedst ikke at tale om det. Jeg lønnede da Godt med Ondt, hvis jeg dræbte den Mand, som tog mig, da jeg var skibbruden, til sig, og beviste mig alt muligt Godt. Skulde een af Delene være, vilde jeg heller forsvare ham, end giøre ham Ondt. De taledes intet videre derom, og *Sigurd* nævnte det ikke mere. Vinteren gik og de to *Ketilssønner* lode sætte deres Skib istand igien og belavede sig til Bortreisen.

Der ymtedes vel om, at *Sigurd* og *Helge* elskede hinanden, men der blev dog intet bekiendt derom.

14.

Thorgrim Prudes Fader, *Erik Jarl* var død i en høi Alder. *Sigurd*, den ældste Søn arvede ham, men fik ei Jarls Embede, da Kong *Harald* bar Nag til alle *Thorgrims* Paarørende, for *Ketils* sin Vens skyld. Den anden Søn *Helge* havde givet sig i Norrig, men hans Kone var død, efterladende hans Datter, *Ragnhild*, som var meget smuk og elskedes høiligen af Faderen. *Helge* gad, efter

sin Faders Död, ikke længere været i Norrig, thi drog han til Island og landede i Österfjords Fjerdings. Han var blandt de senere Nybyggere, og kiöbte da Land i *Gotevig*, af dem som havde indtaget det. Der boede han til sin Död.

Imidlertid vare nu *Thorgrims* Söner ganske kommet sig af deres Saar, og spurgte da Faderen, hvad han vilde raade dem at tage sig til. Mit Raad er, svarte han, I forföie Eder til *Gunlaugs* og *Sigurds* Skib og forlange at tages med til Norrig, sigende tillige, som sandt er, at det er for at redde Eders Liv. *Sigurd* holder vist sit Löfte og tager Eder ind, og *Gunlaug* er saa brav en Mand at I kan vente Eder alt Godt af ham; hvilket I ogsaa vil behöve naar I ere i Norrig, hvor I komme til at undgjelde hvad jeg har gjort. Dette blev da aftalt.

Ketelride havde under denne Tid atter havt en Frier, *Thorlev Steenulvsen* fra *Hraunsdal*, en höi og rask ung Mand. Men endskiönt hendes Moder var meget for dette Parti, og lagde Vind paa at faae det drevet igiennem, endog mod sin Mands Villie, saa blev dog intet af det. Meget bedrövet var *Ketelride* i al denne Tid, fik kun

liden Sövn om Natten, men sad som oftest oppe og fyede i sit Kammer.

Da *Ketilsfönnerna* vare feilklare, droge *Thorgrims* Sönnar hjemme fra, for at begive sig til Skibet. Det var endnu Nat. De kom til *Fosse* og gik ind i Stuen, hvor *Ketelride* sad ved sit Arbeide, og hendes Pige sov. Glad tog hun imod dem, sigende: det er en lang Stund, siden vi saaes, men nu glædes jeg ved at see eder i Live. De satte sig nu hos hende, og *Viglund* gjorde hende bekjendt med deres Forehavende. Hun havde intet derimod, og sagde: jeg skal være velfornöiet, naar det maa gaae dig vel, i hvad der bliver af mig. *Viglund* bad hende, ikke at give sig medens han var borte. Det raader min Fader for, svarte hun, thi ham gör jeg ikke imod; jeg har ingen Villie i den Sag, men kanskee jeg er ikke glädere end Du, om jeg skal tage nogen Anden; endog vil det skee omsider. *Viglund* bad hende nu at klippe hans Haar, og da hun havde gjort det, sagde han: her gör jeg det Löfte, at ingen Anden skal klippe mit Haar eller toe mit Hoved, saalänge Du lever! Nu gik de ud, *Viglund* omfavnede hende og tog Afsked derude i

Gaarden. Hun græd bitterlig og han ikke mindre, thi det var dem saa haardt at skilles ad, men det maatte nu dog være. Hun gik da ind i Stuen igjen, og de to Brødre gik deres Vei. Da sang *Viglund*:

Deiligste, min Afskedssang
Lad den være dig i Minde.
Du ved den saa mangen gang
Vil i Sorgen Lise finde.
Hvergang Du er Vidne til,
At to Elskende sig fryde,
Du den ranke Yngling vil
Kierligheds Erindring yde,

Og da de vare kommet et lidet Stykke paa Veien sang han atter:

Der stode vi. Den Yndige
Saa kierligt mig omfavnede,
Mens Taare efter Taare
Paa Kinden randt saa saare.
Til Jorden rinder Taare ned —
O stor er hendes Kierlighed!
De blanke Öien væde
Saa tidt det hvide Klæde.

Gamle *Holmkell* havde rigtig nok fornyet Brödrenes Besög hos *Ketelride*, men han lod sig ikke mærke med det, og gik ind til hende. Da han saa hende saa forgrædt spurgte han om Aarsagen til hendes Graad. Jeg tænker paa mine Bröders Död, svarte hun.

Holmk. Önskede Du de bleve hævnede?

Ketler. Det vilde vise sig, hvis jeg var Mandfolk.

Holmk. Da kan Du troe, at jeg blot for Din Skyld har ladet være at lægge an imod de to Brödre; thi jeg troede, Du önskede ei deres Död.

Ketelr. Saa lidet vilde jeg forlange deres Död, at havde det gaaet efter min Villie, skulde ingen af dem været dömt til Landflygtighed; og jeg vilde give dem Penge til at giöre deres Reise behageligere, havde jeg Raad dertil.

Holmkell tog sin Hest og reed efter de to Brödre. Da de bleve ham vaer, sagde *Tröste*: der kommer *Holmkell* ridendes; nu var der Leilighed

for Dig at faae *Ketelride*; skiönt det ikke var vel giort, at slaae ham ihjel og bortføre hende. *Viglund* svarer: om jeg endskiönt vidste, jeg skulde aldrig mere see *Ketelride*, saa vilde jeg dog ikke røre *Holmkell*. Lidet skulde jeg da ihukomme alt det Gode han har beviist mig, og den Sorg jeg har paaført ham, og han kunde hævne. *Ketelride* har og tilvisse Aarsag nok til Bedrövelse, at ikke ogsaa hendes Fader skulde dräbes, der mener det i alle Maader saa godt med hende. Nei, lad os heller ride af Veien for ham, thi derved bevises ham en Ære *). De gjorde saa, og *Holmkell* reed forbi dem et Stykke op ad Veien, vendte sig da og reed samme Vei tilbage ad Fosse til. Vore

*) Det var mod Fädrenes Begreb om Ære, at ride af Veien eller endog kun fastere, naar man saae nogen, man kunde tiltroe fiendtlig Hu, ride efter sig; det ansaaes for Tegn paa Feighed. Det var altsaa en stor Selvfornægtelse, at disse rede af Veien for *Holmkell*, og stor Ære for ham, da, ifald det spurgtes, man maatte tænke, hvilken drabelig Mand mon ikke være den, da saadanne dierveKæmper ei tör oppebie hans Komme, men ride af Veien for ham. Slig höimodig Opofrelse af egen Ære, for at fremme en Andens, findes neppe Mage til i vore Sager. At Elskov var i Spillet med, gör ellers Tingen rimelig.

to Reisende begave sig nu igien op paa Veien, der saae de en Pung med Penge i, og paa den laae en Guld - Armring og en Kiep, hvori med Runer vare indsnittet alle de Ord, der vare faldne mellem *Ketelride* og hendes Fader, og tillige at hun sendte *Viglund* denne Foræring. *Viglund* tog den til sig og de rede videre.

15.

De kom nu til *Gunnlaugs* og *Sigurds* Skib, som var i Begreb at afseile, da Vinden blæste fra Land. *Viglund* præjer dem, og spørger om de vil tage ham og hans Staldbroder med til Norrig. Man spurgte om deres Navn, og de sagde de hedde *Torraad* og *Vanraad* *) *Gunlaug* spurgte videre om deres Reise havde nogen vigtig Anledning? de svarte, at det gieldt deres Liv, hvis de ei kom bort. Da bad han dem komme ombord.

Nu hidsedes Seil og de løb ud i Söen. Efter lang Seilads spørger *Gunlaug* engang den høie Mand om nærmere Besked om hans Navn og Familie. Denne svarer: jeg har kaldet mig *Van-*

*) *Torraad* kan bemærke den, der vanskelig veed at finde Raad, og *Vanraad*, der intet godt Raad veed for sig.

raad fordi jeg seer ikke Raad for mig. Mit rette Navn er *Viglund* og min Broders *Tröste* og ere vi Sönnner af *Thorgrim Prude*. Da saug *Gunlaug* og sagde siden til sin Broder: Hvad er nu at giöre, Broder *Sigurd*? Jeg synes vi ere kommet i stor Vanskelighed; thi jeg veed vist at vor Fader lader dem aflive, naar de komme til Norrig. *Sigurd* svarte: Ikke spurgte Du mig ad, da Du tog dem ind i Skibet. Jeg kiendte dem strax, og især *Viglund*, for han ligner sin Söster *Helge*. Jeg skulde troe, Fader kan ikke giöre ved dem mere, end Du finder for godt, og saaledes kan du bevise Dig erkiendtlig for det meget Gode *Thorgrim* har beviist mod Dig og mig. Det var vel talt, siger *Gunlaug*, og saa skal være,

Vinden var dem gunstig, de kom til Norrig, og begave sig til Romsdalen, hvor de ikke fandt Faderen hiemme. Da han kom sadde hans Sönnner i Stuen, og *Thorgrims* Sönnner imellem dem, og deres hele Fölgeskab var 24 i Tallet. Ikke hilse de deres Fader, som satte sig i sit Sæde, saae sig om, og kiendte nu sine, men ikke *Thorgrims* Sönnner. *Ketel* spurgte hine, hvi de ikke havde hilst paa ham, og hvo de Fremmede vare? *Gunlaug* svarte: Den ene hedder *Viglund* og den

anden *Tröste*. De vare Sønner af *Thorgrim Prude*. Da raabte *Ketel*: stander op mine Mænd og griber og hænger dem! Og gid saa sandt deres Fader var her med, saa skulde de alle tre følges ad. Nu tog *Gunlaug* til Orde og sagde: Hvilken Forskiel imellem dig og *Thorgrim*. Han tog mod mig og min Broder og alle vore Folk, da vi havde lidt Skibbrud, havde os hos sig al Vinteren over og havde vort Liv i sine Hænder. Og Du vil dræbe hans Sønner, som have ikke gjort dig det allerringeste. Da skal vi Staldbrødre flye Eder nok at bestille förend *Thorgrimssønnerne* gribes; thi vi skal staae alle for een Mand. *Ketel* sagde: det var saare ilde om han skulde gaae i Kamp mod sine egne Sønner, og hans Vrede begyndte alt meget at sagtnes. Da sagde *Sigurd*: Jeg vil foreslaae at hele Sagen maa voldgives under Broder *Gunlaug*; thi hans Retsindighed er bekiendt af flere Pröver. *Ketel* sagde: det fik nu saa at være, heller end at de skulde yppe en unaturlig Kamp. Dette var altsaa vedtaget; da sagde *Gunlaug*: saa afgjør jeg Sagen paa denne Maade: *Thorgrim Prude* beholder *Olöve* upaaanket, men har forbrudt den Arv, som tilkom hende efter hendes Fader *Thorer Jarl*, hvilken Arv skal tilfalde min Fader Vor Fader skal givte sin Datter *Ingeborg* med *Trö-*

ste Thorgrimsen, og *Sigurd* skal faae *Helge Thorgrimsdatter* til Kone. Alle Tilstedeværende synes dette meget godt og forstandig betænkt; og nu det ikke kunde være anderledes syntes *Ketel* ogsaa godt om det.

Vinteren over sadde de nu der i god Behag, og *Tröste* havde Bryllup med *Ingeborg*. Om Sommeren droge disse Føstbrødre *) allesammen ud paa Kapertog og indlagde sig Ære ved deres Tapperhed. Dog udmærkede *Viglund* sig frem for dem alle. De vedbleve i tre Aar saaledes at ligge ude paa Kaperi, og *Viglund* var nu ogsaa noget gladere end ellers, dog gik *Ketelride* ham aldrig af Hu eller Tanke.

16.

Imidlertid havde *Thorlev Steenulsen* alt imellem fornyet sit Frieri til *Ketelride*, men hun vilde aldrig indlade sig derpaa. Een Dag tog hendes

*) Føstbrødre kaldtes de, som havde ved visse Ceremonier høitidelig forpligtet sig at forsvare hinanden, og at hævne hverandres Død, som om de kunde være kiødelige Brødre. Ceremonierne ved saadan Forening findes paa adskillige Steder, blant andre i *Gisle Suursens Historie*, 6 Kapitel.

Fader *Holmkell* til *Ingialdshool* og sad og taleden hele Dag med *Thorgrim*, men ingen fik at vide hvad de talte om. Kort Tid derefter sendte *Thorgrim* tre Mand ud i et Ærende, som heller ingen fik at vide, hvad var. De Udsendte bleve borte i 3 Uger før de kom hjem.

Derefter skede det, at et Følge af 30 Personer kom ridende til *Fosse*. *Holmkell* spurgte Formanden om hans Navn og fik til Svar: han hed *Thord* og havde hiemme i *Österfjorden*, samt at hans Ærinde var, at begiere *Ketelride* til Kone. *Holmkell* spurgte sin Datter ad, hvad hun syntes derom. Hun var aldeles ikke for det, sigende: Manden var saa gammel, og dertil havde hun aldeles ingen Lyst til at givtes. Moderen *Thorbiörg* raadte meget til dette Parti, og Enden blev, at *Holmkell* forlovede Datteren imod hendes Villie. *Ketelride* drog da med *Thord*, thi Brylluppet skulde staae i *Österfjorden*. De ankom da i *Götewig*, og *Ketelride* tog imod Huusholdningens Bestyrelse, men aldrig saae nogen hende glad. Der blev ikke holdt Bryllup. Hun og *Thord* laae i en stor Seng med Gardin for, og saaledes stod nu en rum Tid. *Thorlev Steenulvsen* syntes meget ilde om at *Ketelride* var givt, men saae ikke at der kunde giøres noget

ved, da hun var kommet saa langt bort. *Thord* gjorde alt hvad han kunde udfinde til *Ketelrides* Fornöielse, men det var altsammen intet for hende for den Kierlighed hun havde til *Viglund*; thi hun nærede en brændende Elskovs Ild for ham i sin Barm.

17.

Samme Aar da *Ketelride* saaledes var givet, kom *Viglund* og de andre Fostbrødre fra deres Fribyttertog og fandt god Modtagelse hos *Ketel*. En Dag, da der blev spurgt, hvo der vilde have Hovedet toet, sagde *Viglund*: ingen Hovedtvæt vil jeg have og ingen haver jeg havt, siden jeg og *Ketelride* skiltes ad,

Hun klippede mit Haar saa net;
 Thi har al anden Hovedtvæt
 Jeg helligen forlovet,
 Indtil mit Livs den sidste Stund,
 Ei nogen Anden, ene hun
 Skal være ved mit Hoved.

Saaledes sang han, og lod sig ikke vaske.

Vinteren over sadde de rolig hjemme, men imod Sommeren belavede de sig til at drage til Is-

land allesammen, dog hvert Parti paa sit Skib. De seilede saasnart de fik god Vind men skiltes ad ude i Havet. *Ketels* Sønner komme velbeholdne til Island i *Hvidaae* og toge til *Ingjaldshool* hvor de fortalte *Thorgrim* om den stadfæstede Forligelse og at han kunde vente sine Sønner hjem i Aar, hvilket var ham til liden Glæde,

Viglund kom saavidt at de fra Skibet kunde see *Snefjelds Jökulen*, da sang han:

Saa höit og bradt der Fjeldet staaer
 Hvor hun, den Elskte er,
 Didhen jeg mine Öjne slaaer
 Med længselfuld Begjer.
 Den Skrente kjender jeg igjen,
 Den hende er saa nær,
 O did mit Hjerte flyver hen
 Med længselfuld Begjer.

Fremdeles sang han:

Af Sneen er den Mark saa hvid,
 Og Solens Gang er der saa sid.
 End længes jeg saa saare did,
 Den Fjeldetop er mig saa kjer,
 Fordi min Pige findes der,
 Som smukkeest blant de Smukke'er.

Men nu begyndte det at blæse op fra Landet, saa de dreves langt ud i Havet igjen. Saa satte Vinden sig i Vester, og det blev til en Storm, der drev dem idelig öster paa. En Dag sad *Viglund* paa Dækket, medens det stormede grueligen, da sang han:

Ketelride bad sin Elsker være
 Uforsagt paa farligt Söemandstog,
 Om endog med bistre Bölgehære
 Havet op omkring hans Forstavn slog.
 Disse Ord, min *Tröste*, bör vi nu.
 Mindes vel, mens vi med Stormen stride.
 Lad os være kjække, jeg og Du;
 Thi det önskede min *Ketelride*.

Nu gaaer det vidt, sagde *Tröste*, at du baade begynder og ender Sangen med hendes Navn. Synes Du det er saa meget? svarede *Viglund*. I fem Maaneder svævede de om paa Söen, för de omsider naaede Landet med Nöd og neppe, i Österfjorden ved *Götevig*. Nu sagde *Viglund*: da Lykken er os saa meget imod, troer jeg det raadeligt, at vi her give os et andet Navn. Kald du dig *Ravn*, jeg vil hedde *Örn*. *Tröste* havde intet derimod.

Eieren af *Götevig* kom til Skibet, og de to Brødre toge höflig imod ham og tilböde ham Forkjöbet i deres Ladning. Han svarer, jeg har en ung Kone; hun skal komme i Morgen, og udsöge sig hvad hun har Lyst til. Han reed bort, og den anden Dag kom Konen. Hun kjendte strax *Viglund*, men lod sig ikke mærke med det. Han blev forunderlig tilmode, da han saae hende, thi han syntes hun lignede *Ketelride* meger, uagtet han ikke kunde finde det rimeligt at hun skulde være der. Hun tog nu af Varene hvad hun vilde og drog hjem. Manden havde indbuden dem der raadte for Skibet til sit Huus, og da de nu kom gik han dem imöde og igjentog Indbydelsen med udmærket Höflighed.

Den Gamle gled ud med Foden, som han gik; thi han var svag af Alderdom; da sagde Konen sagte: det er ilde at have en gammel Mand. Han hörde det, og svarte: der var glat, lille Kone. Med en Æresbeviisning bleve nu de Fremmede indförte i Stuen. *Viglund* lod sig forstaae med, at han troede Konen kjendte ham ikke; men hun sang:

Smukke *Viglund* vel jeg kjender.

Han til mig tilbagevender.

Men det som et Under er
 Han og *Tröste* fandt mig her.
 Dog hvad vil nu Haabet sige?
 Givt er nu den ranke Pige
 Med en Oldiing; ældre Mand
 Ei i Verden findes kan,

Nu var det *Viglund* end mere rimeligt at dette var *Ketelride*. De bleve der Vinteren over, men *Viglund* var stedse uglad, Vårten derimod altid munter og lystig, og de bleve beværtede af ham med störste Artighed. Det vil siges at *Ketelride* idelig gik med et Klæde for Ansigtet at *Viglund* ikke skulde kjende hende, og at engang hun var ude og meget varm, hun da havde löst Klædet fra, og *Viglund* var kommet til i det samme og havde fuldkommen tydelig seet hendes Ansigt. Dette slog ham saaledes at han blev saa röd som et Blod thi nu saae han grangivelig det var hende. Han gik ind i Stuen og satte sig. *Tröste* saae hans forandrede Ansigt og spurgte hvad Syn han havde seet, der saaledes havde virket paa ham. *Viglund* sang:

Det kan jeg med Sandhed sige:
 Ei jeg saae til anden Pige;

Og min Sjel var aldrig glad,
 Siden vi to skiltes ad.
 Men hun voldte mig stor Qvide.
 Thi skal han vist Döden lide,
 Han som til mit Hjertes Harmes
 Favnes af den Smukkes Arme,

Fra den Tid af havde *Ketelride* aldrig noget
 for Ansigtet, thi nu var hun overbeviist om at
Viglund kjendte hende. Da *Viglund* sang sidst-
 anførte Strophe sagde *Tröste* til ham: det var den
 største Ugjerning, om Du forgreb dig paa denne
 Mand der beviser os saa meget Godt. Det maatte
 forspilde al vor Lykke for Fremtiden, dræbte Du
 ham, som er uskyldig i alle Maader. Lad den
 Tanke fare. Og nu sang *Tröste* endnu:

Med Din Elskede Du kan
 Aldrig Held Dig love,
 Hvis Du mod en Hædersmand
 Niddingsværk tör vove.
 Skjendig Gjernings Fölge ei
 Lykkelig kan være.
 Broder, kun paa Dydens Vei
 Findes Held og Ære!

Den Dag gik, og da Alle vare i Seng om Natten, stod *Viglund* op og gik til Sengen, hvor Manden og Konen laae. Lys brændte oppe i Stuen, saa man kunde godt see alt hvad der var. *Viglund* tog Gardinet til Side og saae *Ketelride* laae ved Væggen, og den Gamle foran, med Hovedet ud over Sengestokken, i bedste Stilling til Halshugelse. *Viglund* vilde da blotte Sværdet, men *Tröste* traad til ham i det samme og sagde: Vaer Dig, at Du ikke gjør Niddingsværk, og dræber sovende Mand. Lad dog ingen mærke paa Dig, at Kjerlighed til den Kone har saaledes betaget Dig, men bær Dig ad som en Mand. Han lagde endnu til:

O kom ihu du skader
 Din Elskte ved Dit Komme her,
 Hvis Du ei efterlader
 Alt hvad mod Ærens Love er.
 Det ingen Anden mærke,
 Hvortil jeg ene Vidne var,
 At Elskovsbaand det stærke
 Dit Hierte saa indhildet har.

Viglund blev nu roligere. Han undredes höiligen over det store Rum der var mellem dem i Sen-

gen. Brödrene gik igjen i Seng, men *Viglund* fik kun liden Søvn, og var meget modfaldet om Morgenen derefter. Den Gamle var som sædvanlig munter og lystig og spurgte hvorfor han var saa bedrøvet? *Viglund* sang:

Fraadende det vilde Hav

Allevegne mig omgav.

Det mig fra mit Skjul udrev

Og til fjernest Landegn drev.

Men trods Stormens Tordenstemmer

Aldrig jeg den Smukke glemmer;

Ogsaa hun kan ingensinde

Mig udslette af sit Minde.

Det kan nok være, sagde Manden, men lad os more os noget i Dag og spille et Spil Skak. De gjorde saa, men *Örn*, hvis Tanker vare ene henvendte til *Ketelride* passede kun lidt sit Spil, saa han var nær ved at blive Skakmat. I det samme kom Konen ind i Stuen, saae paa Spillet og sang:

Ikke vinder Du Dit Spil

Det staaer al for slet dertil,

Scand. Museum.

Springeren Du flötte maa
 Fra det Felt den nu staaer paa.
 og hendes Mand endte Strophen:

Konen min ej lide kan
 At Du taber Spillet, Mand.
 Men Du burde staae Dig, Ven!
 Ene mod den gamle Svend.

Imidlertid hjalp *Ketelride* til, saa Spillet blev
 Remis. Lidet taltes de ved, de to Elskende, dog
 skede det eengang, at de talte noget, skjönt ikke
 længe med hinanden. Da gik *Örn* til hendes
 Mand, som var ligesaa venlig mod ham som altid.
Örn sang:

Vogt Din smukke Kone, Ven!

Lad ei uforsigtigen

Hende saa allene gaae

At opvække min Attraae.

Jeg da kan for intet svare,

Naar vi stedes tidt i Fare.

Vogt da hende klogelig.

Husk at jeg advarer Dig.

Lad hende kun raade selv, svarte Manden,
 det bliver nok det bedste. Mere taltes ikke om

den Sag. Den Gamle gjorde alt hvad han kunde for at fornöie sine Gjester, men det havde ingen Virkning paa Örn, han var saa modfalden at der ikke gik et Glædens Ord af hans Mund. Dette syntes Broderen meget ilde om, og talte tidt med ham, at han skulde slaae *Ketelride* af sit Sind og faae sig en anden Kjereste. Örn svarede; der kan intet blive af. Aldrig kan jeg komme til at holde saaledes af nogen Anden; derfor vil jeg heller ikke forsöge det. Han sang:

Du har seet om jeg er svag

Ved de bistre Bölgers Brag;

Tykkes det Dig da umandig

At min Elskov er bestandig?

Elskte end en Anden mig,

Var hun blid og ynderig;

Hendes Kjerlighed dog ei

Til mit Hjerte finder Vei.

Ja, ja da, sagde *Tröste* og gik ind i Stuen med ham, hvor de saae den Gamle sad, med sin Kone paa Skjödets og sin Arm omkring hendes Liv. Örn saae, hun var ikke glad derved. Ogsaa sprang hun op fra Mandens Skjöd, satte sig paa Bænken, og

grød bitterlig. Örn satte sig hos hende og de talde noget sagte med hinanden; Örn sang:

O gid jeg Dig aldrig meer
Deiligste saaledes seer
At den svage Olding spænder
Om Dit Liv de tørre Hænder,
O hvor skulde disse Arme
Favne Dig med anden Varme,
Og med meer end jordisk Lyst
Trykke Dig til dette Bryst!

Det bliver neppe vor Lod, sagde hun, og gik ud.

18.

En Dag sagde den Gamle: Jeg vil bede Dig Skipper Örn, at Du vil passe min Gaard og mine Ting, i min Fraværelse; thi jeg har en Reise for, og hliver nok borte en Maanedes Tid i det mindste. Dig troer jeg bedst i alt det der er mig af Vigtighed. Örn svarte ikke synderlig paa dette. Manden red imidlertid bort og tog fire Mand med sig til Følgeskab. Ravn sagde da til Broderen, Jeg troer det er raadeligst at vi ride bort og ere ikke paa Gaarden, saalænge Manden er ude. Folk kun-

de ellers sige, Du havde ulovlig Omgang med Konen og det var Eder da en stor Skam. Örn fandt dette rigtig, hvorfor de toge derfra og opholdt sig hos deres Reiseselskab, den hele Tid Manden var borte.

Han kom igjen, den Tid han havde sagt, og bragte stort Selskab med sig. Der var *Thorgrim Prude* med sin Datter *Helge*, *Sigurd Spage* og *Gunlaug Stolte*, og *Holmkell* fra *Fosse*, en tredive Personer i Alt. Nu komme ogsaa vore to Brødre igjen til *Götevig*. *Ketelride* havde gjort alle Anstalter til et stort Gilde; thi hendes Mand havde för han tog bort, sagt hende, at han nu vilde have Bryllupshöitiden.

Da alle Gjesterne vare komne til Sæde, reiste sig Huusvärten og sagde: Skipper Örn, Du og Din Broder have nu været her denne Vinter over, og veed jeg at Du hedder *Viglund* og Din Broder *Tröste*, *Thorgrims* Sønner. Jeg vidste hvor höilig Du elshede *Ketelride*, og har sat Dig paa mange Prøver, og vel har Du bestaaet i dem alle, og intet uforstandigt har Du ladet see: dog vidste jeg mig ogsaa altid sikker desuden. Og nu vil jeg heller ikke længere dölge Dig mit Navn. Jeg

hedder *Helge* og er, ligesom Din Fader, Søn af *Erik Jarl*. Jeg begjerte *Ketelride* til Kone for at gemme hende til Dig, og er hun nu, som da Du forlod hende. *Ketelride* har ført sig anstændig op ved dette, endog hun slet ikke veed *Sagens Sammenhæng*. Vi have ikke søgt Seng sammen, da der altid har været Skillerum i Sengen imellem os, kun at eet Teppe var spredt over begge Leiesteder, og jeg tænker Du finder denne Foranstaltning ikke saa ilde. Det er for Resten altsammen et oplagt Raad, imellem den brave *Holmkell* og Din Fader, og har *Holmkell* overalt viist sig hæderværdig i hvert det der har været Eder imellem.

Viglund gik nu til *Holmkell* og lagde sit Hoved i hans Skjød *), men denne sagde; det staaer bedst paa din Hals, og visselig skal vi være for-

*) Det var de Tidens sjeldne men rørende Seremonie, der saa talende udtrykte, at den der saaledes ydmygede sig for den anden tilstod denne Rettighed over sit Liv, som ved en af ham udøvet Gjerning var forbrudt ifølge de da gjeldende Blodhevn's Love. Da Nødvaage ved Blodhevn'en ikke toges i Betragtning, saa havde *Holmkell's* Sønners Død at hevne paa *Thorgrimssønnerne*. Seremonien kaldtes ellers: at bringe Een sit Hoved, som kan sees af *Eigils Saga*.

ligte, thi saa vil dog *Ketelride* nok det skal være. Derefter begjerte da *Viglund* formelig *Ketelride* til Kone, som naturligviis ingen Vanskelighed fandt. *Holmkell* trolovede sin Datter med *Viglund* og *Thorgrim Prude* sin med *Sigurd Spage*, ligesom *Helge* sin (*Ragnhild*) med *Gunlaug Stolte*. Alle tre Par holdt Bryllup der i *Götevig*, og Gjesterne beværtedes med alt det der i de Tider holdtes for det bedste, saa dette Gilde var baade kostbart og skjönt. *Viglund* og *Ketelride* vare nu saare vel fornöiede, som lettelig begribes. De boede paa *Fosse* efter *Holmkells* Död, ligesom *Tröste* efter sin Faders, paa *Indgjaldshool*. *Sigurd Spake* og *Gunlaug Stolte* derimod bosatte sig i *Norrig*. Alle disse Huse levede i kierlig Forstaaelse med hverandre og vare i Anseelse.

OM LIVETS VÆRD.

betragtet fra to forskjellige Synspunkter.

Liv, o Liv! Du Himlens bedste Gave

Du det første varmste Ønske værd! —

Saa synger Hölty, og hvo er den Yngling, hvo den blomstrende Pige, som ej vilde istemme dette hans Henrykkelses Udbrud? — Men det er ej alene i Ungdommens favre Vaar, at Mennesket, indtaget af den varmere Phantasie's sødeste Drømme, fryder sig ved Livet; ogsaa Manden, som er glad ved sin Daad, og stifter Gavn i Virkelighedens Rige, ogsaa han elsker Livet, og bekjender med Digteren, at her er got at være. Ja selve Oldingen, hvis Sandser alt ere lukkede for Nydelser, frydes endnu ved Gjenbilledet af sine fordums

Glæder, og tæller omhyggeligen hver en Draabe, der endnu kunde være tilbage for ham i Livets Bæger. Jo ældre vi blive, jo klarere bliver os Livet, og hvad vi tabe i Henseende til Følelsernes Livelighed erstattes os ved en inderligere Nydelse af de faa Fornemmelser, som den høie Alder endnu kan frembyde.

Men hvor sand end denne Bemærkning kan være, og i hvor nøie Sammenhæng det end staaer med vor sandselige Naturs første Drivter, at vi hænge ved det blotte physiske Liv, som et Gode i sig selv, saa er det dog ikke mindre sandt, at en ganske modsat Bedømmelse af Livets Værd har fundet Sted i alle Tider, og hos Mennesker af alle Stænder, Aldere og Kjøn; en Bedømmelse, som vi netop for dens Almindeligheds Skyld ikke kunne holde for en Følge af ondt Lune der alene var opstaaet i enkelte Hypochondrists Hjerne. Ja det synes, som om det samme Genlyt som oftest betragter Livets Værd fra begge hinanden modsatte Synspuncter. Thi, hvo er den, som, skjönt han ofte med hiin Sanger har priset Livet som Himmels bedste Gave, dog ikke i visse Öjeblik skulde bifalde gamle Sofocles, naar denne efter et

usædvanlig langt Liv udraaber ved Gravens
Bredde : *)

„Det bedste Lod er at ikke være fød; men er
man det, da med hurtig Flugt at ile tilbage,
„didhen, hvorfra vi kom, det er Lykkens andet
„Lod!“

Hvo finder ikke en rørende Sandhed i hiint
de Gamles skjønne Billede, hvori de forestille Dø-
den, som Rolighedens Giver, eller for at bruge
en af vore Digteres Ord, som

en venlig Engel,

Der med omvendt Fakkeltengel

Peger hen paa Glemsels Æ!

Det er en meget almindelig Sentents blandt
Alderdommens Philosophemer, at en tidlig Død er
en Guds Velsignelse, og at Guderne borttage deres
Yndlinger tidlig fra det Jordiske, og endnu i vore

*) Μη φυναι τον άπαντα νι-
κα λογον. το δ'επει φανη
βηναι κειθεν, οθεν περ'ηκει
πιολυ δευτερον ως ταχιστα.

Οιδιπ. εν Κολον. ν. 1288-1291.

Tider gjelder den Mening, at netop de bedste Mennesker døde tidligst, og at Gud tager de Børn snarest til sig, som ere ham de kjereste,

Allerede den gamle Viisdomsbog siger: „der, som en Retfærdig end dør tidlig, skal han dog være i Hvile; thi hans Sjel behagede Gud, der, for hastede han med ham midt ud fra Ondskab“. Og i samme Anledning siger Sokratikeren Aeschines: „Guderne, som vide, hvordan det har sig med de menneskelige Ting, borttage dem, som de have kjærest, hastigst fra Livet *). Ja selv det ældste og ærværdigste blandt Alderdommens historiske Documenter fortæller om Henoch, som døde, en Yngling imod sine Forfædre, at han ikke mere saaes, og at Gud har kaldet ham til sig, fordi han førte en guddommelig Vandel; og med denne Mythos overensstemmer hvad Homer beretter om *Amphiaraus*, at han ikke naaede Alderdommens Grændse, thi Zeus og Apollo havde ham kjær **).

*) "Οι θεοί των ἀνθρωπείων ἐπισημονες εἰς αὐτὸν περιπλεῖσθαι ποιοῦνται, διὰ τοῦ ἀπαλλαττεῖσθαι τὸ ζῆν.

Aeschin. περὶ θανάτου.

**) Τον περὶ κηρὶ φίλει Ζεὺς τ' Αἰγιοχὸς καὶ Ἀπολλῶν παντοίῃ φιλοτινῇ ἐδ' ἔμετο γήραος ἔδον.

Odyss. 'Ο. ν. 245, 246.

Maaskee det kunde lønne Umagen, at udforske de Grunde, hvorved denne imod den almindelige Hengivenhed til Livet saa aldeles stridende Bedømmelse af sammes Værd saa almindeligen har kundet rodfæstes, og det er mere end sandsynligt, at disse Betragtninger ville lede os til en højere Synspunct, i hvilken begge Meninger kunne forenes.

Ved at følge de opgivne tvende Bedømmelser af Livets Værd indtil deres første Oprindelse, blive vi overbeviste om, at, endog fra de ældste Tider af, den Maxime, hvorefter Livet eller den blotte physiske Existents ringeagtes, er holdt for at være ædlere og mandigere, end den sandselige Kjerlighed for Livet, og det er unægteligt, at enhver højere Følelse i Mennesket rejser sig imod hiin overdrevne Hengivenhed til denne sandselige Tilværelse, og finder den foragtelig. De ældste Folkelærere, Viise og Digtare nedsatte Livets Værd i deres Sententser og Sange, dels fordi de tidlig anede en højere Bestemmelse for Mennesket, og fordi de fandt det tomt paa sande Glæder, og ikkun lidet tilfredsstillende for et Fornuftvæsens ædlere Drivter og Önsker. „Hvem Guderne have „kjær, ham tage de tidlig bort fra Jorden, sagde

„de Viise;“ men Almuen hang ved Lovgiverens Ord: „at det maae gaae dig vel, og du længe maae leve paa Jorden“, som ved sin største Velsignelse. Den gysede ved Tanken om de marvløse Skygger i Orkus, hvis Tilstand deres Phantasie afmalede saa skrækkelig, at selv den höimodige Achill vilde som Daglønner dyrke den ringeste Mands Jord om han derved kunde faae Lov til at vende tilbage til Solens Lys.

Udentviwl har hiint de Viseres Omdømme om Livets Værd sin Oprindelse deri, at de tidligen erkjendte, at der gives Værd for Mennesket, som er höiere end Livets Værd, at det er ædlere at handle end at nyde, og at det er uværdigt, at give en længere Nydelse Fortrinet for en kort men daadfuld og gavnlig Löbebane. I hine første Tider, i hvilke Menneskehedens raae Masse lignede en gjærende chemisk Stof, der ikkun langsomt dannedes til regelmæssige Former, kunde hiint höiere Værd, for hvis Skyld selve Livet ikke var de Ædlere for kostbart, ikke vise sig ved andet, end ved Mod til Kamp og Krig, ved Tapperhed i Folkets Forsvar mod Fiendernes Angreb. *Krigrens Berømmelse* var det Formaal, som agtedes höiere end et langt Liv, og at tilsidesætte Livet

for at fortjene denne Berømmelse var hine Tiders største Dyd. Saaledes opnaaede Krigsstanden, hvis første Maxime er at opoffre Livet for Krigerens Hæder, den fortrinlige Grad af Agtelse, som den endnu i vore Dage er i Besiddelse af. Den samme Achill, der som livløs Skygge ønsker sig tilbage til Solens Liv, vidste, da han som ung og vældig Krigshelt stod ved Troia's Porte, at han havde at vælge iblandt et dobbelt Lod, enten et langt men uberømt Liv eller en tidlig men hæderfuld og ufor-glemmelig Død. Og han valgte, det sidste, og faldt, en Heros, i sin Alders bedste Kraft. Og Hector, langt ædlere og finere fölen- de end hans Sejervinder, forener med denne Lidenskab for Krigshæder tillige Menneskehedens ædlest blideste Fölelser. Skal Ilion falde, og hans elskede Andromache blive et Bytte for Sejerherren, da vil han hellere ligge dybt skjult i Jordens Skjød end see paa denne Jammer. Livet har ikkun Værd for ham, saa længe han ved sin Tapperhed kan frelse sit Fædreland, og værne om en elsket Mage og det spæde Barn ved hendes Bryst. Her finde vi allerede en mærkelig Nedsættelse af Livets Værd; her betragtes det allerede som Noget, der ikkun er et Gode, under den Betingelse at vi derved nyde en fri og hæderlig virksom Tilværelse. Og jo

mere Menneskeheden tiltog i Kraft og Höimodighed, jo mere blev denne Tænkemaade herskende, og Döden blev mere og mere foretrukken en uvirk-
som blot passiv Nydelse af Livet.

Den samme Aand, som spores i Hectors for-
treffelige Tale, lever og i Tyrtæi Krigssange, naar
han priser de Helte, der faldt for Fædrelandet,
naar han udraaber i hellig Begejstring: „det er
„skjönt, naar den Tappre döer iblandt Slagets
„förste Kiæmper, stridende for sit Fædreland! Op
„Brödre, lader os döe for vore Börn, og ikke spare
„vort Liv!“ Og ikke mindre skjönt siger en af Os-
sians Helte: „Skal jeg da döe, saa skal min Roes være
„stor blandt de Berömmelige i de tilkommende
„Tider. Jægeren skal fælde en Taare over min
„Gravhöi, og Smerten leire sig rundt om den een-
„somme Bolig, hvor min blomstrende Möe græder
„for mig. Jeg frygter ikke Döden, men jeg
„skielver ved Tanken om Flugt; thi Fingal har
„ofte seet mig seierrig.“ Saaledes fandt allerede i
de ældste Tider den naturlige Hengivenhed til
Livet en stærk Modvægt, ved at blive underordnet
den Betingelse, at de Ædlere vilde nyde en fri og
hæderfuld Existents, som alene kunde give den
physiske Tilværelse sit Værd. Döden syntes alle-

rede nu *under visse Omstændigheder* mere ønskelig end Livet, og Sjelen kunde under visse Vilkaar have sig over den animalske Instinct. Men dermed er endnu hiint sælsomme Phænomen ikke forklaret, som er den modsatte Yderlighed af en uindskrænket fysisk Kjærlighed til Livet, jeg mener hiin ubetingede Ringeagtelse af Livet, hlin hyppige Anpriisning af en tidlig Död, som den störste Velsignelse. Vi have hidindtil, ligesom til Forberedelse, indseet, hvorledes det blev muligt, at Mennesket kunde beherske sin Naturs vældigste Instinct. Men hvoraf kommer det, at han saa at sige ganske træder den under Födderne, at han iler didhen til hiint ubekjendte mørke Land, hvorfra Ingen endnu bragte Budskab tilbage? Grunden dertil ligger dybere; maaskee at vi finde den i den menneskelige Naturs ædleste Anlæg.

Ved at betragte Barnets gradviis fremskridende Udvikling, finde vi, at den moralske Cultur ingenlunde holder lige Skridt med den physiske Styrke, og det samme er Tilfældet med Menneskeheden i det Hele. Legemets Fornödenheder ere, som Betingelser for den sandselige Tilværelses Opholdelse, de förste og meest trængende. Derfor er det naturligt, at den physiske Udvikling gaaer langt hasti-

gere frem end den moralske Dannelse; at Historien viser os vilde kraftfulde Folkeslægter, forinden den taler om kultiverede Nationer. Overmaalet af den physiske Kraft søgte en Udvei, et Spilleum for dets naturlige Virksomhed. Den Stærkere fandt i sin Overmagt Naturens Kald til at herske over de Svagere, og stræbte at vorde den første blandt sine Ligemænd. Derfra rejste sig hiin Tummel af Oldtidens evindelige Krige og Fejder, derfra de Undertvungnes ynkelige Skjebne. Stryken gik for Ret, og Sejeren ansaaes for et Privilegium til de meest vilkaarlige Mishandlingers Udövelse. Ihvormeget end dette Billede endnu kan ligne vor nuværende Verden i det Store, saa er det dog unægteligt, at siden den Tid vi have større Stater, borgerlig Sikkerhed, Love og Sæder, det ikke mere passer i Livets individuelle Forhold; fra denne Synspunct betragtet maatte de ældre Tiders Elendighed være større end Nutidens, og det maatte tydeligere falde i Øjnene, at det som skeer, aldeles ikke stod i rigtigt Forhold til hvad den indvortes moralske Stemme i Mennesket erkjendte for Ret. De Ædlere af Folket, i hvilke denne Stemme var bragt til tydelig Bevidsthed, maatte saa meget dybere nedböies ved dette rædsomme

Scand. Museum. f

Syn af Undertrykkelse, Uretfærdighed og Bedragerie, jo mindre de saae sig i Stænd til at raade Bod derpaa, og jo mindre de endnu kunde forudsee, at af dette Chaos i Tidernes Fremskridt, om ikke ved Menneskeslægtens høiere Dyd, saa dog ved Trangen af dens almindelige Nöd en bedre Tingenes Orden skulde udvikles. Derfra rejser sig hiin mørke Stemning, som vi hos mange af de ældre Visé bemærke, og det kan deraf forklares hvorfor de som oftest delede Herredømmet over Jorden iblandt gode og onde Væsener, og hvorfor de önskede sig bort fra en Tilstand, i hvilken de onde saa öjensynligen havde faaet Overhaand over de gode.

„Jeg vendte mig om,“ siger en hebraisk Philosoph, „og saae alle Undertrykte, som ilde medhændledes under Solen; see der var deres Graad, som vare undertrykte, og der var ingen, som tröstede dem; da prisede jeg de Döde mere end de Levende, og den haver bedre end de begge, som ikke endnu haver været til.“

Hvilken Udsigt over en redelig Forskers Sjel, der fölede sine Samtidiges ulykkelige Lod, giver os ikke denne eneste Sentents! lægge vi end dertil,

at denne Stemning endnu mere mørknedes ved en dybere Følelse af de physiske Lidelser, imod hvilke de mindre kunstforstandige Gamle langt fra ikke saaledes som vi vare væbnede, saa bliver det deraf begribeligt, at Livets Værd stedse maatte synke dybere i Vægtskaalen, saa kunne vi ikke længere nægte Euripides vort Bifald, naar han æsker Taa-
rer ved en nye Jordborgers Födsel, og Lykönsk-
ninger ved den Afdödes rolige Jordefærd.

Imidlertid kunde det synes sælsomt, at denne de ældste Tiders Tænkemaade under saa meget for-
andrede Omstændigheder har kunnet vedligehol-
des indtil vore Dage. I vore Dage, da saa mange
flere Kilder af Glæde ere aabnede for Mennesket,
da Midlerne til vore Drivters Tilfredsstillelse fin-
des i ulige større Mængde, og langt mere paa rede
Haand, da de meest trykkende Lidelser kunne mø-
des med ulige mere Eftertryk og Kraft, da selv
det Onde, som Menneskene tilföie hinanden, ved
større Staters Organisation, ved offentlig Sikker-
hed og en større Mangfoldighed af ærefulde Sys-
ler er betydelig bleven formindsket, kunde man
fristes til at troe, at Livet maatte have vundet et
langt gladere Udseende, og at Kierligheden til dette

saa meget forskiønnede Liv maatte have vundet Overhaand over hin Alderdommens tungsindige Tænkemaade.

Skulle vi raadføre os med Erfaringen, saa synes det ikke, som om Culturens Fremvæxt og Staternes opblomstrende Velstand havde forvoldet nogen betydelig Forandring i Bedømmelsen af Livets Værd, eller tillagt Hengivenheden til Livet en afgjørende Overvægt over den modsatte Maxime. Det, som de Grunde, hvilke Alderdommen anførte for denne Maxime, kunne have tabt i Kraft og Gyldighed, erstattes rigeligen ved nye Betragtninger, som synes at være af ikke mindre Vigtighed. Vi ere blevne rigere paa Velstand og Nydelse, og mægtigere ved en almindeligere Benyttelse af Naturens Gaver, hvilke en nøiere Kundskab om Jorden, dens Omfang og Produkter tilbyder os, og som tilføres os endogsaa fra de fjerneste Himmelegne, med hvilke Handelen har begyndt at stifte en veldædig Forbindelse. Men hvad er flygtigere end Nydelse, og hvor lidet er det, som alle Jordens Rigdomme kunne bidrage til det ædlere Menneskes Beroligelse og Selvtilfredshed. Sæt Mennesket i et Paradis, begavet med de meest levende Sandser og den sundeste Recep-

tivitet for Nydelsen. Med hastig Fart vil han gjennemløbe Kredsen af alle Sandsernes Fornöielser, og om kort Tid udraabe: „Det er Daarlighed altsammen!“ Dertil kommer, at, om endog Menneskeheden har vundet fra saa mange Sider, saa ere derimod og mange Kilder for Elendighed og Nöd blevne aabnede, som vare aldeles ubekjendte for de Gamle! Ved Siden af den meest glimrende Velstand skues Hunger og Armod i en des mørkere Contrast, og naar paa den ene Side vor moralske Fölelse er bleven mere kultiveret, naar vore Grundsatninger ere mere gjennemtænkte, og vor Existents mere uafhængig fra Naturinstinkten, saa er det og fra den anden Side unægteligt, at vore Fornödenheders Antal er blevet ulige større, at vore Laster ere mere kunstlede og netop derfor mere fordærvelige. Det Onde er blevet mere afskyeligt, ved at blive indhyllet i Hykleriets Slör, ved at undskyldes og forsvares ved moderne Philosophers glimrende Maximer, som ved deres sophistiske Indklædning blive saa meget farligere for den uerfarne Uskyld. Naar den Gamle lignede i visse Maader en raae Kolos, der manglede Kunstens Forfinelse, saa ligne vi derimod mere hine vel tilskaarne og opmalede Træer, som indvortres Orm i Marven har optæret. Og hvad ethvert Forsög til det bedre har

kostet Menneskeheden, det lærer endog den flygtigste Oversigt over Dagens Historie, og ofte synes den Krands, som vinker ved Enden af Löbebanen, ikke den blodige Sejer værd! Ogsaa fra denne Side tørde altsaa Blikket paa dette jordiske Liv ikke være meget glædeligere, end det var i fordums Tider, og et moralsk Væsen, som betragter sin Existents blot i Forbindelse med Sandseverdenen, tørde endnu stedse have tilstrækkelig Aarsag til at udraabe med Virgil: *Quæ lucis miseræ tam dira cupido?*

Af glad Nydelse fremspirer Kjærlighed for Livet; af Mangel paa Nydelse eller og Nydelsens Foragt opstaaer den modsatte Bedømmelse om Livets Værd. Men hvor finde vi den Synspunkt, i hvilken begge Maximer kunne forenes, hvor er et Værd, for hvis Skyld vor Existents overhovedet kunde blive os dyrebar, hvor er den Maalestok, hvorefter endog den blot physiske Tilværelse kunde tilkjendes sin relative Priis? —

Saa lange Menneskeslægten befinder sig i Culturens Barndom, næres og plejes den ved Naturens Omsorg. Naturen tilbyder den Træets Frugt, Lammets Uld og Skovets Dyr til sine meest tran-

gende Fornödenheders Tilfredsstillelse. Men med sparsommelig Haand uddeler den vise Moder sine Gaver, for at tvinge det fremvoxende Barn til Virksomhed. Velstand og hver höiere Nydelse skal Mennesket selv forskaffe sig, og först ved det derpaa anvendte Arbeide kan han opnaae en tydelig Selvbevidsthed om sin egen Existents, da han indtil denne Punkt af sin Udvikling forbliver i en Tilstand af blot passiv Vegetation. Men jo mere denne, Mennesket saa at sige paanödde, Virksomhed tager til, jo kraftigere han virker paa de udenfor ham værende Ting, med jo större Fremgang han underkaster dem sin Villies Love, des dybere synke de i hans Agtelse. Tilforn underkastet de udvortes Ting, föler han sig nu frikjendt for Naturens Formynderskab, og hersker over Jorden, en Konge liig, som efter lang Trældom finder sig ophöjet paa sin Fædrenethrone. Ophöiet til denne Standpunkt seer Mennesket den udvortes Natur dybt uder sig, jo mere den bliver hans Hensigter underkastet, desto mindre Værd have dens Gaver; de ere nu ikke andet end en Tribut, som den mägtigere Fornuft formaaer at aftvinge dem.

De tindrende Stjerner's Guddommelighed og den religiöse Ærefrygt for det nærende Træ og den

veldædige Kilde forsvandt med det Öjeblik, da Fornuften erkjendte Naturens Mechanisme og Tyngdens Love, og selv Tordenvejrets Majestat svinder hen for dens Öje ved Tanken om det Redskab, hvorved Franklin bestemte Lynilden dens Fart. Jo mere derfor Mennesket bliver ophöiet over de udenfor ham værende Ting, desto mindre kan disses Besiddelse udgjøre Formaalet for hans Tilværelse, desto mindre kunne de udfylde den Synskreds, over hvilken han önsker at udstrække sin Existents. Den Monark, som skulde herske over villielöse Slaver, vilde ikke kunne fryde sig ved sit Herredömme; Lydighed af frit Valg, forenet med Tanken om en muelig Modstand imod det styrende Septer, gör allene Herskervælden saa söd. Ved denne Bemærkning forklares hiint tilsyneladende Paradoxon, at Livet som oftest der er meest kjedsomt, hvor de rigeste Kilder til Glæder ere aabnede, og hvor ikke mindste Hinder lægger sig i Vejen for vore Önskers Opfyldelse. Den gör det begribeligt, hvorfor Mennesket som oftest plager sig selv med vidt udseende Planer, med romanagtig udtænkte Hindringer i sine Hensigter, og med idealske Lidelser, saasnart i Kredsen af hans daglige Liv alting gaaer frem efter Önske, og intet Overordentligt möder ham, som kunde give hans

Phantasie et højere Sving. Den leder os endelig til den Slutning, at jo mere Mennesket nærmer sig til en fuldkommen Besiddelse af Jorden og dens Rigdomme, jo mere vil og Glæden over denne Besiddelse aftage, og den physiske Nydelse af Livet tabe sit Værd.

Ligesom vi altsaa paa den ene Side ikke kunne dadle vore Forfædre, naar de klage over Livets Daarlighed og vor jordiske Tilstands Elendigheder, saa kunne vi og paa den anden Side ikke nære det sanguiniske Haab, at Digternes skjønne Billede om en fuldkommen Lyksalighed paa Jorden nogensinde hos vor Efterslægt skulde blive realiseret. En saadan Tilstand modsiger sig selv, fordi Møje og Arbejde er en uafslædig Betingelse for Lyksalighed, en Betingelse, som, saa længe den varer ved, nødvendigviis indskrænker den rene Nydelse og naar den engang skulde aldeles bortfalde, ganske vilde ophæve den.

Vi have forladt Mennesket i den Tilstand hvor han underkaster Naturen under sine Hensigter; vi have fundet, at denne i samme Grad mindre tilfredsstiller ham, som han gaaer frem i sit Herredømme over den, Jo mere levende han føler

dette, desto mere nödes han til at gaae tilbage til sit Indre. Der eller ingensteds maae den Bestemelse være at antræffe, som giver hans Existentis en höiere Betydning.

Vi have seet at Mennesket, engang opvaagnet til Bevidstheden om sin Kraft, gaaer uopholdeligen frem i at underkaste den villieløse Natur under sin Villies Love. Men dette Forhold forandrer sig, saasnart han i Löbet af sin Virksomhed støder paa Væsner, der, liig ham, besidde den Evne, at danne sig Öiemeder af eget Forsæt, og, liig ham, i deres Virkninger tilkiendegive et Fornuftvæsens Hensigter. Intet Menneske gör sig mindste Betænkelse af, at fælde et Træ, eller at slagte et Dyr; men endnu har aldrig noget Folk dræbt sine svage eller værgeløse Medmennesker, for at betjene sig af deres Kjød som et naturligt Næringsmiddel, eller at bruge deres Hud til Paaklædning. Alle Menneskeoffere ere Virkninger af Hevn, og den Vilde nyder sin Fiendes Kjød, ikke for at mætte sin Hunger, men for at tilfredsstille sin Hevn. Her er den Dæmning, som Fornuften oprejser imod den physiske Magt, her den Grændse, hvorved Styrkens vide Mark adskilles fra Rettens Rige. Ved at overskride denne Grændse træder Mennesket

henud over Kredsen af den blot materielle Natur, og finder i sig selv en højere og af Naturen uafhængig Tilværelse. Forsaavidt han i Kraft af denne Selvbevidsthed ikke vil behandles som et Middel, hvilket af Naturen var fremstillet til vilkaarlig Brug, tilstaaer han og alle Væsner af sin Art den samme Fordring, og saa tit han og i Gjerningen handler imod denne Grundsætning, vil dog hans Fornuft aldrig benægte dens Rigtighed i Theorien. Den Maade, hvorpaa Slavehandel og andre deslige grove Forbrydelser imod Menneskeheden blive forsvarede, sætter Rigtigheden af denne Bemærkning i det fuldeste Lys.

Saasnart Mennesket finder i sig selv denne ham ejendommelige Personlighed, og ved samme erkjender sin Naturs højere Værdighed, indtræder han i en anden Tingenes Orden, og ved denne hans Indtrædelse i den moralske Verden sættes han i den rigtige Standpunkt, fra hvilken hans physiske Tilværelse bør at betragtes. Ligesom han som Fornuftvæsen besidder højere Krav og andre Rettigheder end den villieløse Natur, saa kan han og ikkun for saavidt gjøre dem gjeldende, som han unddrager sig hine raae Drivters Herredømme, hvilke han har tilfælles med den ham omgivende

Natur, for ene at underkaste sig Fornuftens höiere Love. Han bör leve i Sandseverdenen som et Fornuftvæsen, og frivilligen underordne Naturen i sig under Fornuftens Hensigter, saafremt han ikke, som Middel, vil undervinges af Naturen, og suk-kende under mekaniske Loves Tvang vil opoffre et Væsens höiere Værdighed, som har sin Existentses Formaals i sig selv. At uddanne denne sin Fornufts höiere Anlæg er da hans egentlige sidste Bestemmelse, i denne Hensigt alene har hans Tilværelse en selvstændig og ejendommelig Værd, fra hvilken alt, hvad Mennesker have opfundet i Videnskabernes og Kunstens Rige, erholder sin relative Pris efter det Forhold, hvori det bidrager til at sikre Menneskeheden sit kostbareste Klenodie, Uafhængighed af den sandselige Natur, og Fornuftens frie og ubehindrede Udvikling. Denne vor Tilværelses höiere Værd, denne Evne til at modtage en moralsk Fuldkommenhed, der kan gaae frem i det Uendelige, befrier os tillige fra den Frygt, at vor Tilværelse kunde være bunden til dette physiske Livs Betingelser, eller gjør det i det mindste aldeles umueligt, at slutte fra Ophævelsen af denne dyriske Mekanisme paa vor Personligheds Tilintetgjørelse, som ikke er disse materielle Love underkastet. Forsaavidt imidlertid dette Liv i

Sandseverdenen udgjör den Betingelse, hvortil vor Personligheds Udvikling i denne vor Tilstand er bunden, forsaavidt har Livet unægtelig et stort relativt Værd. Vi bör ikke ringeagte det, eller utaalmodigen langes bort derfra, for at unddrage os dets dannende Indflydelse: men vi skulle ej heller med slavisk Hengivenhed hænge derved, saasnart dets Opholdelse eller dets Glæder maatte kjøbes med vor moralske Personligheds Opoffrelse.

CONR. FR. V. SCHMIDT PRISSELDECK.

E. FALLEN.

Assessor i Højesteret.

Quintil; de inst. orat. Lib. XI.
 planities eas, continet.
 ceterum quid deest insperat; nec me latet hoc
 dicere apud qui non solum quid expediat, sed
 etiam est diligenter docendum cum de

Gives der en Sandhed, som almindelig Følelse
 forer med en indvortes Følelse, til alle Tider
 hæder, og om hvis Existens kan en mindelig
 menneskelig Følelseshed kan føle, som

OM
URBANITET,
TALE,

holden i det schouboeske Underviisnings-Institut, ved de aarlige Proemiers Uddeling blandt Alumnerne den 1 October 1800.

af

E. FALSEN,

Assessor i Højesteret,

*Illud est diligentius docendum, eum demum
dicere apte, qui non solum, quid expediat, sed
etiam quid deceat inspexerit; nec me fugit, hæc
plerumque esse conjuncta.*

Quinctil: de instit. orat. Lib. XI,

Gives der en Sandhed, som almindelig Erfaring, forenet med en indvortes Følelse, til alle Tider har hævdet, og om hvis Existents kun en uhældig og menneskefiendsk Tungsindighed kan tvivle, saa

bliver det vist nok denne : at det ikke er Mennesket godt at være allene.

Man gjöre et Menneske til Beboer af den helligste Himmelegn, man smykke den med alle Naturens Yndigheder og Phantasieens Fortryllelser, Naturen vil ikke faae Liv og Konsten ikke Ynde i hans Öjne, förend ved Synet af hans Lige.

Overalt vil da Mennesket i Selskabsdriften erkjende en af Naturens störste Velgjerninger, men den Oplyste vil tillige föle, at Skaberen fortrinligen velsignede denne sin Yndling blandt Skabningerne, da han i Fornuften gav Mennesket Evne til moralsk Forädling, og i Talen skjenkede ham et mägtigt Organ til at meddele og udbrede den.

Ved disse store Gaver og ved sin heldige Organisation blev det Mennesket forbeholdet, fremfor alle Klodens övrige Beboere, paa Culturens Vinger at hæve sig til en Højde, hvortil kun et saaledes udrustet intellectuel Væsen kunde naae. Han pönser og opdager, beslutter og udförer; nu aabner han Jordens Skjöd og udspeider dens meest forborgne Gjemmer, nu gjennemvandrер hans dristige Öje Firmamentet, maaler Himmellegemerne

og beregner deres Gang. Nu vover han sig i en flydende Borg ud paa det vilde Ocean; tryk i den konstige Bygning han ordnede efter Tyngdens og Ligevægtens Love, kuer han den skummende Bølge, trodser Stormen, og med Kompasset i sin Haand, omseiler Kloden; rulle Tordener over hans Hoved, han vover sig i Kamp med Himmelens Ild og betvinger den.

Betragte vi de stolte Stæder, i hvis Skjød Culturen forener Videnskabernes Gavn med Konster- nes Beqvemmeligheder og Ynde, og sammenligne disse med Hottentotternes og andre nomadiske Folkeslægters Hytter: agte vi paa deres Hjelpemidlers Utilstrækkelighed, deres raae Uvidenheds Tilstand, vi ville da snart vorde overtydede, at det er Culturen der udvikler Sjælens Evner, men at dens Fremskridt er langsomt, og at Aartusinde have hvirvlet sig om Tidens Axel, forinden det kunde lykkes den, ved Erfarenhedens Bistand, at oprette de rige Forraadskamre, i hvilke Kundskaben gjemmes. Mange, maaske de fleste af Menneskenes Opdagelser skyldes Hændelser; endeel maatte nödvendigen tabes for Efterkommerne, imedens de overgik til dem igjennem mundtlige Beretninger.

Först, da en lykkelig Hændelse ledede til Bogtrykkerkonstens Opfindelse, erhvervede Mennesket et vigtigt Middel til at bevare og meddele de Skatte, med hvilke Oplysningen beriger ham: hævet paa sine Forgængeres Skul're, omfatter hans Öje, ved Hjelp af denne velgjørende Opdagelse paa eengang det forbigangne, nærværende og til kommende-

En stor Besværlighed har altsaa Culturen overvundet, men den har flere at bestride; Klima, Jordbund, Sæder, borgerlige Indretninger, politiske Forhold lægge den ofte uovervindelige Hindringer i Veien. Oplysningen gaaer ved Frihedens Side, denne giver Aanden Kraft, Trældommen nedböier og sløver den. Med en statistisk Jordbeskrivelse i vor Haand, og en Globus for Öjet, kunne vi altsaa temmelig nær beregne Graderne af Jordens Indvaaneres Cultur eller Raached.

En Mængde af heldige Omstændigheder har forenet sig, for at give den Verdens Deel vi beboe, Fortrinet for dens Söstre. De Európas Stater som det især udmærker, skyldes vel fornemmelig

Scand. Museum.

ligst en klog Bestyrelse og milde Love; dette hellige Fortrin.

Men, hvorledes have vi nyttet dette uskatteerlige Held? Hvorledes nytte vi det fremdeles? er det blevet anvendt, anvendes det stadigen i vore Dage til Menneskeslægtens Forædling?

O det er sørgeligt og ydmygende, at vise Maleriets anden Side! ved Kraften af sit Genie og ved Magnetnaalens Hjelp, opdager Columbus en ubekjendt Verden; han lander sine forbausede Staldbrodre: de plante Forsoningens Sindbillede paa dens trygge Strande; men det varer ikke længe inden Blodet strömmen i Amerika. Endnu skrækkes vi ved Mindet om Middelalderens Gruesomhed, og om vi ved at erindre os Cortez og hans Bedrifter, føle Beundring at blande sig med Afsky; saa gyser Menneskeligheden endnu i vore Dage ved Valverdes og Pizarros Navne. Men Europas yngre Søster blev hevnet, da den graadige Europæer i hendes sønderslidte Skjöd fandt Guldet, som for dærver ham: Lader os da vende Öjet bort fra hine Halvculturens skumle Tider, da Hierarkiet havde hævet sit rædsomme Spiir paa Capitolets Gruus og udbredte Mörke, fra Culturens Arnested! Lader

og vove et Glimt i vor Tidsalder for at erfare, om den aabner os en trösteligere Udsigt. Men hvad blive vi vaer? faldt Dækket for nogle Rædselsoptrin, saa rulles det igien op for andre: politisk Sværmerie er kommet i Stedet for det religiøse: philosophisk Intolerants har fortrængt Munkenes: Kjættene brændes ej, men Meninger forfølges: Krigen buldrer rundt om Kloden: Lidenskaberne overvælde Fornuften: Endnu som før, bygger Mennesket for at rive ned, og, liig Barnet, forstyrrer han sit eget Værk.

Men vil ikke Fornuften omsider seire? Oplyste Tænkere nære dette Haab, og grunde det i mere end i blot menneskekjerlige Önsker. I det Fængsel, hvor den franske Revolutions Rædselsepoke nedstyrtede den ædle Condorcet, aabnede Philosophien ham en Udsigt over Mennesket, der er trösteligere end de Phantomer som Fejghed eller Misanthropi opstiller for at skrække os tilbage fra en Bane, hvor ethvert Forsøg er ædelt, ethvert Fremskridt Pligt, om end Maalet skulde ligge uden for Tidens Grændse.

Fra Fejl ledes vi til Rettelser, igjennem Vildfarelser til Sandhed. Kundskabskredsen udvides og hvo kan sætte Grændser for Menneskets Aand?

hvo kan med Cirklen i sin Haand, fra den Forædlingspunkt hvortil den er kommen, afmaale den et: *hertil skal du komme?*

Et af de mægtigste Midler til at forædle Mennesket, hvormed Culturen har beriget Samfundet, er Opdragelsen.

Imedens denne blandt Naturmenneskene indskrænker sig til den physiske Dannelse og kun har den legemlige Trang for Öje, rækker den i de cultiverede Samfund det intellectuelle Menneske fra Vuggen af en hjælpsom Haand. Uden at tabe den physiske Kraft af Sigte, anvender den fortrinligen sin Omhue paa at uddanne Sjælens Evner, og søger at hårde Legemet, for at styrke Sjælen. Den aabner Ynglingens bløde Hjerter for Dydens Indtryk; den opflammer hans Lignelyst ved ædle Mönstere: den leder ham med venlig Haand igjennem blomsterströede Enge til de klare Kundskabskilder, han uden denne Hjælp gjennem Örkenen möjsommeligen maatte opsöge; her viser den ham Udsigten til hans Kald som Menneske og Borger, og udströer i hans Forstand og Hjerter den Sæd, af hvilken hans og Samfundets Lyksalighed udspirer.

Til alle Tider have derfor de Stater, der, ved at hylde Oplysning og agte Menneskeværld, ere stegne til en udmærket Rang blandt Nationerne, med Omhu plejet denne vigtige Deel af den offentlige Bestyrelse.

Endnu i vore Dage trættes der om Fortrinet imellem den offentlige og private Opdragelse. En vidtløftig Afhandling af dette Spørgsmaal vilde denne Sinde føre mig for langt fra mit Maal. Men hvorfor skulde jeg nægte, hvad mine Handlinger bevidne, at min Overbeviisning giver den offentlige Fortrinet? I de offentlige Opdragelsesstiftelser forøges Massen af Yndlingens Ideer ved Sammenstødet, der anspores hans Flid ved ædel Kappelyst: der borge forskjellige Lærere for en grundigere Dannelse end man af den enkelte har Ret at fordrø: og, hvad der især forekommer mig at afgjøre Spørgsmaalet — ved offentlig Opdragelse lægges Grundvolden til den National - Carakteer, den Borgeraand, som vi ved at granske Oltidens Annaler, beundre hos Sparta og Rom; og i den sildigere Alder have igjendundet hos Britten, naar derimod den Stat, der mangler offentlige Opdragelses Anstalter, i sin tilvoxende Ungdom oftere vil kjende de særskilte Fædres end Landets Børn.

Men Staternes Trang sætter ofte uoverstige-
lige Skranker for deres Önsker, og mangen gavn-
lig Indretning er standset af Mangel paa Evne til
at udføre den.

Saa meget mere gjør den Borger sig fortjent
af Fædrelandet, der efter Evne søger at bøde paa
dets Mangler, og, i den Kreds, hans Kræfter for-
maae at omfatte, stræber at tilvejebringe Samfundet
de Fordele, det savner i den større.

En saadan patriotisk Bestræbelse skylder dette
Institut sin Tilværelse. En agtværdig Borger fandt
i sin Fædrelandskjerlighed Kraft til at vandre
Opdragerens möjsomme Bane. Han stiftede dette
Samfund og en heldig Fremgang lønnede hans
Mod. Han fandt troe og virksomme Medarbejdere
og Stiftelsen blomstrer. Den gjorde sig det til
Lov, aarligen at aflægge de Fædre der betroe den
deres Sønner, aarligen at aflægge Fædrelandet
Regnskab for hvad der i det forløbne Aar er virket.
En offentlig Prøve forkynder Tironernes Flid, den
bedømmes af oplyste Dommere, og en Dag be-
stemmes til, i en hæderlig Forsamlings Nærværelse,
at bekjendtgjøre Censurens Udfald.

Til den højtidelige Forretning, at kundgjøre Fædrenelandets Haab, at paaminde Institutets Alumner om Kundskabens og Sædelighedens velgjørende Frugter, har Venskab denne Gang kaaret mig. Trefold højtidelig er Kaldet mig, som Fader, Ven og Borger. Hört vil min Tale vorde, derfor borger Fædrenelandskjerligheden og den Yndest, som værdiges Institutet, men, vil den svare til deres Fordringer, som høre? derom byde mine Evner mig at tvivle. Dog, Venskab fordrer Handling og berettiger til Overbærelse.

Fædre! hører mig da med Velvillighed, thi vor Sag er fælleds. I, som, uden at medbringe Faderens umiddelbare Deeltagelse, ynde dette Samfund, fordi I elske Oplysningen, Fædrenelandets Mænd og Venner! hører mig med Skaansel: og lader mit Ord, hvis det er sandt, ikke mishage, fordi det er ukonstlet. Og I, mine elskte unge Venner! hører mig med Venskab og Tillid, thi til Eders Hjerter er det jeg ønsker at tale.

Min Hensigt er ikke, for Eders Öjne at fremstille hine høje Dyder der anstrænge Mennesket til udmærkede Foretagender og paa Rygtets Vinger hæve hans Navn til Uddødelighedens Tempel. Jeg

overlader til Historiens Muse, ved Fremstillingen af disse ædle Mønstre at opflamme Eder til at
 worde *store*, mit Önske indskrænker sig til at I maa
 worde *gode*.

Til den Ende vil jeg anvise Eder en venlig
 Ledsagevinde, der i alle Livets Forhold rækker os
 en hjælpsom Haand, som vi ofte uvenligen bort-
 stöde. Jeg vil stræbe i Eders Hjerter at oplive og
 grundfæste en Dyd, der i langt Tid landflygtig
 paa Jorden, endnu saa ofte savnes, at jeg forgjæves
 søger dens Navn i noget levende Tungemaal, men
 maa paakalde det gamle Roms Aand og döde
 Sprog, for at anprise Eder *Urbaniter*.

Det er begribeligt, at de stolte Rømmere, som
 fra det cultiverede Grækenland hjembragte de Vi-
 denskaber og den Smag, der siden saa herligen
 blomstrede i Roms frugtbare Bund, snart i Benæv-
 nelsen af den Stad, der var deres Alt, (deres *Urbs*)
 kunde finde Navnet til en Dyd, der forskjønnede
 den.

Til denne Dyd indviede de slebne Rømmerein-
 der fra Vuggen af den Yngling, der siden som
 Statsmand, Feldtherre og Taler skulde fremtræde

og virke for Folket. Den gjenglöd fra Røstret; den vaagede over Anstændigheden i Senatets Ordvexlinger, og forenede sit Ynde med de afhandlede Gjenstandes Alvorlighed; i de offentlige Forlystelser hegnede den for Blyefærdigheden og holdt Geniets Flugt inden Sømmelighedens Grændser ved den gyldne Regel: nej at lade Qvinden rødne.

Men det bör ligesaalidet undre os, om vi savne Urbaniteten blandt de Dyder, som gik i Arv til os fra vore Forfædre, og om det gamle Nordens Mænd, der holdt troefast Ærlighed for nok, ikke lagde Vind paa at være höflige og blide. Stedse rustede til Vikingstog og Ledingsfærd blev der dem liden Tid tilovers til at dyrke de selskabelige Dyder; deres Sæder vare haarde, som deres Færd, og intet frygtede de mere end Blødhed. Fruentimmernes Opdragelse og Forhold til Mændene var ikke skikket til at formilde disses Sæder, men gav snarere de qvindelige et Anstrøg af Haardhed — thi det var den Tid Skik, at Qvinderne artede sig efter Mændene, i Stedet for at disse nu vel stundom udarte sig for at takkes Kjønnet.

Indsluttet i sit Jomfruebuur, fremkaldtes den blyefærdige Møe sjelden, uden for at række Hel-

tene Drikkehornet ved deres Gilder. Hendes Haand blev vunden i Strid, og Bruden, som den tappre Bejler havde tilkæmpet sig, maatte, for at behage Manden, blive en Heltinde.

Vi see derfor Oldtidens Møer og Qvinder ofte at hæve sig til unaturlig Styrke: som hine Spartanerinder, opflammede de Mændene til den Kamp, som var disses Attraae og udgjorde den fortrinligste af Vallhals Glæder: ofte fulgte de Mændene i Striden: for at ligne Odins Valkyrier, klemmedes de bløde Lemmer af et Harnisk, og den tappre Skjoldmøe streed ved sin Elskers Side.

Kunde disse vore hulde Selskaberinder, der forædle vore Sæder, saa ofte vi ej daarligen søge at fordærve deres, forglemme det finere Leer, hvoraf de bleve dannede, og som røber deres Kald og Bestemmelse, saa er det let at fatte, at Culturen med sit venlige Følge ikke kunde vinde Borgerret hos hine Oldtidens uslebne Cimbrer, Longobarder og Normanner, der forstyrrede Jorden, og hvis Navne vi finde antegnede blandt de Plager, den ængstede Sydboe frabad sig i sit Litanie.

Middelalderen lignede sig overalt. Muserne besøgte sildigen det kolde Norden. Studere vi Nationens Sæder i vor Landsmand Holbergs Skrifter, saa ville vi finde, at dens Fremskridt til den Grad af Cultur, der danner de finere Sæder, fra hans Tid ere Kjæmpeskridt. Selv denne oplyste Mands Arbejder overbevise os ofte om den liden Möje, der i hans Tidsalder var anvendt paa at skaffe Nationalculturen et beqvemt Organ i et dyrket Sprog, og vor alt for tidlige tabte ældre Snedorff var en af de første danske Skribentere, af hvis fine og dyrkede Smag Modersmaalet kunde ventet sig beriget med en dansk Benævnelse paa Urbanitet.

Dog, det er ikke blot os, der føle dette Savn. Skulde Urbanitetens Navn findes i nogen samtidig Nations Ordbog anderledes end ved Adoption, saa maatte det være i Brittens, ligesom denne Dyd i den sildigere Alder egentligst synes at have været til Huse i Engelland, og hvorfor? fordi en offentlig Opdragelse, fordi Agt for Kjønnet og dettes Blyefærdighed, i lige Grad synes at have virket til at give Nationen Sæder og at forædle disse. — Det vilde være et Uhæld, hvis jeg her skulde synes at skildre henfarne Tider og om Luxens opsvølmede

Ström, der i sin voldsomme Fart alt for ofte bort-skyller Sæderne, skulde have virket, at Engellændernes *GentleNESS* nu mere betegner udvortes Manerer end Hjertets Egenskaber.

Men, hvori bestaaer da Urbaniteten? Hvad udgjør dens Væsen? Er den en Dyd, eller blot Dydens Form? hvor finde vi den? hvor skulle vi søge den?

Urbanitetens Navn er, som de øvrige Dyders ofte blevet misbrugt; under Navn af Fiinhed, Selskabstone, Levemaade, har der i Selskabet ind-sneget sig et buntet Göglevæsen, der liigt Came-leonet, ofte skifter Farve. Det hykler med Dyden som det ej har Kraft at öve, og prunker med Sæderne, som det fordærver. Har Falskheden stundom paataget sig denne Maske for at skjule Vældens Misbrug, den er ligesaa ofte bleven anlagt for at tilsnige sig Mængdens Gunst; kunne vi derfor ei formode at Norges Ossian vilde søgt Urbaniteten der hvor han klager, at *slibrig Hofmand ham med gyldne Löfter sveeg* — Vi ville ligesaa lidt finde den blandt hine snedige Demagoger, der smiggre Folket for at bedrage det, og krybe

om blandt Hoben, for at løfres i Veiret paa dens Skuldre.

Men, da det er i Culturens Følge og i Forening med de selskabelige Dyder, Oplysningen frembringer og forædler, at vi skulle vente at finde den Dyd vi søge, saa lader os vende Öiet hen til Grækenlands og Roms, endnu efter Seclers Flugt, ærverdige Egne — der ville vi snart, i Frihedens Skygge, opdage dens første Spire, der ville vi see den blomstre, modnes og berige Samfundet med sine ædle Frugter. Der see vi denne Samfundets Veninde knyttet til de Unges Hierter ved Opdragelsen, troligen at følge dem paa den mandige Bane: venligen at ledsage sine Dyrkere giennem Livets vigtigste Optrin og selv i det höitidelige Öjeblik, da Jorden og dens Glæder forsvinde som et flygtigt Skuespil, at udbrede sin roelige Ynde over Livets sidste Stund.

Saaledes see vi Socrates smilende at tömme det Giftbæger, Uretfærdigheden rakte ham: ingen galdeblandet Følelse forbittrede ham Afskeedstimen: ingen Forbandelse vanhelligede hans Læber: han trøster sine sørgende Venner, og, i det han afslaaer den Redning, disse tilbyde ham, synes

han endog at ville lindre sine Forfølgeres Nag ved de uforglemmelige Ord: *hvor er det Sted uden for Athenen, hvor man ikke döer?*

Hvor kunne Urbanitetens Dyrkere öse af et rigere Væld end i Ciceros Værker? Hvilket af hans Skriver aabne vi uden at fortrylles af dens Ynde? Mon det ikke ligesaameget er dette indtagende Ynde, som hans Evner og Kundskaber at han skylder den almindelige Beundring Culturens Venner i enhver Tidsalder, have ydet ham? og synes ikke Qvintilian at have skildret kommende Aarhundreders Fölelser, naar han bevidner, at det alt i hans Tid var kommet dertil, at Cicero ikke længer var en Mands Navn, men Veltalenhedens? Dog, Ciceros Urbanitet fortjente ikke vor Beundring, dersom den blot var en Blomst, hvormed han havde prydet sin Veltalenhed — endnu langt mindre fortjente den at bære dette Navn, hvis den havde været en Maske, hvorunder han sögte at bedrage Folket. Men Historiens Muse har optegnet Mandens Bedrifter: Tiden har bevaret hans Arbejder; lader disse vidne! hörer ham, naar han mandigen vægger Roms Frihed mod Catilina! seer ham, naar han proscriberet af Antonius, falder som dens Offer! föler den Agt for Dyden, der

lyser af hans Skrifter, den Overtalelseskraft, der bærer Præget af uhyklede Følelser! hører endelig hans eget umistænkkelige Vidnesbyrd, naar han i et fortroligt Brev til Appius Pulcher siger: *Urbaniteten er, som Stoikerne retteligen mene, en Dyd.*

Til saa hæderlige Autoriteter kunde jeg da overlade at besvare de fremsatte Spørsmåale, thi der voves vel ikke meget ved i Forening med Cicero og Stoikerne at kalde Urbaniteten en Dyd.

Men fordres det, at jeg skal definere den, da vilde jeg kalde den en Godheds og Velvilligheds Følelse, der, udspiret i en skyldfrie Barm, forædles ved Culturen, og, i vore udyortes Handlinger, i vor Omgang med andre, tilkjendegiver sig i blide, godmodige og humane Yttringer, Den urbane Mand er venlig uden Smigger, forekommende uden Forstillelse, höflig uden Konst: han fornærmer ikke og er villigere til at tilgive en Fornærmelse end til at hævne den.

Og, bestaaer Dyden i vore Handlingers Overensstemmelse med Fornuftens Bud, eller, hvilket er det samme, med Morallovens Forskrifter, saa behøver jeg vel kun at paakalde hver god og oplyst

Mands Følelse, for at lade den afgjøre, hvad Navn der er passeligt at tillægge den Samfundets Velgiörerinde, i hvis Fjed Enigheds og Venskabs Blomster spire, der giver Friheden Ynde, Dyden Blidhed, Helten Sæder ... Han benævne som han vil, den venlige Fredsmæglerinde der tæmmer Vreden, holder Havnens løftede Arm tilbage og hegner Samfundet imod de vilde Lidenskaber, der true at nedbryde det, sikkert vil han oprette hende et Alter i sit Hierte, skulde det end bære samme Indskrivt, som hiint Alter i Athenen: *for en ukjendt Gud.*

Lader os da ikke trette om Ord: man kalde Urhaniteten en Dyd, eller Dydens Form: man betragte den som Spiren til de selskabelige Dyder eller, som et Resultat af disse, er det afgjort, at Menneskets Kald er at leve i Samfund med andre og at nytte de rige Kilder, Samfundet ved Culturrens Bistand, aabner ham, til at opklare sit Syn, uddanne sine Evnr og samle Kraft til at vandre fremad til Forædling, saa maa heraf lige unægteligen følge, at det er Pligt, ei at efterlade Bruget af et Middel, der, med Held og Tilfredshed i sit Følge, leder saa venligen til Maalet.

Men, er denne Forædling, denne Føinhed i Følelser, som Culturen frembringer, virkelig Pligt? og er ikke Naturmennesket sin Bestemmelse mere troe, sin oprindelige Uskyldighed nærmere, end vi, de cultiverede Staters Borgere?

Antage vi Menneskets Aand, hans Kraft til at danne, adskille og forbinde Begreber, hans intellectuelle Evner, for den ypperste Deel af hans Væsen, for det, der egentligst særskiller ham fra Dyret, saa synes Spørsmaalet let besvaret. For at uddanne sit moralske Væsen: for at meddele sine Tanker: ordne og rette sine Begreber: for at kjende sine Pligter og öve dem: kort, for at forædle sig: synes Mennesket besremt til at leve i Samfund med andre til en fælleds Hensigt lige organiserede Væsener. Fra de ældste Tider indtil vore Dage have ogsaa de fleste Tænkere, der have philosopheret over Menneskets Bestemmelse, erkjendt denne moralske Forædling for Menneskets Pligt, og det selskabelige Liv, der befordre den, for hans Kald. Imidlertid gives der dog Nogle, som have fundet Oplysningen forenet med Farer, og deres Frygt har ikke været blottet for Grunde.

Scand. Museum.

Akademiet i Dijon krønde en Afhandling af Borgeren Rousseau, i hvilken han, vejende de cultiverede Samfunds Uheld mod deres Fordele, gysende ved at see Brødre i Lænker, Dyd og Ret-skaffenhed forfulgt, og Fordærvelsen at indtrænge sig i Culturens Følge, i sin redelige, men maaskee noget tungsindige Grandskning, fandt Vægtskaalen at hælde til Fordeel for Naturens raae Sønner. En lignende Undersøgning bragte Raynal til et Dilemma, som det er lettere at overhugge end at opløse. Disse Opdagelser ere sørgelige og ydmygende. Men er deres Resultat, at vi skulde forlade den Bane, paa hvilken vi have gjort saa betydelige Fremskridt, og vende tilbage til Skovene? Skulde vi som hine Barbarer, der fulgte den vilde Omars Fane, med Fakkelen i Haand ödelægge vore Bog-samlinger og röve Eftertiden Aartusindes Opdagelser? Hvo er den Herostrat, der torde vove at söge Udödelighed ved et saadant Raad?

En saadan Hensigt styrede ikke den oplyste, den godmodige Rousseaus Pen. Hans Selskabskontrakt og hans Emile vidne höjtideligen, at han elskede Borgersamfundet og vidste hvorledes Mennesket bör dannes for at nyde og udbrede dets Velgjerninger. Det var ikke Culturen, det var

dens Misbrug han angreb, det var for Sæderne han frygtede. Naar det altsaa kan godtgjøres, at den sande Oplysning forædler disse: at den erhverves og udbredes ved Samfundets forenede Kraft, saa maae Frygten forsvinde og den Sætning, hvorfra jeg er udgaaet, staae uanfægtet.

For at overtydes at Mennesket bestemmedes til at leve i Samfund, mener jeg at man blot behøver at undersøge dets Organisation og at raadføre sig med alle Tidens Erfaring. Betragte vi Mennesket i dets allersimpleste Forhold, hvor finde vi da en hielpelösere Skabning paa Kloden end BARNET? Hvad blev det menneskelige Kjöns Skjæbne, dersom ikke en lykkelig Fölelse, der har sin Grund i Selskabsdriften, knyttede et uoplöseligt Baand mellem Forældrene og det afmægtige Væsen, hvis første Skridt er Fald, dets første Raab om Hjælp? Uden denne Drift, uden denne selskabelige Forbindelse var Mennesket skabt for strax at döe.

Leder Erfarenheden os til at betragte de Vilde, hvor finde vi da, uden ved en Virkning af sær Hændelse, Mennesket at vandre ene og vildsom i Skovene? Adspørger dem, der have giennemvandet og omseilet Kloden: de vise os Menneskene

under alle Zoner, Hottentotternes nomadiske Horder som Otahejtis rolige Indvaanere, forenede i Samfund, Overalt, hvor der er Menneskeforening, har Naturen, der altid handler consequent, nedlagt Sæden til alle selskabelige Dyder; den spirer, vøxer og bærer Frugter i Forhold til de Midler Culturen byder Samfundene til at udvikle og udanne Menneskets intellectuelle Evner, det er; i Forhold til hans Fremskridt til moralsk Fuldkommenhed. Til at befordre dette, rækker Urbaniteten en hjælperig Haand, og endskjönt dens Tilstedeværelse synes at forudsætte en ikke ubetydelig Grad af Politur, saa see vi dog ofte med Forundring denne yndige Blomst at spire blandt de Folkeslagter, vi tillægge Navn af Vilde. De bære Agt for Alderdommen; Tryghed hegner om deres Hytter, vedtagen Orden og indbyrdes Enighed böder hos dem paa Mangelen af skrevne Love; begjerer nogen Ordet i deres Forsamlinger, de laane Øret med Opmærksomhed, afbryde ikke den Talende, svare med Koldsindighed og modsige uden Vrede. Raynal har meddeelt os Fragmenter af Taler, holdte af nordamerikanske Vilde, der forene mandig Styrke med Skjönhed i Udtrykket, og bevidne Sandheden af den Anmærkning, at den ægte Veltalenhed kommer fra Hjertet.

Skulde da vi, det oplyste Europas Beboere, vi det attende Aarhundredes Mænd, staae tilbage for vore uoplyste Brødre? Skulde vi forsætlig lukke Øjnene for et Vink, gennem hvilket Naturen selv for den Vilde synes at røbe Menneskets Kald og at tilraabe ham; forædle dig!

Det er ikke imod Lyset vi skulde ivre, men imod dets Misbrug; det bör skinne, varme, men ej brænde. Med forenet Iver bör vi söge at udrydde den heterogene Blanding af Barbarie og Cultur, der standser Menneslægtens Forædling, og gjør at Samfundene mere eller mindre ligne Ithuriels Stötte i Baboues Syn; Oplysningens Straaler bör adsplitte dette Tusmörke, som vi see Natteneftershaanden at forsvinde ved Morgenrödens Ankomst. Det vil skee. Sandheden gaaer frem med jevne men faste Skridt. Mennesket föler sit Vard og sit höje Kald. Culturen har vejledet ham til Kundskab om Rettighed og Pligt, om Dyd og Last, om Sömmelighed og Usömmelighed, imedens disse Begreber for Naturmenneskets Öie ligge indhyllede i Taage, og grunde sig i Vedtægt eller opstaae ved Instinet. Erkjendtligen bör vi paa skiönne og nytte det Held at være Medlemmer af et Samfund, i hvis Skiöd Culturen aabner os

Viisdommens Kilder, imedens Konsterne bane os de Veje, paa hvilke vi oplede dem, og Lovene omhegne disse for at betryge vor Vandring. Ved hvert Skridt vi gjøre, hvor vi vende Öjet hen, mindes vi om denne Pligt og höre dens Stemme: elsk Dyden siger Philosophien, fordi den er skjön, og det er ubetinget Pligt at hylde den; fölg Dydens Bane, raader Historien; thi den udgjör Samfundets Grundvold og Lyksalighed; sky Lasten advarer Loven, og Sværdet blinker for at straffe den.

De Gamle digtede skjönt, da de forestillede Sandheden skjult i en dyb Brönd. Philosopherne ere vandrede ad forskjellige Veje for at opsöge den. "Det er et stort, et henrykkende Skuespil," siger Rousseau, at see Mennesket, saa at sige, "ved sin egen Kraft, at gaae ud fra chaotisk Nat. "ved Forstandens Lys at adsplitte det Mörke, "hvor Naturen havde indhyllet ham, paa Tankens "Vinger at hæve sig til Himlens Regioner, med "Kjæmpeskridt, liig Himmellyset, at gjennemvandre "Universets vide Strækning, og hvad der endnu "er större og vanskeligere — at stige ned i sig selv, for der at studere Mennesket og kjende dets "Natur, dets Pligter og Bestemmelse." Resulta-

terne af deres Grandskninger maatte nødvendigviis, fordi Grandskerne vare Mennesker, blive forskellige. Sög din Lyksalighed, sagde Nogle: stræb efter Fuldkommenhed, sagde Andre: Dyden bör hyldes ubetinget, lærte kraftfulde Tænkere, den maa öves i Fölge af et reent Fornuftimperativ, uden Hensyn til Motiver; det er feigt at frygte Straf, egennyttigt at haabe Belønning. Men, sige de Svagere, Mennesket bærer en Fiende i sin Barm, der stedse vil sætte hans Forædling Grændser, og alt for ofte river ned hvad Culturen opbygger: Egoismen viser sig for Menneskets Öie i utallige Former, den hykler for hans Lidenskaber, den smigrer hans Svagheder, selv da maaskee, naar han troer sig stærkest, og i sin Viisdoms Fylde udpönsar konstige Systemer. Philosophien har derfor ofte væbnet sig mod denne Forfører, der altid finder en Tilflugt i det menneskelige Hjerte.

Den falske Egoisme bör udryddes; Egenkjerligheden bör böjes under Fornuftens Bud, og hylde dens Love; men, gives der ikke en reen, en ædel Selvfölelse, man benævne den som man vil, der, omendskjöndt den ei bör være Dydens Motiv, dog er dens uadskillelige Fölge? og skulde denne Fölelse, der skienker Hjertet Roe og Sjelen

Tilfredshed ved Beskuelsen af det Gode, den har virket, der, om jeg maae bruge det Udtryk, letter Fornuftens Arbejde, ved at tillade den, uforstyrret af Nag og Harme, ubestormet af opbrusende Lidenskaber, roligere at virke til dens store Maal: *Menneskeforædling*, skulde den være en Brøde? skulde dens Udryddelse være ønskelig? er den muelig?

Er det ikke befrygteligt, at man, ved at fordre altfor meget af Mennesket, omsider udretter intet, og at man, ved at rive enhver Følelse ud af Hjertet, tilsidst gjør det koldt mod Dyden selv?

Ville vi, ved at studere Mennesket, efter Rousseaus Ord, stige ned i os selv, saa vil uden Tvivl den redelige Grandsker let opdage, at denne Selvfølelse er uadskillig fra Menneskets Væsen, og at Naturen i den opreiste et Hegn om vor moralske Frihed og et Værn for vor Selvstændighed.

Ligesom vi altsaa uden Rødmens kunne erkjende denne Følelse, saa er det vel oftest Misforstaaelse af Udtrykket, eller Forfængelighed, der

driver os til at fornægte den: det er denne Følelse, der, styret af Fornuften, luttret ved fortrolig Omgang med Dyderne, i Samvittighedens Fred, i et skyldfrit Hjertes Tillid, opreiser os en Kobbermuur mod Avinds Efterstræbelser, Ondskabs Forfølgelser og Livets Uheld. Den fulgte Aristides paa hans Flugt fra det letsindige Athen: den giver Helten Kraft til at foragte Döden og fylder hans Bryst med Borgerdydens Enthousiasme, i det han falder for sit Fædreland. Det er denne Følelse, Salomon har skildret, naar han, træt af at finde alting under Solen at være Forfængelighed og Aandsfortærelse, udraaber: "og jeg saae at der er intet bedre, end at et Menneske er glad i sine Gjerninger, thi det er hans Deel." Det er den, Moses tillægger Skaberen selv, naar han siger: "at Gud saae alt det han havde gjort, og see! det var meget godt."

Og skulde denne blide Følelse blot være en Aands Exaltation? en Virkning af Dydens Heroisme? O nej! den er ligesaa uadskilleligen forenet med de stille rolige Dyder, der dagligen lyksaliggjøre Samfundet, og, som en mild Sommerdug, oplive og vederqvæge os paa vor Vandring, der

uden dem vilde være lagt igjennem brændende Örkenen.

Venskab, Velgjörenhed, Godmodighed, Urbaniteten, som rækker disse Dyder Haanden og forskjønner dem, hvad ere de andet, end klare Udflydelser af et Hjerte, der, frit for Lasternes Trældom, ukjendt med deres Nag, röber sin Tilfredshed i blide Yttringer? Imedens den Vredagtige, den Hevngjerrige, den Lastefulde lever i Krig med hele Verden, fordi han er i Strid med sig selv, saa er den Dydige venlig, hjælpsom, overbærende, fordi han har Fred i Hjertet, og som vor Vibe saa skjönt har sagt: "han spilder ikke paa at hade, et Liv saa kort til Kjerlighed."

Lad da Systemerne opføre hvilken Læresætning der passer med Tænkerens Kræfter eller Synspunkt, Samfundet er uden Fare, saalange Resultaterne, uagtet Forskjelligheden af de Véje, paa hvilke man sögte dem, dog tilsidst mödes ved den vigtige Foreningspunkt: *at det er almindelig Pligt, og fælleds Lyksalighed, at hylde Dyden.*

Har jeg da godtgjort, hvad desuden hver god Mands Fölelse uden Tvivl maae sige ham, at

Menneskets Kald er at leve i Samfund med andre for at forædle sig og Samfundet : at dette skeer ved at følge Dydens Bud ; at Urbaniteten er en selskabelig Dyd, der staaer i nøje Samfund med, og leder til alle de andre, saa torde jeg vel haabe at have opfyldt hvad Bevisets Strængbed kunde ansees berettiget at fordrø. Men skulle mine unge Venner, i hvis Hjerter jeg önskede dybt at indgrave dens Billede, endnu önske at höre Erfarenhedens Vidnesbyrd, velan ! saa lader os följø denne Dyd, hvis Kilde vi have opdaget, i dens yndige Löb ! lader os med et hastigt Blik beskue dens Fremgang og Virkninger, og vi ville snart vorde overbeviste, at den ved ethvert Skridt paa Livets Bane, i alle det selskabelige Menneskes Forhold og Stillinger, er hans troe Vejledende til sand Glæde og Tilfredshed.

Naar vi söge at opdage Lysets förste Frembrud, da möder vort Öje höit i Oltiden det af sine Konstværker, sine Opdagelser og sin Äldelige navnkundige Ägypten. Der hilse vi Dagens förste Glimt. Men dette märkvärdige Land ligger for langt fra vor Synkreds, dets Oldsagn ere alt for hemmelighedsfulde, til rigtigheden at bedömmas : de ägyptiske Vise tilhyllede Kundskaben, og sögte

under Hieroglyphers Slør maaskee oftere at skiule
 hvad der savnedes i Opdagelserne, end hvad de
 virkeligen havde fundet. Talende til Folket i
 Allegorier, i Emblemer, bleve de Stiftere af det
 Orakelsprog, der mere skikket til at forvirre end
 oplyse Mængden, alt for længe er vedblevet at
 være de Lærdes Tungemaal.

Endskjönt Pythagoras og flere Grækenlands
 Vise, som indviedes til Mysterierne, ved Hjemkom-
 sten berigede deres Födeland med Ægyptens Skatte,
 saa vidner deres Lære, at de tillige medbragte dets
 Ænigmer, og bag disses Slør, eller Magtsproget
 af et Autosefa, søgte at forskandse sig imod Mis-
 troe og Indvendinger. Men da de frie, og, fordi
 de havde haft Forgængere, mere oplyste, Grækere
 nödvendigen maatte foröge Opdagelserne og udvide
 Kundskabskredsen, da Oplysningen i Fölge af den
 borgerlige Forfatning, iblandt dem maatte worde
 almindeligere, og Lærdommen mere populær, saa
 mener jeg at have været berettiget til fortrinligen
 at nævne det cultiverede Athen, som Urbanitetens
 og fast alle de selskabelige Dyders Vugge. I For-
 ening med Videnskaber, Konster, og Smag, blom-
 strede disse under Frihedens Skygge i det lykkelige
 Grækenland, indtil Macedoniens Philip begyndte

at udvide sin Vælde: Athenens Selvstændighed var da allerede tabt; siden indlemmet under det alt opslugende Roms Herredom, undergik den erobrede Landes Skjebne, og forsvandt tilsidst af Jorden. Dog vedblev den i lang Tid at være Videnskabernes og Smagens Sæde. Grækenlands Erobrere dannede sig i dens Philosophers Skole og de Overvundne gave Sejerherrerne Love. Fra Grækerne, hvis Mönstere de ærede, hentede Romerne den Cultur der prydede deres stolte Stad, den Urbanitet der forædlede deres Borgerdyd, indtil Asiens Erobring, med den alting fortærende Luxus, indbragte Sædernes Fordærvelse — da blev kun Navnet af det gamle Rom tilbage: den faldefærdige Bygning vaklede længe paa sit Gruus; Barbarer nedbrøde den omsider; berövet sine Stötter, sank Kolosset under sin egen Vægt, og ved Roms Fald blev Urbaniteten aldeles landflygtig paa Jorden. Et rædsomt Spögelse udbredte sig over Europa, der liig de ödelæggende Storme, som fare frem af deres Huler, truede at omstyrte det; Lehnsvæsenet i Forbund med Hierarkiet nedkuede Middelalderens Aand, der, i dette ödelæggende Hydras Fölge, skjelvende saae Anarkie og Töjlelöshed at fordærve de Mægtige, Trældom at nedløje de Ringere, Overalt flygtede Muserne, og

Urbaniteten i deres Følge. Nedtraadt under Vældens Jernfodder hævede den ikke sit Hoved, førend da Korstogenes Raserie gav Kongerne et Vink til at samle den trofaste og oplyste Middelstand i Stæder og at oprejse disse som Dæmninger mod Lehnsmændenes indbrydende Vælde. Imidlertid havde Ridderalderens Aand ved en heterogen Blanding af Raahed og Cultur, i Særdeleshed blant Frankerne frembragt en Affödning, som disse tillagde Navnet Courtoisie; den var ikke foragtelig i sit Udspring, som den ofte skyldte trofast Kjerlighed og en ædel Tænkemaade; men ved et vellystigt Hofs og en fordærvet Adels Indflydelse udartede den og blev Moder til en Slegfredyngel, der, under Navn af Etiket, Galanterie og flere Benævnelser, som jeg lykønsker mit Modersmaal med at mangle Evner til at ovetsætte, udbredte sin Gift blandt alle Borgerklasser. Denne satte Fiinhed, Falskhed, Forførelse, i Sædernes og Redelighedens Sted, den kvalte Venskab i ceremonielle Omfavnelser, gav Löfter i Stedet for Handlinger og löste alle de Baand, som Urbaniteten knytter.

Ved en paafaldende Contrast synes denne yndige Plante, af en modsat Aarsag ikke at opelskes af den tappe Hermanns Efterkommere. Har

Naboefolket stundom dræbt den i sin Spire ved at drive Höfligheden over Grændserne, saa synes det oplyste Germaniens Mænd, om ellers deres egne Malerier ligne, undertiden at have overdrevet Ængsteligheden for at bevare deres Ærlighed eller Originalitet. Det maae billigen forundre, naar man hos et Folk der besidder nationale Skuespil, seer de dramatiske Forfattere, og ikke blot dem af anden Rang, men selv Philosophen og Menneskekjenderen Lessing, sjelden at fremstille en ærlig Mand, uden at give ham et Anstrøg af Ufinhed eller Bizarrerie; thi, forholdt dette sig saaledes, lod Urbaniteten sig ikke foreene med Redelighed, da vilde jeg raabe med Horatz: vogter Eder, Rømere! Den bærer et Mærke paa Hornet! Men, held os, held Samfundet! at det ej er saa. Ligesaa lidt som den ægte Urbanitet lader sig finde i Falskheds Følge, ligesaa lidt er Bulder eller Raahed Ærlighedens Kjendemerke. Dyden er alvorlig, vel endogsaa stræng i sine Fordringer, thi de ere ubetingede, men den er blid i Væsen, jevn i Adfærd og skyer al Forstilling og Overdrivelse. For at vejlede os igjennem Livets Skjær, for at afstikke den Grændselinie, hvor Dyden møder Lasten, har Naturen med kjerlig Haand indgravet Dydens Præg i vore Hjerter; der opstiller Sandheden det klare

Speil, der röber os Lastens heslige Skikkelse og skumle Aasyn: og skulde Uerfarenheden endda føle nogen Tvivl eller Mistroe, saa lad den kalde Kløgskab til Hjelp: med övet Öje opdager denne let Hyklerens Maske og adskiller larvet Forstillelse fra den usminkede Urbanitet: der, huld i Adfærd, reen som det Hjerter hvorfra den udstrømmer, flyder som den klare Kilde gennem Blomsterenge: den ödsler ikke med Ord: thi den handler, den byder ikke, men den giver. Saaledes möder den os blandt Norges Fjelde i hiin godmodige Gjæstfrihed, der med redelig Velkomst hilser den Fremmede og aabner ham den ædle Nordmands Huus og Hjerter. I denne skjöne Form viser den sig i det lykkelige Familieforbund som Naturen stifter, men Urbaniteten forædler. Ved at grunde Kjerligheden i gjensidig Agtelse og Tillid, drager den et varigt Hegn om Familiens Lyksalighed og aabner i dens rene Væld Kilden til hver huuslig Glæde. Lykkelige Unge, som det blev givet os beboe dette Venskabs yndige Tempel! som i Forældres aabne Arme fandt Fortrolighedens sikkerste Tilflugt og Uskyldighedens tryggeste Havn — Eder skal en blid Erindring om de glade Ungdoms Dage, ofte venligen paaminde, at det er i denne Kjerlighedens og Uskylds hulde Bolig, at Mennesket finder sit Eden

igjen, og intet andet Sted søge han sin Himmel her paa Jorden!

Men Ynglingen vorder Mand. Han forlader Faderhuset og betræder Verdens store Skueplads, Han skal rygte det vigtige Kald at tjene Fædrelandet. O! hvormange Anstødsstene lægger han sig i Vejen paa denne sin nye Bane, dersom han taber Urbaniteten af Sigte! han er udsat for at snuble ved hvert Skridt. I Samfund skal han leve, for Samfundet skal han virke: som Barn behövede han Hjelp og Tilsyn: som Mand hehöver han Venskab og Raadförsel: hvorfor vil han isolere sig midt i Selskabet? hvorfor vil han besvære sin Bane, ved at bortstøde den hjælpende Haand, som Yndest og Venskab rækker ham?

Naar Menneskehaderen Timon forlader Samfundet for at leve iblandt vilde Dyr i en Hule, saa handler han consequent. Naar Diogenes midt i Borgersamfundet skjuler sig i en Tönde, saa er det Særhed og Lyst til at skaffe sig et Navn. Gives der end Egenskaber, som kunne undskylde Urbanitetens Mangel: har Redelighed og Retskaffenhed endog under et barskt Udseende den samme

Scand. Museum. *i*

Ret til Agtelse, som den uslebne Diamant til at vurderes af Kjenderen, saa synes dog Klogskab at tilraade os at slibe den. Kjenderne ere faae og Opdagelsen kræver Tid, hvorfor ville vi spille den? Handle vi ikke daarligere, naar vi ved ublide Sæder bortfjerne de Gode, skrække de Svage og giver Ondskaben et Paaskud til at forfølge os? O! det er tungt naar Hjertet ikke kan elske den Forstanden agter! Mandighed er et, Ublidhed er et andet. „Jeg vil, siger Molières Misanthrop, at „man skal være Menneske; at det i enhver Begivenhed skal være Hjertet der taler og at vore Følelser „aldrig tilhyle sig med tomme Complimenters „forfængelige Prunk.“ Sandhed skal Manden tale, men han bør tale den urbant; for Ret skal han stride, men med sømmelige Vaaben; at vige, hvor man skal staae, er Fejghed eller Kryben — Men hvorfor sætte Lidenskaber i Bevægelse, hvor Afgjørelsen tilhører den kolde Fornuft? Kan Grovhed eller Haan træde i Stedet for Grunde? hvis den heftige Eurybiades argumenterede, da han løftede Stokken imod Themistokles, som raadede til Slag mod Perserne, saa nedrev denne Argumentet valdigen, da han med stoisk Kulde svarede: *slaae.. men hör!..* og hvad passeligere Svar kan nogen

sinde gives den opfarende Vrede end Figaros til den vrantne Bazile: *Ven! du er syg?*

Kunne disse Vrantenheds Udbrud, der vidne om en Svaghed i Legemet eller Sindet berettigede nogen til Medlidenhed, saa er det Oldingen, thi han lider ofte under begge. Trættet af at gjen-
nemvandre Livets tornefulde Bane, seer han det at hælde til Aften — vi bör gjøre ham deu rolig og blid. Den Unge skylder hans Erfaring Agtelse, hans Svaghed Pleje, hans Afmagt Hjelp. Selv i de meest udyrkede Menneskesamfund blev Oldingens graa Haar en Adkomst til Ærbødighed og Bistand. I denne Følelse, som Naturen plantede i hver godmodig Barm, gav den Alderdommen sin tryggeste Stav. Endog, naar dens Lidelser ud-
bryde i ublide Yttringer, skyldte vi den venlig Hjelp og Lindring. Men Held den Olding, der af Kants og Zenos Lære öser Kraft til at bekæmpe de physiske Smerter! tre Gange held ham, naar Samvit-
tighedens Fred glatter Rynkerne paa hans Pande og Mindet om et gavnfuldt Liv lokker et Smil paa hans Kinder: glad sidder han da i Kredsen af en kjerlig Afkom, af blide Venner, og vækker dem til Dyd ved at gjenkalde sine Idrætter: han for-

tæller og man hører ham: endog da, naar han roser Fortiden og fortrinligen skildrer os de Dage, da han medvirkede, endog da hører man ham gjerne. Saaledes vorder hans Aften en vederqvægende Hvile efter en vel anvendt Dag og Urbaniteten ströer endnu hans sidste Skridt med Roser.

Vende vi vort Öje fra Samfundets Grund, op til dem, der styre det, vi ville snart i Urbaniteten erkjende Magtens huldeste Ledsagerinde og paalideligste Stötte. Thi, mon ikke Regjeringskonstens vigtigste Hemmelighed bestaaer i den simple Regel: *elsk, for at vorde elsket*? Kalder nogen det i Tvivl, at Borgernes Kjerlighed hegner sikkrere om Tronerne end Frygten? Kjerlighed avler Tillid og Gjenkjerlighed, den ytttrer sig i Blidhed, og redelig Blidhed er Urbanitet. Naar Trajaner og Marc Aureler sidde paa Tronerne, da vorder Lydigheden let. Elsker en Regent ikke sit Folk. Skylden kan ikke ligge i hans Hjerte, den maae söges hos disse Elendige, der speide hans Svagheder for at misbruge dem, der bagtale Folket for at prunke med Troskab og haane det fordi de föle at det ei kan agte dem. Han lukke mandigen sit Öre for disse Uslinger, der liig den krybende Vedbende, slynge sig om Tronerne, og fortroe sig til sit Folk — i

Tilliden vil han finde sin Styrke, i Folkets Kjerlighed sin Kraft.

Endog i det udvortes Forhold til andre Magter, lærer Erfarenheden, at Redelighed i Forening med Urbanitet spinder den Ariadnes Traad, der sikkerst vejleder igjennem Politikens Labyrinter. Historien mangler ikke Beviser paa, et Urbanitetens Tilsidesættelse, at en Sarcasme, et ubesindigt Ord af Regentens Mund har paadraget Nationerne blodige Krige, og at det, som Raynal anmærker, ofte er Ordet der har avlet Tingen, da det dog er denne der bör skabe Order.

Narses stred for Justinian mod Östgotherne og de indtrængte Barbarer flyede for den tappre Livvagt, han anførte. Men Kejserinde Sophia kunde ikke tilgive ham det Uheld at være Gilding, og fandt det passeligere at han burde spinde blant Qvinderne end stride med Mænd. Den opbragte Narses truede med at spinde en Væv, som Kejserinden ikke i sin Livstid skulde kunne udvikle: han opfyldte Trudselen, kaldte Longobarderne til Italien, og den svage Justinian vaklede paa sin Trone.

Preussens Frideric den anden, der var stor nok til at bekjende sine Fejl, tilstaaer selv, at han ved uoverlagte Udtrykke, Fostere af hans spillende Vittighed, ofte forbittrede saavel Ruslands da herskende Kejserinde, som det franske Ministerium. Det er ikke usandsynligt at han herved lagde Tönder til den Ild, der i syv Aar omflammede Europa, og, efterat den i Slaget med Soltikov nær havde udhulet en Afgrund under hans Fod, först ved Elisabeths Död begyndte at slukkes. Og lægge ikke vore Dages Begivenheder os Beviser nok for Öjnene? Mon ikke de ubesindige og inurbane Ud, fald, som, medens Forstädernes Pöbel gav Love, ofte vanærede den franske Convents Afhandlinger, have næret den Forbittrelse, der nu i otte Aar, i de fleste af Europas Stater hvæsser Sværdene imod Republiken? Til Held for Menneskeligheden ere Anarkiets Rædselsdage forsvundne, og Urbanitetens Tilbagekomst synes at bebude den velgjörende Fred i hvis Skygge den blomstrer.

Vil nogen Adept af Machiavels Skole behandle mig som uindviet, fordi jeg vover at parre Politiken med Redelighed og Sæder — mit Svar skal da vorde, at pege hen til vort Fædreneland... Danske ville ikke glemme, at det er en almindelig agtet

Ministers vise Raad og urbane Bestyrelse i en kritisk Tidspunkt, at det er Redelighedens Magt, vi skyldte den velgjørende Fred, i hvis lune Skygge vi velsigne Bernstorffs Minde.

Men, selv Krigen, denne det menneskelige Kjøns gyseligste Fiende, formaaer Urbanitetens Venlighed at formilde. Hvad andet end Culturen og dens Veninde Sædeligheden er det, der gjør Krigeren menneskelig under Vaabnernes Bulder, følsom under Ödelæggelsens Rædsler? Disse er det, der byde ham at skaane de Overvundne, pleie den Lidende, at agte Borgernes Ejendom, Kjønnets Blyfardighed, og ikke at udstrække Krigenes Onder over Nödvendighedens Grændser. Sammenligner man de Krige, der i vore Dage föres imellem polerede Natjoner, med Fortidens, hvo kan da tvivle om Culturens Fremskridt og Velgjerninger? Den störste har den endnu tilbage.. Den, at afvæbne Krigen... Paaskynd den, milde Urbanitet! fremvink den Dag som Menneskelighedens sukkende paakalder! den Dag, da den fromme St. Pierres Önske ei længer skal kaldes en Dröm.. da Fredens yndige Baand skal omslynge Jorden, og Algodheden anden Gang skal vende sit Öje ned til Mennesket og igjenkjende sit Billede!

Det er Videnskabsmændene der skulle berede Vejen til disse og flere Culturens store Formaal. I Musernes Tempel, ved Sandhedens Alter have de indviet sig til det høje Kald at virke til Menneskeslægtens Forædling; dem skyldte vi vore betydelige Fremskridt. Philosopherne pönsede, og der blev Dag, hvor för var Nat. Skulde end Urbaniteten endnu engang staae forladt og vennelös, i deres Arme vil den finde sin Tilflugt, i deres Hjerter sit Tempel, thi, siger Naso, ved troligen at dyrke Videnskaberne, formildes Sæderne og Muserne tillade os ej at være vilde. Men...o! den menneskelige Svagheds sorgelige Lod! jeg seer mørke Skyer at hæve sig, og dette Malerie har ogsaa sine Skygger! Philosopherne skulle stifte Fred paa Jorden, og jeg seer dem rustede til Strid; hist styrer Hevnen den Pen, som Blidhed skulde lede: her væbnes Sandheden med Pile og saares ofte af sin egen Braad: forblindet af Lidenskaberne, nedriver Skribenten ofte hvor han skulde bygge, forbittrer hvor han skulde gavne, saarer hvor han skulde læge; Harmen voxer: Partier opstaae: Secter væbne sig imod hinanden: Menneskene ængstes: Friheden tilhylles, og Borgersamfundets Palladium sönderbrydes af Misbruget!

Vil og Culturen omsider adsplitte disse mørke Skyer? Lader os haabe det: en sørgelig Erfaring lærer, at Mennesket oftere forbedres i Uhelds end i Medgangs Skole; den Kloge nytter det advarende Vink, og, som Guldet luttres i Smelteovnen, gaar han forædlet ud fra Pröven. Da skal de ublide Dage forsvinde, som hine Tordener der buldrende fare hen over Jorden — splitte de end i deres Fart en eller anden Eeg, der kunde blevet Skovens Ziir, og dens Indvaaneres Lye — Solen bryder atter smilende frem bag den mørke Skye og dens milde Straaler vække Naturen til nyt Liv og Kraft.

Og hvilket er Skribentens Kald, hvis det ikke er, ved Oplysnings Udbredelse, ved Sandheds Opdagelse, at forædle Menneskene og gavne Samfundet? Kan han opfylde dette vigtige Kald, hvis han ej begynder med at forædle sig selv? Kan han gavne Samfundet naar han tillader sin Pen at være Liden-skabers Tolk? Kan han hylde Sandheden, skildre Dyden, med en Pen, dyppet i Galde? Er Urbani-teten en selskabelig Dyd, eller, om man saa vil, er den de selskabelige Dyders Resultat, den skiønne Form under hvilken de yttse sig i vort Forhold til andre, hvo kan da være mere forpligtet til at hylde denne Samfundets Veninde end den Verdens Bor-

ger, der fra sit rolige Musæum omfatter den hele Menneskeslægt?

Men, siger man, det er nok at Skribenten taler Sandhed, det er ligegyldigt i hvilken Form han fremsætter den. Jeg indrømmer Sætningen, forsaavidt den gjelder den Form i hvilken Skribenten indklæder sine Tanker, eller Skrivtets Form — men ikke for saa vidt den gjelder Sædelighedens. Var denne ligegyldig, saa kunde man med samme Ret give Frækhed Navn af Frihed, Grovhed kunde man kalde Ærlighed og Modefinshed eller vel endog Usædelighed Urbanitet. Og, „ingen kalder i Tvivl,“ siger Qvinctilian, at der ogsaa i vore Ord er noget, „der sømmes sig, noget som er uanstændigt.“

Frie bør Meningerne være, thi det er ved deres Sammenstød og Prøvelse at Sandheden opdages, Menneskene see den fra forskjellige Synspuncter; for at finde den, for at meddele den de troe at have funder, vandre de ad forskjellige Veje. .Lad dem vandre uforstyrrede, saa længe de gaae frem med Sædelighed og Urbanitet.

Mener en Satyriker at Sandheden bedst fremstilles for det svage menneskelige Øje under Alle-

goriens Form, han vælge denne, al den Stund han som Engellands Fielding, eller som vor brave Holberg, fremsætter den som et Spejl for almindelige Laster og Daarligheder, og lader Menneskene, ikke Mennesket, sidde for sin Pensel.

Troer en Sandhedens Ven at see denne eller sit Fædreneland i Fare, og Tilfældet er, at han ikke kan afhandle Sagen, uden at anfælde Manden, han fremstaae da mod ham i redelig Kamp, han stride for Sagen, og om Sagen, men under Urbanitetens Fane!

Ynglinger, som i en blussende Indbildningskraft føle Geniets oplivende Straaler og Önsket at udbrede dem — haster ikke med at skrive! venter indtil Aarene have modnet Tanken, lærer, förend I belære! indvier Eders Pen til Sandheden, men lader Urbaniteten styre den! da skulle I virke Gavn for Samfundet, og selv undgaae de Skjær, paa hvilke ofte saavel Skrivtet som Skribenten strander, fordi han i Affectens Hede tabte Qvinctilians Advarsel af Minde: *at de Ord der forekom os kraftfulde medens vi taledes dem, bleve kaldet daarlige, naar de have skadet.*

Det er ofte sagt, at Menneskene blive hvad Omstændighederne gjøre dem til, og at de modificeres af udvortes Indtryk. Efter de samne Love der holde Kloderne i Ligevægt og give Naturen Liv, virke vi paa Tiden og den virker tilbage paa os. Menneskene pönse, opføre Systemer, disse herske til en Tid, indtil de omstyrtes af nye og een Mening fortrænger den anden, som vi see en Boble at danne sig, for strax at briste og forgaae. Meningerne indvirke, imedens de herske, paa Sæderne, paa Tænkemaaden, og der er Mode i Meninger, som i Dragten. Saaledes skulde det ikke være og Selvständigkeit burde udmarke et Fornuftvæsen. Men dette Væsen er et Menneske, der med Terents maac bekjende, at han er Svagheder underkastet. Det bör derfor ikke undre os, om vi stundom opdage Svaghed hvor vi formodede Styrke, og om vi, selv i den lærde Republik, træffe Fordomme og Modemeninger, thi den, som alle andre, bestaaer af Mennesker. Jeg behöver, til mit Maal, kun at beröre de Forandringer Opdragelsessystemerne og Læremethoderne med Hensyn til Urbaniteten have undergaaet. Der har været Tider, og de ere ikke langt fra os, da Lærdommen indhyllede sig i en pedantisk Barskhed, og da de Lærde ikke sjelden lignede hiine Fablernes

Drager, der, ved Indgangen til dybe Huler, bevogtede Skatte, som man, for at komme i Besiddelse af dem, maatte tilkjempe sig. Endnu leve Mænd, som Erindringen om deres Ungdoms Dage formodentligen vil sælde, at det ofte var mere end satirisk Lune, naar Holberg og flere skildrede en Ungdomslærer i Pedanteriets latterlige Antog, og rustet med en Ferle, som til at afrette et Dyr. Til lige Held for Moraliteten og Studeringerne har Oplysningen fordrevet dette Barbarie. De Lærde ere urbane og tilgængelige: de meddele med Blidhed den Kundskab, de med Flid have indsamlet. Her ved befordres Omlöbet og de Studerendes Möje lettes. Vidner det, I unge Mænd, som nöde Adgang til vor uforglemmelige Suhms Bogsamling og til hans Hjerte, naar gavnede han meest, enten naar han aabnede Videlysten sit rige Forraadskammer, eller naar han anviste Eder Kundskabens rette Brug ved sit kloge Raad og sin venlige Veiledning? Som Skribent skal Suhm agtes, saalænge Viisdom er i Hæder, men som Menneske og Borger vil han vorde elsket, saalænge Dyden har en Ven.

Opdragelsen er i Almindelighed blevet, hvad den bör at være, Menneskeforädling. Rousseau skrev Emile; Samtiden löftede sin Stemme imod

den Mand der torde lære Qvinderne at være Mödre og minde Lærerne om at de opdroge Mennesker. I Midten af det Aarhundrede som vi kalde det philosophiske, var Fanatismen endnu saa mægtig i Frankerige, at den af sin Eenfoldighed og Intolerants lige berygtede Erkebiskop i Paris, Christoffer Beaumont, hvis Navn vilde være glemmt, dersom Rousseaus ikke var udödeligt, torde vove fra sit erkebispepelige Sæde at nedlyne en Bandstraale imod Emile: den var kun latterlig; men vi sørge ved at see Historiens Muse derhos optegne, at Bogen, efter en Parlamentsbeslutning, blev offentlig brændt. De, som behandlede den mildest, kaldte den en Roman. Rousseau prøvede den Skjæbne der ofte rammer Sandhedens Venner — han blev forfulgt imedens han levede, forgudet efter sin Död. Da taug Avind, da blev Fanatismen afvæbnet, og Sandheden, som han helligede sit Liv, har hævnnet hans Aske.

Hvad der med Grund kan indvendes imod Rousseaus Opdragelsesplan, er maaskee, at den for en Deel synes at beroe paa hældige Tilfælde, og at det derved gjøres vanskeligt, at følge den i det Hele. Imidlertid have dog alle oplyste Lærere nærmet sig hans Methode, saameget Omstændighederne

tillode, og de have i hans Grundsætninger funder
de paalideligste Regler, i hans Raad de bedste An-
viisninger til at danne Mennesker og Borgere.

Men gaaer man ikke, ved den menneskelige
Aands Tendents til Yderligheder, nu iblandt for
vidt paa den modsatte Side? Vaages der nok over
at ikke Friheden udarter til Frækhed? Ere de Kla-
ger grundede, som, i det de gjenlyde fra flere Egne,
synes at bevidne, at Urbaniteten, der i vore Dage
hyldes af alle oplyste Lærere, ikke altid er den Un-
ges Leder?

Skylden ligger i dette Tilfælde ikke hos Rous-
seau, hvis aarvaagne Öje fornemmeligen var hæftet
paa den Unges Sæder. I det han synes at over-
lade Tingene uden om ham den active Deel af
Emiles Opdragelse, stedse stiller ham i Forhold
mellem disse og hans Kræfter, imellem Önsker og
Midler, overtyder han Ynglingen om hans Svag-
hed, om hans Trang til Hjelp, og paaminder ham
idelig gjennem disse Vink, om at være venlig og
urban.

Troer Ynglingen at röbe Manddom, naar han
yttrer Kaadhed, at vise Mod, naar han handler

ubesindigen, da forglemmer han at Emiles Opdrager i det physiske har fordret Skjæg paa Hagen, fem Fods Højde og en Basstemme hos den, der vil give sig af med at være Mand; i det moralske vil han, at Sjælen skal have udviklet sine Evner, at den ved klare Begreber, ved Kundskab om Aarsag og Virkning, skal have udrustet Fornuften med Kraft til at styre Lidenskaberne, og Forstanden med Midler til at beherske Tingene, førend han erklærer Emile for en Mand.

Först, naar den Yngling, der föler Ild i Sjælen, Kraft i sine Muskler til at vorde en Mand, efter disse Fordringer nöje har prøvet hvad Skuldrene formaae, först da vil han være i Stand til med Kraftens og Geniets Digter Shakespeare at föle og sige: *jeg tör alt hvad der sömmer en Mand, hvo der tör mere, er ingen.*

Lessing lader sin Odoardo Galotti sige: "at der er intet latterligere end at see et vildt opbrusende Drengelöved med graae Haar;" men jeg mener at vi med mere Grund kunne fristes til at smile ved at see en Drengs Anstrængelse, der, liig Fröen i Fablen, oplæser sig for at lege Mand. Og hvoraf er det vel han bryster sig? er det af

ungdommelig Skjönhed? denne Gave, heldigst for Kjønnet, skylder han Naturen, og det er af Sædeligheden, at den faaer sit Ynde. Ejer han Formue? den skylder han Lykken eller Forfædrene. . . Besidder han Kundskaber? dem skylder han sine Lærere, og, om de for en Deel tilhøre en roesværdig Flid, da erindre han at Socrates, som Oraklet erklærede for den viseste blandt Menneskene, fortjente denne Dom ved at bekjende at han vidste intet. Men hvor lang er ikke den Vej som Ynglingen har at vandre, inden han kan bramme af at være uvidende som Socrates!

Er det endelig for den unge Frihed, at han ængstes, og troer Ynglingen at hævde sin Frihed ved Inurbanitet, hvor er han da atter langt fra Maalet!

Frihed er Orden, dens Grundvold er Sædelighed og dens Værn er Loven; til disses Dyrkelse forbereder den Unge sig i Kundskabstemplets Forgaarde, og han skulde vove med fræk Haand at antaste denne Samfundspagtens Ark, til hvis Helligdomme han endnu ej er indviet i Templets Inderte! der vil det vorde ham klart, at Friheden er

Scand. Museum. h

uadskilleligen forenet med Agt for Dyden og for Loven; at den Frække der hæver sig over disse, den Lastefulde, der træder Dyden under Fødder, ere i det allerforagteligste Trældom, i Lidenskabernes, imedens den Dydige, der bøjer sin Villie under Fornuftens og Lovenes Bud, er fri, endog under Lænker. Og begjærer han nærmere at beskue de Redselsoptrin Tøjleløshed kan frembringe, ønsker han, i deres hele Udstrækning at kjende de Uheld som Urbanitetens Tab kan volde — da aabne han Dagenes Annaler! med Gysen vil han høre det rædselsfulde Vidnesbyrd, og, naar dette fremstiller ham de blødende Offere, vil han med Afskye vende Øjet bort og spørge: kan Seclers Taarer aftoe disse Pletter?

Er da denne Dyd, hvis uudtømmelige Ynde min svage Pensel langt fra ikke har udskildret, saa vigtig for Samfundet, er den i Særdeleshed Pligt for den Menneskeklasse, som heldige Stillinger i Livet bragte nærmere til Kundskabskilderne, og derved kaldte den til at oplyse, raade, styre den vankundigere — hvad skulle vi da foretage os for at bevare og udbrede dens Velgjerninger? skulle vi støtte Urbaniteten ved positive Love? havde Velvillighed ved Tvang? og, som

den ængstelige Chineser, betyngne en Codex med Formaliteter, omskabe Sæderne til Manerer, og gjøre Dyden selv til en Grimasse?

Et Folk der handler saaledes, røver kun sin moralske Afmagt og qvæler Dyden i dens Udspring. At fremkalde den ved Tvangslove, er Modsigelse og moralsk Umuelighed.

Lovenes Magt strækker sig kun til at afbøde Lasterne der forstyrre Samfundet; Dyderne, der lyksaliggjøre og forskjønne det, virke efter rene Fornuftlove, og udflyde frie, som Villien, der hylder dem, af et forædlet Hjerte.

Folkefædre! ville I see Dyderne at blomstre i Eders Lande, da planter deres Spire i de Unges Hjerter ved Opdragelsen: pleier og beskytter den, thi den er al Menneskeforædlings Grundvold. Den skjænker Dyden Kraft, Nationen Sæder og Samfundet Lyksalighed, og det er skjønnere at vinde Menneskeheld, end at erobre Lande.

Fædre! og I Samfundenes Velgiørere, som i Eders Kjerlighed til Menneskeslægten have fun-

det Mod til at vandre den möisomme, men hæderlige Bane, at forædle den — vaager over Ynglingens Sæder! böjer tidligen hans unge Villie under Fornuftens Bud!.. fremstiller ham ædle Mönstere, og han vil ligne dem — skildrer ham Dydens Skjönhed, og han vil elske den, lærer ham at Dyd er Frihed, og han vil öve den. Hylder Urbaniteten, thi den rækker alle de selskabelige Dyder Haanden, den aabner Ynglingen alle Hjerter og skjænker ham Kraft, i det den gör ham elsket: lader den være tilstede, ej blot ved Underviisningen, men ved de Unges Lege, i deres Samqvemme, lader den favne dem hjemme, vandre med dem ude, følge dem overalt! I skulle da ej blot danne Redskaber for Videnskaberne, men Borgere og Mænd for Samfunder, og I skulle vorde glade i Eders Gjerninger.

Og I, mine elskelige unge Venner, som jeg nu snart skal fremkalde for at forkynde Eder det Bifald, som af alle Gode ydes opfyldte Pligter — erindrør Eder, at det ikke blot er Fliden, men fornemmeligen Sædeligheden, der vinder Prisen i Eders ædle Kamp. Den er saaledes ikke en betinget Lön for et fuldendt Dagarbejde, men et villigt Minde der rækkes Eder af vennehulde Hæn-

der. Saa er Dydens Gang; den virker af Pligt og lønner med indvortes Roe, og med Samfundets Tillid og Agtelse.

Hylder den da unge Venner: o! den er saa skjön! kun dens Glæder ere sande. Ærer Eders Lærere og Forældre, thi dem skyldes I Eders Forädling og Menneskeværd; ærer Alderdommen, thi den er Klogskabs og Erfarenheds Alder, plejer den, thi den har pleiet Eder. Ærer Qvinderne, thi da forædle de Mændene, som beskyttede dem. Ærer Uheldet, thi det fordrer Medlidenheden. Ærer Eder selv indbyrdes, thi Agtelse knytter Venskabsbaandet — Samler Klogskab for at forædle Sæderne, över Dyderne, fordi I kiende dem — da skal Eders faste Fod aldrig skeie ud fra Pligtens Bane; denne skal vorde ströet med Blomster, og I skulle alt her nyde en Forsmag af de Glæder, der vente Eder i Fædrenelandets Favn, naar I, som Mænd, ved opfyldte Borgerpligter, skulle aflægge et hæderligt Regnskab for Anvendelsen af Eders Ungdomsdage.

(Præmierne uddeles.)

Jeg har opfyldt den Deel af mit Kald, der meest smigrede mit Hjerte. Det er yndefuldt at

rose, siger Raynal, bittert at nødsages til at dadle. Jeg har delet Eders Glæde, thi hvilken Fryd er reener, er ædlere, end den at erkjendes værdig til Medborgeres og Foresattes Agtelse og Bifald? nyder den, ædle Ynglinger! dog ej som et forfængeligt Motiv for Dyden, men som en vennehold Advarsel, en blid Opmuntring til stedse at vandre fremad paa den saa heldigen begyndte Bane. Seer! Fædrelandet vinker Eder — det haaber i Eder at vinde oplyste, sædelige Borgere — opfylder Haabet; vorder gode og I skal vorde lykkelige!

Eder alle paaligger der i dette Hensyn en særdeles Forpligtelse: jeg behøver blot at nævne den for at være vis paa Eders Bifald, thi det er: Taknemmelighed.

Hvorledes kunne I lønne Eders Læreres aarvaagne Bestræbelser, hvorledes afbetale noget af den Gjeld I stedse ville erkjende Eder at skyldte Instituttets hæderlige Stifter og Bestyrer, uden ved selv at vorde dydige, nyttige, hæderlige Mænd?

Denne Løn, den ædelste af alle, staaer det til Eder at berede Eders Venner og Forældre. Snart skulle I, som Mænd, indtræde i det store

Samfund, hvor I eengang skal aföse Eders Fædre og Larere — virker til dets Forädling, som her er virket til Eders; virker ved Exemplets Kraft! lader Eder ikke lede paa Afveje ved Lasternes Tillokkelser, eller standse ved Ondskabens Haan, men vandrer fremad med mandig Kraft, thi omsider skal det gode sejre.

Saa indvier Eder da her ved et helligt Löfte til at vorde Mænd, men tillige til at vorde urbane, det er: gode Mænd! da skal Fædrenelandet venligen modtage Eder i sit Skjöd og I skulle foröge dets Hæder. I Eders Borgerdaad skal den yndige Planteskole, der nu blomstrer saa skjönt, bære Frugter til en gylden Höst. Fædrenelandets Erkjendtlighed og Godes Agtelse skulle hegne den mod Efterstræbelsens og Avinds frugtesløse Anfald, ja, hvad der endnu er mere, disse Usædelighedens Vanskabninger skulle forsvinde, eller skamfulde skjule sig i deres skumle Huler, og de Dage skulle komme, da Udlændingen, naar han mönstrer vort Fædrenelands Dyder og vejer dets Held, med Tanken om en Dannemand skal forene Mindet om det gamle Roms Urbanitet.

De fem Mose-Bøger paa svensk.

Et 300 Aar gammelt Manuscript paa der kongl. Bibliothek.

Denne Codex er i Qvart. Den bestaaer voxelvis af Papir og Pergament, men saaledes, at der imod 6 Blade Papir er kun to i Pergamentblade. Den er defect ved Enden, og man seer ikke et eneste Sted Spor til Afskriverens Navn ligesaa lidt som til Aars-tallet, naar den er skrevet. Men Skriftent Ud-seende er fuldkommen Borgen for, at den enten er fra det XV Aarhundredes Slutning eller fra det XVI des Begyndelse.

Hvad denne Codex egentlig indeholder, ud-fordres der omhyggelig Flid til at komme efter, da Abbreviaturerne ere hyppige, og Skrifttrækkene ere meget smaa og utydelige. Læsningen falder

derfor hel vanskelig, og bliver end ydermere besværlig ved en næsten total Mangel paa Rubriker og Summarier, paa Overskrifter og Afdelinger.

Paa det første Blad i Bogen staaer først følgende Vers:

Asit principio sancta Maria meo,

og dernæst heder det;

Här begynnas Biblia pa svensko.

Men för denne *Biblia* paa svensk egentlig kan siges at begynde, forudskikkes der en Slags Indledning, og den bestaaer først af Noget der seer ud som en Bibelhistorie over det gamle Testamente. Jeg vil deraf levere nogle Smaastykker til en Prøve.

* * * * *

„Adam war förste Man skapadher aff Jordh; hans Kona Ewa aff eno Riwe hans Sidho. The waro jåmskyt the vordhe, swa wåxen, som tilhörir Månniskio Naturo, tha hon ær thrætighi aara gamil. Moyses sigher met faam ordhom, aff

hans næsta Synom. Stus. Methodius sisher fræm-
mer meer aff them, æpter thy som then hælge
Ande wiiste honnom, then Tima han war i sinom
Bönnom, tha han la fangen i Hæftom oc Jærnom.
Oc sisher Stus. Methodius swa: A fæmptanda
Aare sidhan the waro skapath oc wtkastath aff Pa-
radiis, tha fódde Ewa Adame Son oc kallade ham
Chayn. Æpter skammen Tima sidhan fódde hon
Dotter Chayns Syster oc kalladhe hena Calmana.
Then Tima thrætighi Aar waro lidhen, sidhen
Adam oc Ewa waro skapath, tha fódde Ewa Adame
annan Son oc kalladhe hannem Abel, oc ther næst
fódde hon Abels Syster som heet Delbora. Then
Tima Chayn war hundradha Aara gamal oc fæmp-
tan Aara, oc Abel war hundradhe Aara, tha drap
Chayn Abel.“

„Aff Noe fódde fore Noe Flodh thri Sön-
ner, oc the ensampne beholdo Liwith i Archinne
met Fadher oc Modher oc sinom Konom, oc aff
them komo alla Jordrikis Slækter, oc æpter thera
thrænne Slækter skiptes all Værlidin i thry. Aff
Sæm Noe Syn komo alla the som bo i Grekland
oc Jorsalaland, i Caldea, Jndia oc i Blomannaland
oc i Tartara Land oc i Rytzeland, oc heter then

Delin aff Værlidinne Asia oc ær wæl Halfdelin aff Wærlданne.“

„Aff Japhet komo alle the som bo i Swerike oc Danmark oc Norghe oc all Landen omkring mællan Alandz Haff oc Jorsalahaff oc mællan wæstra Haff oc östra, oc heter then Delin aff Wærlidine Europa Oc sigher Ysodorus, en viis Mæstare oc Biscop aff Yspania, wtkomin aff Wæstgötom, at flæst all Europa ær komin aff Götom, oc Göta aff Magog Sonasone Japhet.“

„Aff Cham Noe Söne komo alle the som bo oc byggia wæstan nordhan Jorsalahaff. Oc heter then Deel aff Wærlidinne Africa. Aff enom Adams Söne, som heet Sæt, ær alt Mankönnit wtkomith æpter Noe Flodh. Thy at Noe war niende Man aff Sæt Adams Söne. Æn Chayns Slækt oc alt annath som kom aff androm Adams Sönom, toppadhes i Noe Flodh. Aff Sæt Adams Söne og Japhet Noe Söne ære Göta oc Swia utkompne.“

„Nu wiliom vi ekki her meer tala aff Japhet oc Cham oc aff thera Slæktom, utan aff Sem oc hans Slækt; thy at aff henne ær war Frue wtkomin wars Herra Modher. Fæm Hundradha Aar war

Noe gamall, tha han affladhe Säm, oc hundradha Aarom æfter sidhen Säm war födder kom Noe Flodh.“

„Aff Säm kom Arfaxat. Aff Arfaxat kom Kainan. Aff Kainan kom Sale. Sale bygdhe först Jerusalem, oc heet Stadhin först ekki meer än Salem, aff hans Nampne Sale. Af Sale kom Heber. I hans Daghe bygdhe Nemrot Babel Torn oc alle Män met honnom vtan Heber, han wille ekki met thennom wara. Oc forthy hiolt han ensamem thet gambla Maalet som Adam war skapadher met, oc alle Män taladho thet ther til war Herra skipte Tungom wndher them som opgjordho Babels Torn; oc forthy kallas thet gambla Maalith nw hebreist Maal aff honnom Heber, som ensamem hjölt thet, thy at han war ekki widh Tornith Babel. Aff honnom kallas oc Judha Hebrei som än tala thet sama Maalith.“

„Abraham bodhe först oc hans Brodher Aram i Caldea. Caldei waro Affgudhadyrkare ochjolde Eld for Gudh, oc forthy at the Brödhre Abraham oc Aram willo ey weta Eldenom gudhlikan Hedher, forthy kastadho Caldei them badha a Baal oc bran Aram til dödh, än Abraham kom wndan lewandis

aff Baalenom met Guds Hiælp. — Nicholaus Damascenus sigher, at Abraham wardh Konger om-siidher i Damasco, oc man synas ther hwar hans Palacium war.

* * * * *

Paa det 8de Blads sidste Side forekommer følgende Fortæling udaf den apocryphiske Bog Esdræ. III, 3. 4.

„Darius Ystaspis Son hiolt dighert Hoff om then Tina, oc waro ther met honnom alle Herra aff Persia oc Media oc India oc Etiopia, oc ther ær Blamanna Land, oc hundradha oc tiwghu oc siw Landa försto Herra. — Zorababel, Darii godher Win mædhan Cyrus oc Cambises lifdho, for til Darium, oc han war swa wælkomin Dario, at han læt ham liggia i Herbærghe meth sinom Bwrswenom. Nattena ther æpter la Darius længe wakin, oc gaff sinom Bwrswenom et Æmpne at studera, oc bödh them at sighia annan Daghin ther næst hwath hwariom thera syntis sannast wara. Han badh them sighia sik, hwath Thinge starkast ware i Wærlidine. Bwrswenane waro twa, oc thridhi aff them war Zorababel. Then förste af them

sagdhe at enkte Thing ware jāmstark som Konger, oc waro thet hans Skjæl: at Mannen radher alla, oc tho at hwara radher Kongen Mannenom, oc forthy ær Kongin starkast, Annar sagdhe: at Winith ær stærkast, oc waro thasse hans Skæl: Mannin radher allo, oc Kongin radher Mannenom, tha at hwaro radher Winith Kongen, oc wardher han jāmskyt drukkin som andre Mæn, æn han drikkir jāmfast som andre Mæn. Zorababel war then tridhi; han sagdhe, at Konan hawer mere Krapt æn antiggia Konning eller Wiin, thy at Konan giwer Liff oc fōdher op Konga oc swa them ther Viinqwistana planta, oc fore Konona Skuld waghar Man Liiff oc Siæl.“

Efter denne Fortælning følger paa det 9de Blad:

„Zorababel bygdhe op sidhen oc fulkompnadhe Templum Domini i fæn Aar.“

„Nw hawa Iwdha Templum Domini oc hawa glömt Moysi Logh oc wita ey Offers Ret, thy at Caldei oc Babilonii brando Bibliam, tha the wal-fördho Iwdha til Babylonem.

„I Artaxerses Longimani Daghom war Esdras aff Aarons Slækt. Han sīghia some vara Mal-

chiam Prophetam. Esdras war gamal Man, at
kunne wtan Böker alla Iwdha Bibliam förän han
fördhis aff Jerusalem til Babiloneim met Sedechia
Kong. Thennie same Ebdras han screff ater aff
ny wt aff sino Hiarta alla Bibliam.

„Nw möter her Historia Machabeorum som
fulkömplika wisar aff Iwdhom epter Alexandri
Kongs Dagha, oc annor Hystoria epter henne,
som wisar aff thennom fra Machabeis oc til war
Herra föddis, oc are the Hystorie badha scriwadha,
oc forthy maghom wi ther met anda. — — — Af
ware Frw Fästo oc aff henna Mödooim ther ar ful-
kömplika aff saght annarstadz. Then Tima hon
födde Gudz Son badhe Modher oc Mö, tha byri-
adhis siätte Wærlidinna Alder, oc wara tha lidhne
fra then DagH som Adam skapadhis fam thwsand
oc tw hundradh Aar ena Aare minne. Theraf
thydher thenne latina Versin: Ante Jesum duo
CC minus uno millia qvinque.“

Efter denne Bibelhistorie begynder uden
nogen videre Afsats end en ny Linie, paa det tiende
Blad en Række af de mest spidsfindige scholasti-

ske, en Thomas Aquinas eller Johannes Duns var-
dige, dogmatisk - exegetiske Undersøgelser om Guds
Verk de 6 Skabelselsdage, især om Verdens Evig-
hed, om hvorledes det kunde være lyst den første
Skabelsesdaag, da der endnu ingen Sol var; om
hvorledes Englene som havde saa overvættes megen
Forstand, kunde falde, om hvad der vilde have
skeet om vore Forældre ikke havde syndet o. s. v.

Disse scholastiske og rabbinske Griller fyldte
37 Blade, og begynde saaledes:

„Vise Mæstara spordho' oc letadho, hwru
Wærlidin wardh, oc thotte somme, at swa som jam-
skyt ær Skinnith som Solen, oc jæmskyt Skuggan
innan Wægh som Skinnith, swa war oc Wærlidin
jæmskyt skapadh som Fadher aff Himmerike war
oc hans signadhe Son, oc ewerdelika war Wærlidin
met them badhin oc then hælgha Anda, swasom
the waro ewerdelike oc vtan Ophoff. — — The
spordho oc swa: hvath gjordhe war Herra föræn
han shapadhe Wærlidina? eller hwi sæt han swa
länge orkelöös? o. s. v.

* * * * *

I Anledning af Commentairen over den 4de
Skabelsesdaag hvor det heder udaf Moses: „Fjardha

Dagh skapadhe war Herra Sool oc Maana oc alla „Stiærnor til at skilia Tidher oc Dagha oc Aar“ forekommer her en udförlig Afhandling om Planeternes Gang, om Maanens Omskiftelser, om Aarets Længde, om Skudaar, de bevægelige Fester, o. s. v. og endes denne computistiske Undersøgelse med disse Ord! „Thet pröuadho the wisasta gamble Mæn, som fordhom wara oc haffdha starkare Howodh oc Hjærtæ æn nû hawa Mæn. Hwo som sit Howodh wil mödha, tha ær honnom hæ æmpne giwin at rækna æpter hwario Planete Gang.“

I Fortsættelsen af denne Materie heder det Blad 21: „Hedhne Mæn wista ey sannan Gudh oc funno tho Himilkugla Kræft öwer Jordherike hwar æpter annath; Tha trodho the at ængin ware högire Gudh æn Himilkuglen oc dyrkedha them hwar æpter sino Nafmne fore högssta Gudh, oc gawo hwar Dagh sinom Gudhi til Hedher, oc kalladho försto Daghin som ær Lögherdagin *Dies Saturni*, oc thytzske Mæn kalla æn i Dagh Sæt Dag. Oc annæn Dagh *diem solis* aff Solinne som wi kallom æn Sunnodagh epter waro gamblo Maale, som Thydhiske oc Ængliske kalda æn. Thridhia Daghin kalladho the *diem lune*, som thydher a wort Scand. Museum. 1

Maal Maanadhagh. Fjærdha Dag kalladho the *diem Mattis*, som wi kallom Tiisdagh: thy at han dyrkadhis foro Örlöghis Gudh, oc ware Forfædhre hær i Landen som hedhne Mæn the fölghdho oc thæssø Willo oc kalladho the hans Dagh Stridz-dagh oc wændis sidhan oc kalladhis Tiisdagh aff Sidhvænio, thi at thet war lættare at næmpna, swa som mang annor Ordh ære wænd. Fæmpta Dag kalladho hedhne Romare *diem Mercurii* oc ware Fædhre Odhinsdag aff enom hedhnom Konge oc het Odhin, thy at the dyrkadho hannem fore Gudh, thy at han war wældoghaster Herra i Landom i gamblom Æwom. Siætte Daghin kalladho the hedhne Romare *diem Iovis* oc ware Forfædhre kalladho ham Thorsdag aff Thoor som wældoghaster war met Odhine. Siwenda Dag kalladho hedhne Romare *diem Veneris* oc ware Forfædhre Fredagh af Frig, Drotning, Odhins Kono. Oc hiollo alle Mæn fore wars Herra Byrdh then Daghin som wi kallom Lögherdag, första Wikudagh.

Allersidst paa Bladet 22 fremsættes det Spørgsmaal om Gud ogsaa har skabt de skadelige Rovdyr: Nw ma oc spørrias, æn war Herra skapadhe Warghen eller Biörnæn eller nakar meensam Diwr föræn Adam syndadhe? Ther swarar til Stus, An-

gustinus thæssa lund: Ganger en som enkte kan til Gærning, til thæs Smidherhws, som hawer margh Andbudh, som han kan ænga skön a, oc tildirvis nakath at gripa thet Andbudh som het ær eller hwast oc brænner sik eller skær, tha ropar han oc sisher: Hwo lagdhe thetta hær eller til hware ær thæskyns Wadhe lagt fore Folke som inganger oc siter, Tha leer Mæstarin oc hans Kænneswena oc spotta then Daara, som ænkte weet hwath tilhörir tholke Gærning. Swa ær oc, tha fakunninghe Mæn ganga i waro Herra Smidhio. — — — Var Herra wiste wæl hwath tilhördha at fuldkompna Wærlidina mædher alzskyns Kraptom oc Dygdhom. — Thæsse Ord talar Stus. Augustinus a moot Manichæos, som sagdhe, at Diæwlin monde hawa skapath thæskyns Thing oc ey Gud siælwer.“

Iblant de mange Qvæstioner, som Autor øpkaster og besvarer i Anledning af Adams Syndefald, falder det ham ogsaa ind, hvorledes det kunde siges, at Guds Ord til Adam, at han og hans Afkom skulde bearbejde Jorden, gik i Opfyldelse, „Ther til swarom wi swa: at ærwodhe Jordhira til Födho, thet ær alla Manna skuld, utan Some ær,

wodha Jordhina sialwa met Plogh oc Harwo, oc Some met Swærdh oc Skiold at wæria them som plöghia oc saa, oc Some i Gudz Thianist oc hans Kænnedom oc godhom Bönom fore them som Landin wæria oc ærwodha Jordhina. — Wars Tima Klarka, sigher Sanctus Bernardus, the vælia sik aff hwariom Liffnadhe thet som lættast ær, oc wilia ængin Thunga tagha ower sik. Med Riddarom hawa the Hæsta oc fagher Hws, oc Plato læta the liggia. Med Frwom hawa the wærme Klædhe oc fagher oc thæfflik, oc witæ enkte aff thera Nödh, som the thola i Barnbyrdh oc androm naturlikom Kranlekom. Med Klostermannom hawe the Frælse oc Liisa, æn engte wilia the fasta met thennem eller binda sik under hardha Lydhno. Med Kockarlom wilia the æta oc drikka oc mykla bæter æn the, æn ey wilia the æria eller plöghia met them.

Paa det 47de Blad i Bogen begynder det som mere egentlig kan kaldes *Biblia pa Svensko*. Denne Oversættelse strækker sig ikke længere end over Pentateuch og er det snarere en Paraphras end Oversættelse, der opfyldt med Glosser Commentair dogmatiske og kritiske Qvæstioner og Tvivlsmaals Opløsninger ligesom i det Foregaaende. Oversættelsen følger ikke heller Mosis Text Capitel for Ca-

pitel, og er mutileret midt i en Discussion angaaende Jødernes Renselsesskikke.

Begyndelsen er : „Af Ophowe skapadhe Gudh aff altzængo Himil oc Jordh; ey aff sik sialvom som Fadher fødher Son, oc ey aff nakro Æmpne, som Smidher gör Yxe. Jorden war æn tha onyt toom oc myrk; *onyt* forthy at enkte wæxte i henne; *toom* forthy at hwarte war skapath Fæ eller Folk; *mörk* forthy at hwarte war Sool eller Stiærnor. — Sidhan sagdhe Gudh met ewerdheliko Ordhe, thet er met sinom signadha Son: wardhe Liws oc jæmskyt wardh Liws thet ær at sighia Ængla Natura som andeligt Liws ær.“

Længere henne i Verket oversætter Autor Mo- sis Lovsang efterat Pharao var druknet i det røde Hav og lægger derpaa til:

Tha een Wiisa eller een Sang der wældiktadh er a swenska Tungo, wardher flyttet oc thyddet a rytza Tungo tha giter man ey the same Ordh lakt tillika a andra Tungo, som för fiöllo wæl saman. Thenne Sanger oc Psaltarin oc mange andre Sanga i the hælge Script waaro diktadhe a hebrei- sko Tunga met fagher Wers oc met wæl fældom

Ordhom oc tillika lagdholm, os forthy gat ey Sanctus Jeronimus eller Nakor som Bibliam wænde aff hebreiske Tungo oc til Latine eller greczske gömpt warsa Natwra met samanfældom Ordhom, oc tillika lagdholm antiggia i thenna Sang eller androm, oc giter ey hælder man a wora Tungo.“

Angaaende Sangens Indhold erindres følgende:

„Æn i thenna Sang siwnger först Moyses Gudz Loff fore hans Sigher oc thera Hiælp. Sidhan spaar han hurw han skal them fram a ledh fölghia oc ledha, oc ær thet mærkelikt, at gudhlike Spaa-mæn sighia swa om the Thing ther wardha skulo, swasom the vaaro nw eller hofdho warith, swasom Ysaïas spaadhe aff waars Herra Byrdh. „Smaasven-nin ær os födder oc Sönnin ær os giwin,“ swa som oc sigher Moyses, at waar Herra war thera Föl-ghiare oc Ledhare, oc fördhe them til sit hælgha Hws, oc the waaro tha först a Wæghenom, oc Guds Hws war ey æn gjort, oc ær therforetwenne Skæl; först forthy at Gudh siælwer wisar them siin hemelik Thing epter then Skipilsom som the ære innan hans Hugh oc Hiærta. Nw er ængen Dagha Omskiptilse eller Aara eller Stundæ meth Gudhi vtan en Stund ær ewerdheliker Dagher met

honnom, oc thet som nw komith ær met os, thet war ewerdhelika met honnom oc i hans Forseo oc forthy sighia Guds Spaamæn, hæghe Propheta at thet war eller nu ær, som wardha skal.“ o. s. v.

I Begyndelsen af 4de Mosebog heder det i Anledning af at Levi Stamme ej var regnet blant de der skulde fare ud i Strid. „Oc ær thet mærkelikt, at the som Gudhi skulo thiæna i Guds Hwse, ræknes ey til Stridh, thy at the skulo wara spake oc fridhsame som ærua skulo Mannom Fridh aff Gudhi. — Gudh siælv skipadhe alla Örlöghismen kring om sit Hws; thy at alt Ridderskap oc Herskap ær thettil skipath aff Gudhi, jat rhe skule wæria Kirkio oc Klærka; oc ær then Riddare som hæriar Kirkior oc Klærka, swasom Hiordhhund der biuter Faar, som skulle wæria Faar fore Warghe oc ær siælver wære æn Wargher, oc ær tbyvær at Jordhrikis Herskap ligge nu omkring Kirkeona, hælder at hæria æn at wæria.“

Naar man sammenligner det her om denne Codex Anførte med den Underretning som Lönbom i Utkast til en Historia om svenska Bibel-Öfversättning. Stockholm. 1774. 8vo, S. 15, og Schinmejer i Versuch einer Geschichte der schwed.

Bibelöversetzungen 2tes Stuk. 1778 4to. S. 43-48, har givet om den i Antiquitetsarkivet opbevarede gamle svenske Oversættelse af Pentateuch, sees, at begge er Afskrifter af eet og samme Verk. Antiquitetsarkivets Exemplar har det Fortrin, at det er zirligere skreven og paa elegant Pergament, men da det er afskreven 1526, saa har nærværende Udskrift det Fortrin at det, ifølge min ovenanførte Gissning, er ældre *). Som bekjendt, blev Bibelen i det 14de Aarhundrede, efter den hellige Birgittes Forlangende, paa svensk oversat og rigelig glosseret af Birgittes Skriftefader! Magister Mathias Canik i Linköping. Af denne Forvenskning kunde maaske denne Pentateuch være Levningen. Vel erindrer Schinmejer, at Sproget deri synes at være yngre end fra 14de Aarhundrede; men man kan uden Urimelighed antage det, som i hine Tider ikke var noget sjældent Tilfælde, at den yngre Afskriver forandrede og moderniserede sin Original.

*) Det af Lönbom og Schinmejer citerede Sted a Genes. XXXII. 2. „Jacob kallade thenna Staden Manaim thet är po westgötske Borgher eller Sampnadher“ Det heder i den kjøbenhavnske Codex; thet är ä waart Maal o. s. v.

Er det end uafgjort, om denne svenske Oversættelse af de fem Mose-Bøger skylder Birgittas Skriftefader sit Ophav, saa er det dog upaatvivleligt, at det kongel. Bibliotheks Afskrift deraf har tilhørt Bibliotheket i det af Birgitta stiftede Wadstena-Kloster. Det synes klart af den Omstændighed, at Bogbinderen har ved Sammenhæftningen af Bladene blant andet betjent sig af en Pergamentsstrimmel, hvorpaa læses: „In nomine Do-
 „mini Amen. Jach Tyrgils Jonssön gör allom
 „witherlikit som thetta Breff höre ælla se, at jach
 medh beradhno Mode — — — — haffuer wnt oc
 „giffuet Closterne i Watzsteno — — — — forthy
 „jack hafuer ena Dotter som jac hafuer aktat oc
 „gerna wille henne i forthe. Closter hafua om æn
 Gudhi swa taktis.“ — —

Dette af Bogbinderen anbragte Fragment af et Donationsbrev til Wadstena Kloster henpeger altsaa til det Sted, hvor man efter Stifterindens Önske især sysselsatte sig med at oversætte Bibelen, og hvor dette Exemplar formodentlig er udskreven.

Hvilken Skjæbne denne Codex har havt, veed jeg forresten ikke videre af, end at den forekommer i den langebekske Auetions-Catalog Pag. 1564

No. 202. Grev Thot kjøbte den der for 16 Mk. Nu er den paa det kongl. Bibliothek, og nævnes i den trykte Fortegnelse over de thotiske Manuscripter Pag. 380 No. 4.

R. NYERUP.

Om at skrive det nordiske Krigs- og Söe-Væsens Historie.

Nulla tellus effert viros magis quam *Dania* (Scandinavi) præcipuos, armisque strenue edoctos. *Alfredus Rex.*

Det Uhyre som vi kalde Krig, fødtes i Menneskeslægtens Barndom, voxte og fik frygtelige Kræfter i dens tiltagende Alder. Dog synes det, at Mennesket tidligen indsaae, hvad sildigere Old haver indseet, at man ene kunde gjøre de fordærlige Virkninger af den frygtelige Kunst at udrydde sine Medmennesker af Jorden, minde fordærlige,

ved at behandle den systematisk. Derfor blev Mennesket vist nok ikke længe staaende paa det første Trin af Krigskonsten, som *Horatz* beskriver os a.) — — ungribus & pugnīs, men snart

— — fustibus atque ita porro pugnabant armīs, qvæ post fabricaverat usus, og det vedblev at raffinere den Tid efter anden, indtil den naaede sin nuværendeskrækkelige Højde. Deraf, og tildeels af den Overeensstemmelse, der nødvendig maae findes imellem de ældste Nationers Kunster og Beskiæftigelser, som have Grund i hines første fysiske Trang, reiser sig den Lighed, der findes imellem de ældste Nationers Maade at føre Krig paa.

Men dog virkede i senere Tider Landenes fysiske Beskaffenhed, deres forskjellige politiske Forfatninger, Indbyggernes Næringsveje og Omgang med andre Nationer, en Forskjellighed i Maaden at føre Krig paa, som gjør Krigskunstens Beskaffenhed hos de forskjellige Nationer, med dens gradvise Stigen og Indflydelse paa disses Forfatning, til et vigtigt Kapitel i Menneskets Historie og et høist interessant Studium.

a) Sat. 1. 3.

Med *Scandinavien*s Folkeslag var det især Tilfældet. Religion, Klima, Regjeringsform, alt havde forenet sig, for at danne de Krigere, der ved Udvandringer og Söetog vare en Skrak for Europas övrige Nationer og frembragte saa betydelige Revolutioner i disses Forfatninger. — De nordiske Landes Beliggenhed, deres Tryghed for fiendtligt Overfald udenfra, Folkenes idelige Krige imellem hinanden indbyrdes og Omgang med færre Folkeslag, gjorde disses Maade at före Krig paa, i mange Maader forskjellig fra andre Folks. Lægges man hertil deres tidlige Sejladser til fremmede Lande, og deraf kommende Færdighed i Söevæsenet, som gjorde dem til den förste Söemagt paa de Tider, og lagde Grund til deres Superioritet over Europas övrige Stater, da maae man tilstaae, at Skandinaverne — have de end ikke skabt nogen ny Krigskunst, dog — ved at anvende i deres egne Krige, den Krigskunst de lærte enten af Skytherne gennem Odin, eller af nogen anden Nation, ligesom Preussens Friderik anvendte græsk Taktik paa Leuthens og Torgaus Sletter — kunne siges at have givet deres Krigs- og Söe-Væsen større Originalitet, end noget andet Folk paa de

Tider, og at hiint i højeste Grad fortjener vor Antiquarers Opmærksomhed.

En *Skildring af det skandinaviske Krigs- og Søevæsen* under dets forskjellige Periode, af dets Uoverensstemmelse med andre Nationer og Aarsagerne dertil, af dets Virkning paa Folkenes politiske Forfatning, hører endnu til de mange *pia desideria* i vor Fædrelands - Historie. Alti Aaret 1787 følte Rothe dybt dette Savn, og i patriotisk Begeistring nedskrev han følgende kraftige Ord, som jeg her vil anføre, da de bedre end mine ere i Stand til at udvikle, hvorledes en Skildring bør være. Jeg foretager ikke her, siger han b), at skrive Historie over vort Krigsvæsen: det maatte blive et Verk for sig, og jeg ønsker at andre ville vende Opmærksomhed samt Flid paa samme. Testrup i hans Bog om vore Fædres Krigs - Armatur har havt roesværdigt Forsæt, og han fortjener vor Taknemmelighed; men Materien kræver dybtgaaende Tanksomhed og megen sammen-samlet Kundskab om Oldsager: derfor kan, hvo der vil afhandle den, finde en nye og saare hæderlig Bane at betræde. End ikke om vore Skibes Bygning og Brug i de ældre Tider have vi udførlig Beretning:

a) Nord. Statsf. 1. D. p. 418. 20.

Og dog ere vi Folkene, der havde Ormen hiin lange, og de andre efter de Tiders Maade prægtige Skibe: vi ere Folkene, hvis Fædre sejlede med lige saa stolt Modighed som Pfenicer; thi fore disse over Havet indtil Tinöerne og Bernsteens Kysterne, saa fore vore Fædre til Constantinopel: vi ere Folkene, i hvis Historie fortælles om Söeslag holdte med saadan Orden, og Tapperhed, at Salamis, og Artemisium, og Helleponten ej saae græske og persiske Söekrigeres Bedrifter, herligere end de vore Fædre övede: dog have vi endnu ingen Söevæsens - Historie, og fast tør jeg spørge, hvorpaa Haab om snart at faae den skal grundes. Ia det er Utaknemmelighed mod vor Valdemar, vor Christian IV., vor Friderik IV., naar vi ej lade lyde köjt om Land, hvor de gjorde Dannemark stolteligen stærk til Söes. Ved at forklare dette skulde ejallene Hædren, hvilken disse Regentere have fortjent, ydes dem; men det der er mere: man skulde faae tilforladeligt Maal, hvorefter det kunde bestemmes, hvilken Söemagt vor Stat allerede i henlöben Tid har været, og fölgelig, hvad den fremdeles efter Tidernes nye Beskaffenhed end mere kan og bör være. O den ædle Videnskab, Historien, kun den retteligen behandles! hvor den löbner Fædres Dyder! hvor den baade minder Staterne om deres Tarb og viser dem Evner, samt Midler til at pleje Tarven! men

og, hvor den kan opmande til at være kraftig fædre-
 nelandsk! Ja vor Söevæsens Historie, sammenskre-
 ven med Sanddruehed, og med saadan Værdighed,
 som den ædle Gjenstand det fortjener, den skulde
 vække frydelig Höjmodighed hos mangen en vor agtbare
 Orlogsmand: da den herlige bestraalede Bane, hvilken
 de mange af Forlædrene stoltetigen vandrede, hvor
 skulde den sees med höi Lyst: Jeg tør spørge, om
 ikke retteste Tidspunkt til at fremstille disse herlige
 Syn til Skue, var den, da nu i meer end et halvt
 Aarhundrede ej vejede Blodflag fra dansk Orlogs-
 Flode.

Skiönt Ingen af vore Oldgranskere endnu
 har ladet sig det indfalde, at opreise vore Fædres
 Vælde og Storhed, et Minde ved en *Historie om
 hines Krigs- og Søe-Væsen*, mangler det dog den
 der vilde lægge Haand paa et saadant Arbejde,
 ingenlunde paa Materialier. Foruden de Dele, som
 vore egentlige historiske Kilder *Sagerne og Sangene*
 frembyde os, foruden *Lovene*, af hvilke de fleste i
 deres *Ledings- og Landvæsens-Balker* give os de
 grundigste og meest sammenhængende Efterretnin-
 ger om Krigs- og Søe-Væsenet, og Anledning til
 at studere de Forandringer det Tid efter anden
 modtog, foruden alle disse have og adskillige leve

ret Verker over en eller anden enkelt Deel af denne Materie, som alle kunde tjene den, der vil skrive en Krigs- og Søe - Historie til nogen Veiledning.

Om *Krigs - Væsenet i Almindelighed*, have vi allerede fra det 12te Aarhundrede et Skrift, der med Rette regnes blant de kosteligste Levninger af Nordens Litteratur. *Speculum Regale* er, efter Eriksen c), det eneste Skrift, som vi have fra Middealderen, om de Tiders Krigsvæsen i Norden. — Pag. 371-430 (Söröeske Udg.) giver det Underretning om de Tiders Ridekunst og krigerske Övelser, Vaaben, Land- og Søe - Taktik, Befæstnings og Beleirings - Kunst i en kiernesfuld underholdende Stil. Hovedsagen er, om en saadan Krigskunst virkelig har existeret i Norden eller ikke. Eriksen siger d): Den Krigskunst som foreskrives i *Speculo Regali*, ligesom dens Liighed med den Byzantinske i *Anna Commenæ* Tid, giver temmelig Formodning; at den tildeels haver sin Oprindelse fra vore Nordmænds Krigs - Erfaringer i de græske Kejseres Tjeneste; saa er det og öjensynligt, endog af det lidet, som jeg haver antegnet derom, at der er intet Tidsløb i det

c) Fort. til Spec. Reg. S. LXVIII.

d) Sammenst. S. LXVI.

Norske Historie, i hvilket de virkelige Krigsövelser og Rustning ligne den saa nøje, som K. Sverres Tid. At disse Krigsforskrifter have deres Oprindelse fra den græske Krigstjeneste, ja maaske have en *Barranger* selv til Forfatter forekommer mig höjst rimeligt, men tillige maae jeg tilstaae, at jeg i ingen Periode af vor Historie, finder dem saa nøie efterfulgte, at det kunde forandre min Formening, at disse Regler meer skulde vise, hvorledes Krigs-Væsenet burde vare, end hvorledes det var.

Et andet nyere Skrift som giver sig af med hele Krigs-Væsenet, er C. Thestrups *Danmarks og Norges Krigs-Armatur*, Kiöbenhavn 1756, der vel indeholder adskillige kuriöse Bemærkninger, men tillige indblander saa meget falskt, urimeligt og ganske uvedkommende, at Værket ikke kan ansees for saa vigtigt til vor Krigs-Væsens-Historie, som til Fædrelandets Statistik. Desuden have tre Svenske *Loccenius*, *Dalin* og *Lagerbring* leveret korte Veiledninger til *Krigs Væsens-Historien*. — 1647 udgav den förste *Antiquitatum Sveo-Gothicarum Libri III*. I 3die Bog p. 305 ad fin. (i den *frankfurt-leipzigske* Udgave p. 116 ad fin.) giver han et kort Begreb om det gamle nordiske især *Scand. Museum.*

svenske Krigs-Væsen, Söe-Væsenet undtaget, sammenlignet med det nyere. Forfatteren har havt samme Feil, som flere af hans Landsmænd, at han meer öser af fremmede end af indenlandske Kilder, og grunder sig vel meget paa *Olaus Magnus*. Den anden udgav 1747 1ste Deel af sin *Svea Rikes Historia*, hvor han pag. 71-73 (tydske Overs.) korteligen beskriver vore Fædres Söe-Væsen og pag. 195 — 201 deres Land-Krigs-Kunst, uden at levere noget synderligt nyt. Men langt bedre er *Lagerbrings* Bidrag. I hans 1769 udkomne 1ste Deel af *Svea Rikes Historia* afhandles pag. 395-406 det nordiske Krigs-og Söe-Væsen. At disse faa Blade indeholde mange nye Ideer og Vink, tvivler ingen paa, som kjender denne Nordens store Historieskriver.

Om det nordiske Söe-Væsen have vi tre Værker. *Holbergs Danmarks-og Norges Söehistorie. Förste Periodus.* (Kbh. Vid. S. Skr. 3 D. p. 91-166 et *Holbergiana*) som gaaer til *Oluf Trygveson* og *Svend Tveskiæg*, indeholder især adskilligt om de Gamles Söerövertog, men kun lidet om deres Skibes Bygning og Brug, om deres Navigation o. s. v., og er desuden alt for kort og ufuldstændigt. *I. C. Kleffel* i sin *Abhandlung von den Vorzügen der alten*

nordischen Seekunst vor den Römern und Griechen (i 4 Skoleprogrammer Kiel 1753-55) [har samlet med megen Flid om det gamle Söe-Væsen, men uden synderlig Kritik, og med alt for megen Indblanding af græsk og romersk Archæologie. Men det bedste vi hidindtil have om denne Materie, er den lærde Islænders og Oldforskers *Paul Widalins* endnu utrykte Afhandling om Fortidens Skibe e) *Sessa Tal* kaldet, som især beskriver Skibenes forskellige Dannelse, efter deres forskellige Species, saavidt det er mueligt, grundet ene paa islandske Kilder, og om hvilken *Suhms* Censur kan være os instar omnium: *Widalins Sessa - Tal* er et grundigt og vel udarbejdet Skrift f).

Enkelte Dele af det gamle Krigs- og Söe-Væsen ere behandlede af mange forskellige Forfattere, af hvilke jeg her vil anføre de mærkeligste,

1666 udgav *Jens Dolmer* den norske *Hirdskraae*. I sine *Noter* beskriver han pag 247-60 de Gamles *Vaaben*, hvorom *Eriksen* g) giver følgende Censur:

e) Saaledes citeres den af *Ericsen*, Anm. til Sp. R. p. 397.

f) Foran hans Afskrift.

g) Fort. til Sp. R. S. IV.

Lad være at Dolmer haver samlet paa eet Sted fast mere om disse Ting, end nogen af de andre, saa er det kun Exempler, uden alle Betænkninger. Tillige ere de ikke öste af andre Kilder end af Snorro efter Clausens Oversættelse, og derfor höjst ufuldstændige. 1680 blev *Thorstein Vikingssons Saga* udgivet af Reenhjelm. Blant de mange *Anmærkninger* denne tilföiede til Oplysningen om de Gamles Sæder og Geografi, findes og pag. 26-33 adskilligt samlet om de forskjellige Slags *Skibe* hos Skandinaverne og andet deres *Söevæsen* vedkommende, pag. 61-62. om de Gamles *Budstikker*, med vedföiet Afbildning i Træsnit, pag. 74-93 om *Vaabnenes Species*, Anseelse og Brug, som i det hele taget er meget brugbart. — I de *Gladiis Veterum inprimis Danorum*, *Schediasma* autore T. Rothe, som udkom *Havnia* 1750, er med megen Flid samlet det meste, som i trykte Böger kunde findes til Oplysning om vore Forfædres *Sværde*, hvorved tillige meget löber ind om de andre *Vaaben*. Men noget af det ypperligste og meest gjennemtænkte vi have om det gamle Krigsvæsen, er i mine Tanker vor store Oldforsker Eriksens *Anmærkninger* til *Speculum Regale*, (Soröe 1768), især hvad den Tids *Vaaben*, *Fæstnings-* og *Söe-Væsen* angaaer, som han fortræffelig har oplyst, tildeels ved at sammenligne det med de

övriga Landes i Middelalderen. — G. Schöning har i sin *Norges Riges Historie* 2. D. p. 391-400 givet en kort men fortræffelig Beskrivelse over de nordiske Vaaben og deres Brug.

Foruden disse Verker, der egentligen have givet sig af med at beskrive det nordiske Krigsvæsen, findes og meget hidhörende i *Arnkiels*, *Th. Bartholins*, *Jacobai*, *Verelii*, *Rhodes* og fleres Skrifter.

I Aaret 1799 udtatte *Kjöbenhavns Universitet* følgende historiske Priis-Spørgsmaal, at bestemme de nordiske Folks Maade at fægte og føre Krig paa, og opgive de Slutninger, som deraf kunde drages. Jeg udarbeidede en Afhandling over Spørgsmaalet som vandt Prisen. Censuren over den læses i *Universitetsjourn.* 1800. p. 9. Ved fortsat Studium i denne Materie mærkede jeg snart, at mit Forsøg kunde modtage en større Udførlighed, end den korte Tid af 10 Maaneder, som ikke var fri for andre Beskæftigelser, havde tilladt mig at give det, og begyndte derfor at lægge Plan til et fuldstændigere over denne Materie, end hvad man hidindtil haver. For i Tide at kunne erholde gavnlige Erindringer ihenseende til Ordenen og Indretningen,

og et eller andet Bidrag, er det at jeg her fremlægger Skriftets

Plan.

Det bestaaer af tre *Hoved - Afdelinger.*

Første Hoved - Afdeling indeholder

Indledningen. Om

A. Skandinavernes Tapperhed og Krigers-Aand; Aarsagerne dertil og de Ting der bidroge til at vedligeholde den, *Religion, Klima o. s. v.*

B. Aarsagerne til Skandinavernes hyppige Indfald i fremmede Lande *uden for Norden* nemlig *en i de ældste Tider større Folkemængde end Landene kunde indeholde, Odelsret og af alt dette flydende Udvandringer, Søerøverier o. s. v.*

C. Aarsagerne til de hyppige Krigene i Norden selv, i Særdeleshed *Nordens politiske Indretning, dets Inddeling i mange Smaa-Stater.*

Anden Hoved - Afdeling indeholder

Første Periode af Krigs- og Søe - Væsenet til *Krudtets Indførsel*, som gaaer fra de *ældste Tider* til *Knud den store* i Danmark og *Harald Haardraade* i Norge.

A. Indledning.

1. Almindelige Udsigter over Krigs - Væsenet i denne Periode: hvorvidt er vore Forfædres Krigs - Kunst forskjellig fra andre Folks? efter hvem havde i den Henseende dannet sig?

2. Nordens *politiske Indretning* ihenseende til Krigs - V. i de 3 forskjellige Riger, om *Skibreder*, *Szyreshavne*, om *Krigs - Udbud*.

3. Midler, saavel til hurtig at kunne erfare *Fiendens Indfald* i Landet og befordre *Underretning* derom, som i en Hast at kunne skaffe *Tropper tilveie* for at gjøre ham *Modstand*, nemlig *Krigstidende*, *Budstik*, *Baun*, *Landeværn*.

B. Krigsvæsenet til Lands.

1. *Skandinavernes Vaaben* og disses Brug.

Indledning om a). *Vaabnene i Almindelighed*, lige - saa deres *ældste Beskaffenhed* b), deres *Materie* c), *Maa-*

den at *forarbeide* dem paa. d). Deres *Egenskaber*.
 e). *Magiske* (Beskaffenbed. f) Deres *idelige* Brug.
 g). Deres *Agt* og *Anseelse*.

Om *Vaabuene* selv h). *Angrebsvaaben*, a). *Vaa-*
ben at bruge nærved, Sværdet o. s. v. β). *Vaaben*
 at bruge langt fra, Buen o. s. v. i) *Vaaben* til
Legemers Belakning, Hielmen o. s. v. k). *Heste-*
nes Bedækning.

2. Krigsfolkene.

a). *Hvem* vare forpligtede til at gaae i Krig?
 b). Om *Valget* ihenseende til Krigsfolket. c) Om
 de forskjellige *Slags Tropper* i Norden, α). *staaende*,
Hirdmænd o. fl. β). *Ophudte*. d). Deres *Rytterie*.
 e). *Troppernes Inddeling* i flere *Hobe* (sveitar) og
Anførere. f). *Krigs Embederne*, *Mærkesmænd*
 o. fl. g). *Krigstugt*.

3. Skandinavernes Maade at stride paa.

a). Om *Forberedelserne* før Slaget. b). Deres
Leire. c). Deres forskjellige *Slagtordener*. d).
Maaden at stride i *staaende Slag*. e). *Krigspuds*.

f). Krigsbelønninger. g). Byttets Deling. h). Fangernes Behandling. i). Seierens Forfølgelse.

4. Skandinavernes Befæstnings- og Beleirings-System.

a). Fæstningers Oprindelse i Norden, deres Nödvendighed og ældste Beskaffenhed. b). Deres Bygning og Dannelse. c). Deres Besætning. d). Deres Forsvars-Instrumenter. e). Deres Beleirings-Instrumenter. f) Maaden at beleire og forsvare dem paa. g). Krigspuds.

C. Söevæsenet.

1). Indledning om a). Söevæsenets Oprindelse og ældste Beskaffenhed. b). Aarsagerne til Skandinavernes tidlige Magt til Søes.

2). Skibene selv a). deres Maade at bygge dem. b). Deres Størrelse. c). Figur og Indretning. d). Pragt. e). Befæstning. f) Deres Beværing. g). De forskjellige Arter af Skibe.

3). Skibsbesætningen,

a). Antal. b). Anførere. c). Søs-Embeder, Stavnboe o. A.

4. *Navigations - Videnskaben.* a). Deres ældste *Navigation.* b). Deres *astronomiske Kundskaber.* c). Deres Maade at styre Skibene i *Storm.*

5. *Maaden at fægte til Søes.* a). *Søekrigs-vaaben.* b). *Førberedelse til Slag.* c). *Flaadens Stilling.* d). *Skibenes Slagtorden.* e). *Søeslager selv.*

Tredie Hoved - Afdeling.

Anden Periode fra Knud den store og Harald Haardraade til Krudtets Indførsel.

A. Indledning.

1. *Almindelige Udsigter over Krigs - Væsenet i denne Periode og de Fremskridt det havde gjort. Den Indflydelse vore Fædres hyppige Reiser og Erobringer havde paa det.*

2. *Midler til hastigen at kunne erfare Fjendens Indfald o. s. v.*

3. *Nordens politiske Indretning ihenseende til Krigsvæsenet.*

B. *Krigsvæsenet til Lands.*

1. *Deres Vaaben.* Som i første Periode, undtagen at *Indledningen* for det meste falder bort og tillige *Rytteriets Vaaben* beskrives,

2. *Om Krigsfolkene.* Som i første P., tillige om *Lansvæsenets Indflydelse derpaa* og om *Rytteriets Fremgang.*

3. *Maaden at stride paa til Lands.*

a). *Taktikens Fremskridt* i denne P., forresten som i første P.

4. *Befæstnings- og Beleirings-Systemer.*

a). *Fæstningernes Formereke og Udvidelse* i denne P. ved *Adelens Tilvext*, forresten som i første P.

C. *Søe-Væsenet.*

1. *Skibs-Væsenets Fremgang* i denne P. Forresten som i første P.

ERIK KRISTIAN WERLAUFF

STIPENDIARIUS MAGNÆANUS.

—X—

LITERATUR.

Domprosten m. m. Herr Doct.
 Samuel Älfs minne af Jac. Ax.
 Lindblom, vid Jordfästningen
 i Linköpings Domkyrka den 14
 Julii 1799, tryckt derstädes
 hos D. G. Björn, 67 Sid. 8vo.

Lofstal vid tillfällen sådane som detta äro icke sällan blott ögnablickets foster, hvilka, likt andre ephemeriske varelser, sällan äro ämnade at öfverleva de stunder, som sett dem födas. Närvarande Åreminne är icke af dem; ehuru sorgfällig des författare synes hafva varit, at undandraga det en allmänare publicitet, derigenom at det endast blifvit tryckt til utdelning mellan släktingar og vänner. Författaren, lika uphöjd af sin rang ock sit snille, har velat updraga et oförgängeligt minne åt framl. Doctor *Älf*s förtjenster ock har derigenom stadgat et lika varaktigt åt sine egne. Den hedern at

vara en af svenska Kyrkans vördnadsvärdaste Styresmän och den äkta Litteraturens yppersta uprätthållare har han ännu mera ökat genom denna nya skänk, som Svenska Vitterheten ock allmänna Lärdoms Historien af honom vunnit. Men et arbete, redan sällsynt genom den blygsamhet, som nekat det all den offentlighet det borde äga, torde framdeles blifva det ännu mer genom tidens åtgärd, som icke skonar det dyrbaraste. Det kan derföre icke utan största nöje uptagas, om Recensenten här meddelar et och annat prof af den uphöjda förtjenst, detta Tal framför andra Tilfällighetsskrifter äger.

Författaren har följt den plan, som ämnet och männens lefnad af sig sjelfve vid handen gifvit. Han omtalar under de vackraste anmärkningar först Hr. Doctors läroår ock de utmärkta framsteg som Han, kallad af Naturen ock understödd af egen Örskning och flit, på litteraturens fält har ådaga-lagt, så väl som de befordringar, han med långsamma men säkra steg vunnit. Sedan beskrifvas hans lärda oc vittra arbeten, samt öfriga förtjenster såsom verldslig ock andelig Lärare, hvarefter hans frikostighet mot vetenskaperna ock deras idkare omtalas, til des sluteligen hans ålderdom ock sista stunder med rörande färgor afmålas. Denna korsta

redovisning för talets innehåll och plan torde vara tillräckelig. Recensenten skyndar sig at tilfredsställa Läsaren med bevis af stilens ock, tänkesättens godhet.

Det hände framl. Domprosten *Ælf*, hvad icke sällan händer obemedlade ynglingar, at des upfostran råkade falla i mindre skicklige, kanske och mindre ordentelige Lärares händer.

„Af sådane Mästare“ säger Förf. p. 7. „skulle „vår *Ålf*s snille mottaga sin första Skapelse, af „sådane bildningen af sit sedelynne, och likväl har „Han genom det förra vunnit et lika så fortjent „anseende, som Han genom det sednare blifvit „efterdömlig. Så kan perlan nedgömmas i gruset, „men hon förändrar derföre icke sin natur: hon „framtiädrar i dagen, röjer sin glans ock får sit „rätta värde. Erkännom härvid en skickelse, som, „då verlden obekymrad lemnar äfven de lyckligaste anlag åt sit öde, synbart vårdar dem, hon ämnat at gagna.“

Naturen hada gifvit Doct. *Ålf* en afgjord Kallelse för Vitterhet och Skaldekonst, dem han helst odlade på de språk, hvarpå Ovid har öfver-

lemnat oss sine harmoniske Quäden. Häröfver utlåter sig den sinnrike Biographen p. 21.

„Vi räkne til en förlust för Svenska Vitterheten, at en *Alfs* första Bildning inföll på en tid, då modersmålet ännu var vanvårdadt, och snillet, liksom fångsladt inom Grekens och Romarnas språk. Vi skulle annars haft at framvisa i honom, en svensk Skald, som *Daliner*, *Creutzar* och *Gyllenborgar* icke hade jäfvat. Men det var ei underligt, då hans smak bildades efter *Horats* og *Virgil*, *Homer* och *Pindar*, om hans Sångmö icke lockades, til affall af de mönster hon mötte hos en *Stjernhjelma*, och en *Columbus*.“

Författaren säger sig sjelf hafva varit en af dessa Vitterhetens småsvänner som följde Hans fana; och hvar sida af detta Tal har rättvisat framgången af Lärarens bemödande.

Den sköna anmärkningen p. 25 om den väckelse, Lärarens sätt at behandla sit ämne gaf åt hans Lärjungar, är tillika en ästhetisk föreskrift, värd at här intaga et rum:

„Han handterade icke Vältalighetens och Skaldekonstens mönster, såsom språkkällor, der

„man öfvar sig i främmande tungomål: icke som
 „Historiska arbeten, der man nöjer sig at ord från
 „ord förstå sin författare. Nej: Han gjorde Yng-
 „lingarne upmärksame på skönheten i stilen, styr-
 „kan i uttrycket, värdet af ämnet, det skiljaktiga i
 „characteren af hvarje skriftsätt. Han visade dem
 „sanningen i saken ock riktigheten i tankarnes
 „gång, huru ämnet derigenom blefliust och redigt
 „öfvertygande, eller så lifligt rörande som ända-
 „målet fordrade. Han anmärkte troget hvad de
 „på detta stället kunde beundra, på et annat borde
 „undvika ock åter på et annat, hvad de derur kunde
 „draga, at bilde sig til en slags fullkomlighet.
 „Ingen nyttig sanning blef förbisedd: Naturen,
 „äfven i sin enfalld, men lifligen målad, blef aldrig
 „känslolöst öfverfaren“.

Mera noggran varsamhet vid pröfningen af
 dem som anmälte sig til Prestämbetet kunde ingen
 iakttaga. „Han viste“ säger Förf. p. 30., „at
 „Läroämbetet var et ljusens ämbete; men ock at
 „Läraren bör arbete på des tilväxt: at stillestående
 „är tilbakaskridande: at detta tilbakaskridande icke
 „allenast gjort enskilda Kyrker öde, utan i grund
 „störtat hela bekännelser. Den som med grand-
 „skande öga följt Tidens skick, han finner ock

„des behof: han skali ock rättvisa dessa Fordringar
„af vårt stånd.“

Om Hr. Doctorns egit förvaltande af detta
„ämbete yttrar författaren sig på samma sida:

„Nu fik han förena“, säger han, „Smakens
„fordringar med vigten af de dyraste lärdomar.
„Det hårda i methoden, som ännu åtföljde detta
„studium blef omärkeligt under Hans populaira
„föreläsningssätt. Han nöjde sig icke, at blott
„göra Ungdomen väl bekant med vår Läras Dogmer,
„Han var ock sorgfällig at framlägga derur det an-
„vändliga på böjelser, tanksätt ock lefverne.“

Författaren fullföljer teckningen af sin Hjeltes
förtjenster i denna väg, på et sätt, som skulle
hedra et sednare tidehvarf.

„Den förmäthenheten at tro alla sanningar,
„inneslutne inom et visst system, kunde ej förlikas
„med hans samvetsgranna varsamhet. Erfarenheten
„hade lärt, at äfven de ypperste forskare, efter en
„nogare pröfning, måst upgifva många meningar
„dem de förut hållit för afgjorda sanningar. Denna
„erfarenhet förvarade Honom för lystnaden at her-

„ska i Trossaker. Han ansåg Religionslärarens
 „pligt vara, at med saktmodighet undervisa ock
 „med grundlighet öfvertyga. Han viste at prote-
 „stantiska Kyrkans Natur, i likhet med vår heliga
 „lära, yrkar frihet, en frihet, utom hvilken hon
 „aldrig hunnit den renhet och ljus hon äger.
 „Han älskade sanningen, derföre värderade Han
 „henne, hvar hon ock fanns, hos äldre eller nyare,
 „och han trodde icke at man, vid et försök at
 „framdraga henne i ljuset, borde strax misstänka
 „et elakt upsåt och utbreda ängslan bland våre
 „Bröder, öfver Religionens våda. Han befarade
 „ingen ting för en Lära, hvars Stiftare *Gud* är,
 „och som stödjer sig på hans myndighet. Om
 „*Gud*, i kärlek, så dömd Han, har för afsigt, at i
 „småningom höja människoförståndet til en närmare
 „förening med uppenbarelsens Läror, så låtom oss
 „icke tilbakahålla denna lyckliga tidpunct, eller
 „utspänna ännu tjockare moln öfver en horisont,
 „som sanningens sken, på et välgörande sätt, elt
 „mer och mer söker at upplysa. Se här, M. Å.
 „grunden til Doct. *Älfs* fördraglighet, en dygd,
 „som i vårt språk icke haft något namnen dygd,
 „så nödig at uprätthålla friden i Sanningens rike,
 „så lämpad at föra människoslägtet närmare den

„moraliska mögnad, som Jesu välgörande lära så
„synbart åsyftar.“

Hvilket språk? af hvem? I hvilket land? —

Om den vinst Förf. genomgitt omgäinge med
denna Mannen har skördat läsas dessa ädla och
blygsamma rader p. 45.

„Jag räknade för en förlust hvar Dag jeg icke
„kunde njuta hans omgäinge, och sökte hålla mig
„skadeslös under frånvaran genom en beständig
„brefväxel. Vid hans lärorika samtal, ansåg jag
„för en vinst, at lemna Honom en Lärjunges öra.
„Jag gick aldrig ifrån Honom, utan tilfredsställelsen
„af et uppbyggligt omgäinge, aldrig, utan at hafva
„ökat mina Kunskaper, af Hans rika förråd och
„långa erfarenhet. I et tacksamt minne vare hos
„mig de stunder förvarade, som jag i Hans sällskap
„fått tilhringa!“

Talet slutas så här:

„Hvem ville här missunna Dig en sakadfluns
tår, framlockad i den ädles öga? Vid åsyn af din
„Griftvård, skal Han lyfta sin hand at fälla en

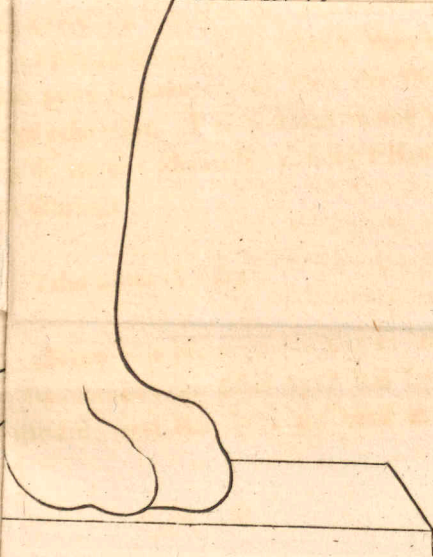
„blomma på din urna. Den Vise skal stanna der
 „och säga: Här ligger en Broder. Lärdomens
 „vänner skolastå modfælde deromkring och fråga:
 „Hvar äro Hans likar? Snillet son skal önska: O
 „at en gnista af den eld, som lågade hos Dig, måtte
 „lifva min ande! Den redlige Christen skal sucka:
 „måtte min död blifva som denna Rättfärdiges!“

Utgått den 17. 1817.

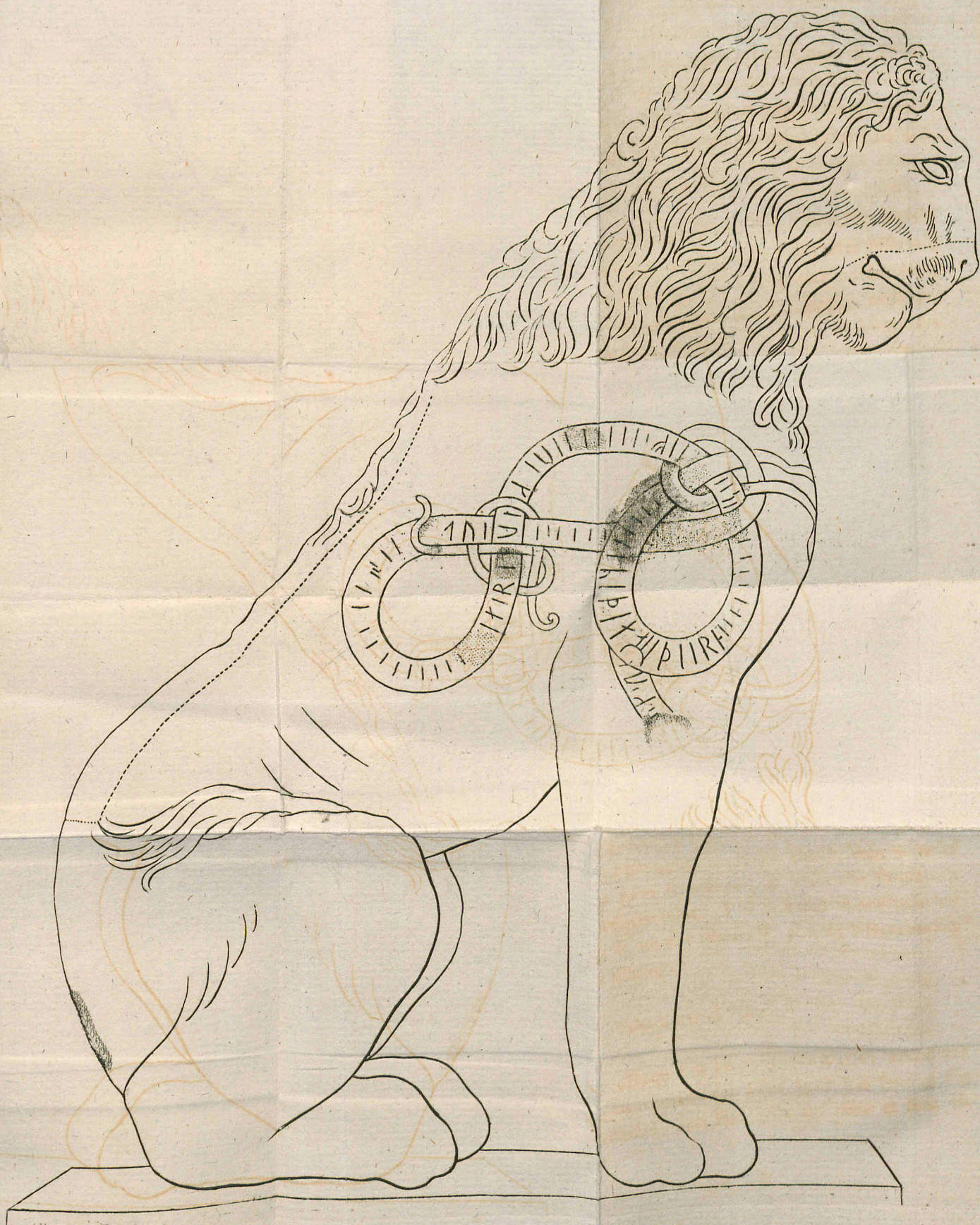
„Jag tackade för en förtäring som jag icke
 „kunde njuta på en gång, och såkte hålla mig
 „skedstus under fränkst genom en betydlig
 „öfverflöd. Jag tackade för en förtäring som jag icke
 „för en vinst af femna Kronor en Lärningsskän-
 „Jag gick aldrig från honom, utan tillhörde honom
 „af et uppyggligt ömghäls, såsom en af hans
 „ökar mina Kunskaper, af hans rika förstånd och
 „länga erfarenhet. I et tacksmant minne var hos
 „mig de stunder förvarade, som jag i hans sällskap
 „fick tillbringa.“

Talet slutar så här:

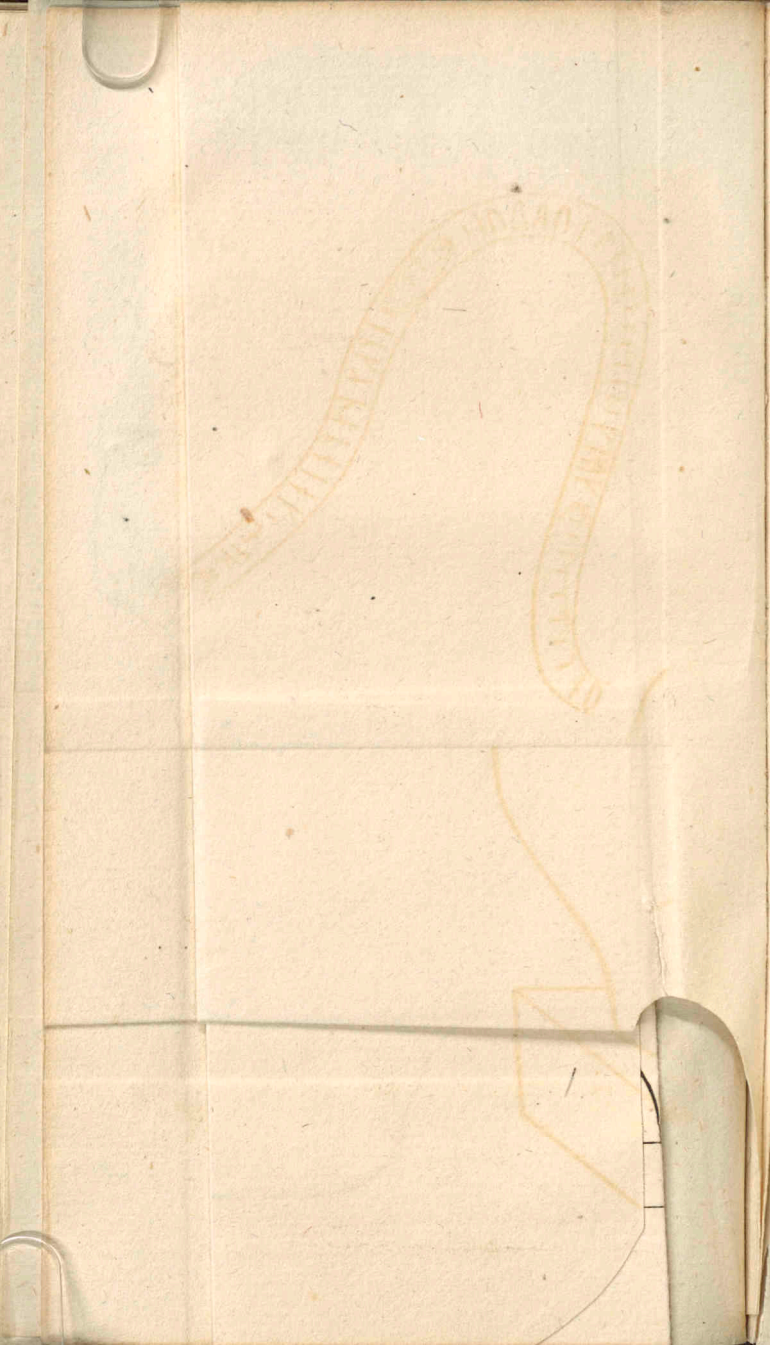
„Hvem ville här minnande Dig en eskadellans
 „tår, framträdde i den äldres ögar? Vid åsyn af din
 „Gulfrö, skal Han lyfta sin hand af fjäls en

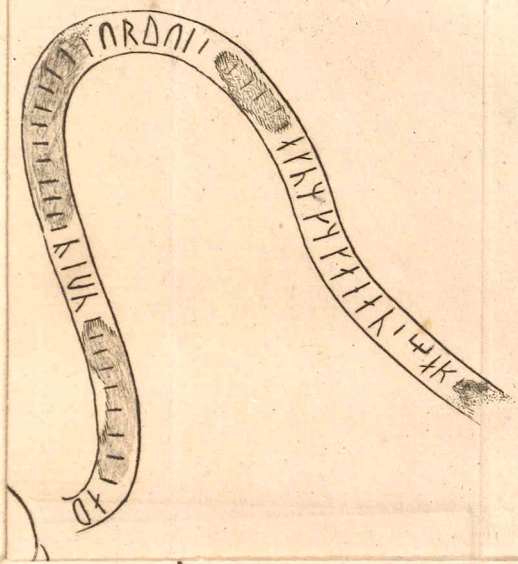

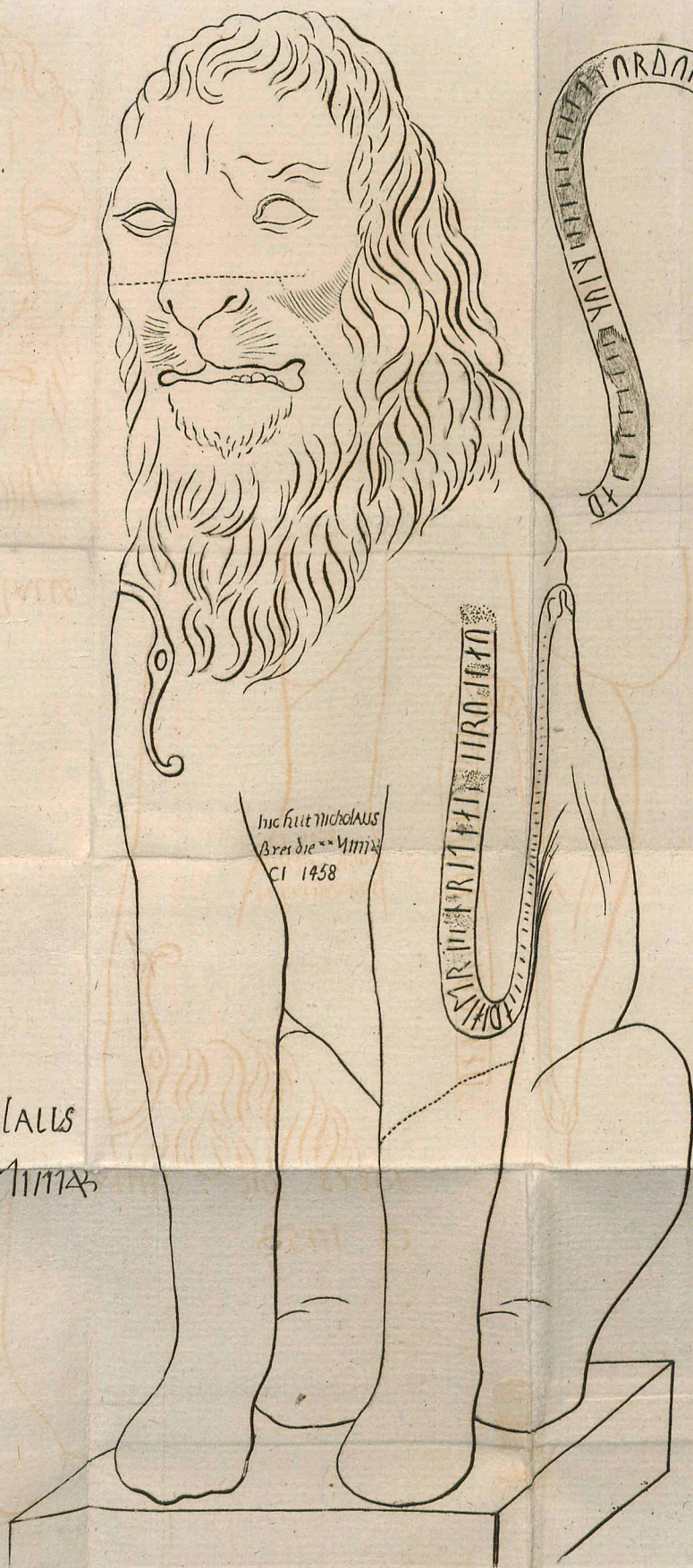
Scal

See

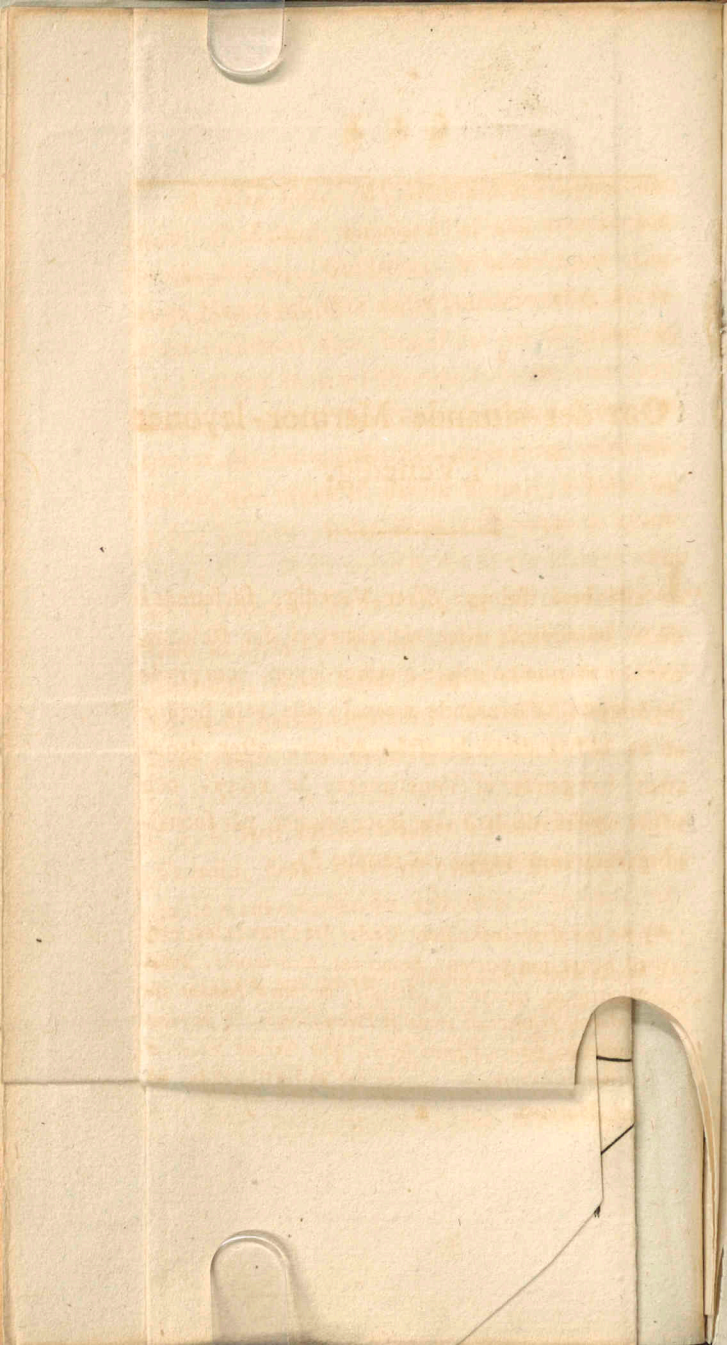

hic hnt nicholaus
Bres die xxviii
CI 1458

hic hnt nicholaus
Bres die xxviii
CI 1458

milae
argentina
Attica o
Scand. M

Om det sittande Marmor-leyonet i Venedig.

I alla beskrifningar öfver Venedig, författade i detta århundrade eller vid slutet af det förledne, omtalas tvenne colossale marmor-leyon, som pryda ingången til därvarande arsenal; alla veta berätta at de blifvit dittörde ifrån Athen, efter denna stads intagande af Venetianerne år 1687, och någre anföra de latinska inscriptioner på fotstälningarne, som intyga det samma *).

*) Se här dessa inskrifter. Under det sittande leyonet, til höger om porten: *Franciscus Maurocenus, Peloponnesiacus, expugnatis Athenis, marmora leonum simulacra, triumphali manu et Piræo direpta, in patriam transtulit, futura Veneti leonis, quæ fuerant Minervæ Atticæ ornamenta.* — Under det andra liggande, til

I äldre tider, då desse marmor-leyon ännu voro i Grekeland, omtalas de af alla resande som besökt Athen. Guilletière, Wheler, Spon, Cornelio Magni och flere andre beskrifva eller åtminstone omnämna dem, hvaraf det ena då befant sig vid stranden innerst i Piræiska hamnen, som deraf bekommit namnet *Porto Leone*, hvilket än i dag nyttjas af alla Europeiska sjöfarande; det andra nära staden, paa vägen til denna hamn. Wheler upgifver högden af det förra eller sittande leyonet til 10 fot. Spon säger at det är tre gånger större än et verkligt leyon, och at det fordom hade tjent til fontaine, hvilket kunde skjönjas af en urhålkning, som följer ryggen efter, och förde vatnet ut genom munnen. Detta är ungefär allt hvad resande om detta leyon anmärkt *).

Uttom smärre afbilder i beskrifningar öfver Venedig, finnes detta monument graveradt i följande tvenne Italienska arbeten:

vänster om porten; *Atheniensiæ Venetæ classis Trophæa, Veneti senatus decreto, in navalis vestibulo constituta. Anno salutis M.D.C.LXXVII.*

*) Se Wheler (ed, London 1682) p. 418 — Spon (Lion 1673) Tom. 2 p. 231.

Atene attica descritta da suoi principi sino all'aquisto fatto dall'armi Venete nel 1687. — di Francesco Zanelli F. C. ed avvocato Veneto, dedicata all'Cardinale Nicolo Acciajuoli. Venezia 1704. 4to. sidan 344.

Delle antiche statue Greche e Romane che nell'antisala della libreria di San Marco e in altri luoghi publici di Venezia si trovano. Venezia 1743. fol. Parte Seconda Tav. 48.

Då man påminner sig at dessa marmor-bilder, som redan i förra århundradet blifvit besedde, granskade, beskrifne af de ypperligaste resande, nu i mer än hundra år varit utsatte för allas åsyn i en af Europas mäst lysande städer, som dageligen besökes af en mängd främmande af alla folkslag, skulle man förmoda at desse monumenter vore tillräckeligen undersökte; och man lærer ej litet förundra sig då man får höra at på det ena af dessa leyon, det som är i en sittande ställning, til höger om porten til Arsenalen, finnes tvenne långa Runeskrifter ej sedde eller ej omtalte af någon, åtminstone så vida mig är bekant.

At dessa inskrifter unfallit våra nordiske resandes upmärksamhet är nog besynnerligt. Sant är väl at runorne äro til en del utplånade, men utanlinierne som innefatta dem äro, förnämligast på högra sidan, skarpa, omslingringarne tydeliga, äfven på afstånd, och hade ej bort öfverses eller misskännas af dem som någonsin sedt Runskrif- ter; ty at de Italienske lärde ej anmärkt dem bör ej förtyckas: hvad som ej är latin eller grekiska är dem merendels obekant eller ovigtigt.

Jag bör genast förekomma at jag ej ärnar företaga någon förklaring af dessa inskrifter. För litet bekant med de äldre nordiska språken för at våga det är min afsigt med dessa Blad endast den, at göra våre lärde upmärksamme på et monument, som torde förtjenaderas undersökningar. För at förskaffa dem en fullkomligtnoggran afbild deraf ärnade jag låta i gips afgjuta båda dessa inscriptio- ner, men denna afsigt mötte ööfvervinnerliga svårigheter, dels genom Venetianska Regeringens misstänksamhet mot alla främmande, dels af en an- senligare Kostnad än jag då kunde derpå använda, och jag måste atnöja mig at af en skicklig Ritare låta afteckna leyonet ifrån trenne synpuncter, samt at sjelf så noga som möjligt afskrifva de tydligare

runörne. Jag vågar ej hoppas at dessa afskrifter kunna tilfredsställa våra ålderdomsforskare, oaktad all den noggrannhet jag derpå använt; det är nog at de gifva et begrep om monumentet, då, vid ändrade omständigheter, det ej lärers blifva svårt för den som derpå vill använda Kostnad at förskaffa sig gipsaftryck af det samma.

Då jag berättat denna upptäckt för flera personer i Tyskland, Danmark och Sverige har alltid första frågan varit om dessa inskriptioner värkeligen vore Runor? — Första åskådandet af afskrifterne har alltid öfvertygat de mäst tviflande.

Som jag ej försummat nämna då jag anförde detta monuments öden ända til des öfverförande til Venedig, at en Svensk General (Gref Königs-mark) förde befälet öfver landtrouperne vid Athens belägring, hafva flere fallit på den tankan at han eller någon annan Svensk roat sig at låta rista dessa runor och at de således borde vara ganska nya. Detta inkast kan tillåtas dem, som ej sedt monumentet; men då man betrakter det mödosamma i dessa runors inhuggande i marmorn, som fordrat flere dagars, kanske veckors arbete; då man besinner at dessa inskrifter måst hafva utståt flere

seclers åtgärd för at bringas til den grad af utplåning, som nu gör dem nästan oläslige; än mer, då man får veta at på bröstet af detta leyon finnes en inskrift så lydande: *hic fuit Nicholaus gores* (eller *Bores*, namnet är otydligt) *die XXVII. martii 1458*, hvilken inskrift på långt när ej varit så djupt inhuggen som Runorne och likväl synes ojämförligt nyare än dessa, lärer man, äfven utan at se monumentet kunna öfvertala sig, at dessa äro af ansehligt högre ålder än Athens intagande af Gref Königsmark.

Förlidit är (1799) under mit vistande i Padua, såg jag ofta den bekante Antiqvaren D' *Hancarville*. En gång berättade jag honom min up-
täckte af dessa inskrifter och begärte hans tankar derom. Han förklarade dem genast för *Pelasgiska*; sjelfva leyonet, sade han, var af en hel annan stil än den grekiske, och han låfvade vid sin ankomst til Venedig företaga undersökningar öfver detta monument. Jag är okunnig om utslaget af dessa undersökningar och jag anför hans mening endast som en annan ytterlighet lika litet antaglig för den som sielf undersökt monumentet, som deras,

hvilka förmåra inscriptionen vara af förra århundrad.

I min tanka är det säkert att leyonet är af grekiskt arbete. Deruti instämde äfven *Canova*, den störste Statuaire i Italien och en af de finaste Kännare af Antiquen, i hvars sällskap jag några gånger besedt detta monument. Svårare är at afgöra til hvilket tidevarf det bör hänföras. Troligen är det yngre än Antoninernes tid, efter Pausanias ej anförer det. At det tjent til fontaine är redan anmärkt af Spon och andre resande. De urhållningar de funnit längs åt ryggen samt i Gabet äro nu upfylde genom isatte marmorstycken. De äro anmärkte med puncterade linier på de ritningar som jag låtit göra.

Runorne äro förmodeligen nyare än sjelfva leyonet och tyckas ej äga med det samma någon gemenskap. Man lærer utomdess svårligen kunna öfvertala sig at de folkslag som nyttjat detta skriftsätt någonsin ägt nog tycke för de bildande Konsterne at sjelfve värkställa eller ens låta företaga et dylikt arbete, som fastän ej af den fullkomligaste stil, likväl ej underlåter at hafva verklig skönhet.

Af hvilken dessa Runor blifvit teknade och på hvad tid det skett, kan då först kanske updagat, när man kommer til kändedom af dessa inskrifters innehåll. Man kan likväl ej hindra sig at genast tänka på Götherne som tvenne gånger öfversvämmat Grekland och bemäktigat sig Athen. Detta skedde första gången redan i tredje secler, under Gallieni regering enligt Zosimus, eller som Cedrenus berättar, under des efterträdare Claudius. De voro likväl endast kort tid mästare af staden och bortjagades af Cleodemus en Atheniensisk flykting, som i hast hade samlat en Krigshär och beväpnat en flotta, hvarmed han segrade öfver en del af dessa barbarer, hvilket nödgade de öfrige at lämna Athen *). Under Arcadii regering inföllo Götherne andra gången i Grekland, anförde af Alarik. Alla samtida författare omtala den förödelse som då öfvergick Athen **), endast Zosimus berättar en fabel om en syn, som skolat afhållit Alarik at bemäktiga sig sjelfva staden ***). At Götherne voro i besittning af hana-

*) Zonaras Annal. T. II. p. 81.

**) S. Hieron. ad Heliodorum. Claudianus in Rufinum L. II. Synesii Epist. 235.

***) Zosimus lib. V.

nen piraus är öfvelbart. Men deras herravälde varade, äfven denna gången, icke länge, och Alarik, sedan han unsluppit den fara, hvari han bragtes genom Stilicos hastiga annalkande, gjorde snart frid med Arcadius och lämnade Grekeland.

Jag är långt ifrån at tro inskrifterne på det Venitianska Leyonet kunna hänföras til dessa tidevarf. Dessa Göther eller Scyter som Cedrenus, kallar dem hafva väl aldrig känt Runor, och ifall de ägde någon slags skrift, hvilket man torde kunna sätta i fråga, nyttrjade de dertil förmodligen det grekiska alphabetet lämpat til deras språk, det vil säga Ulphilanske bokstäfver. — Man nödgas således söka uphofsmännerne til dessa inskrifter hos något annat folkslag och, utan tvifvel i et senare tidevarf.

At runorne haft sit ursprung i norra delen af Tyskland och derifrån utbredd sig til våra nordiska länder har Hr. Ihre gjort ganska sannolikt i sin bekanta Dissertation: *de Runarum patria & origine.* Men svårigheten återstår alltid at finna på hvad tid dessa nordens inbyggare, som nyttjade runor, til något antal eller för längre tid vistats i Athen, ty jag kan svårligen öfvertala mig at dessa

inskrifter ingrafde med så mycken omsorg på det publikt och anseeligt monument, endast vore frukten af en obetydlig resandes sysloslöshet och endast vore ämnade att förvara minnet af des enskildta angelägenheter. En göthisk Köpman, en Jorsala-farare, en annan flygtig resande, som färdats öfver Athen hade åtnöjt sig att resa en vanlig gränsten, som vi se dem här i Norden, men tvenna inskrifter af denna längd, med denna omsorg inhugne på en almän fontaine måste väl tilhöra någon som ägt en viss myndighet på det ställe, där detta monument då var befintligt.

Jag vågar ej företaga att fullkomligt utreda allt detta. Likväl torde få anmärkas att omkring tionde secler börjades en gemenskap emellan Byzantinska riket och de nordiske folkslagen, som i de följande århundrade fortsattes. Flere nordiske monumenter vitna derom och *Varangerne*, så bekante af Byzantinska historien, härstammade utan tvifvel til en stor del ifrån Norden, där Runorne då voro i bruk. Desse Varanger kallas *Engländerne* af Joh. Cinnamus, Nicetas Concata och flere; Georg Pactrymeres nämner dem *Celten*; Anna Comnena säger dem vara ifrån *Thule*, hvarmed man lika så väl kan förstå de tre nordiska Riken som

England; Saxo Gramm. kaller dem *Danskar*. At de bibehöllo deras spräck vitna Codinus och flere, det vore således ej underligt om de äfven medfört det skriftsätt, som då var almänt i deras Fädernesland, och kunde ej de Venitianske runorne ifrån dem härledas? Cedrenus berättar at dessa Varanger af Michael Paphlago blefvo förlagde i Thracien. Samme Författare säger at under Constantin Monomachi regering sändes Michael Acoluthus at hop-samla de Varanger som voro spridde i Chaldeen och Iberien. Man ser deraf at de äfven nyttjades i aflägsne länder, åtminstone innan de blefvo utsedde til Kejsarens lifvakt, men äfven då åtföljde de honom på des resar och fälltåg, och Cantacazen berättar at de förvarade nycklarne til de städer där Kejseren uppehöll sig. Jag tilstår likväl at jag ej påminner mig Varangerne af Byzantinske författare anförde såsom vistande i den delen af Grekland där vårt monument blifvit funnit och jag har ej ledighet at nogare genomgå denna ofantliga samling endast för at förskaffa stöd åt en Gissning, som likafullt ej äger något värde så framt den ej bestyrkes af inskrifterne då deras innehåll en gång blir bekant.

Andamålet med dessa Blad är, som redan blifvit anmärkt, endast den, at vända våra nordiske

lärdes upmärksamhet på detta monument och jag tviflar ej at någon af dem efter denna anledning antingen sjelf undersöker det samma på stället, eller deraf förskaffar noggranna aftryck i Gips. Då jag är förvissad at innehållet af dessa gamle inscriptioner ej länge blifver oss obekant.

D. 15. November 1800.

ÅKERBLAD.

Tillæg til Foranstaaende.

Hvad den Svenske Lærde angaaende den Venetianske Löves Rune - Inskription, har nedskrevet, synes mig meget fornuftigt, som og det, at han ikke har givet sig af med at læse Indskrifterne; thi endskiönt de fleste af Karaktererne ere umiskjendeligen nordiske Runer, og af det almindelige Slags, saa vil det dog uden Tvivl blive vanskeligt ved Læsning at faae nogen sammenhængende Mening ud af dem; deels fordi en tredie Deel af Bogstaverne ganske savnes, og atter om trent en tredie Deel er saa forslidt og ulæselig, at neppe det almindelige Grundtræk er kjendeligt, men Tværstregerne, som skal veilede og bestemme Læsningen, reent borte; deels fordi her paa sine Steder forekomne Karakterer, som ikke ere runiske,

De 4 sidste Bogstaver i Tegningen af den venstre Side kunde ansees for at betyde de latinske Tal-
 bogstaver MCIC, blant hvilke dog det første C er
 en Vende-Rune $\triangleright$; har dette været Runeskriverens
 Hensigt, og han tillige har givet sine runiske
 Karakterer den romerske Talbetydning, da dog
 Runeskriften har en forskjellig, faaer man Aars-
 tallet 1199. Aaret rimer sig saavel med Runer-
 nes hyppigste Brug i det scandinaviske Norden,
 som med konstantinopolitanske Væringers og
 Normannernes Tidsalder; hvilke sidste, som muel-
 lige Forfattere af Indskriftet. Hr. Åkerblad
 hændelsevis ikke har tænkt paa. Til et Par andre
 Ord havdes kanskee Udveie til Gisninger; men
 som endnu synes mig altfor umodne og uvisse til
 at meddeles.

THORLACIUS

Enkelte Fragmenter

af

Marcus Aurelius Antoninus,

til Forsög

oversatte og oplyste

ved

Sören Nic. Joh. Bloch,

Doctor Philos. og Corrector ved Odense Skole.

Foreløbig Erindring.

En god Oversættelse af *Antonins* Selvbetrægtninger er et betydeligt Savn i vor Literatur. Thi "den romerske Keisers *Marcus Aurelius Antoninus* opbyggelige Betragtninger over sig selv, forfattede udi tolv Böger o. s. v." som 1752 blev i Odense udgivet af en vis B., er en blot Oversættelse af *Joh. Ad. Hoffmanns* tyske, som udkom i Hamburg 1723. Vel fortienner denne Oversættelse, der som oftest temmelig rigtigheden treffer Originalens Mening, ingenlunde, især efter de Tider,

at regnes blant de slette, men dog er den deels i det Hele ikke bearbejdet med den Smag, som vore Tider kunne fordre, deels ikke saa nær ved Originalen, som Sproget uden Vold paa samme kunde tillade, deels endelig har Forfatterens Omhue for at giøre *Antonins* Læresætninger aldeles overensstemmende med det *Nye Testamentes*, ofte forledet ham til at indføre hvad *Antonin* hyerken har tænkt eller sagt. Endskiönt jeg hermed ingenlunde vil nægte, at en Sammenligning imellem *Antonin* og Bibelens Forfattere kunde være os höist vigtig og interessant. Men derfor bör man dog ikke glemme, at *Antonin* var Stoiker og ikke Christen.

I Tydskland har *Antonin* derimod i kort Tid fundet tvende Oversættere, ved hvis Arbejde Originalen ikke har tabt noget, og vi tillige vundet saare meget. Den förste udkom i Frankfurt am Mayn 1797 under Titel: "Marc. Aurel. Antonins Unterhaltungen mit sich selbst, a. d. Griech. mit Anmerkungen und Versuchen zur Darstellung stoischer Philosopheme von Joh. Will. Reche," og udmærker sig ved rigtig Indsigt i Originalens Mening og den stoiske Philosophies Læresætninger, ved en skiön, saare smagfuld, i *Antonins* Aand og *Gorniks* Maneer forfatter Oversættelse kort, vel

al indvortes, og — da det ogsaa skaffer et Værk Indgang — udvortes Elegants. De almindelige Anmærkninger og philosophiske Afhandlinger, som næsten udgiøre den sidste Halvpart af Bogen, ere fuldstændige, oplysende og lærerige. Saa at man, maaskee ikke urigtigen, kunde ansee *Reches Antonin* som et værdigt Sidestykke til *Garves Cicero*. Allernyligst have vi af Conrector *Schultz* i Schlesvig faaet en tydsk Oversættelse med Anmærkninger og philosophiske Forsøg over *Antonins Grundsætninger*, Schlesw. 1799, som og fortjener al Anbefalelse. Sproget er her maaskee noget mere philosophisk strængt, og derfor mindre populært og behageligt end hos Reche. De kritiske Anmærkninger og den flittig, skiönt middelbar, raadspurgte vaticanske Haandskrift, ere af Vigtighed for Philologen. De filosofiske Forsøg ere egentlig kun et vel concentreret Udtøg af *Reche*.

Hvad nu mit Arbeide angaaer, har jeg kun dette at tilføje: den Text som findes i Moruss Udgave Leipz. 1775 har jeg fulgt, samt undertiden nyttet de forskjellige Lasemaader, han har føjet til Enden af Bogen. Men ikke sielden har jeg Bogen følet savnet af andre gode kritiske Hjælpehidter, hvilke jeg for nærværende Tid ikke kender.

holde. Og overalt trænger *Antonin* meget til en nye kritisk Bearbejdelse, hvortil man i Allg. Litt. Zeit. Sept. 1799 opmuntrer den nyeste Oversætter, Hr. Schulz. Jeg har til dette Forsøg ikkun valgt enkelte Stykker, som jeg troede havde meest Interesse for vort Publicum; fortjener mit Arbeide dets Bifald, saa kan det maaske opmuntre mig til i Tiden efter en anden Plan at levere en fuldstændig dansk Bearbejdelse af *Antonin*; hvis ikke, da er allerede dette for meget.

Oversætteren.

*

*

*

I, 9.

Sextus *) lærte mig at være velvillig; gav mig et Mönster paa hvorledes man som Fader bör bestyre sit Huus; opvakte Begrebet hos mig om en med Naturen stemmende Levemaade; lærte mig ukunstlet Værdighed, Omhyggelighed i at forekomme mine Venners Önsker, Overbærelse med Uvidende og Ligegyldighed mod blotte Formodninger **). Efter alle Mennesker kunde han rette

*) En Philosoph fra Chæroneæ i Boeotien, Plutarchs Brodersön.

**) Jeg fulgte den sædvanlige Læsemaade, der forekommer mig bedre end Gatakers Conjectur
Scand. Museum

sig, saa at hans blotte Artighed var langt yndigere end alt Smigrerie, og han alligevel forstod paa selvsamme Tid at vinde de selvsamme Menneskers Höiagtelse. Han viste mig og, hvorledes man paa en klar og rigtig Maade skal opfinde og ordne de for et viist Levnet nödvendige Grundsætninger; hvorledes man kan vogte sig for ethvert Udbrud af Vrede eller nogen anden Lidenskab, uden dog at lade denne Frihed fra Lidenskaberne udrydde Menneskelighedens blidere Fölelser, og endelig at tale vel *) uden Stöi, at være lærd uden Prælerie.

I, II.

Af Fronto **) lærte jeg at indsee, hvilken Misundelse, Underfundighed og Hyklerie der ere Følger af Despotisme, og at de, der hos os kaldes Adelige, dog ofte have en desto uædlere Tankemaade ***).

των ἀθεωρητῶς οἰομένων, hvorefter Schulz og Reche oversatte: Wahngläubige.

*) εὐφημιον kan og betyde: at forhverve mig Berømmelse, at blive æret.

**) Cornelius Fronto var en berömt Taler, som Antonin beviste megen Ære.

***) εὐπατρίδαι ἀσorgότεροι εἰσι. Heri ligger et Ordspil: εὐπατρίδαι kaldes Patricierne, som nedstam-

Hos min Fader *) lagde jeg Mærke til hans Blidhed, hans urokkelige Fasthed i alt, hvad han nöiagtigen havde overlagt; hans Föleslöshed imod al Forfængelighed og Lyst til de saa kaldede Æresbeviisninger; hans Iver og vedholdende Flid i sit Arbeide, samt Beredvillighed hvormed han hörde dem, der havde noget almeennyttigt at foreslaae. Intet holdt ham fra at behandle Enhver efter Fortjeneste, og erfaren indsaae han, hvor der udfordredes Kraft, og hvor Eftergivelse **). Al ureen Elskovslyst havde han dæmpet og levede kun for Almeenvel. Sine Venner fritog han fra den Tvang, bestandig at spise ved hans Bord eller at følge ham

b 2

mede fra beröimte Forældre. Modsat *asoppyos* ukjerlig, ligger der i Ordet ogsaa Begrebet af Forældres Kjerlighed, som disse burde vise imod Folket. Jeg fulgte derfor *Schulz* og brugte Udtrykkene: Adel og nædel.

*) Keiser Antonin den fromme, som havde antaget Marc-Aurel i Söns Sted.

**) Jeg fulgte ligefrem Textens Ord; saaledes og *Gataker*: „ubi vehementius, ubi remissius agere opus esset“. *Reche* forstaaer det om større eller mindre Kraftanvendelse, og *Schulz* og *Hofman* i Forbindelse med det Foregaaende om Strengbed og Overbærelse.

paa Reiser, og de, som af een eller anden nödvendig Aarsag udebleve, fandt ham alligevel uforandret imod dem. Ligesaa nöiagtig i at undersøge enhver Plan, som trø i dens Udförelse, afbröd han aldrig, tilfreds med det förste det bedste Indfald, denne Undersögelse for tidlig. Sine Venner vidste han at beholde, og blev hverken keed eller ufornuftig indtagen af dem. I ethvert Tilfælde var han tilfreds og munter, var længe forud betænkt paa hvad der i Fremtiden vilde skee og vidste uden Klage og Stöj i Forvejen at sörgе en/og for de allermindeste Ting. Al Glædestilraab og al Smiger forstod han paa Stedet at undertrykke; uafladelig vaagede han for sine Regjeringsforretninger, forvaltede med megen Oekonomie Statens Finantsvæsen, og taalte endog höimodigen de Beskyldninger, der i den Henseende bleve gjorte imod ham. I sin Religion var han fri for overtroisk Frygtsomhed, og aldrig jagede han med Gaver eller Föjeligheder efter Folkets Yndest, men retsindig og fast i ethvert Tilfælde röbte ingen af hans Handlinger enten Daarlighed eller Nyhedssyge. De Ting som kunde bidrage til Livets Bequemligheder, hvoraf Lykken havde skänket ham en saadan Overflödighed, benyttede han sig af uden Overmod og uden Skjul, saa at han med Tilfredshed

nöd hvad han havde, og ikke savnede det, han ikke havde. Ingen kunde sige om ham, at han var en Sophist, en ukyndig Hjemfödning, en eenfoldig Pedant, men man fandt i ham en Mand af moden Erfaring, af uddannede Fuldkommenheder, ophöiet over Smigrerie, duelig til at besörge saavel sine egne som andres Forretninger. Desforuden en Mand der vidste at agte sande Filosofer, uden derfor at dadle dem, der ikke vare det*); tillige selskabelig og munter uden et overdrive det. For sit Legems Pleie sörgede han, men med Maade og uden Gjerrighed efter Livet, ihenseende til sit Udvortes hverken forfængelig eller skjödeslös; men bragte det ved Agtsomhed paa sig selv saavidt, at han kun sjælden trængte til Lægerne eller til noget indvortes eller udvortes Lægemiddel. Beundringsværdig var især den Beskedenhed, at han uden Misundelse gav Enhver, som udmærkede sig enten det saa var i Veltalenheden, Lovkyndigheden, Sædelæren eller i noget andet Fag, Fortrinet for sig. Ja han kappedes endog paa en vis

*) Af den Vaticanske Haandskrift har *de Ioly* og efter ham *Schultz* her endnu optaget de Ord „

εὐ παρρησίᾳ ὑπ' αὐτῶν, d. e. og uden at lade sig forlede af dem.

Maade med dem, for desto bedre at kunne bedømme og ære Enhver efter Fortjeneste, og handle i alle Tilfælde efter Forfædrenes Skikke, uden derfor just at ville have Skin af Omhyggelighed for disses Vedligeholdelse *). Langt fra Vankelmødighed og Ustadighed opholdt han sig gjerne paa de samme Steder og ved de samme Forretninger, og selv efter de heftigste Anfald af Hovedpine gik han strax ligesom med fornyet Ungdomskraft igjen til sine sædvanlige Forretninger. Han havde ikke mange Hemmeligheder, tvertimod kun faa og sjældne, og det altid saadanne, som angik det almindelige Vel. Klog og maadelig viste han sig i Skuespillenes Indretning, i kostbare Foretagenders Udførelse, i Gaver til Folket, og deslige Ting, ret saaledes som det sømmer en Mand **), der kun seer paa hvad der er hans Pligt, ubekymret om hvad Berømmelse det vil bringe ham. Han badede sig aldrig i Utide, var ikke byggelysten ***),

*) Forfædrenes Skikke, mos majorum, havde hos Romerne, som i de fleste gamle Stater, Lovs Kraft.

**) Texten er her fordærvet: jeg fulgte Morus's Conjectur: *o esu audax auto de o. s. v.*

**) Romernes Overdaadighed i denne Henseende er bekendt, og selv Antonins Formand, Hadrian, var i dette Stykke ikke ganske fri for Bebreidelse.

bröd sig ikke om hvad han skulde spise, ikke om sine Klæders Fiinhed eller Farve, ikke om Legemskjönhed. Hans Kappe var vævet paa hans Landgods og mange af hans Klæder forfærdigede i Lanuvium*). — Aldrig saae man af ham nogen Grusomhed, aldrig nogen Uforskammenhed, nogen Hefthighed, eller overalt noget, som kunde kaldes Overdrevent. Men Alting var hver for sig, og ligesom i god Roe overlagt, uforstyrret, ordentligt, fast og indbyrdes overeenstemmende. Paa ham kunde det passe sig, hvad man sagde om Sokrates, at han kunde baade afholde sig fra og betjene sig af saadanne Ting, som de fleste vare for svage til at undvære og for umættelige i at nyde; thi at være stærk i det Ene, maadelig i det Andet, röber en Mand af en fuldkommen og uovervindelig Siæl.

2. I.

Forudsiig Dig selv i Morgenstunden: Jeg faaer i Dag at gjöre med en Paatrængende, en

*) Antonins Landgods hedde Lorium. Lanuvium var en liden Flække, noget fra Rom. I övrigt er Texten her saa fordærvet, at man mere maa gjætte sig til end finde Meningen; jeg udelod derfor af denne fragmentariske Oversættelse et liden Stykke.

Utaknemlig, en Spotter, en Snedig, en Misundelig, en Gjerrig. Alle disse Feil have deres Oprindelse blot af disse Menneskers Uvidenhed ihenseende til det Gode og Onde. Men har jeg betragtet det Godes og det Ondes Natur: har jeg indseet, at Hiint er noget Smukt Dette derimod noget Skændigt; saa veed jeg og, at deslige Mennesker ingen Skade kunne tilføie mig; thi i det, der er skændigt, kan Ingen indvikle mig. Kjenner jeg fremdeles den Feilendes Natur, og veed jeg at han er mig beslægtet, fordi han er ikke alene af samme Blod eller Herkomst, men endog, ligesaavel som jeg, deelagtig i en tænkende Aand, denne Deel af Guddommen, da kan jeg jo ikke blive vred paa den, der er min Slægtning, langt mindre hade ham *). Vi ere jo skabte til det Öiemed, at virke sammen, ligesom Legemets Födder, Händer, Öienlaage, ligesom Mundens Over og Under - Tänder. At virke imod hinanden er derfor stridende imod Naturen; og dette gjør man jo, naar man fortörnes paa hinanden og indbyrdes adskiller sig.

*) Jeg har i Oversættelsen her gjort den Forandring, at adskille de to sammenbundne Forsætninger og strax tilføie Enhvers Eftersætning, hvorved Tanken syntes mig at vinde i Tydelighed.

2, 3.

Alting vidner om et guddommeligt Forsyn *). Hvad man anseer for Hændelse, skeer ikke uden Naturens Virkning, men ved en Kiæde af Aarsager, som under Forsynets Styrelse ere slyngede imellem hinanden. Alting udflyder af denne Kilde. Hertil kommer og Nödvendigheden, og det, der sigter til Nytte for hele Verden, hvoraf Det er en Deel. Men hvad nu det Heles Natur udfordrer og hvad der vedligeholder Samme, maa nödvendigen og være got for enhver af dets Dele. Verden vedligeholdes ved Forvandlinger, saavel af dens sammensatte som dens enkelte Legemer, Dette være Dig fölgelig nok, og dette antage Du som Grundsætning **). Men lad al Bogtörst fare, at Du ej knurrende skal forlade Livet, men med sand Munterhed og hjertelig Taknemlighed imod Guderne,

*) Man kunde og med Schultz 'henføre τῶν θεῶν til τὰ og ikke til προνοίας. Oversættelsen blev da denne: Gudernes Værker ere fulde af deres Forsyn.

**) Schultz læser efter den Vatic. Haandskrift: εἰ δογματὰ εἰν „naar du har antaget dem som Grundsætninger.“

2. 8.

Sjælden saae man at Nogen blev ulykkelig, fordi han ikke gav Agt paa hvad der foregik i en Andens Sjæl; men for den, der ej iagttager sit eget Inderstes Bevægelser, er Ulykken uundgaaelig.

2. II.

I ethvert Tilfælde bør Du handle og tænke saaledes, som om Du var i Stand til i samme Öieblik at forlade Livet. At skille sig fra Menneskers Selskab kan jo, ifald der ere Guder til, intet skrækeligt være, thi de ville dog vist ikke overlade Dig til noget Onde. Existere de derimod ikke, eller bryde de sig intet om de menneskelige Anliggender, hvorfor skulde jeg da ønske at leve i en Verden, som var uden Guder, uden Forsyn. Men nu er det upaatvivleligt, at Guderne baade ere til og drage Omsorg for Menneskene. Ja! paa det at Mennesket ikke skal geraade i noget virkeligt Ondt, saa have de gjort dette afhængigt af ham selv. Og skulde der foruden dette endnu kunne gives noget Ondt, saa vilde de vist ogsaa have sørget for, at det aldeles kom an paa ham selv at undgaae Samme. Men hvad der ikke forværrer Mennesket selv, hvorledes skulde det kunne for-

værre det menneskelige Liv? Den altregierende Natur, i hvis Magt det ei stod at forebygge eller rette disse Ting, kan man fölgelig heri ikke beskylde for nogen Sködeslöshed, hverken med eller imod dens Villie, og ligesaa lidt for nogen Fejl, der enten kunde röbe Afmagt eller Uduelighed, naar den lader Godt og Ondt iflæng ramme gode og onde Mennesker. Thi lad end Liv og Död, Ære og Vanære, Möisommelighed og Fornöielse, Rigdom og Fattigdom, og alle slige Ting uden Forskjel möde saavel de Gode som de Onde, i sig selv ere de dog hverken smukke eller skammelige, hverken gode eller onde.

2. A6.

Menneskets Sjæl vanærer sig, *allermæst*, naar den ved sin egen Skyld bliver et Udskud og ligesom en Byld paa Verdens Legeme (thi naar man fortörnes over noget af det der skeer, udskyder man sig jo selv fra den almindelige Natur, hvorunder enhver af de övrige Tings Naturer indbefattes); *dernæst* naar den afskyer noget Menneske, eller i den Hensigt at skade, gjør Anfald paa ham (som det f. Ex. skeer i Vrede); for det *tredie* vanærer Sjælen sig, naar en lader sig undertvinge af Vellyst eller Smerte; for det *fjerde* naar den hykler

og enten taler eller handler med Forstillelse og Usandhed; for det *femte*, maar den ved nogen af dens Handlinger eller Tilböjeligheder ikke har noget vist Maal for Öjne, men uoverlagt og inconsequent gör ihvad det end er; thi selv de allerubetydeligste Ting bör have et bestemt Öjemed. Og hvad kan fornuftige Væsners Öjemed være ander, end at følge den ældste Stats- og Statsforfatnings fornuftretts Love *).

3. 4.

Spild ikke den Deel af dit Liv, du har tilovers, med at tænke paa *Andre*, saafremt Dette ikke sigter til Alneenvel. Thi du unddrager dig derved fra en anden Forretning. Ved nemlig at befatte sig med Forestillingen om, hvad een eller anden gör? og af hvad Aarsag? hvad hansiger? hvad han tænker? hvad han har fore? og saadant mere, ledes man ganske bort fra Opmærksomheden paa sit eget Inderste. Vi bör altsaa af vore Forestillingers Kreds forjage alt, hvad som skeer

*) *Reche* anmærker her meget rigtig, at *Antonin* ved denne Stat forstaaer Verden, hvis Borgere ere alle Mennesker og hvis Love have for alle een og samme Gyldighed, see og IV. 3. og 4.

uden Hensigt eller uden Nytte; og endnu meget mere hvad der røber Paatrængenhed *) eller Usædelighed; samt vænne os til at tænkeallene paa saadanne Ting, at vi, om nogen pludselig spurgte os: „hvad tænker Du paa?“ strax med Frimodighed kunne svare: Det eller Det. Derved vil Du strax vise, at enhver Tanke hos dig er oprigtig, velvillig, og et selskabeligt Væsen anstændig; at Du foragter enhver Forestilling om Vellyster og overhovedet al sandelig Nydelse; at Du hader Avindsyge, Misundelse, Mistanke, eller hvad andet, Du, hvis Du havde det i Siæde, vilde rødmæ ved at tilstaae. Saadan en Mand, der ikke længere opsætter at være iblant de Ædleste, er en Guder-nes Præst og Tjener; thi han dyrker den Gud- dom der boer inden i ham. Denne fremstiller i ham et Menneske der aldrig besmittedes af Vellyst, aldrig saaredes af Smerte; der ophøiet over al Fornærmelse, ikke veed af nogen Ondskab, der udholder den vældigste Kamp, den Kamp mod Lidskaber, og aldrig overvandt i samme. Hans

*) Orig. har *περίεργος* der egentligt betyder een, som uanmodet vil blande sig i Andres Forretninger, liig Latinernes *Curiosus*. See Cic. de off. 1. 34. *minime in aliena republ. esse curiosum.*

Hjerte er dybt gennemtrængt af Retfærdighed, og med den inderligste Glæde modtager han alt hvad der indtræffer, alt hvad der tildeles ham. Sjelden, og det aldrig uden naar den største Nödvendighed og Almeenvel udkræver det, bekymrer han sig om hvad en Anden gjør, siger eller tænker. Thi blot hans egne Pligter drive ham til Virksomhed, og hvad der i Fölge det Heles Vel bestemmes ham, overveier han uafsladeligen. Hine iagttager han paa en ærefuld Maade, og dette anseer han med fuld Overbeviisning for idelt Godt. Thi det Enhver tilvejede Lod er fordeeltigt, saavel for det Hele i hvis Kjæde det passer, som for os selv hvis Vel er uadskilleligt fra det Heles **). Han veed og at alle fornuftige Væsener ere hinanden beslægtede, og glemmer derfor aldrig, hvor passende det er for den menneskelige Natur, at bære Omsorg for ethvert af vore Medmennesker. Höiagtelse stræber han at vinde ikke hos alle uden Forskjel men kun hos

**) Jeg haaber at have truffet dette dunkle Steds Mening, endskjønt jeg for Tydelighedens Skyld var vel vidtløftig. Hverken Reche eller Schultze tilfredsstiller her; den første udtrykker: *συνεμφερεται* og *συνεμφερεται* begge activ; og den sidste forbi-gaaer det ene aldeles.

dem, der leve 'overeenstemmende med Naturen. Hvad derimod de andre angaaer, som ej leve saaledes, da erindrer han sig stedse, hvorledes de hjemme og 'ude, Dag og Nat selv opføre sig og med hvad for Folk de ere i Slæng. Slige Menneskers Berömmelse agter han altsaa for intet; thi disse kunne ikke engang finde deres eget Bifald,

3. 7.

Troe aldrig, at nogen Ting kunde være nyttig for Dig, som nogensinde kunde nöde Dig til at overtræde Troskabs eller Beskedenheds Love, at hade, mistænke, forbande noget Menne-ske, at forstille Dig, eller at attraae nogen Ting, som havde et Skjul af Vægge eller Forhæng fornödent. Thi den som giver sin *Aand* eller den Gud der boer i hans Inderste, og *Dydens* hellige Tjeneste, Fortiin for Alt, vil ikke fremstille os noget Sörgespil, vil aldrig sukke, aldrig trænge enten til Eensomhed eller til stort Selskab, og, det som er Hovedsagen, han lever uden Længsel, uden Frygt *). Om han i et

*) *Gataker* og *Reche* oversatte dette: „tiden enten at söge eller frygte Döden.“ *Schultz*: uden ængste-

længere eller kortere Tidsrum skal nyde dette Legeme, der er hans Siels Bolig, er ham saare ligegyldigt. Og er end det Öjeblik allerede forhaanden, at han skal vandre bort, da gaaer han med ligesaa let et Sind til denne Afskeed, som om han var ifærd med at gjøre nogen anden af de Ting, han med Biskedenhed og Anstrængighed kunde gjøre. Kun dette ene vogter han sig for sit hele Liv igjennem, at hans Sind ej skal unddrage sig nogen af de Ting, der passe sig for et fornuftigt og selskabeligt Væsen.

3. II.

Naar Du efter den sunde Fornufts Forskrifter gjør med Flid, Nidkjærhed og Fornöielse hvad Du for nærværende Tid bör, uden at befatte dig med nogen uvedkommende Handling; naar du bevarer din egen Aand saa reen, som om Du nu strax skulde tilbagegive den; naar Du forbinder disse Ting *) og, uden enten at

stelig at söge eller skye Livet“ Jeg mener: „uden at attraae det Bedre, eller frygte for det Værre.“
see fölg. Fragment.

*) Hvorledes *Gataker* og *Reche* kunne oversætte *ἐὰν* *ἴστω* *οὐκ ἔστιν*, ved: „dersom Du er den هنگی-

haabe eller frygte, er tilfreds med en bestandig Virksomhed efter Naturens Forskrifter, og med heltemodig Sandhed i dine Ord og Taler; — da vil Du leve lykkelig, og dette vil ingen kunne forbyde Dig.

4. 2.

Lad ingen Handling skee uden Hensigt eller uden Overeenstemmelse med Nogen af Levekunstens Grundsætninger,

4. 7.

Bort med Indbildningen, da forsvinder ogsaa Klagen, bort med Klagen, og det Onde selv er borte.

4. 12.

Hav især disse tvende Regler altid i Beredskab: Først: aldrig at gjøre andet end hvad Din

ven begriber jeg ikke; med mindre de læse:

ἡ ἀρετὴ οὐκ ἔστιν ἄλλη. Schultz oversætter: „naar Du bestandig gjør dette.“ Jeg mener at A. her omtaler de ovenanførte Regler: „Naar Du efter din sunde Fornufts o. s. v.“ og naar Du bevarer Din Aand o. s. v., eller og de to følgende: 1) virker efter Naturens Forskrifter og 2) dyrker Sandheden — naar Du forbinder disse Ting da er Du lykkelig.

Scand. Museum

regjerende og lovgivende Sjæls Fornuft indskyder Dig til dine Medmenneskers Bedste: den *Anden*: at Du forandrer Din Mening saa ofte nogen berigtiger Samme og afdrager Dig fra en falsk Indbildning. Men lad denne Meningsforandring altid følge af Overbeviisning om, at det enten er retfærdigt eller almeennyttigt, eller har sin Oprindelse af slige Bevæggrunde alene; derimod aldrig skee fordi Tingen lover Dig Fornøjelse eller Ære.

4. 19-20.

Den som ængstelig attraaer Berømmelse hos Efterverdenen, tænker ikke paa at Enhver af dem der tale om ham snart ogsaa selv vil bortdøe; ligeledes og igjen den som følger efter denne; indtil endelig hans hele Eftermæle, som ved nogle forgængelige Beundrere forplantedes, er tilligemed disse reent udslukt. Sæt endog, at de som berømme Dig vare udødelige; at følgerlig Dit Eftermæle selv var udødeligt: hvad hjælper det Dig? Ja, jeg vil ikke engang sige: hvad hjælper det den Døde? Men selv den Levende? hvad behøver han Berømmelse uden maaske som en privat Fordeel*)?

*) Textens *δι'οικονομιαν τινά* er vanskeligt. *Schulzes* Overættelse: „Hvad er Berømmelse uden et Offer

Thi Du forsømmer i nærværende Öjeblik utidigen
Din naturlige Værdighed, naar Du vil gjøre Dig
afhængig af en andens Omtale for Fremtiden**).

før Klogskab“ forekommer mig hverken tydelig
eller rigtig. *Reche* og *Hoffmann* synes nærmere
ved Meningen: den første oversætter: „hvorfra
den Roes, uden maaskee af et Slags Politresse?“
og forstaaer herved da de Privathensigter, som
de Levende kunne have ved at berømme en Afdød,
at ville vise deres rigtige Smag og Dømmekraft
o. s. f. Den sidste har: „Hvad er den blotte Be-
rømmelse uden nyttige Hensigter?“ — Jeg troer
nøjagtigst at følge Texten og give den tydeligste
Forklaring, naar jeg forstaaer det foregaaende
ἐνταῦθα ikke om de andre Efterlevende, men om
Manden selv, som vil gjøre sig berømt. Berømmel-
se efter hans Død kan umuelig være det Öjemed,
hvortil hans Handlinger sigte, men maaskee vil
han ved disse sine ærefulde Bestræbelser opnaae
andre Fordele, saasom Anseelse, Magt, Rigdom,
o. s. v.

**) Det Udtryk λόγον har sat Fortolkerne i Forle-
genhed. *Gataker* oversætter det ved imidlertid, *Re-
che* ved kort sagt, og henfører det til Begyndelsen
af det påafølgende Kapitel; begge Dele i mine
Tanker uden sikkert Beviis. *Schulz* og *Andre* fore-
slaae Læsemaadens Forandring. Jeg troer, at det
er modsat det tæt foregaaende *vuv*. Du handler
nu naturstridigt naar Du jager efter Berømmelse i
Fremtiden.

Alt hvad der er godt, af hvad Slags det end maatte være, er i sig selv godt, i sig selv fuldendt, uden at Berømmelsen derfor skulde udgjøre nogen Bestanddeel af Samme, eftersom den Ting der roses derved hverken bliver værre eller bedre. Dette kan man endog sige om de Ting, man i Almindelighed kalder Gode, f. Ex. om Naturens og Kunstens Værker. Men det som virkeligen er Godt, trænger ikke til noget andet, ligesaa lidt som Naturloven eller Sandheden, ligesaa lidt som Velvillighed eller Beskedenhed. Hvilken af disse Ting vilde vel først blive god ved at roses, eller fordærvet ved at dadles? Bliver Smaragden, Gulder, Elfenbenet, Purpuret, et Sværd, en Blomst, et Træ slettere fordi man ej berømmer Samme?

Enhver Ting passer for mig, naar den er vel passende for Dig, o Verden! Intet kommer mig for tidlig eller sildig, hvad der er Dig beleiligt. Alt hvad dine Aarsenstider bringe, o Natur? er sød Frugt for mig. Af Dig, i Dig, for Dig er Alt *)! Hiin sagde, o Du skønne Kekropis Stad **)! Skulde jeg ikke sige: o du skønne Guds Stad!

*) Eller og, om man vil, saaledes: Af Dig er Alt, ved Dig bestaaer Alt, til Dig vender Alting tilbage.

**) Athenen, som skylder Kekrops sin Oprindelse.

4. 24.

Foretag Dig kun faa Ting, sagde hiin Philo-
soph *), dersom Du ellers vil nyde Sindsroe.
Maaske bedre saaledes; Foretag Dig ikkun det
Nödvendige, d. e. hvadsomhelst Fornuften byder
et selskabeligt Væsen, og paa den Maade som den
byder; thi dette virker ikke alene den Sindsroe
der er en Følge af at handle godt, men ogsaa den
der flyder af at handle lidt. Vilde man bortskære
det Unödvendige af vore fleste Ord og Handlin-
ger, da vilde man tilvisse vinde baade mere Tid
og mindre Bekymring. Derfor bör man i ethvert
Tilfælde tænke ved sig selv, om Det eller Det ikke
enhører blant de unyttige Ting? Men ikke alene
unyttige Handlinger, selv unyttige Tanker bör
man efterlade; thi saaledes vilde de unyttige Hand-
linger af sig selv bortfalde.

4. 31.

Elsk den Kunst, Du har lært, og bliv ved
den. Men Resten af Dit Liv bör Du gjen-
nyttiggjøre, som den der af ganske Hjerter betroe-
des. Vel i Gudernes Haand og aldrig viste sig som no-
get Menneskes Tyran eller Slave.

*) Demokritus.

Betænk ofte, hvor mange Læger, som ved den Syges Leie foldede deres Pande i Rynker, allerede selv ere bortdøde; hvor mange Stjernetydere*), der, retsom de udövede en vigtig Kunst, forudsagde Andres Död; hvor mange Philosopher, der afhandlede tusinde Ting om Död og Udödelighed; hvor mange Krigshelte, der i Hobetal nedsablede deres Medmennesker; hvor mange Tyranner, der, som om de vare udödelige, med frygteligt Overmod skaltede over Liv og Död; ja endog hvor mange hele Stæder, om jeg saa naa sige, ere bortdøde, Helike, Pompeji, Herculenum og utallige andre **). Overskue desuden i dine Tanker, hvor mange Du allerede har kjendt, Een efter den anden, hvöraf denne fulgte hiin til Graven, og dog tilsidst selv maatte hvile der, atter ledsaget derhen af en Anden; og alt dette i saa kort en Tid. Betragt derfor i Almindelighed ***)

*) I Texten staaer Mathematikere som her maae forståaas ved Astrologer.

**) Helike var en Bye i Achaja, som ved et Jordskjælv opslugtes af Havet; Pompeji og Herculenum to Stæder i det italienske Landskab Campanien, som ligeledes ved Jordskjælv forgik, og i de nyere Tider igjen ere opdagede under Jorden.

***) τὸ ὅλον efter *Cassanbous* Læsemaade.

Menneskets Lod som omskifteligt og uden Værd. Det som i Gaar blomstrede, er i Morgen henvisnet *) eller en haandfald Aske. Gjennemløb alt-saa dette Öjeblik af Tid efter Naturens Forskrift og tag Afsked med muntert Sind, ligesom naar den modne Olive falder af, prisende den der frembragte den **), og taknemmelig mod det Træ hvorpaa den voxte.

4. 49.

Vær Klippen liig, mod hvilken Bølgerne uophörlig brydes; men den staaer og dæmper rundt omkring sig de skummende Strömmen. — Ulykkelig er jeg at dette dog skulde möde mig!“ — Nej tvertimod! lykkelig, fordi jeg, endskjönt dette vederfares mig, alligevel bliver *sorglös*; hverken nedböiet af det Nærværende eller ængstet af det Tilkommande. Dette Tilfælde kunde vist nok ramme Enhver, men sorglös derved vilde ikke enhver blive. Hvorfor er da Hiint mere en Ulykke, end Dette en Lykke? Overalt, hvor kan man kalde det Ulykke for et Menneske, som ikke strider mod

*) Det Billede, som Originalen paa dette Sted bruger, vilde i vort Sprog ikke være passende.

*) D. e. Jorden.

Menneskets Natur; og hvor kan det stride mod Menneskets Natur, som ikke strider imod hans Naturs Villie? Hvad nu denne er for en Villie, veed Du jo. Kan altsaa det der möder Dig, forbyde Dig at være retfærdig, höjmodig, maadelig, viis, forsigtig i at bifalde, redelig, beskeden, frit tænkende og andet mere, ved hvis Besiddelse den menneskelige Natur erholder Alt, hvad der er den eget? Husk i övrigt ved ethvert Tilfælde, som kunde forlede Dig til Mismod, at betjene Dig af denne Grundsætning; dette er ingen Ulykke, men at taale det ædelt, en Lykke,

5. I.

Er Du dorsk, naar Du om Morgenens vaagner, saa lad denne Tanke opmuntre Dig: Jeg vaagner for at virke som Menneske. Bör jeg da med Fortrædelighed gaae til det Arbejde, der er Öjemedet af min Tilværelse, det, hvorfor jeg er indsat i Verden? eller blev jeg maaskee kun dannet for i Rolighed at varme mig paa disse Puder? — „Men Hvilen er dog saa behagelig!“ — Er du da skabt for at nyde det Behagelige? eller er ikke meget mere Virksomhed din Bestemmelse? Seer du ikke, hvorledes Planter, Fugle, Myrer, Ædlerkopper, Bier paa deres Plads medvirke til Ver-

dens Skjönhed? Og Du vilde ikke opfylde dit Kald som Menneske? ikke ile efter det Maal, Naturen satte for Dig? — „Men Hvile maa man jo dog have!“ — Unægtelig! dog ogsaa heri har Naturen sat os visse Grændser, ligesom i at spise og drikke. Og alligevel overskrider Du dette Maal, og gaaer langt videre, end dine Fornödenheder udkræve? I at virke gaaer du derimod aldrig vidt nok, men bliver staaende paa denne Side af det Muliges Grændse. Aarsagen er; Du elsker Dig ikke selv, thi ellers maatte Du jo elske din Natur og dens Bud. Andre Folk ere ofte saa indtagne af deres Kunst, at de over Sammes Arbeider fortære alle deres Kræfter og glemme baade Mad og Reenlighed *); og Du vilde agte Din egen Natur ringere end Dreieren sin Dreiekunst **), Dandseren sin Dandsekunst, den Gjerrige sine Penge, den Forfængelige sin Roes? Thi naar dis-

*) I Texten staaer: „at bade sig“, hvilket man hos Romerne i Almindelighed ikke forsömt.

**) Her er en dobbelt Læsemaade: *τορευτις την τορευτικην*, hvorefter jeg har oversat; og *τορευτις την τορευτικην*, som jeg næsten vilde foretrække hvis vort Sprog havde havt et Ord til at udtrykke de Gamles Toreutik, eller den Kunst at forarbejde ophöiede Figurer i Metaller.

ses Begjerlighed bliver til Lidenskab, miste de gjør-
ne baade Mad og Sövn, for at befordre det Verk
hvortil de henrives; og Du kunde ansee den Virk-
somhed, der søger Almeenvel, som mindre vig-
tig og mindre Umage værd *)?

5. 2. Hvor let er det ikke, at fordrive og udslette
enhver forvirrende eller utilbörlig Indbildning og
strax at udbrede en Blidhed **) over sin hele Sjel.

*) Dette Kapitel findes oversat paa tydsk i „*Herders*
Briefe zur Beförderung der Humanitet, 3te Saml.“
og Degen siger herom i hans „*Litteratur der deut-*
schen Uebers. der Griechen, 1 Th. S. 120:“ „Hvil-
ken Fordeel vilde det være for vor Litteratur, om
vi kunde læse hiin vise Fyrstes hele gyldne Verk
i en *Herders* Sprog!“ *Recke* og *Schuitzes* Oversæt-
telses, som udkom sildigere end det første Bind
af *Degens* Litteratur, vil ihenseende til Sprogets
Skjönhed vist og have opfyldt Hr. Degens og
Fleres Önsker, saa meget mere som begge hermed
forene en Troskab mod Originalen, der ikke löber
saa let hen over Antonin som *Herders* Oversæt-
telse, eller blot nöies med i et smukt Sprog at give
os omtrent Meningen af Originalens Ord.

**) Orig. har Billedet γαλήνη, velpassende om et Ge-
myt der ikke oprøres af Lidenskabers Storme.

5, 3.

Troe aldrig, at nogen Tale eller Handling som er overeenstemmende med Naturen, skulde være Dig uværdig, og lad heller aldrig noget Menneskes paafølgende Dadel eller Omtale forandre Dit Forsæt; mener Talen eller Handlingen i sig selv god *) da troe Dig ikke selv fornædret ved den; thi hine Mennesker have deres egen Tænkemaade og følge deres egen Tilbøjelighed. Fortsæt Du derimod, uden Hensyn til disse, uafbrudt den lige Vei, som baade den personlige og den almindelige Natur vise Dig; thi begges Vei er een og samme.

5, 4.

Jeg vandrer paa den Bane **), Naturen viser mig, indtil jeg engang falder og hviler, indtil jeg lidaander mit Sjel i det Element, hvoraf jeg dagligen indaander, og falder derhen, hvorfra min Fader samlede det Stof, der avlede mig, min Moder den Die, der nærede mig; hvoraf jeg nu i saa

*) Jeg følger Gataker, som istedenfor *εκαλον* læser *ει καλον*.

**) Meningen bliver den samme, enten man læser *δια την κατα φυσιν* neml. *οδον*, eller med den vaticanske Haandskrift *δια των κ. φ.* neml. *γινομενων*.

lang en Række af Aar dagligen har faaet min Føde
 og Drikke; og som dog taaler, at jeg træder det
 med Födder, og i saa mange Henseender misbru-
 ger det, *(*)* Din Skarpsindighed vil maaskée ikke fortjene
 stor Beundring? Lad saa være! men saa gives der
 igjen mangfoldige andre Ting; til hvilke Du sej
 kan nægte, at Du jo af Naturen er oplagt. Viis
 derfor de Ting, der fuldkompenstaae i Din Magt;
 Redelighed, Yærdighed, Taalmodighed, Afhol-
 denhed, Tilfredshed, Nöisomhed, Velvillighed,
 Aandsfrihed **)*, Tæryelighed, Alvorlighed, Höi-
 modighed. Seer Du nu, hvor meget Du allerede
 kan udrette, uden at kunne undskylde Dig med
 Mangel paa Anlæg eller Snedighed? Og alligevel
 bliver Du med fri Villie endnu staaende saa langt
 nedenfor Maalet. Mon Du af Mangel paa natur-
 lig Duelighed bliver nødt til enten at knurre, at
 være gjerrig, at smigre, at jage efter Nogens

**)* Saaledes troede jeg tydeligst at oversætte *ελευθε-
 ρου*; thi her tales ikke om politisk, men om mo-
 ralsk Frihed. Selv som Træl er Stoikeren fri,
 naar hans Sjel ikke beberskes af Lidenskaber eller
 af nogen udvortes Ting.

Gunst, at hovmode dig, og saaledes lade din Sjel tumles omkring, medens Du skyder Skylden *) paa Din Legemsconstitution **) ? Nei, ved Guderne ! meget mere kunde Du for længe siden have revet Dig løs fra disse Svagheder. Kun burde Du, dersom Du nemlig hermed vil beskyldes ***)

*) Disse sidste Ord har jeg efter Morus's Conjectur flyttet en Linie længere ned, end de sædvanligen findes i Texten ; thi deels give de ovenfor ingen Mening ; deels sættes $\rho\iota\pi\tau\alpha\zeta\epsilon\alpha\iota$ τη ψυχῇ og $\tau\omicron$ σωματιον κατατιναδαι, saaledes bedre imod hinanden. Reche har vel ladet dem staae, men for andret Læsemaaden $\kappa\alpha\tau\alpha\tau\iota\tau\iota\alpha\delta\alpha\iota$ til $\kappa\alpha\tau\alpha\iota\delta\epsilon\iota\delta\alpha\iota$, hvilket man oversætter : „dem Körperchen zu huldigen“

**) Orig. har $\sigma\omega\mu\alpha\tau\iota\omicron\nu$ (diminut.) ubetydeligt Legeme ; et Udtryk, der hos Stoikerne er sædvanligt i Modsetning mod Sjelen, $\tau\omicron$ ὑγῆμονικον Menneskets regjerende Kraft.

***) Gataker tillægger her $\mu\epsilon\lambda\lambda\eta\varsigma$, hvilket jeg og i Oversættelsen har fulgt. Schultz vil at man i Tankerne skal fra det foregaaende $\epsilon\delta\upsilon\mu\alpha\sigma\omicron$ supplere $\delta\upsilon\upsilon\alpha\tau\omicron\nu$ ην strax efter $\epsilon\iota$ αρα. Morus troer at der desforuden endnu er udfaldet et andet Verbum f. Ex. „da maae man søge at forbedre det,“ eller noget sligt, hvortil det følgende $\tau\alpha\tau\omicron$ αςμετεον kunde referere sig. Men derte forekommer mig unødvendigt at antage. Imidlertid synes dog Stedet at være corrupt.

Dit Begreb for Slövhed og Langsomhed, ogsaa flittigen have övet dette, uden enten at være ligegyldig ved, eller finde Behag i din Uduelighed.

5, 6.

Man finder visse Mennesker, som, naar de have beviist Nogen en Tjeneste, strax ere ved Haanden med at opregne ham, hvor stor deres Velgjerning har været. Andre derimod ere vel ikke just saa beredte hertil, men ansee sig dog ved sig selv som deres Skyldner, og vide nok hvad de have gjort. En Tredie endelig veed paa en vis Maade aldrig engang hvad han gjorde; men ligner den druefulde Ranke, der for sin eengang frembragte Frugt Intet videre forlanger. Hesten der har løbet, Hunden der har opsporet Vildtet, Bien der har sat sin Honning, og endelig den Mand der har gjort vel, udbasuner det ikke *);

*) Der vindes for dette Sted ikkun lidet, om man med Schultz følger den Vaticanske Haandskrift, som har *εως ιππος*, hvilket desuden snarere synes at være en sildigere Forandring for at gjøre Stedet tydeligere (en Mistanke, som jeg paa flere Steder ikke saa ganske kan undertrykke). Endelig maatte der da og istedenfor *αυδωπος* ds have staaet *εγω* eller *εγως και ε αυδω*. Vil man, som

men gaaer strax videre til en ny Velgjerning, ligesom Vliinranken til atter i sin Tid at bære sin Frugt. — „Skal man da være blant dem, der, paa en vis Maade uden at vide deraf, gjøre vel?“ — Ja vist! — „Men man maa jo dog vide af det, man gjør; thi naturligviis maa den Selskabelige jo baade selv være sig bevidst, at han virker til Samfundets Bedste, og tillige ville at Andre, som ere i Samfundet med ham, ogsaa skulle vide det.“ — Du har ganske Ret; men Du tager det, jeg nu sagde, i sin værste Betydning, og forsaavidt vil Du henhøre blandt dem, jeg først nævnede, thi ogsaa disse følge jo en rimelig Fornuftgrund. Men vil Du tage det, jeg sagde, i sin rette Mening, da frygt kun aldrig for, at Du heraf skulde hindres i at udøve Noget til Samfundets Bedste.

5. 7.

Atheniensernes Bøn er: „Giv Regn, o kjere Zeus! giv Regn over Athens Marke og Enge! Enten bør man slet ikke bede eller og saaledes, ukunstler og frimodig.

jeg har gjort, følge den sædvanlige Læsemaade, da kan man ansee ἵππος, κύνων μελίττα ο γανῶρος for Subjecter, der have det fælles Prædicat ἐκ ἐπιβοῶται.

5, 8. Ligesom man bruger det Udtryk: Lægen har forordnet En. f. E. at ride, at bruge koldt-Bad, at gaae barföddet: saaledes kan man ogsige: Den almindelige Natur forordner os enten Sygdom eller Lemlæstelse eller Tab og desl. Thi i første Tilfælde betyder *forordne* omtrent Dette: Lægen har for denne foranstaltet Dette som Noget, der var passende for hans Sundhed; og i sidste Tilfælde ligeledes: det som vederfares Enhver, er paa en vis Maade foranstaltet, som passende for hans Skjebne *). Thi hvad der vederfares os kalde vi passende for os **), ligesom Bygmesterne sige om Qvaderstenene, at de passe sig enten i en Væg eller

*) Jeg følger her Casaubons af et Mscript anførte Læsemaade: *εταξε τῶ τῶτο, ὡς κατ. ε. ὕγ. Kai εντ. το συμβαινον ἐνασῶ τετακται πῶς αὐτο* (Jeg mener *αὐτῶ*) *κατεαλλ. πρὸς τ. εἰμαρμ.* Saaledes læser og Schultz efter de Vaticanske og Mediceiske Excerpter. Istedensfor det almindelige *πῶς πρὸς αὐτο* læser Reche *π. π. αὐτου* som svarende til det i Slutningen af Capitelet staaende *πρὸς σε πῶς εἶχεν*. Men dermed har han dog ikke kunnet undgaae ovennævnte Forbedring; thi *τῶτο πρὸς τῶτο* har han oversat som *τῶ τῶτο* „er hat es ihm angeordnet.“

**) Stoikernes sædvanlige Maade, at grunde Demonstrationer paa etymologiske Ordforskninger (Cic. de

i en Pyramide, naar de staae i en vis harmonisk Forbindelse med hinanden. Overhovedet er Harmonien ikkun een; og ligesom saa mange Legemers Forbindelse udgjör det store Legeme, vi kalde Verden; saaledes fuldbringer og alle virkende Kræfters Forbindelse den store Kraft, Skiebnen. Hvad jeg her siger forstaae endog de allerukyndigste Mennesker, thi de sige: dette beskikkede hans Skjebne ham nu, altsaa blev det ham jo beskikket og forordnet.

Lader os altsaa modtage hvad Tilfælde der møde os, ligesom de Midler, Lagen forordner. Thi selv blandt disse ere der vist nok mange bittre, men vi bruge dem jo dog gjerne, i Haab om derved at helbredes. Sæt derfor Iverksættelsen og Fuldbyrdelsen af den almindelige Naturs Villie i Ligning med din Sundheds Vedligeholdelse, og tag saaledes med Glæde imod Alt hvad der møder dig, om det end skulde forekomme dig nok saa skrækkeligt, fordi det leder baade til Verdens Sund-

off. i, 7. de nat. deor. III, 24), samt det græske Ordspil, giver dette og flere Steders Oversættelse en næsten uovervindelig Vanskelighed.

hed og Guddommens Lyksalighed. Thi Skjebnet havde vist aldrig beskikket dig noget, med mindre det var gavnligt for det Hele *); eftersom selv et Væsen af ringere Art Intet bestiller for Nogen, der bestyres af Samme, med mindre det passer sig for denne. Af to Aarsagers Skyld bör du altsaa elske det, der möder dig: *Först* fordi det hændtes *Dig*, blev *Dig* forordnet, og paa en vis Maade henhörte til *Dig*, som en Fölge, der fra de ældste Grundaarsager udspandtes for *Dig*; *dernæst*, fordi det selv for det altbestyrende Væsen bliver en Aarsag til dets Lyksalighed **), Fuldkommenhed, ja endog til dets Vedvarelse, Det Hele vilde lemlæstes, naar man i dets Sammenföining vilde afskiære endog nok saa lidet, enten det saa var af dets Bestanddele eller af dets virkende Kræfter. Og dette gjør Du jo, saameget det staaer i din Magt, naar du er misfornöjet med en Ting og paa en vis Maade vil rydde den af Vejen.

*) Orig. har atter et Ordspil, *εφερευ* og *συμφερευ*, som ikke lettetig lader sig udtrykke.

*) Udtrykkene *ευδία* og *ευπαιγια*, som jeg begge steds har givet ved „Lyksalighed“ kalder Schulz derimod paa förste Sted: „lykkelig Opnaaelse af Guds Öjemed“ paa sidste: „Verdensstyrerens lykkelige Virksomhed.“

Bliv aldrig keed, modfalden eller forbittret, om det ofte ikke vil lykkes Dig at udføre enhver Ting efter rigtige Grundsætninger; men blev Du bortstødt fra dem, saa vend atter om til dem, og vær glad, naar dog den større Deel af dine Handlinger ere menneskeværdige *). Elsk dette, hvor-

*) Texten er her noget uforstaaelig, saavel formedelst den dobbelte Comparativ *πλεω αυθραπικωτερα*, som fordi *ασμενιζειν εις* neppe er rigtigt Græsk. Den sidste Vanskelighed kunde undgaaes ved istedenfor *εις* at læse *αυ* („med Glæde atter favne de Menneskeheden nyttige Ting“); eller, med *Reche*, *αυ* („befatte sig med dem, som de der fortrinligen vare passende for Menneskeheden“); eller endelig ved at læse *ασμενιζων*, saa at *εις* henfortes til det foregaaende *επανευει* („Glad igjen vende om til o. s. v.“) Men i ethvert af disse Tilfælde maatte man dog forklare *πλεω* adverbialiter ved *πλεον* eller rettere, det stod reent overflødigt. Jeg vilde derfor hellere foreslaae at læse *ε d. e. εκεινο ε τα π. α.* („der hvis fleste Ting ere Menneskeheden mere gavnlige“), herved kom endog det paafølgende *ταυτο* i nærmere Forbindelse med den foregaaende Singularis *ε*. — Gör man hermed kun den lille Forandring af *εις* *ε* til *ει* *αυ*, som Schultze

til du saaledes igjen henvendte dig, og kom ei tilbage til Philosophien, som til en streng Læremester. Men ligesom den Öjensyge tager sin Tilflugt til Svampen og Ægget, eller som Andre til Plaster og Smörelse: saaledes bör du ikke af Tvang lyde Fornuftens Bud, men være tilfreds og tryk ved dens Veiledning*). Thi husk at Philosophien ikkun vil det, som din Natur vil; og du skulde

efter *Menage* og *Reiske* følger, saa har man den baade mindre tvungne og med Sammenhængen vel passende Læsemaade. som jeg i Oversættelsen har fulgt.

*) *επιδειξει* giver her ingen god Mening. *Schultzes* Oversættelse som viser at han har fulgt denne sædvanlige Læsemaade, synes mig ikke at passe i Sammenhængen. De andre Oversættere synes med *Saumaise* at have læst *ετι δεησει*. Det samme gjør ogsaa jeg, men forstaaer desuden *πειθαρχειν* om en tvungen, og *αυταυαδαι* om en frivillig Lydighed. Denne Forklaring billiger saavel Sproget som Contexten. *Recke* (hvis skjønne Oversættelse dog mere röber Philosophen end Philologen) giver dette Sted saaledes: „Auf die Art wirst du mehr nichts verlangen, als einzig unter der Herrschaft der Vernunft zu leben, und hierbey allein dich beruhigen.“ Men hvorledes han af Antonins Ord kan faae dette ud, begriber jeg ikke, med mindre han læser *ετι δεησει η* og derpaa *και* istedetfor *αλλα*.

ville noget andet end dette? Er det ikke just her- ved *), at Vellysten lokker os ind i sin bedrager- ske Kreds? Og betragt dog, om ikke Høi- modighed, Billighed, Ustraffelighed ere mere til- lokkende? Ja hvad er mere tillokkende end Klog- skaben selv, naar derved forstaaes den betænkssomme og indsigtfulde Krafts Feilfrihed og lykkelige Fremgang i Alt?

5, 11.

Hvortil bruger jeg nu min Sjel? „Dette maa Du i ethvert Tilfælde spørge dig selv om, og un- dersøge: „hvad foregaaer der nu i denne lille Deel som kaldes den Regjerende? og hvis Tænkemaade har jeg i dette Öjeblik? et Barns? en Ynglings? en Qvindes? en Tyrans? et Umælendes? eller et vildt Dyrs?

5, 18.

Aldrig vederfares der et Menneske Noget, som Naturen ikke gav det Kræfter til at bæ-

*) Jeg læser med *Gataker dia 780* istedenfor Textens, *dia 785*. *Reches* Overs: „Betrügt uns nicht die Wollust darum?“ kan deels Græskén ikke tillade; deels er her ikke talt om Vellysten för, hvorefter

re *). Ofte indtræffe jo de selvsamme Ting for en Anden, som, enten fordi han ikke tilfulde kjendte det, der mødte ham, eller for at vise sin Sjelsstyrke, bliver standhaftig og uskadt deraf. Skjendigt var det altsaa, om Uvidenhed og Forfængelighed skulde være stærkere end Viisdommen.

5. 21.

Ær det, som i Verden er det Fuldkomneste, d. e. det Væsen, som har Alting til sin frie Brug og Alting under sin Bestyrelse. Ær ligeledes det, som i Dig selv er det Fuldkomneste, thi dette er af lige Natur med Hiint, det bruger de övrige Dele hos dig og bestyrer dit hele Liv.

1. 23.

Betragt ofte den Hurtighed, hvormed alle Ting og Begivenheder henrives og unddrages vore Öjne. Thi hele Naturen ligner en bestandig lö-

den her ej kan nævnes, uden som Sammenligningsexempel.

*) Man kan her ikke godt faae Mening, uden med Gataker at læse *ενεivos* og udelade *αυτο*. Schultz siger, at det og saaledes findes i flere vaticanske og mediciske Haandskrifter.

bende Ström. Virkningerne ere idelige Forandringer underkastede, og disses Aarsager faae tusinde Vendinger. Næsten Intet er faststaaende. Nær ved os *) udbreder den sit Svælg, den uendelige Afgrund, som opsluger baade det Forbigangne og det Tilkommende. Hvor kan den da kaldes andet, end en Daare, som over Nogen af saadanne Ting enten er opblæst, eller ængster sig eller klager, rer som om samme nogen Tid, endog nok saa lidet, var i Stand til at forstyrre ham **).

*) Jeg har flyttet det Punctum, som efter *παρεγγυος* beskadiger Meningen, to Ord længere tilbage, og sat det strax efter *εως*. *Schultz* har efter *Casaubon* og *Gataker* borttaget det reent; men jeg forstaaer ikke, hvad han da mener dermed, at Fremtidens og Fortidens Afgrund er foranderlig. *Reche* synes at have læst, som jeg. Man kunde maaskee og følge *Morus's* Forslag og sætte Punctet efter det paafølgende *τοδε*; Oversættelsen blev da: „Intet er fast, selv ikke det, som er os allernærmest. Grundløs er det Svælg o. s. v.“ — Endnu bør jeg erindre, at i alle disse Forslag læser man *τοδε* og ikke *το δε*, hvilket ingen Mening giver.

**) Jeg underforstaaer efter *εν τειτοις* det Ord *τινι* hvortil det følgende *ενοχλησαντι* kunde svare. Der næst forklarer jeg *επι μικρον* af det modsatte, i-

5, 25. Forseer en Anden sig noget imod mig? det bliver hans Sag. Han har sit eget Sindelag, sin egen Virkemaade. Jeg derimod har nu, hvad den almindelige Natur vil at jeg skal have, og handler nu, som min egen Natur vil at jeg nu skal handle,

5, 27. Lev i Samfund med Guderne! Men i dette Samfund lever den, som idelig viser dem, at hans Sjæl er fornøjet med hvad der blev ham tildeelt; og gjør, hvad hans Genius byder, hvilken Zeus, som sin egen Afkom, satte til Menneskets Forstander og Ledsager. Og denne er — ethvert Menneskes fornuftige Aand.

5, 30. Den Aand, der behersker det Hele, sørger for Samfundet. Den skabte de uædlere Væsener for de Ædleres Skyld, og satte de Ædlere i en har-

Græsk sædvanlige, *ἐπὶ μεγά*, der ikke udtrykker Tidens Længde, men maa oversættes ved: heftigen, meget. f. Ex. Arrian om Alex. Tog 34 Cap. *καὶ πρῶτα μὲν κατέσβησε τὰ τεῖχος ἐπὶ μεγά*. — *ἐπὶ μικρὸν* er altsaa: lidet, ikke ihen-seende til Tiden men til Kraften.

monisk Forbindelse med hinanden, Seer Du hvorledes den enten har underordnet eller sammenordnet alle Væsener, tildeelt ethvert af dem efter Fortjeneste, og samlet de herligste blant dem til indbyrdes Overeenstemmelse?

5, 31.

Tænk ofte paa, hvorledes du hidindtil har opført dig imod Guderne, imod dine Forældre, Södskende, Kone, Börn, Lærere, Opdragere, Venner, Slægtninge og Huusfolk? om du imod dem alle lige indtil nu, hverken har handlet eller talt noget utilbörligt? hvad du har gennemgaaet hvilke Byrder du har udholdt at bære? og — at dit Livs Rolle snart er udspillet, dets Tjeneste snart faldendt; — hvor meget Godt du saae i Verden? hvor mangen sandselig Lyst, hvor mangen Besværlighed du overvandt? hvor mangen Æresbeviisning du foragtede? imod hvor mange Slet-tænkende du tænkte godt?

6, 6.

Den bedste Maade at hævne sig paa er den ikke at vorde Fornærmeren liig.

Vær glad og rolig ved dette Ene; at du, med bestandig Hensyn til Guddommen, gaaer fra een almeennyttig Handling til en anden.

6, 9.

Den regjerende Deel af dit Væsen er det, der opvækker og styrer sig selv, og gjør sig selv til hvad den vil, og som kan give ethvert mödende Tilfælde hvilken Skikkelse, dette selv vil.

6, 12.

Hvis du havde en Stedmoder og en Moder tillige, vilde du vel vise Ærbødighed mod Hiin, men dog idelig vende tilbage til denne. Ligesaa, dan er nu dit Forhold til Hoffet og til Philosophien. Vend ofte tilbage til denne og søg deri din Vederqvægelse; thi ved den bliver det der hører til Hiint dig taaleligt, og du taalelig blant dem.

6, 19.

Troe ikke at, om end Noget maatte falde dig vanskeligt, dette derfor skulde være et Menneske umueligt; men er Tingen muelig eller passende

for et Menneske, da var vis paa, at du ogsaa vil kunne opnaae den.

6. 21.

Naar Nogen kan overbevise mig om, eller forklare mig, at jeg ikke tænker eller handler ret, med Glæde skal jeg forandre det. Thi jeg søger Sandheden og af den blev endnu aldrig Nogen skadet. Men den lider Skade, som bliver paastaende i sin Vildfarelse og Uvidenhed.

6. 23.

Dyrene og overalt alle Ting og Gjenstande der ej have Fornuft, bør du behandle, som den der har Fornuft, altsaa med Høimodighed og ædel Frihed. Dine Medmennesker derimod maa du behandle som fornuftige Væsener, med selskabelig Omhu.

6. 29.

Skændigt er det Liv, hvor dit Legeme er stærkt, og din Sjel længe førend dette taber sin Kraft.

6. 36.

Asien og Europa — Hjørner af Verden!
Hele Oceanet — en Draabe i Verden! Bjerget

Athos*) — en liden Jordklump i Verden! Det hele nærværende Tidsrum — et Öjeblik af Evigheden! Alting smaat, foranderligt, forsvindende. Men alt dette udflyder fra hiin Kilde, fra hiin almindelige Aand, enten umiddelbar, eller ved en nødvendig Følge. Endog Lövens Gab, Slangens Gift, Alt hvad der synes skadeligt, saasom Torne, Moradser, ere Södskende til det Ærværdige og Skjønne, fødte tilligemed dette. Troe derfor aldrig, at hine Ting kunne være fremmede for det Væsen, du dyrker; men betragt det som alle Tings Hovedkilde.

6. 40.

En Maskine, et Kar, eller Verktöi er, naar det ikkun kan udrette det, hvortil det er bestemt, i god Stand; og dog er den, som forfærdigede det, ofte langt borte. Ved de Ting derimod, som vedligeholdes af Naturen, er og forbliver den dannende Kraft inden i samme. Desto mere bör du ære den, og troe, at, naar du forholder dig og lever efter dens Villie, vil Alting gaae efter dit Sind. Paa samme Maade gaaer jo og for det Hele Alting efter dets Sind.

*) En meget stor Biergstrækning i Macedonien.

6, 42.

Allesammen virke vi til eet. Öjemed, Nogle med frit Vidende og Hensigt, Andre uden at vide deraf; ligesom Herakliet, om jeg mindes ret, endog regnede Sovende iblant de virkende Væsner, fordi og disse medvirke til hvad der skeer i Verden. Hver virker paa sin Maade. Selv den virker overmaade meget, som klager over hvad der skeer, og forsøger paa, enten at modsætte sig eller tilintetgjøre det der skeer, thi ogsaa til saadanne Folk trænger Verden. Overlæg du for Resten, blandt hvilke du vil sætte dig selv. Thi vist nok vil hiin Bestyrer af det Hele i ethvert Tilfælde kunne bruge dig behörigen og optage dig som et Medlem iblandt de Virkende og Medvirkende; men bliv du derfor ikke saadant et Medlem, som det slette og latterlige Vers i Comoedien, hvorom Chrysip taler,

6, 44.

Have Guderne ihenseendetil mig og det som skal vederfares mig besluttet Noget, saa er det, de have besluttet, noget Godt. Thi en ikke beslutende Guddom vil man ej letteligen kunne tænke sig. Og at beslutte Ondt over mig — hvad Bevæggrund skulde de vel have dertil? Hvad Nytte skulde vel derved vindes, enten for dem selv, eller

for det Almindelige, som de fornemmeligen sørge for? Men have de end ikke besluttet noget særskilt over mig, saa have de dog besluttet over det Hele i Almindelighed. Hermed staaer det, der angaaer mig, i en nødvendig Forbindelse, hvorføre jeg med Glæde bør modtage og elske det. Men dersom de slet ikke beslutte Noget, (hvilket endog vilde være en Ugudelighed at troe), hvi skulle vi da ofre, bede, sværge, eller hvad Andet vi altsammen gjøre i den Overbeviisning, at Guderne ere allestedsnærværende og leve i Samfund med os. Have de nu intet besluttet ihenseendetil vore Anliggender, nu! saa er det mig selv forundt at beslutte angaaende mig selv. Og da betragter jeg, hvad der kunde være mig gavnligt. Det er nemlig gavnligt for Enhver, hvad der er overeenstemmende med hans Indretning og Natur; og min Natur er fornuftig og selskabelig. Min Stad og mit Fædreneland er vel, forsaavidt jeg er Antonin, Rom; men, forsaavidt jeg er Menneske, hele Verden; Altsaa kun det allene, som er gavnligt for disse Stater, er og gavnligt for mig.

6. 58.

Vil du ret opmuntre dig selv, saa betragt hvilke Fortrin de med dig levende Mennesker have;

saasom den Enes Vindskibelighed, den Andens Beskedenhed, den Tredies Gavnildhed, og hos Andre igjen andre Dyder. Thi ingen Ting opmuntrer saa meget, som naar Mönstere af de Dyder, der fremskinne i vore Medlevendes Sæder, ligge os i Hobetal ligesom for Öjnene. Hav dem derfor ogsaa altid for Öjne.

6. 59.

Hvad for Folk er det dog, man søger at behage? hvad for Fordele er det dog, man derved søger at opnaae? og hvad for Midler er det dog, hvoraf man hertil betjener sig? — O! hvor snart tildækker ikke Tiden Alt! og hvor meget har den ikke tildækket!!!

F o r s ö g

til

nogle oplysende philosophiske

Anmærkninger.

1. 9.

Ved et Væsens Natur forstaae Stoikerne Indbegrebet af alle dets Egenskaber, samt dets Forhold

til andre Ting, udenfor det. At handle stemmende med sin Natur er altsaa det samme som at virke til sin Bestemmelse. Denne Virksomhed er hos Mennesker altsaa baade *mechanisk*, d. e. en Følge af Menneskets Indretning og Egenskaber, og *moralisk* for saavidt Mennesket betragter sig som en Deel af det Hele og virker til dets Vel.

2. 1.

Antonins Raisonnement er her bygt paa følgende mestendeels stoiske Grundsætninger:

a) Det fornuftige Menneske attraaer efter sin Natur altid Sandheden. Fejler han, saa kommer det deraf, at han ansaae det Falske for Sandt, og altsaa valgte ilde fordi han dömte vrangt.

b) Intet er godt uden Dyd, intet ondt uden Last, i det Onde kan altsaa Ingen, uden jeg selv indvikle mig.

c) Fra Mennesket slutter A. analogisk til hele Verden: Ligesom Mennesket bestaaer af en livlös Materie og en levende Kraft, saaledes oplives og Materiens hele Grundmasse af en Verdenssjel, der hos Stoikerne er eet med Guddommen. A. be-

trækker Mennesket bestandig efter dets Forhold til det Hele eller Verden. Heraf er Mennesket en Deel, dets Legem altsaa en Deel af Grundmaterien, dets Sjel af Verdenssjelen eller Guddommen.

d) Selskabeligheden er en væsentlig Egenskab i Menneskets fornuftige Natur, dens Princip altsaa uegennyttigt; thi, da Stoikeren aldeles indskrænker Livets Fornödenheder, kan Tilfredsstillelsen af disse heller ikke for ham være Selskabelighedens Grundvold.

e) Det Udtryk Natur eller Alnatur betyder hos Stoikerne deels Verdenssjelen eller Guddom, men selv, deels den Indretning og de Love, hvorefter denne Verdenssjel styrer det Hele til et vist Öjemed.

2, 3.

Antonins Forestillinger om *Forsyn* og *Nödvendighed* ere aldeles consequente, saavel indbyrdes, som med hans övrige System: Ligesom Menneskets Sjel er nöje forbunden med Legemet, veed alt hvad der foregaaer i Samme og styrer alle dets Virkninger, saaledes er Verdenssjelen nöje for-

Scand. Museum

bunden med hele Legemsmassen, veed hvad der foregaaer i Samme (er alvidende) og styrer alle dets Kræfters Virkninger til eet Öjemed (der er et Forsyn). Dette bevises a priori af Verdenssjelens Natur. Med Læren om dette Forsyn forbinde nu A. Læren om en Nödvendighed eller et Fatum, modsat det, efter hans System umuelige, blotte Tilfælde. Ligesom nemlig Legemerne samlede udgjøre den hele Legemsmasse, saaledes udgjøre deres enkelte Kræfter samlede een Totalkraft, hvis Öjemed er det Heles eller Verdens Vedligeholdelse. Denne Totalkraft er enten Forsynet og Guddommen selv, eller en Virkning af Samme. Man tænke sig altsaa ingen blind Skjæbne, men en Anordning, hvorved Forsynet efter de i denne Totalkraft liggende uforanderlige Love har sammenkjedet Aarsager og Virkninger saaledes, at de udgjøre en relativ Nödvendighed, der under Guddommens Styrelse vel endog modificeres efter mangfoldige Betingelser, vore frie Handlinger og de enkelte Kræfters Brug. Verdens Vedligeholdelse ved denne Totalkraft er nu altsaa Forsynets Værk, og Midlerne, hvorved dette skeer, er *Forvandlingerne* af Grundstoffenes Former, thi de selv undergaae ikke; men alle Væsner opløses og deres Plads opfyldes med andre nyformede, hvis For-

vandlinger altsaa give det Hele en bestandig Nyhed og, med den, fornyet Kraft og Skjönhed. (see IV, 36.)

A. — der altid betragter sig selv som en Deel af, og altsaa allene i Forhold til det Hele, — anvender nu dette paa sig selv. Hoffmann angiver dette Kapitels Indhold saaledes: „Guds Forsyn sigter til hele Verdens Nytte;“ hvilket derimod forekommer mig som Præmisse til den følgende Demonstration, hvis Indhold synes at være dette: Frygt ikke for Döden! thi den er een af Totalkraftens nödvendige Virkninger, hvis Formaal er det Heles, fölgelig og det Enkeltes Nytte og Vedligeholdelse. Midlet hertil er Forvandling. Denne foregaaer ogsaa med Dig; vær altsaa ej mismodig: Din Form forandres, men Din Tilværelse ophörer ikke (s. IV, 42 og V, 13). Bliv ved denne Overbeviisning, og troe ikke at Böger kunne skænke Dig noget vigtigere end din Fornufts rette Anvendelse lærer Dig. Paa et andet Sted (II, 2) sætter A. Böger imod Fornuften, Menneskets Herskerinde (τὸ ἡγεμονικόν). Efter Stoikernes Forestilling henregnes Böger iblant de advortes Gjenstande af hvilke Menneskets Velbe-

findende og Lyksalighed er uafhængig; og desuden passede Bogtørst og Læsesyge sig ikkun lidet til Antonins forretningsfulde Liv. Følelse af Pligt drev ham derfor til at kjæmpe mod Hiin, (see Reche til d, St.).

2, II- Fortræffeligen gjendriver A. den Indvending, som af det Ondes Existence i Verden kunde gjøres mod Forsynets Guddommen, som højeste Ideal af Fuldkommenhed, kan ikke være Aarsag til det Onde. Dette maae vi altsaa søge i Materien selv, (hvis, ikke Skaber, men Former, Guddommen, efter stoiske Grundsætninger, er). Dennes væsentlige Indskrænkning kunde Guddommen ei have; det Onde er altsaa nödvendigt (f. E. Ild var ikke Ild hvis den ej brændte), og i sig selv et Gode (f. E. Ildens skadende Egenskab giver den de gode at den varmer og lyser). Detsamme, skjönt paa en noget anden Vej, kan og Christendommen lære os:

Ligesaa godt gjendriver den stoiske Philosophie den anden Indvending mod Forsynet, som tages af den Mangel paa Gjengjældelse af Godt og Ondt, og den Uovereenstemmelse imellem Lykke

og Dyd som hersker i Verden. Stoikeren søger nemlig alarig det Gode eller Onde udenfor sig selv, men Dyd er ham det eneste absolute Gode, Last det eneste absolute Onde. Andre Ting, som i Almindelighed holdes for gode, saasom Rigdom, Skjönhed, Lærdom o. s. f. ere kun Fordele (*ευρησια*) men ikke Goder (*αγαθα, καλα*), thi de have selv intet Værd, men de faae dette kun ved Dyden. Altsaa er hverken den Dydige nogensinde ulykkelig, eller den Lastefulde lykkelig. Det sidste Beviis er eget for den stoiske Philosophie, hvilket den christne Lære altsaa enten ikke har, eller dog maae laane fra Hiin.

3. 4.

At leve overeenstemmende med Naturen, er :
at handle, som Fornuft og Almeenvel fordrer.
sml. 1, 9.

4. 7.

For Stoikeren er ikkun det ondt, som forværrer hans Tænkemaade. De udvortes Ting ere ligegyldige, og kun, eftersom man tænker sig dem, relativt onde og gode, thi var Tingen i sig selv absolut ond eller god, saa maatte den være dette i alle Menneskers Öine. Men da nogle ansee det for godt som andre kalde ondt, saa er de

klart, at det ikke ligger i Tingenes Væsen, men
i vor egen Indbildning — sml. Epict. c. V.
4. 12.

Denne Regel er af Vigtighed for Enhver,
(men især for Regenten), hvilken Hoffman uden
Medhold af Originalen udelukkende tillægger disse
Forskrifter.

4. 23.

See philos. Anm. til 2, i Anm. e).

4. 24.

Demokrits Grundsætning er for indskrænket
og ubestemt, thi selv naar jeg handler lidt, kan
jeg baade undlade det Gode og virke det Onde
Anronins Princip er videre og bestemt; Foreta-
ger jeg mig ikkun det Nødvendige, d. e. hvad
min Fornuft byder til det Heles Vel, da handler
jeg kun Lidt, men idel Godt, og nyder den Sinds-
ro, som følger af begge Dele.

4. 31.

Disse Regler følge atter af de almindelige
Grundsætninger: Følg den almindelige Naturlov,
som har det Heles Vel til Öjemed, eller handle som
fornuftigt og selskabeligt Væsen.

4. 49.

Menneskets særegne Fortrin bestaaer deri, at kunne handle *fornuftmæssigt*; men hvad der er *fornuftmæssigt*, er og *dydigt*. Dette er altsaa hans *Naturs Villie*, eller, med andre Ord, *Fornuft*en, hans menneskelige Fortrin byder ham at handle *dydigt*. Intet uden dette gjør ham lykkelig, ligesom han paa den anden Side ikke bliver *ulykkelig*, uden ved at forfeile dette Öjemed. Er han overbeviist herom, er *Fornuftloven* og *Moralloven* i den Henseende een og samme for ham, saa betragter han ethvert Tilfælde i Verden som *godt*, ikke allene fordi det er *Befordringsmiddel*, til *Almeenvæl*, men og fordi det bliver ham en *Anledning* til at handle *godt*, *fornuftmæssigt*, *dydigt*, *menneskeværdigt*.

5. 1.

At virke som *Menneske*, d. e. som *fornuftigt Væsen* til det Heles Vel. *Din Natur* og *dens Bud* d. e. de høie Evner som give *Mennesket* Fortrin for alle *Skabninger*, og *Anvendelsen* af disse Fortrin eller *Opfyldelsen* af de *Pligter* der paaligge *Mennesket* som *Menneske*.

5. 3.

„Lev overeenstemmende med Naturen!“ er Stoikernes Grundlov. Men A. deler Naturen i 1) den almindelige eller det Heles Natur; 2) den specielle eller Menneskets særegne Natur. Enhver Skabning har saaledes sin egen særdeles Indretning og Bestemmelse, som bliver Naturlov for Den. Men ligesom Den selv er en Deel af det Hele, saaledes er og dens særskilte Natur indkjaedet i den almindelige Natur, og harmonerende med Samme til eet Öjemed. Menneskets særegne Natur bestaaer i hans Fortrin fremfor Dyrene, i Evnen til at være fornuftig og dydig, og disse ere de Egenskaber, hvorved han virker til det Heles Vel. Fölgelig handler han overeenstemmende med den almindelige Natur, saasnart han handler overeenstemmende med sin egen d. e. menneskeværdigt. Men betragter han sig isoleret, da handler han egoistisk, og ej som fornuftigt eller selskabeligt Væsen.

5. 4.

„Udaander min Sjel i det Element, hvoraf jeg dagligen indaander.“ Herved forstaaes den almindelige Verdenssiel, hvormom ovenfor. Menne-

sket, som er en Sammensætning af forskjelligartede Grundstoffer, lever, saa længe disse ved en højere Kraft sammenholdes, eller besjeles af denne Verdenssjel; men saasnart dens Indvirkning ophører, er Mennesket dødt; da separeres dets Bestanddele og gaae tilbage til deres Lige, de jordagtige til Jorden, de ætheriske derimod til den Sjæl, hvorfra de udstrømmede, og deres Kraft sammensmelter saaledes igjen med Grundkraften (s.V. 13.)

5. 5.

Paa et andet Sted siger A. „om Du end ikke kan haabe at naae fortrinlige Indsigter i Logiken og Fysiken, skal Du dog ej mistvivle om at blive et frittænkende, beskedent, omgængeligt, gudtrygt Menneske.“ VII, 67. sml. VII, 8.

5. 3.

„At gjøre Vel uden at vide det“ kan betyde: enten a) ikke at regne sig det selv til nogen Fortjeneste og ingen Tak eller Gjengjæld vente; b) at gjøre det blindt hen, uden Anledning eller Valg. I den første Betydning tages det i Antonins Sætning, i sidste derimod i Indvendingen, hvorfor det og udtrykkes ved *απαρρησθῆναι* (uden Bevidsthed uden Overlæg). Naar man nu tager dette Udtryk

i sin værre Betydning, saa henhører man iblant dem, A. først nævnede, d. e. dem som vente Taknemlighed eller Gjengjæld af den, de gjorde vel imod; thi da kjender man intet til den Tænkemaade der uegennyttig handler vel. Tager man derimod Order i sin bedre Forstand, da handler man vel efter ædle Bevæggrunde.

5, 7.

Efter Xylanders Forklaring, som Reche og Schulz anføre, dadler A. her den egennyttige Bøn om Privatfordøle og anbefaler Mennesket at bede om det almindelige Bedste. Dog er det maaskee og muligt, at her mere haves Hensyn til Bönnens Form end til dens Indhold; og at Hoffmann altsaa ikke urigtigen hermed sammenligner Matth. 6, 7. »Naar I bede, da bruger ikke mange Ord o. s. v.«

5, 8.

„Den store Kraft Skjæbnen.“ En blind Nødvendighed antages her altsaa ikke (s. ovenf. Anm. til 2, 3). Skjæbnen afhænger af Tingenes Causalforbindelse (series implexa causarum efter Senecas Udtryk); og Causalitetsloven udgjør Nødvendigheden.

At Guddommens Lyksalighed, Fuldkommenhed og Vedvarelse er saaledes betinget, forekommer os maaskee noget paradox. Men Stoikeren tænker sig Guddom og Verdenssjel som Eet, eller dog i den nöieste Forbindelse med hinanden. Ingen virkende Kraft kan existere uden Object, hvorpaa den virker. Verden (hvis Materie tænkes at være evig, men derimod at have sin Form ved Guddommens Virkning) er Object for den virkende Kraft, som er Verdenssjelen; denne kunde altsaa ikke existere uden Hiin. Guddommens Vedvarelse beroer saaledes, efter stoiske Grundsætninger, paa Verdens. Saasnart nu alle Kræfterne i Verden aldeles virkede imod hinanden, maatte den opløses og forgaae; og Verdenssjelen tilligemed denne. Virkede nogle af dem ikke i den Grad, som de burde, saa formindskedes Verdens og Verdenssjelens Fuldkommenhed og Lyksalighed. Thi enhver Kraft i Verden er en Deel af Verdenssjelen; og skal det Hele være fuldkomment og lyksaligt, maa hver enkelt Deel nödvendigen være det.

5. 9.

Om Indholdet af dette Cap. synes ikke alle Fortolkerne at være enige enten indbyrdes eller hver med sig selv. Jeg forestiller mig det saale-

des; Dyk Filosofien! og bragtes du end til at afvige fra dine Grundsætninger, saa lad Det være dig en Opmuntring til igjen med des større Iver at søge dem; ikke allene fordi det er nødvendigt, men endog fordi det er behageligt. Nødvendigt er det, thi vil du følge Naturen d. e. din Bestemmelse som Menneske, da maa Du jo hente Forskrifterne derfor af Filosofien, hvis Lærdomme alt-saa ere dig vigtige. Tillukkende og behagelig er den ogsaa; og kan endog den sandselige Vellyst ved sin Behagelighed henrive Dig, hvor meget mere da Dyderne og Viisdoms- og Dyd-Læren selv.

5, 21.

Det fuldkomneste i Verden er Verdenssjelen, Alnaturen, eller den Alfornuft, som gjennemtrænger hele Verden. Det Fuldkomneste i Dig selv er din Sjæl, eller den Fornuft som regjerer dit hele Væsen. Om begges nøje Forbindelse see disse Anm. ovenfor.

5, 27.

Her alluderes smukt, enten til Sokrates's be-kjendte Dæmon, eller endnu hellere til de Gamles Overtro, at ethvert Menneske havde sin Skytsengel, som ledsagede ham igjennem Livet. Denne Skyts-

engel er for Stoikeren ingen anden, end Menne-
skets Fornuft.

6. 28.

Thi hvorvidt et Tilfælde er godt eller ondt
for os, kommer efter Stoikernes Mening, ganske
an paa os selv, eller paa vor egen Forestilling
derom.

5. 23.

Dobbelt beundringsværdig er i en romersk
Keisers Mund den Grundsætning: „Vær de For-
nuftløses fornuftige Herre og de Fornuftiges sel-
skabelige Medmenneske.“ — Jeg behøver neppe
at erindre at ved det Udtryk: *Selskabelighed* for-
staaer A. et fornuftigt Væsens Virksomhed for det
Heles Vel eller dets hensigtsrette Indvirkning i det
Heles Kjede; thi hvert Væsen og hver Kraft er
en Deel af det almindelige Væsen og den alminde-
lige Kraft.

6. 42.

Chrysipp, en stoisk Philosoph, sammenlig-
nede Lasterne med slette Characterer i et Skuespil,
der skjönt i sig selv hæslege, dog bidrage saa me-
get til hele Stykkets Skjönhed og Forfatterens
Hensigt.

Sammenligning

mellem

Grækere og Skandinavers Forestillinger
om Verdens Styrelse.

Det er hverken fra de ældste Græker, eller de ældste Skandinaver, at man kan vente Eenhed i Forestillingerne om Verdens Styrelse. Vel behöves kun en saare liden Grad af Kultur, for at religiöse Forestillinger kunne finde Sted. Det er bekjendt, at alle udannede Folkeslag troe at finde virkende Væsner overalt, hvor de bemærke virksomme Kræfter; fordi de, ubekjendte med Tingenes Sammenkjeden, sjelden kunne opdage deres naturlige Aarsager. Ikke alleneste lade Guderne Stormen rase, Havet gaae over sine Bredder, og Markens Afgrøde törres bort; de afveie ogsaa Menneskenes Skjebne, tilskikke deres Yndlinger langt Liv og gode Dage, deres Fiender Uheld og tidlig Död.

Men saalænge den menneskelige Forstands Kræfter endnu næsten ligge i Spiren, medføre disse Forestillinger mange uopløste Modsigelser, dem fattes Eenhed og Orden. Ligesaa vigtigt det ansees at vide disse mægtige Væsners Villie, ligesaa let antages det at efterforske samme; thi jo mindre Menneskene kjende sig selv og Verden, des lettere, mene de, det er at kjende Guderne. Men endnu kunne ikke Menneskene hæve sig til Forestilling om moralsk fuldkomne Væsner, de nedværdige derfor Guderne, for at kunne begribe dem. Guderne forestilles udrustede med overmenneskelige Kræfter, men bestemte ved en menneskelig Villie.

Den Strid, som findes i den menneskelige Villie, maatte nu ogsaa tillægges den guddommelige. Mennesket lærer nemlig strax at eftertragte det, som forskaffer Lyst, og at afskye det, som medfører Ulyst, men det lærer ogsaa snart at skjelne imellem Ret og Uret. Om hvad der i et bestemt Tilfælde kan være Ret, kan man i forskjellige Lande, til forskjellige Tider, have afvigende Meninger; men i at billige, hvad de ansee for Ret, og misbillige, hvad de erkjende for Uret, samtykke alle. Forudsat nemlig, ingen Egennytte forblinde deres Domme; finder derimod dette Sted,

billige de ofte, i det mindste for Öjeblikket, hos sig selv, den Handlemaade, som de misbillige hos andre.

Samme dobbelte Tænkemaade tillægges ogsaa Guderne; snart forestilles disse at belønne de Ret-skafne, og straffe de Ugudelige, snart handlende af blind Forkjerlighed, Misundelse og Had.

I de homeriske Digte hedder det vel, at Guderne tildele de Retfærdige Hæd, de Ugudelige Uhæd *), at Landeplager ere Himmelens Straffedomme over Menneskenes Uretfærdighed **), at Guderne fromme Dyrker regner med Vished paa de Meensvornes Straf ***), og at kun den Skyldfrie bringer med roligt Sind Guderne sit Offer ****). Men der siges ogsaa i de samme Digte, at Guderne paaføre de Uskyldige mangehaande Ulykker, for at hjælpe deres Yndlinger, eller tilfredsstille deres Hevn *****), At der staae tvende Kar i Ju-

*) Iliad 1, 218. 24. 425 - 28. Odyss. 13, 133. 14, 83 - 84.

**) Iliad. 16, 385 - 393.

***)) Iliad. 13, 620 - 27.

****)) Odyss. 14, 406.

*****)) I Iliaden straffes alle Grækere først med Pest, siden med Krigsulykker, fordi Agamemnon havde

piters Sal: den ene fyldt med Godt, den anden med Ondt, hvoraft Guden blander den menneskelige Skjebne, som ham lyster. Hvo som nyder af det gode Kar, lever længe, æret og anseet; men hvo der maae smage af det Onde, foragtes af Guder og Mennesker, og, selv ulykkelig, fører Ulykke over andre *). Endelig var der og en Skjebne hvis Magt hverken Guder eller Mennesker kunde modstaae, og Döden bortslæbte enhver, ligesom Rovdyret stj Bytte **).

Det bliver let at forklare sig disse Modsigelser i de ældste Grækere Gudelære, naar man betænker,

forseet sig, og alle Trojaner maae böde for Paris Kone. I Odyseen forfølges Ulysses af Neptun, fordi han havde udstukket Öjet paa Menneskeæderen Polyphem. At Guderne vare uforsonlige sees af Iliaden 24, 23-30.

*) At det Gode og Onde, disse Kar indeholdte, uddeeltes i Flæng, staaer vel ej udtrykkelig i Teksten, men følger ganske tydeligen af den Hensigt og Sammenhæng, i hvilken denne Lignelse er bleven fremført. Iliad. 23, 526-51.

**) Om Skjebnen see fölg. Note. Döden forestilles som et Rovdyr Iliad. 2, 302-834. Mere uddannet findes denne rædsomme Forestilling om Kererne hos Hesiod om Heraklis Skiold v. 258-61.

Scand. Museum

at den var sammensat, deels af Sagn fra Grækenlands ældste Historie, deels af allegoriske Myther, som Fremmede fra Orienten havde indført, deels af Bemærkninger, som den fremspirende Mennekeforstand snart af sig selv maatte falde paa.

Forsaavidt Grækerne, hverken forblindede af egne Lidenskaber, eller misledede af gamle Sagn, forestilte sig Guderne allene med Hensyn, paa hvad der i Almindelighed var Ret og Billigt; maatte de følge den naturlige moralske Følelse, og tænke sig dem mægtigere end Naturens Kræfter, retfærdige og gode. Spurgte de derimod om Gudernes Oprindelse, eller betragtede de dem, som virkende denne eller hiin Begivenhed, forefandt de alting bestemt ved kosmogoniske Allegorier og historiske Myther; de havde ej Skarpsind nok til at skille Indklædning fra Indhold, og maatte nu, ved at tænke sig Guderne som mythologiske Personer, indledes i en uundgaaelig Labyrinth. Efter den førte Synspunkt lode de sig nøie med at tilfredsstille Hjertets Tarv, og fik et Begreb om Verdens Styrere, der vel var utydeligt, men som stemmede overeens med den moralske Følelse. Efter den anden Synspunkti vilde de tydeliggjøre sig Begrebet om Verdens Styrere, for at tilfredsstille For-

standens Længsel efter at kjende det overnaturlige, og nu bleve hine Væsner til forguede Mennesker, hvis Lidenskaber varede ved, hvis Magt var tiltaget, men som, liig Menneskene, vare underkastede Naturens eller en blind Nödvendigheds uforanderlige Love.

Na kunne vi begribe, at den samme Forfatter kan beskrive os Guderne som retfærdige og uretfærdige, at han i et filosofisk Blik over de menneskelige Handlinger kan paastaae, at Menneskene ere allene selv Skyld i deres Ulykker *), og alligevel stedse henføre uheldige Forsætter til de vrede Guds Indskydelse; at Gudernes Konge snart siges saa mægtig, at Olympen skjælver ved Bevægelsen af hans Lokker **), snart saa svag, at han maae søge Hjelp hos en hundredarmet Kjempe ***); at Guderne snart forestilles at være Skjebnens Uddelere, snart selv at lyde dennes Love ****).

f 2

*) Odyss. I, 32.

**) Iliad. I, 530. Jupiter praler end mere selv. Iliad. 8, 21:26.

***) Iliad. I, 403.

****) Fordi Filologerne ej have viller antage, at de modsigende Forestillinger om Sjebnen, som vi endog

Fast endnu større ere Modsigelserne i den gamle skandinaviske Religion. Det synes nemlig, hvis det ellers er tilladt at filosofere over denne Gjenstand, imedens saa vigtig en Deel af Kilderne

finde hos vor Almue, kunne have Sted hos Homer, ere de hinanden saa modsatte i deres Meninger om den homeriske Skjebne. Harles paastaaer (i Afhandl. de Jove et fato homerico i hans opusculis varii argumenti Halle 1773) at en blind Skjebne styrer alt hos Homer. Manso siger derimod (i mythologische Versuche I Th. 6te Abh. uber die Parcen, at det er Jupiter, som i Forening med Gudernes Raad bestemmer alt. Begge have uden Tvivl Uret, thi ingen af disse Forestillinger findes udelukkende hos Homer. Menneskenes Vee og Vel, siger Digteren, bestemmes af en uimodstaaelig Skjebne Iliad. 6, 486-89. 16, 688. Odyss. 3, 161. 8, 511. Denne Skjebne er Gudernes Værk. Iliad. 1, 5. 8, 236. jevnfort med 19, 87. 19, 270. Odyss. 11, 61. Guderne kunde forandre Skjebnen men dog ei uden at føle Skjebnens Hev Iliad. 16, 434-49. Men han siger ogsaa, at Jupiter udfører ikke egentlig sin men Skjebnens Villie, thi det er ei hans Vink, men Vægtskaalen der afgjør Stridens Udfald Iliad. 8, 70-74. 22, 210-213. Baade Jupiter og de andre Guder have undertiden, dem selv til Uleilighed, maattet handle efter Skjebnens Tykke Iliad. 19, 90-112. 15, 204-217. Efter den wolfiske Hypothes kunde rigtig nok disse Modsigelser let forklares, men endnu er ikke denne Hypothese uimodsigeligen beviist.

engnu ere utilgængelig, at vore Forfædres religiøse Begreber for Christendommens Indførsel vare sammensatte af trede Forestillingsgader, der vare ganske forskellige fra hinanden.

Det er bekjendt, at ligesom Grækerne i Jupiter og hans Brødre tilbade deres gamle Konger, saaledes tillagde Nordboerne Odin og hans Følge, nogle asiatiske Fremmede, som ved List eller Vaaben havde vidst at forskaffe sig Anseelse, en guddommelig Ære.

Men ogsaa Skandinavien har sin Kosmogoni og sine Filosofemer. hvilke, uden at høre til den senere Odins Lære, dog synes at være komne fra Orient. Ifølge disse ere de store Guder ikke tolv men trede, ligesom i adskillige af de orientalske Religioner, Odin, Veli og Ve eller Har Jafnhar og Tridie *) Verdens Skabelse og Gudernes Oprindelse beskrives, der findes Spor til onde og gode Guder (Börs Sønner og Hrymthusserne) som krige med hinanden ligesom Ormusd og Ahriman. De gode Guder vinde Seier, og regjere Jorden, indtil Ragnarok kommer, eller Gudernes

*) Dæmesaga Resenii 3, 5.

Tusmörke, da opbrændes baade Guder og Menne-
sker tilligemed Verden. Men en nye Jord oprin-
der, som en nye Menneskeslægt skal behoe, ime-
dens at de Retfærdige leve i Gimle, hvor det er
godt at være, og Niddingerne plages i Nastrond *)•

Endnu en ganske anden Oprindelse har uden
Tvivl Troen paa Alfer, Dværge, Landvættir, Thus-
ser, Jetter og lignende Væsner **, som Aserne
forefandt ved deres Ankomst almindeligen udbredt.
Den synes at være en Levning af Skandinaviens
allerældste Religion, der ligesom alle raae Folke-
slags, vist nok oprindeligen har bestaaet i livløse
Tings Dyrkelse (Fetissisme). Men saasnart Fore-
stillingerne bleve kun lidet tydeligere, maatte man
i Norden, som i andre Lande, bringes til at tilbede
Stedet for Stenen, Bjerget, Elven eller Sværdet;
de Væsner, som virkede i disse udmærkede Natur-
ting. Hvis Nordboerne selv havde vedblevet at
uddanne disse Begreber, vilde de uden Tvivl, lige-
som Grakerne, have forædlet dem til Tanken om
en Gudernes Stat, hvori de mindre Guder lode de
Større, og der herskede Enighed og Orden. Men

*) Dæmesaga 5. 6. 48 Voluspa.

**) Suhm om Odin. p. 228. 40. *) Dæmesaga 1. 2. 2. 40.

nu udbredte Asernes Lære sig til alle Nordens Hoffer, ikkun Eneboere, Almuesmænd, eller de, som foragtede Odin, fordi de troede ei at trænge til hans Hjelp, bibeholdt til Trods eller af Vane de gamle Begreber. Derfor maatte Forestillingerne om alle disse Væsner vedblive at bære tydelige Spor af Tidsalderens Raahed, hvori de vare oprundne.

Der indsees nu let, at den gamle Skandinaver maae have betragtet Tingenes Gang fra ganske forskellige Synspunkter. Odinianerne satte deres Lid til Odin, ligesom Grækerne til Jupiter. Tænkte man sig ham som en överste Gud, antog man, han kunde gjøre alt, at han var retfærdig og god. Han kaldtes Menneskenes Velgjörer *), Krigshærenes Fader **), Alfader og Herre ***). Betragtede man ham derimod som den fornemste As, hedder han den sidskjeggede, sidhuede ****), eenöiede *****), Balders Fader, han som boer i Friggas Favn, og Tyngselen for Gunlödas Arme *****).

*) Grinnismaal Str. 3.

**) Samnesteðs Str. 19.

***) Dæmesaga 3.

****) Grinnismaal 46.

*****) Biarkes Sang hos Saxo 2 Bog.

*****) Edda 2den Deel om Odins Navne.

Man tænkte ham nemlig som den i Eddaerne beskrevne mythologiske Person, og Odins Styrelse maatte endnu forestilles mindre fornuftmæssig end Jupiters. Thi jo flere Sagn der vare tilbage af Odins virkelige Historie, jo vanskeligere var det, at forædle Begrebet om hans Guddom.

Om de orientalske Philosophers Virkning kan intet særskildt siges; thi dels bleve de nøie forenede med den odinske Religion, dels synes de at have virket ligesaa lidet paa den nordiske Folketro, som den hesiodiske Kosmogoni paa den græske. Imidlertid kan man deri dog ej miskjende Spor af Begrebene om et evigt Kredsløb, hvori alt nødvendigen dreier sig. Ligesom det overalt var naturligt for Orientaleren, at tænke sig Tingenes Gang i Verden bestemt ved en uundgaaelig Nødvendighed, hvad enten han laante Forestillingerne herom fra sin egen Regjerings Despotisme, eller fra Himmellegemernes forudbestemte Bevægelser.

En vigtigere, men tillige skadeligere Indflydelse havde Levningerne af den ældgamle Religion. Naar Tildragelserne af Odins virkelige Historie undertages, er det kun sjelden, man i de gamle Sager finder Aserne omtalte; men alle vegne spille Alfer,

Dværge og lignende Væsner, en vigtig Rolle. De smedde steenklövende Sværde, uigjennemtrængelige Brynier, skjære Pile, som vende tilbage til Eieren, kunne opvække Storme og skaffe Medbör, döve Vaabnenes Kraft, ja endog bestemme Menneskeslægters Skjebne *). Ligesom de raaeste Mennesker hade og elske de i Flæng, deres Gunst var ubestandig, deres Had uforsonligt. Sjelden kunde de vindes ved Bönner, troede man; men derimod gaves der Sange **), ved hvilke de kunde tvinges. Oprindelsen til denne sidste Forestilling maae vel, dels söges i den med Fetissisme nöje forbundne Tro paa Troldom, dels vare maaskee disse Sange Levninger af de gamle Hymner, hvori Nordens ældste Guder vare blevne paakaldte. Dog ogsaa Odinianerne kundetro sig i Stand til at fremgaldre Dværge og Alfer; thi Odin selv havde udgivet sig for den mægtigste Troldmand. Men de, som meente, at Verden, i det mindste for en stor Deel, bestyredes af slige Væsner, kunde ei antage, at det i den gik altid de Gode vel, de Onde ilde.

*) Hervararsaga 2, 11. Alting skedte efter Dræger-
nes Udsagn 89, 101. 181.

**) An Buespængers Saga Kap. 3.

Det bliver nu begribeligt, hvorledes man i Sagerne snart finder, at det er Odin, som bestemmer Stridens Udfald *), snart Alfer, som hjælpe de Onde til Seieren **), eller Dværgesværdenes Kraft, som afgjøre Striden ***). Hvorledes det paa mange Steder hedder, at Nornens Love regjere alt ****), paa andre, at Menneskene kunde ved

*) Ynglinga Saga Kap. 10. I Rolfs Saga 46 er det Odin, hvis Fortrydelse siges at være Aarsag i Rolfs Fald. I Saxo 7 Bog mod Enden hedder det, at Odin opirrede Kong Harald og Kong Røng til Krig imod hinanden. I Odins Ravnesang S. 1, synes Alfaders Magt at modsættes Nornernes Kundskab. Naar en af Hærene viger, siges Odin at være den vred. See Suhm. om Odin S. 31.

**) Rolfs Saga Kap. 48.

***) I Hervararsaga er det Sværdet Tyrting, der stedse gjør Udslaget.

****) I Volsungasaga drives alle af en uimodstaaelig Skjebne, Brynhilda og Gudruna Kap. 34. Sigurd Fafnersbane 39. Gunnar 42. Halfdan døer efter Nornernes Dom Ynglingasaga 52. Ingen kan undgaae Urda's Dom; talte hun end ubetænksomt Fiölsvinsmaal Str. 48. Regner Lodbrok synger i Biarkemaal:

Mig synes i Sandhed,

At vi følge Skjebnen.

Faae undgaae Nornens Love.

Rolf Krage troede, at ej den onde Odin, men Skjebnen, styrede alt. Rolfs Saga 46. Det samme

Snildhed undgaae Skjebnens Bestemmelse *), og ved Styrke vinde Seier over Odin og Alfer **). Jægar der endog vare de, som ene stolede paa deres egne Kræfter ***).

troede Hjalte. Rols Saga 51. Jevnför Harald Haarfagerssaga i Heimkringla 31. Skirners Reise i Sæmunds Edda Str. 13. Bartholin de causis contentæ a Danis adhuc gentilibus mortis. p. 608-9.

*) I An Buespænders Saga byder An sin Søn Thor-
rer, at dræbe Kong Ingjald, da der var mod Skjeb-
nens Villie, han selv skulde giøre det. Kap. 21. I
Rols Saga siges Biarke at töve i sit Huus, medens
de andre kjempe, fordi han vilde lade den ulykke-
lige Time gaae forbi Kap. 50. Man kunde offre
en anden for at forlænge sit eget Liv. Ynglinga
Saga 79.

**) I Rols Saga 51 ønsker Biarke, at maatte faae
fat paa Odin, som han vidste, stred for Fienden
han vilde knuse ham, som den mindste Muus.
Skjoldmöen Brynhilda dræbte en Kong Hjal-
gunnar, som Odin havde lovet Seier. Volsunga-
saga Kap. 29. Kong Hreidrek drager Sværd mod
Odin, og jager ham bort. Hervararsaga Kap. 15
S. 179. Hother stred mod Guderne og jog dem
paa Flugt. Saxo 3die Bog. Regnars Sønner over-
vandt ved Tapperhed Offernes Magt. Regnars
Saga Kap. 9.

***) Rols Saga Kap. 48. Bartholin de causis contem-
tæ S. 293-318.

Hvis! derfor Almuen endogsaa troede, at Gudene straffede forsönte Offringer *), at de, som forgrebe sig paa Helligdommene, skulde omkomme ilde; saaes alligevel Hövdingerne ofte ustraffet at foragte denne Mening **), og at ansee Blodhevnerens Efterstræbelser for den eneste Gjengjæld, de i denne Verden kunde befrygte ***).

Disse de ældste Grækere og Skandinavers Forestillinger om Verdens Styrelse vare alt for modsigende, til at de jo med Tiden maatte fortrænges af sundere Begreber ****).

*) Ynglingasaga Kap. 47.

**) Frithjof den Frækne brød sig mere om sin Kjeres end Balders Vrede. Frithjofs Saga Kap. 4. Han opbrændte Baldurshage 9. Dog lader Sagaskriveren ham siden leve lykkelig. Flere Exemplee har Bartholin samlet anførte Sted.

***) Hvor meget man frygtede Blodhevneren, sees af de Raad, den vise Brynhilda gav sin Kjereste, hvoriblandt var dette: aldrig at troe sig sikker for den Myrdedes Slægt; thi i det lille Barn boer ofte Ulven. Volsungasaga Kap. 30.

****) En fransk Forfatter, Borger Noel, har skrevet examen comparatif du pouvoir des Parques Scandinaves et Grecques sur Odin et Jupiter. Rouen Messidor an 7. 28. Si. 8. En net lille Afhandling, hvis Indhold meget nærmer sig til det her afhand-

Ligesom Grækernes Kundskaber udvidedes, maatte Gudernes umiddelbare Indflydelse formindskes. De, som vidste, at Floderne reiste sig formedelst Bjergsneens Optöen, at Solen formörkedes, fordi den overskyggedes af et andet Legeme; kunde ei mere ansee disse Begivenheder, som Kjendetegn paa Gudernes Vrede. Ligeledes naar Foröderen leed Mangel, naar Lovene hävnede sig paa deres Overträdere, kunde vel dette ansees for Gudernes Straf, men der hörte dog kun liden Aands Uddannelse til at indsee, at det ei var Guderne, som umiddelbar virkede dette.

Naar derimod Naturens ubekjendte Kræfter viste deres rædsomme Magt, naar Pestsmitten bortrev Byernes Indvaanere, naar Jordskjælv rystede hele Lande, sögte man ved Offringer at formilde de vrede Guder. Og naar den mægtige Voldsmand, hvis uretfærdige Daad Menneskene ei kunde straffe,

lede Æmne. Men Forfatteren var udrustet med alt for faae Hjelpemidler, til at han kunde handle sit Æmne med vedbörlig Grundighed. Resultatet af hans Undersögelser er: que les habitants du Nord croyoient a la superiorité du destin sur leurs dieux du premier ordre, opinion contraire a celle des Grecs. S. 33.

pludselig styrtedes; hvis den Undertrykte, som alle havde forladt, hævdede sig uventet; kunde man ei andet end ansee disse Tildragelser for de retfærdige Guders Gjerninger. Ligesom man ved det Første især bragtes til at beundre Gudernes Mægt, og frygte for deres Vrede; saaledes lærte man især ved det Sidste, at agte deres Retfærdighed. Jo hyppigere nu slige Omvæltninger vare i Staternes Barndom, jo lettere den Lykkelige kunde forfalde til Overmod, og saaledes fortjene sin Skjebne, eller i det mindste hans Medborgere beskyldte ham for denne Feil; des oftere maatte Erfaring synes at stadfæste den engang fattede Mening om Tingenes Gang i Verden. En Magt, der nedtrykkede det Starke, for at ophøje det Svage, kunde da let blive Hovedforestillingen i Begrebet om Styrelsen af Menneskenes Skjebner; især hvis en eller anden for Tiden eller Folket vigtig Begivenhed syntes at stadfæste denne Sætning.

Nu havde just Persiens mægtige Monark angrebet det lille Grækenland, og, stolende paa sin talløse Krigshær og sine Skibes Mængde, havde han overmodigen foragtet Mennesker og Guder. Næsten faa Græker slog de mange Perser, og den,

som havde villet regjere over Havet, kunde neppe i en Fiskerbaad redde sig tilbage.

Hvad Virkning denne Begivenhed maae have gjort paa Grækernes Begreber om Verdens Styrelse, er let at indsee. Vel har Historien ikke opbevaret os Prøver paa den græske Almeenaands Stemning i denne Hensende, men Herodots Tankemaade kan vel allene gjælde som Beviis. Denne Historiens Fader viser bestandig, hvorledes Menneskenes Skjæbner styres af et Væsen, der finder Behag i at ydmyge de Stolte og straffe de Overmodige *). En Forestilling, der er saa herskende i hans Skrifter, at nyere Lærde have viist med megen Sandsynlighed, hvorledes disse Skrifters hele Plan just er lagt med Hensyn paa at indskjærpe denne Sætning **). Vare da end ikke disse Forestillinger herskende, maatte de blive det ved Herodots Skrif-

*) See Krösi Skjæbne Herod. 1, 32. og Polykrats Historie 3, 39. følg. Artabans Raad til Xerxes 7, 19, 45.

**) Barthelemi voyage du jeune Anacharsis Kap. 65, S. 93, 7 D. Leipsiger Udgave. Især er denne Idee udført med Lærdom og Skarpsind i et Program af Böttiger de Nemosi Herodorea, som findes i en Samling af commentationes philoogicæ udgivne af Ruperti og Schlichersti Bremen 1794. 2 D.

ter, som bleve höitideligen oplæste ved de olympiske Lege, og med hvilke neppe nogen fribaaren Græker kunde være ubekjendt*).

Imedens saaledes Tanken om en Overmod straffende Guddom uddannedes, havde ogsaa Forestillingerne om Skjebnen meget forandret sig. Thi saasnart Menneskene lærte nøiere at kjende Naturen, at indsee Aarsags og Virknings nödvendige Sammenhæng, bleve ikke Guder men Naturkræfter, de umiddelbar virkende Aarsager, og den af de olympiske Guder uafhængige, Naturnödvendighed fik nu en mægtig Andeel i Verdens Styrelse, den blev endog snart til en uimodstaaelig Skjebne, mægtigere end Guderne selv.

De, som især benyttede sig af denne Forestilling, fordi den ansaaes passende til deres Hensigt, og som uden Tvivl have bidraget til at almindeliggjøre samme, vare Grækenlands Tragiker. Endnu sættes man i en höitidelig rörende Stemning, naar man læser, hvorledes alt i de græske Tragoe-

*) Af Lucians Samtale, Önskerne kaldet, Kap. 26 sees, at endog i langt sildigere Tider vare Herodots Fortællinger hver Mand bekjendte.

dier peger hen paa den ubøjelige Skjebne, der lig-
den oprørte Natur bortriver Onde og Gode med
samme uimodstaaelige Magt. Hvor meget større
Indtryk maae da ikke disse Skildringer, ledsagede
af alle Skuespilkunstens Tryllerier have gjort paa
hine Græker, der troede at finde en qualuddelende
Fordærverinde *) der, hvor vi öine en Faders le-
dende Haand **),?

Denne Forestilling om Skjebnen var et ab-
strakt Begreb, som ikke uden i abstrakt Tænkning
kunde vedligeholde sig i sin oprindelige Reenhed,
eller maaskee rettere Urydelighed. Digterne havde
alt givet det en sandselig Indklædning, det kunde
da saa meget mindre gaae over i Summen af de
almindelige Begreber, uden at det maatte personi-
ficeres, skjönt i Begyndelsen uden nogen fuldkom-
men bestemt Form ***). Men af alle de for-

*) See Æskyli 7 mod Theben V. 983.

**) En af de Nyeste, som have skrevet om Tragi-
kernes fatum, er Suvern i en Afhandling, tilföiet
hans Oversættelse af Æskyli syv mod Theben,
Halle 1797.

***) I de Böger, som tillægges Hesiod, staaer Ordet
Nemesis paa Grændseskjellet mellem en abstrakt
fleertydig Idee og en bestemt Personifikation,

skjellige Billeder af Dike, Themis, Moira, Parker, og lignende Væsner, under hvilke den græske Indbildningskraft tydeliggjorde sig dette Begreb, maatte det ansees, at være det meest passende, som nærmest stemmede overeens, med hvad Fornuften fordrede som billigt, og hvad egen Erfaring syntes at have lært dem om Tingenes Gang. Skjebnen dyrkedes derfor helst under Navn af Nemesis, som den strenge, Overmod straffende, Gudinde.

I den ene Haand gave Kunstnerne hende Overflödigheds-Hornet *), som de gode Gavers Uddelerinde, i den anden Slingen eller Pidsken, som

erga 196-199 betyder Nemesis Frygt for de guddommelige Straffe. Det hedder, at Menneskene tilsidst bleve saa onde, at de hvidklædte Gudinder, Aidos og Nemesis, flyede fra Jorden til Olymp. Med andre Ord: Menneskene vare saa fordærvede, at de hverken undsaae sig ved, eller fryggede for, at gjøre ondt. I Theogonien betyder Nemesis de guddommelige Straffe selv. Den siges nemlig fremavlet af Natten tilligemed de, alt Ondt hevnende, Parker 217-223. Det synes, som Herder i sit sindrige Skrift om Nemesis i zerstreute Blätter 2ter Th. S. 217 urigtigen paastaaer, at Nemesis forestilles af Hesiod som en Plagegudinde.

*) Filippi Buonarotti osservazioni istoriche sopra alcuni medaglioni antichi p. 226.

den, der straffer Overmod baade fjern og nær *). Stundom havde hun et Ror, som Menneskenes Sty-
rerinde **), og i sin Vægtskaal veiede hun deres
Værd ***). Hendes Fod hvilede paa et Hjul,
thi som Hjulet dreier sig, vender ofte Skjebnen
Menneskenes Lykke ****). Hendes Hoved var
indhyllet i Slør; thi uforudsete komme de gud-
dommelige Straffe *****).

At hin abstrakte Idee om en Naturnødven-
dighed, der følger moralske Love, saaledes sandse-
liggjordt, forguedes og tilbades ogsaa af Mæng-
den; derfor er Pausanias os Borgen, der omtaler
flere Templer, hvilke, baade i lille Asien og i Græ-
kenland, vare opreiste denne Gudinde, som hverken
Homer eller Herodot synes at have kjendt.

At tillige dette Sindbillede, der bærer saa
tydelige Præg af den med Humanitet forbundne
Vittighed, som Grækerne vidste at anbringe over-

§ 2

*) Sammesteds S. 244, 223.

**) Sammesteds S. 226.

***) Sammesteds S. 246.

****) Sammesteds S. 227.

*****) Sammesteds S. 309-310.

alt, tillige blev en Yndlingsforestilling for de mere dannede Mennesker, vise de mange Epigrammer i den græske Anthologi, som angaae denne Gjenstand *). Men af de græske Mynter, paa hvilke Nemesis forekommer oftere, end nogen anden af Skjebnens Personificationer, lære vi, at Smaaestatterne i Grækenland og lille Asien helst saaledes forestilte sig den Guddom, som ordnede Staternes Skjebne.

Men saalænge at ikke lysere Kundskaber ganske havde forjaget alle de uværdige Begreber, under hvilke de Ældre havde forestilt sig deres Guder; kunde heller ikke Forestillingen om denne Guddom vedligeholde sig ublandet. Naar Menneskene saae de mægtige trodse paa deres Magt, fölte de ikke alleneste billig Fortrydelse, men ogsaa Misundelse og Had, Fölelser, som de nu ei toge i Betænkning at overføre paa de styrende Guder. Selv den sindige Herodot finder en misundelig Guddom, at være den rimeligste Aarsag til de Lykkeliges Fald **). Det er da intet Under,

*) De findes tildeels oversatte i Herders anförte Afhandling.

**) Alr Guddommeligt er Misundeligt, hedder det hos Herodot 1 Bog Kap. 32.

at ogsaa disse, Guderne den Gang ej uværdige, Lidenskaber tillige overførtes paa Nemesis; og saaledes den retfærdige Gudinde blev til en Nid-Gudinde, der fölgelig, som andre lidenskabelige Væsner, kunde undertiden. skjönt vanskeligen, ved Selvydmygelse formildes.

Nu blev denne hele Forestilling en Kilde til Overtro. Man undgik, som ildevarslende, alle de Udtryk, der syntes at vidne om Selvtillfredshed og Overmod. Man bad Nemesis bevare sig for slige skadebringende Udtryk *). Man spyttede i sin egen Barm, for ved slig en Selvforagt, at afvende Andres. Man paalagde sig frivillige Ubehageligheder, for at undgaae større Uhæld. Vel forædlede og berigtigede adskillige af Grækenlands Tænkere **) disse Forestillinger, saa at man in-

*) Exempler herpaa har Herder anfört S. 249, 238, men han synes at ville finde mere i dem, end der virkelig er udtrykt. Naar man nemlig beder den Overmod straffende, eller med et stærkere Udtryk, den misundelige Gudinde, at bevare sig for Misundelse; er det inter andet, end at bede hende bevare sig for slige overmodige Ord, der kunne opvække hendes egen eller andre Menneskers Misundelse.

**) F. Ex. Plutark de sera numinis vindicta. Lucian Jupiter confutatus.

gen Aarsag har at tvivle, at jo i det Tidsrum, som forløb fra Alexanders Död, til at Gräkenland blev en romersk Provinds, renere Ideer om Nemesis ere, tilligemed rigtigere Begreber om de övriga Guddomme, allt mere og mere blevne udbredte. Men Almuen synes dog for en stor Deel at have beholdt de gamle Forestillinger, og selv de mere dannede bragtes ofte til at följge det, de i Höresalene havde lärt at foragte, naar Bevidsthed af ufortient Lykke ängstede dem over deres följande Skjebne. Saaledes troede den alt Gräskt efteräbende August at afsone sin Lykke, ved at fremstille sig som Tigger en Dag om Aaret *).

Men om endog hine Forestillinger om misundelige Guder mistede deres Kraft, maatte dog Virkningerne deraf blive tilbage. Disse Begreber havde nemlig ogsaa havt Indflydelse paa Sproget, ved at danne Udtryk og Talemaader, som efter engang at have vundet Borgerret, ej kunde tabe sig; og maatte derfor fra Slägt til Slägt forplante, hvorvel dunkle, dog umiskjendelige Spor af Oldtidens Begreber om Nemesis **).

*) Sveton vita Augusti 91.

**) Herhid höre de Ordsprog lignende Talemaader
φθονος μη γένοιτο τις θεῶν i Euripid. *Alceste*

Saalænge Skandinavernes ældgamle Forfatning varede ved, kunde der ikke opstaae Eenhed i deres religiøse Begreber. De aarlige Sötoge og bestandige Fejder vedligeholdte vel Nordboernes Kraft, men hindrede Kulturens Fremgang. Hofgoderne eller Nordens Præster vare selv de mægtigste Kiæmpere, som kun til bestemte Tider forrettede de store Offringer *). Skaldene behandlede vel mythologiske Æmner, og sang Pæaner til Gudernes Ære, men dog langt sjeldnere end Homeriderne i Grækenland; thi de vare næsten alle Hofdigtere, og de krigerske Konger vilde naturligvis hellere høre Sange istemmes om deres egne, end om Asernes Bedrifter. Der var da ikke megen Anledning til at bringe Eenhed i den odinske Mythologie, især da tillige den ældste Religions Me-

1135 *ῥθονος δε απεστω* Eskyl. Agamemnons 1.

At disse Talemaader ogsaa brugtes i senere Tider vidne endog Kirkefædrenes Skrifter. See Muratorii Anecd. Græc. p. 32. Hertil svarer og Romernes *absit invidia dicto* og Ausonii *ab sistat Nemesis*, ferat fortuna jocantem idyll 4, 85. Iblandt de græske Ordsprog findes og følgende *νεμεισσι δε γε παρα ποδας βαυει.*

**) Heimskringla Hakon den Godes Saga Kap. 16-19 Lannamabok part. 4 Cap. 7 p. 299.

ninger og Nidviser mod Aserne, forplantedes ved Tradition *).

Vel udmalede Digterne Billedet om Nornerne, men omendskjönt disse Gudinder endog fik Templer og Orakler **), blev dog ikke Forestillingen om dem, som Skjebnens överste Styrerinder, i det Hele herskende. Aarsagen hertil synes at have været, at de gamle Norner blandedes med Menneskenes Skytsgudinder af samme Navn, som hörde til de mindre mägtige Alfes Klasse, ja vel ogsaa med Völer eller Spaaqvinder, hvilke ofte formedelst ublide Spaadomme endog behandledes ilde ***).

Vi finde derfor kort för Kristendommens Indförelse den samme Forvirring i Forestillingerne, som vi have bemærket i de ældste Tider. Nogle forlode sig allene paa deres egen Styrke ***),

*) En Sang i den ældre Edda kaldet Ægisdraka indeholder lutter fornærmelige Udtryk mod alle Aserne,

**) Saxo lib. 6.

***) Bartholin de causis contemptæ p. 610-614. Suhm om Odin S. 280-283, Gräter über die Nornen i nordische Blumen.

****) Landnamabok part: 1 Cap. flere Exempler hos Bartholin af Orvarods og Oluf Tryggesons Sagaer S. 80.

andre dyrkede de odinske Guder ved blodige Of-
fringer *), og spaaede disses Foragtere ilde **).
Nogle tilbade den almægtige As, Solens Herre ***),
en Forestilling, som, hvis den ikke er indskudt af
en Kristen, uden Tvivl er bleven hentet paa Sö-
togene til kristne Lande. Andre ansaae stedse
Landvetterne for Landes beskyttende Guder ****).
Hagen Jarls Skalld synger om sin Helt *****).

Hvad Tvivl at Konningeslægtes
Fortrykker Guderne styre.
Jeg siger de vældige Guder
Hakons Magt at fremme.

Derimod qvæder Oluf Tryggesens Skalld
saaledes om samme Hagen *****)

O Förste! Kort efter Skjebnen
Hakons Liv stakkede,
Til mangan Hendelse
Menneskene Skjebnen driver.

*) Landnam, part. 12 Cap. 15.

**) Sammesteds Cap. 7.

***) Sammesteds Cap. 9. Harald Haarfagerssaga
Kap. 4.

****) Heimskringla Oluf Tryggesonssaga Kap. 39.

*****) Heimskringla Oluf Tryggesonssaga Kap. 28.

*****) Sammesteds Kap. 57.

Hvad Kulturens første Fremskridt og Persernes Angreb virkede hos Grækerne, til at bestemme Forestillingen om Tingenes Gang i Verden; det virkede Kristendommens Indførelse hos Skandinaverne. At alt i en tilkommende Periode skal styres efter moralske Love, have de Kristne stedse antaget. Men efter hvilke Hensigter Tingene styres i denne Verden, derom have de til forskjellige Tider havt ganske forskellige Meninger.

Saalænge de Kristne, som en undertrykt Religions Tilhængere, maatte kæmpe mod de Mægtiges Forfølgelse og Mængdens Had, vare de enige i, at denne Verden var en Jammerdal, der stod under de onde Dæmoners Regimente, og hvor alt gik ud paa at friste og plage de Dydige. Men, neppe havde Kristendommen seiret med Konstantin, förend Lactantius af de overmodige Kristendoms Forfølgeres rædsomme Död beviste, hvorledes Guddommen paa en synlig Maade haandhævede sin Kirke. Efter et Aarhundredes Forløb, da Romerriget alle vegne ödelagdes af Barbarer, nödtes vel atter en Augustin, at tage Hensyn paa Kristi himmelske Stat, for at forsvare de Indvendinger, som bleve opkastede formedelst den Jordiskes Uheld. Men neppe vare de kristnede Barbarer komne i

rolig Besiddelse af Romernes Lande. förend Tanken om Guds umiddelbare Indvirkning, som skaffer de Troende Sejer, og straffer de Vantro, findes almindeligen udbredt. Den Tiltro, man satte til de Vaaben eller Krigshære, Præsterne havde velsignet, de almindeligen brugte sortes biblicæ, Korsrog og Ordalier, ere tilstrækkelige Beviser paa denne Menings Indflydelse i hele Middelalderen.

Nu opkom atter den gamle græske Forestilling om en Overmod her i Verden straffende Guddom. At indskjærpe Ydmyghed, at ivre mod Hovmod og Overmod, har nemlig til alle Tider været et af Kristendommens Særkjender, hvorved den er bleven den lidende Menneskeligheds Velgjörerinde; og i Middelalderens Barbari maatte ogsaa Tidernes Tarv bringe Præsterne til at ivre for det samme, jo lettere den vilde Kriger, hvis Magt ingen hindrede, af Overmod kunde bringes til at træde de helligste Rettigheder under Födder.

Men Tidsalderen var alt for lidet oplyst, til at disse Ideer kunde vorde herskende, uden at blandes med Overtro. Gud var vel ikke længere, som fordam hos Grækerne, et misundeligt, men

derimod et ærgjerrigt Væsen; der straffer Skabningerne, hvis de ej vise ham en med Selvspøgelse blandet Tilbedelse. Denne slaviske Ærefrygt udstraktes nu til Seremonier, Sakramenter, Gejstlighed, Celibat og Pave.

Disse Forstillinger udbredte sig med Kristendommen ogsaa til Norden. I Solesangen i Sæmunds Edda, en af vore ældste kristelige Digte, indskjærpes derfor, at ingen skal stole paa sin Rigdom *).

Penge og Helsen
Raader ingen over,
Er han end lykkelig,
Det venter mange,
Som de mindst haabê,
Ingen raader selv for sig,

Det troede ikke
Unnarr og Sævalda,
At de skulde Held tabe,
Nøgne de bleve,
Og fattige begge,
Og løbe som Ulve til Skoven,

*) Strophe 8. Sandvigs Oversættelse S. 3.

Fremdeles advares Menneskene fra Stoltthed *).

Stor Stoltthed ingen
Skal give sig til,
Det haver jeg sandeligen seet,
Thi de fleste,
Som Hovmod følge,
Falde fra sin Gud,

Rige bleve
Rodny og Vebodi,
Og troede ene Godt at gjöre,
Nu de sidde,
Og Saarne vende
Fra og til mod Ild,

I Beskrivelsen over Helvede, eller maaskee
Skjersilden, findes fölg. Strofer **),

Mænd saae jeg der,
Som mindst vilde
Holde hellig' Dage.
Deres Hænder vare
Til hede Stene
Nagled' med Smerte,

*) Str. 15-18 Sandvigs Overs. S. 6.

**) Strophe 65-66. Sandv. Overs. S. 21.

Mænd saae jeg der,
 Som af stor Stolthed
 Holdt sig bedre end andre,
 Deres Klæder
 Vare latterligen
 Med Ild bestænkte.

I Norden, ligesom i andre Lande, stiftede disse Begreber snart Nytte, ved i Næverettens Tider dog at paalægge de Mægtige en Slags Forbindtlighed, og indskærpe hine vilde Krigere nogen Ærefrygt for Ret og Billigt. Snart virkede de Skade, ved at bidrage til at stadfæste Hjerarkiets overdrevne Magt, og udbrede Troen, at man ved udvortes Bod og Ydmygelse kunde afsone begangne Synder.

Forestillingen om en al Overmod her i Verden hævnende Guddom, hvis Straffe dog ved Selvydmygelse kunde afvendes, maatte tabe sin Indflydelse, saasnart værdige Begreber om Gud, og rigtige Forestillinger om Tingenes Gang, ved Videnskabernes Gjenblomstren, atter begyndte at udbrede sig. Men ganske kan den dog ikke forsvinde, da den paa den ene Side stemmer saa godt overeens med det mindre dannede Menneskes Be-

greber om Gud og Verden, og paa den anden Side er saa nöie forenet med adskillige sande Sætninger; og ingen Overtro, især hos Mængden, der lader sig nöie med utydeligere Forestillinger, længere varer ved, end den, der fra en Side forekommer at være Sandhed.

Nu synes Erfaring ikke alleneste at bevise Sandheden af de bekjendte Ordsprog, jo höiere Røgen stiger op, jo snarere den forgaaer; jo større Lykke, jo mindre Sikkerhed; at det er ondt, at have for meget og for lidet; at nye Glæde er flyende med Sorg *). Men da den Lykkelige oftest vorder hovmodig, eller i det mindste beskyldes derfor af andre, kunde enhver Forandring i hans Lykke tillige ansees for en velfortjent Straf, i følge det gamle Sagn: hvad man med Synd fanger, det med Sorg ganger **), eller som der staaer i Kjempevisen:

Hvad man med Sorg og Falskhed faaer,

Det monne med Sorg bortgange,

*) Peder Laale *gaudia pennata sunt moestis Dolore fugata.*

**) Peder Laale; *res mal quæsita sæpe recedit ita.*

Thi lade sig ingen, om han er viis,
Med saadant Bytte forlange *).

Heraf fulgte da, at man sandede: at maadelig Lykke er bedst; at stor Lykke er ingen Ejendom; at, naar Lykken kommer bedst, maae man vogte sig meest; at al Overdaadighed fanger en ond Ende **); at man bad Gud bevare sig, for stor Lykke, gunstige Herrer og sund Spise (Medicin), og at den Lykkelige søgte i det, mindste i Udtryk at skjule sin Lykke.

Derfor tør Bonden ikke rose sine Börn, sit Qvæg eller sin Sæd. af Frygt at den gode Væxt skulde vantrives. Han nedsætter endog dets Værd, hvis andre have rost det. Siger han end „det er et skjönt Barn eller et godt Aar“ glømmer han sjelden at lægge til „gid jeg maae sige det i en god Tid.“ Byder hans Nabo ham fuld Værdi for et Stykke af Besætningen, tør han ei sige Nei.

*) Peder Syvs Kjempeviser anden Part 28 Vise 24 Vers.

**) Peder Laale: finem damnosum capit omne superciliosum. De øvrige anførte Ordsprog ere tagne af Peder Syvs Samling.

hvis han endog vilde, thi det Dyr, som han ikke havde villet sælge for god Betaling, skulde dog ej leve længe derefter *).

Synger Barnet tidlig paa Dagen, raaber strax Moderen : stille, thi hvo som synger om Morgen-
nen, kommer til at græde inden Aften. Samme Overtro finder Sted i mange Haandteringer. Jæ-
geren taler ikke gjerne om Jagt, end mindre om
lykkelig Jagt, naar han gaaer ud om Morgen.
Skipperen, som stedse erindrer at kalde sig Skipper
næst Gud, tilstaaer ei for de nysgjerrige Medreisende,
at han har Medbör; seiler han end nok saa stærkt.
Selv Tyven troer, i det mindste i visse Egne, at
han bliver greben, hvis han tager hvert et Stykke
med, han finder for sig. I alle disse Tilfælde synes
den dunkle Forestilling, om at Overmod staaer for
Fald, at være umiskjendelig.

Ogsaa den Skik hos Sælgekoner og Smaa-
kræmmere, at give den allerførste som byder paa

*) Dette forklarer Ordsproget hos Peder Laale De-
perit ex modico quidquid denegatur amico. Ofte
forgaanger det, man sin Ven nægtes.

Varene, bedst Kiøb, hvilket de kalde Hansel; synes at komme af det Forsæt; ved en beskeden Begyndelse at ville skaffe sin Handel Lykke. Thi at det kun er den allerførste, der faaer det gode Kjøb, viser, at ikke Lysten efter at hidlokke Kjøbere, kan være deres Hensigt.

Herhid høre ogsaa adskillige Talemaader, som vel i og for sig selv kunne være ganske rigtige, men som formedelst Overdrivelse, eller et vedhængende Begreb, synes at hælde til Overtro. „Jeg skal komme der i Morgen, om Gud vil“ sige adskillige. Dette Tillæg „om Gud vil“ kan vel betegne en roesværdig Hengivenhed i Forsynets Villie, men den Omhyggelighed, hvormed det alle vegne tilføies, synes at røbe, at man anseer dets Udeldelse, som et Beviis paa en strafværdig Selvtillid.

„Jeg saae en falde“ høre vi ofte i vore Selskaber at fortælles „og jeg loe af ham, Gud forlade mig min Synd“. Neppe vøed her den Fortællende selv, enten det er af Humanitet, alle af Religiositet, han har tilføiet denne Afbigt.

Endogsaa de gamle Koner, der finde en inderlig Glæde i at fortælle alskens Rygter, søge

dog gjerne ved ér tilføiet „Gud bevare min Mund“ ligesom at antyde, at de nödigen omtale Næsten ilde. Neppe sige de dette, for at bedrage Menne-skene, thi endog mod deres Hjertes Fortrolige före de dette Sprog. Men Prædikanternes Bebrejdelser rinde dem i Tanker, mod hvilke de ved denne Sentens tro at værgе sig.

„Gud forlade mig“, mumler Bonden, naar han tager et Stykke Bröd op, som han har ladet falde. „Man maae ei spilde Guds Gaver“ siger Huusmode-ren, og søger ængstlig efter Brödsmlen, der faldt under Bordet; imedens hun roligen lader Gjestebudets rige Levninger fordærves. Denne udmærkede Ærbödighed just for Brödet, som ogsaa spores i Opdragelsen, hvor man, især paa Landet, indskjarper Börnene; ei at lege med det velsignede Bröd, ei at levne saa meget Bröd, som der kan gaae igiennem Haanden, synes at bære Præg af en ældre Tidsalders Forestilling, om at hvo, som ruttede med Brödet, engang skulde savne det.

Selv Verdensmanden søger ved Beskedenhed, at formilde den Nemesis, han frygter. Dog viser denne Tænkemaade sig ikke i hans Domme over

Livets vigtige Begivenheder, thi der har han gjort det til Regel, altid at følge deres Domme, som i Öjeblikket have Ord for at være de klogeste; men destydeligere viser den sig i de mindre vigtige Tilfælde, hvor han tør følge sit eget Omdömmе, uden at tro sig bemærket af andre.

Al den Overtro, som nogensinde har havt Sted hos Menneskene formedelst deres Hang til at forklare sig uforklarlige Begivenheder; være sig Tro paa Spaadom, Sympathi, Varsler, Dagvælgere, onde Öjne, ulykkebringende Stæder og Personer, findes endnu hos vore Dages kortspillende Mennesker. Saaledes herske endnu ved Spillebordene paa engang Forestillingen om et uimodstaaeligt Fatum og en straffende Nemesis. „Det er saa bestemt, jeg skal tabe“ siger den utaalmodige Spiller, „altid kan Lykken følge ham; jeg veed min Skjebne“. En anden frygter at vinde i Förstningen, at han ei siden skal tabe, efter den gamle Sætning hos Peder Syv. „Hvo som i Förstningen vandt, bliver siden en armer Mand *). De fleste

*) Peder Syv siger at Roskilde Degne saaledes udtrykte denne Sentents: vincere cum primis est signum tabernationis (Tab). Af samme Forfattere

afholde sig endog under Spillet at tælle de vundne Penge, thi mene de, det betyder ikke godt. Af samme Grund spaaede Solon, at Lydiernes Konge Kræsus skulde fanges af Perserne, fordi han havde pralet med sine Skatte.

Vi have saaledes seet, at den menneskelige Aand har uddannet Forestillingen om Tingenes Gang i Verden paa samme Maade hos Græker og Skandinaver. Medens begge Folkeslag stode paa Kulturens laveste Trin, maatte de forskellige Synspunkter, hvortil den fysiske og den moralske Naturs Betragtning ledte dem, medføre Modsigelser, det endnu ei kunde staae i deres Magt at opløse. Odin og Jupiter handlede snart retfærdigen, snart efter Indfald, og begge hindredes ofte af Skjebnens Villie.

Men der hører kun liden Fremskridt i vor Uddannelse, for at føle Trang, til at bilægge i Öjne faldende Modsigelser. Det næste Forsøg maatte altsaa hos begge Folk bestaae, i at forklare Tingenes Gang i Verden enten allene efter fysi-

er vel og følgende Variant: vinçere cum förstis, cum sidstis perdere mos, est.

ske, eller allene efter moralske Love. Nu indtraf
 hos begge Folk, at en vigtig Begivenhed, som Men-
 neskenes ikke syntes, at kunne have udført, faldt
 ud efter Menneskenes fornuftige Önsker. Dette
 bestemte begge Folk til at antage, at alt i Verden
 maatte gaae de Gode med, de Onde imod. Hos
 Grækerne var den Overmodige bange for Neme-
 sis, i det kristnede Skandinavien skælvede Bedra-
 geren, ved at underkaste sig Jernbyrdens Pröve.
 Gjentagne Erfaringer og stedse stigende Kul-
 tur maatte endelig lære Grækerne, at Nemesis ei
 stedse straffer den Overmodige, og Skandinaveren,
 at den Ugudelige ei altid bliver uheldig. Tæn-
 kerne maatte hos begge Folk blive opmærksomme
 paa, ikke at blande den moralske og fysiske Ver-
 den med hinanden, men at forklare hver efter sine
 Love, og omendskjönt de vel ved Forestillingen
 om en efter Hensigter handlende Naturens Herre,
 underkastede den fysiske Verden den moralske,
 dog tilstaae deres Uformuenhed til at forklare Hen-
 sigten af hver enkelt af Verdens Begivenheder.

Formedelst den Anseelse, de Klogere til alle
 Tider have over den mindre Kloge, maatte disse
 Begreber vel blive de herskende hos den oplystere

Hob baade i Grækenland og hos os. Men formedelst Menneskets naturlige Hang til at forklare fysiske Tildragelser efter moralske Regler, maatte dog de gamle Forestillinger vedligehoides sig hos begge Folk, deels i Ord og Talemaander, deels i slige Tilfælde, hvor Omdømmet syntes overladt til egen Skjønsonhed, uden at man behövede at skamme sig for andre ved den fældte Dom.

Paa den anden Side var det let at vise mærkelig Ulighed mellem det blomstrende Grækenlands og det nuværende Skandinaviens Forestillinger om Verdens Styrelse. Det kan vel ikke nægtes, at vore Tænkere have tydeligere Begreber, at Mængden nu har renere Forestillinger, at Fordomme, fra hvis Aag fordum neppe de Viseste kunde rive sig løs, nu indsees af enhver, at — dog ogsaa vi ville hylde Nemesis ved ikke paa Fortidens Bekostning at anprise egne, lykkeligere Dage.

PETER ERASMUS MÜLLER,

Doktor i Filosofien.

NOGLE I KARTHAGO

VNDER

VANDALERNES HERREDÖMME

SLAGNE MYNTER.

I.

Omendskjönt Vandalerne neppe kunne henregnes iblandt de egentlig Skandinaviske Folkeslag, da den Formodning at de skulle være udvandrede fra Vendsyssel, eller fra nogen anden skandinavisk Provinds, i det ringeste ej er historisk beviislig *), og de fleste nyere Historieskrivere anvise dem deres første Bopæl ved Östersjöens sydlige Kyst mellem Weich-

*) *Subm om de fra Norden udvandrede Folk*, I. p. 530-33.

selen og Elben *); saa er dog dette Folk formedelst dets ægte germaniske Oprindelse **), dets Slægtskab med Gotherne ***), dets Naboelag med vore nordiske Egne, og store Navn i Fortiden stedse vigtigt for nordiske og tydske Oldgranskere, og ethvert Bidrag til dets ikkun meget ufuldstændige, og lidet bearbejdede Historie ****) kan derfor, om ikke umiddelbar, saa dog middelbar blive interessant for dem, som sysselsætte deres Opmærksomhed med hvad der angaaer vore Egne i hine endnu til Nordens Fabeltid henhørende Aarhundrede.

*) *Mannert Geschichte der Vandalen Leipzig 1785.*

Subm søger deres første Bopæl i Bagpommern ved Havet S. 498.

**) De vare ingen *Veneder* eller *Vender*, følgelig ingen *slavisk*, men en *ægtgermansk Nation*. *Mannert* S. II.

***) *Subm* p. 498

****) Især have gjort sig fortjente af Vandalernes Historie i *hans Gatterer, Universalhistorie*, endskjönt den store Mand gaaer ud fra den urigtige Forestilling at Vandaler og Vender vare eet Folk; *Mascan* i *Geschichte der Deutschen: Subm* og *Mannert* i de anførte Værker. I Korthed er den ogsaa fortalt i (*Lewsens*) *Nachrichten und Bemerkungen über den Algierschen Stat, II Theil, Altona 1799.*

Vel er jeg ikke i Stand til at give nye historiske Resultater om denne forðum saa mægtige Nation, hvis Rige i Afrika saa pludselig og aldeles uventet blev kuldkastet af Justinians store Felt. herre Belisarius *), og hvis Navn inden kort Tid forsvandt fra Jordens Overflade. Men jeg troer dog, at ikke alle Kilder til Vandalernes Historie ere reent udtømmede, og ønsker derfor at nogen af vore Lærde vilde paa ny anstille nøiagtige Undersøgelser om dem, deres Sprog og de Levninger, som formodentligen endnu ere tilovers af dem i en af de sydlige Provindser af Kongeriget Algier **).

*) Vi have Procopii Skrift *de Bello Vandalico*; en af et Öjevidne forfattet Historie om dette korte og i mange Henseender vidunderlige Krigstog. Udførlig er det fortalt efter Procopius og alle andre Kilder i *le Beau Histoire du Bas - Empire, Tome IX. Paris 1766.*

**) Denne mærkværdige Efterretning findes i *Shaws Travels. Oxford 1738 p. 220.* „We are not“ siger denne indsigtsfulde Reisende, „to leave the Mountain of „Auress, without observing, that the inhabitants „have a quite different mein and aspect from their „Neighbours. For their complexions are so far from „being swarthy, that they are fair and ruddy; and „their hair, which among the other Kabyles is of a „dark colour, is with them, of a deep yellow. These „circumstances, notwithstanding they are Maho-

Min Hensigt er for nærværende Tid ikkun den, at
gjøre en Deel af den gamle Numismatik, som

„metans, and speak the common language only of
„the Kabyles, may induce us to take them, if not
„for the tribe mentioned by Procopius de B. Vandal.

„L. II. c. 13“ (hvor denne Forfatter taler om en
Folkestamme langt inde i Örkenen, som havde
hvide Legemer og gule Haar) „yet a least for some
„remnant or other of the Vandals, who nothwith-
„standing they were dispossessed in his time of
„these strong holds, and dispersed among the Afri-
„can families, might have had several opportunities
„afterwards of collecting themselves into bodies and
„reinstating themselves.“ Af Kabylernes Sprog har

Shaw optegner en Deel Ord p. 52 bag i Bogen;
men iblandt disse findes ikke eet, som kunde henfö-
res til en germanisk Oprindelse; og det er bekjendt
at Vandalerne talte samme Sprog som Gotterne.

Procopius de B. V. L. I. c. 2. Ej heller er der
blandt alle de Inscriptioner Shaw fandt i der Al-
gierske og Tunetanske, en eneste, som med Vished
kunde tilskrives Vandalerne: endskiöndt der er
endog Een af en sildigere Tid til Ære for Justin

II og hans Gemalinde Sophia. p. 174. Ogsaa
Bruce har været hos den omtalte Stamme, som
nu heder Neardie, og beskriver den at have en
hvid Ansigtssfarve, røde Haar og blaae Öjne. See
hans *Travels to discover the sources of the Nile Vol. I.*
i Indledningen. De have selv den Tradition,
at deres Forfædre have været Christne, ere
langt mindre de Christnes Fiender, end Landets

hidindtil har været næsten aldeles ufrugtbar, noget fuldstændigere, ved at samle alle mig bekjendte Mynter, som efter min Mening høre til Vandaler-nes Periode i Afrika, og ere slagne i deres Hovedstad Karthago; og ved denne Lejlighed at til-egne denne Nation nogle andre, hvilke man hidindtil har troet at være prægede i Karthago efterat Justinian havde gjort Ende paa dens politiske Existens.

2.

Endnu har man ingen Mynt funden med den første Vandaliske Konges i Afrika, dette Riges Stifteres, *Genserichs* eller *Genserichs*, Omskrift eller Billede. Men heraf følger aldeles ikke, at han jo har kunnet lade slaae Mynt; og Egnen af Tuniser alt for rig paa deslige Levninger af Alderdommen, for at Haabet om at finde et eller andet af hans Præg saa let skulde opgives. Ligesaa lidet vides noget med Sikkerhed om Mynter af hans Søn *Hun-nerich*. Mascau siger vel, at han har havt trende

øvrigte Indvaanere, og betegne sig med et græsk Kors paa Panden. Procopius taler om en vandalsk Armee, som i disse Egne blev overvunden efter en heftig Modstand. See ogsaa *Nachrichten über den Algierschen Staat* I. p. 202.

Kobbermynter af Hunneriki Hænder *), men beskriver dem ikke. Men af Kong Gundamund eller Gundamund, som regjerede fra 486-497, anfører Antonius Augustinus og efter ham Spanheim **) en Mynt, hvis Ægthed dog ikke heller er afgjort. I det ringeste finder jeg den ikke videre citeret i Numismatikens senere klassiske Værker; og selv den i dette Fag saa meget belæste, og paa alt hvad der angik denne hans Yndlings Videnskab saa opmærksomme Eckhel nævner den ingensteds. Efter Augustins Beskrivelse skal den have været følgende:

DN REX CVNTHANVND. Caput Regis.
DN, intra lauream.

Metallet og Størrelsen angives ei.

Men om den end er ægte og virkelig tilhører denne Gundamund, og ingen anden Fyrste som maaskee kan have havt samme Navn: saa er den

*) *Geschichte der Deutschen Th. II. Anhang p. 36.*

**) *I discorsi del D. Antonio Agostini sopra le medagli ed altre anticaghe in XI Dialoghi. p. m. 118 men uden Aftegning: og Ezech. Spanheim de præstantia et usu Numismatum Lond. 1706. p. 557.*

dog neppe kommet ubeskadiget i den lærde spanske Erkebiskops Hænder, og den Forklaring han giver paa de tvende Bogstaver DN. i Laurbærkransen, at de tillige med denne maatte læses: *Laurea Domini nostri*: er saa tvungen, at den neppe vil finde nogen nyere Numismatikers Bifald *). För skulde jeg troe at et Navn havde staaet bag efter Bogstaverne DN. maaskee af en anden Vandalsk Fyrste, der kunde have været Gundamunds Medregent, f. Ex. hans Efterfølgers og Broders *Trasamunds* **), eller og maaskee Kejser *Anastasii* Navn.

*) dall' altra parte, siger han, vi e una corona di lauro, e dentro due lettere D. N. comeche dicesse *Laurea Domini Nostri*.

**) Ogsaa af *Trasamund* troer man at have Mynter. Der tilskrives ham, som min lærde Ven Hr. A. L. Millin melder mig, tre i National-Museum i Paris med Legendens SAMVND. Men Jeg maa tilstaae, at selv Overeenstemmelsen af tre Mynter, som alle læse Navnet paa een og samme Maade, og af hvilke ingen har den første Stavelse TRA, gjør mig meget uvis om Legendens nogensinde har været anderledes, og om følgerig disse Mynter kunne tilegnes denne Vandalske Konge. *Samund* kunde ja vel ogsaa være et blandt hine germaniske Nationer, som oversvømmede det romerske Rige, bekjendt Navn. Man tænke kun paa *Sæmund*, *Samleren* af den ældste Edda. Navnets Etymus er is-

Saaledes findes Östgothiske Kongers Navne meget hyppig i Laurbærkrandse paa Aversen af Anastasii, Justini og Justiniani Mynter *), fordi disse paa en vis Maade erkjendte dem som retmæssige Regenter af Italien, saalænge de havde Fred med hinanden. Men vi vide saa aldeles intet om Gundamunds Regjering, at vi om alt dette ikke kunne fremsætte andet end ubeviislige Gissninger.

3.

At der ellers undertiden have fundet venskabelige Forbindelser Sted imellem det kejserlige Hof i Konstantinopel og det Vandalske i Karthago, er bekjendt af de Tiders Historie. Især synes disse Baand at være knyttede fastere under Hilderiks korte Regjering, som efter sin Faders Hunne-

landsk og beryder efter Eriksen Söe-Mand. See hans *Tentamen Philologico-Antiquarium, quo Nomina Propria et Cognomina veterum Septentrionalium, Monumentorum, Autorum imprimis Islandicorum ope, leviter illustrantur* Havn. 1773 p. 70. Rigtigere er det vel at oversætte det Söekraft, altsaa Söekriger; ligesom Thormund, Asmund, Gudmund have samme Bemærkelse af Kraft.

*) *Anselmi Bandurii Numismata Imperatorum Romanorum a Trajano Decio ad Palæologos Augustos. Paris 1718. Vol II. p. 612-17*

riks Død havde opholdt sig lang Tid, rimeligviis over tredive Aar, i Konstantinopel, og i Aaret 52 $\frac{3}{4}$ var bleven Trasamunds Efterfølger paa Karthagos Trone. Uden Tvivl havde dette mange Aars Ophold i det græske Riges Hovedstad, og hans personlige Forbindelser med den regjerende Familie, især med Keiser Justins Söstersön, den siden saa navnkundige K. Justinian, tilligemed hans halv romerske Oprindelse, saasom han ved sin Moder Eudocia var en Dattersön af Kejser Valentinian III, bidraget meget til at stemme hans Tænkemaade til Venskab mod Grækerne. Hans Vandaler vare ogsaa meget ilde tilfredse med ham, holdt ham for tilbøjelig til den katholske Troe, hvilken de som ivrige Arianer bare bittert Had til og havde forfulgt i Afrika med megen Grumhed; ja de havde ham endog mistænkt for at handle imod sin Nations Fordeel, og at ville selv forraade den til Romerne. Alt dette blev Aarsag til hans Fald: han blev afsat og fængslet, og hans Slægtning *Gelimer* som tilsidst ogsaa lod ham myrde, blev erkjendt af Nationen for Konge. Men Justinian, som imidlertid havde bestøget Keiser-Tronen, tog af denne Revolution en forönsket Anledning, til, under Paaskud af at hævne sin Ven, at paaföre Vandalerne en Krig, hvis for denne Nation saa aldeles ulykkelige

Udfald sikkert har overtruffet hans og hans Hof-
folks meest smigerfulde Forventninger. Saa meget
vide vi i det almindelige om de venskabelige For-
bindelser imellem det romerske og det vandalske
Rige. Hvor meget, eller hvor lidet grundede for-
resten Bebreidelserne mod Hilderik have været, det
kunne vi af Mangel paa udførlige Efterretninger
ikke bestemme. Men nogle faa Mynter af denne
Tidsalder give dog Vink om, hvorledes deslige Be-
skyldninger kunde opkomme: det bliver nemlig
klart af dem at Hilderik undertiden lod sætte ro-
merske Regenters Navne og Stempler paa den i
Karthago selv prægede Mynt. Og Omstændig-
hederne vare dog her noget anderledes, end naar
det samme fandt Sted paa Ostgothernes Mynter,
fordi deres Kongers Hoveder eller Navne stode paa
disse tillige med de græske Kejseres, hvilket her
ikke var Tilfældet. Mynterne, om hvilke jeg taler,
ere følgende:

*D. N. IVSTINUS P. P. *). Fustini ex
Vitaliani protoma adversæ stemmate cristato in-*

*) Perpetuus Augustus. *Eckhel Doctrina Num. Vet. Pars
II. Vol. VIII. p. 502.*
Scand. Museum i

termedia cruce. infra, VITA.

M. Magnum, desuper crux, infra S. AN-
*NO VIII. in imo KAR *).* Æ 1.

*D. N. IV. AAT **).* Eadem Capita.

K. magnum, supra crux, infra S. ANNO VIII.
*in imo KAR. ***).* Æ 3.

D. N. IVSTINIANVS. P. P. A. Caput Ju-
stiniani diadematum pectore paludato.

Columna in cujus summitate crux. ANNO IIII.
*in imo CAR. in corona ****).* Æ 3.

Ved første Öjekast have disse Mynter intet som kunde tilegne dem Plads iblandt de Vandalske. Men naar man betænker at de ere prægede i *Karthago* under *Kejser Justin* og i de første Aar af *Justinians Regjering*; saa er dette dog meget mærkværdigt. *Justins* ottende Regjerings Aar, (og at paa de allerfleste byzantinske Mynter, især paa de ældre, Tallene med ANNO foran ere Bestemmelser

*) See Kobbertavlen No. 1. Mynten er i min Samling.

**) AAT istædet for AVGVSTUS.

***) Banduri l. c. Vol. II. p. 621.

****) Tanini Supplementa ad Bandurii Numismata Imperatorum Romanorum. Romæ 1791 p. 387.

af den da værende Kejsers Regjerings-Aar, istedet for de ældre romerske Kejser-Mynters Angivelser af *Tribunicia potestas*, er antaget blandt Numismatikerne som en afgjort Sag *), svarer til Aar Christi 526, fölgelig til den Vandalske Kong Hilderiks andet eller tredie; og Justinians fjerde Aar, efter vor Tidsregnings Aar 531, er det samme, i hvilket Hilderik blev afsat. Har altsaa maaskee denne Konge paa en vis Maade erkjendt den romerske Kejsers Höjhed? eller var det en blot Höfligheds-Bevisning uden anden politisk Aarsag, at han i sin Hovedstad lod slaae Mynt med dennes Stempel **)? Det ere Spörgsmaale som hidindtil ikke kunne besvares af Mangel paa historiske Efterretninger; og dette er ikke det eneste Tilfælde

i 2

*) *Eckhel P. II. Vol. VIII p. 509.*

**) Man kunde maaskee ogsaa falde paa den Tanke at Mynterne vel vare slagne i Constantinopel eller i nogen anden Myntstad, men at Kejser Justin havde lader sætte Karthagos Navn derpaa, for at tilkjendegive, at han ikke erkjendte Vandalerne for Landets retmæssige Herrer, og forbeholdt sig sine og det romerske Riges Rettigheder. Men denne Formodning synes ikke at kunne gjøres rimelig, da de Tidens Politik ei brugte saadanne Midler til at bevare og fornye sine Prærensioner.

hvor Numismatiken giver os Vink om vigtige Facta, som de gamle Forfattere aldeles forbigaae med Tavshed. Af den samme *Hilderik*, som regjerede imellem Aarene 52 $\frac{3}{4}$ og 531, have vi et par smaa Sölvmynter med hans Billede og Omskrift paa. Disse Mynter, der ere af den störste Sjeidenhed, anføres af Du-Cange og efter ham af Spanheim *) og Banduri, og ere i det væsentlige hinanden fuldkommen lige.

D. N. HILDERIK REX. *Protome imberbis diademata cum paludamento.*

FELIX CART. *Mulier stans, extenta utraque manu spicas tenens **).*

D. N. HILDERICVS REX. *Eadem protome.*

FELIX KART. *mulier stans utraque manu extenta spicas tenens.*

Hvad jeg ved dem har at anmærke, er følgende. Aftegningen hos Spanheim og Banduri paa det første Sted, synes at være i det hele nøiagtigere end den, den sidste Forfatter giver p. 629, hvor Kongen forestilles alt for ung. Han har, da han

*) Spanheim p. 556. Banduri p. 503 et 629.

**) See Kobberravlen No. 2.

kom paa Tronen, været en temmelig gammel Mand; saasom hans Fader Hunnerik døde i Aaret 436, og han først blev Konge 52 $\frac{3}{4}$. Thi efter Hunnerik, der forgjeves gjorde sig Umage for at Hilderik som altsaa dengang maa have været fuldvoxen, blev hans Efterfølger, besteg Genzo den Vandalske Trone i Overeenstemmelse med Genseriks Successions-Lov, hvori det var fastsat, at Kongeværdigheden stedse-skulde tilfalde den ældste af hans Descendenter *); og i Følge heraf maa ogsaa Hilderik have været Kongestammens Senior, inden han kunde succedere. Rimeligviis var han altsaa dengang nær ved tredsindstyve Aar gammel. Han bærer paa Mynterne Diademet, et efter de Tiders Skik meget bredt Baand. Sædvanlig var det indfattet med Perler eller Ædelstene, og forekommer saa paa de romerske Keiseres og de gothiske Kongers Mynter **). Om Hilderiks Diadem var af samme Beskaffenhed, kan jeg ikke bestemme med Vished; men det synes at have været mere jevnt,

*) *Procop. de bello Vand. L. I. c. 7. Jornandes de rebus Geticis c. 33 Mannert p. 112.*

**) Deslige Mynter have f. Ex. af Athalarich, Vitiges og Baduela, eller som han sædvanlig kaldes, Totilas. see *Banduri p. 61-623.* Om de Tiders Diademer see *Eckhel l. c. p. 363 og 502.*

measkee kantet med et simpelt Broderie. Ogsaa hans övrige Dragt er romersk. Det er det romerske Paludamentum, Feldtherre-Klædningen, i hvilken Kejseren saa ofte forestilles. Maaskee det var en Fölge af hans lange Ophold i Constantino-
pel og Kjerlighed for Grækerne, at han saaledes paa sine Mynter lod sig forestille i romersk Costume. Thi Vandalernes Dragt var ellers ganske forskjellig fra Romernes *). Og selv de Östgothiske Konger synes, efter hvad vi kunne dömme af Mynterne, for det meste at være blevne deres Na-

*) *Victor Vitensis* taler i sin *historia persecutionis Vandalicæ* Libr. II. c. 3. edit. *Ruinart* om Vandalernes Klædedragt, som barbarisk, altsaa forskjellig fra Romernes. „Deinde, siger han, suggerunt Regi „(inimici Catholicorum) ut quoscunque mares vel „feminas in habitu barbaro incedentes in ecclesia conspiceret, prohiberet.“ Den samme habitus barbarus omtales endnu engang c. 4, hvor der fortælles at Tortores bleve udstillede, qvi videntes feminam vel masculum in specie suæ gentis ambulantes &c. Vandalerne bare Tröier og Beenklæder. Det fortælles af *Victor Vitensis* at en Vandal, som skulde tage de hellige Böger ud af en katholsk Kirke, fandt Behag i Alterklædet, tog det bort: atqve de palliis Altaris, profanefas! Camisias sibi et femoralia faciebat, Lib. I. c. Derfor maatte han ogsaa kort derpaa bide sig Tungen stykkeviis af, og omkomme ynkelig!!

tionaldragt troe. Omskriften er uden Vanskelighed. D. N. betyder *Dominus Noster*, en Titel, som de romerske Kejsere ogsaa førte og havde ført fra Licinii og Constantins Dage af. Den samme findes og paa alle Östgothiske, nogle Vestgothiske *) og paa den Frankiske Konge Theodeberts Mynter. At den Vandalske Konges Navn paa den ene Mynt skrives paa Latin *Hildericus*, paa den anden *Hilderik* uden latinsk Endelse og ganske øvereenstemmende med de germaniske Sprogs Natur, er ogsaa værd at lægge Mærke til; især og fordi denne germaniske Orthographie ikke findes paa de Östgothiske Kongers Theodoriks og Athalariks Mynter **).

*) *Florez Medallas de Espanna P. III. Monedas de los Reyes Godos* fra pag. 153 af.

**) Dette K forklarer Udtalen af Bogstavet X, hvormed disse Navne undertiden findes skrevne. *Victor Vitensis* har Breve af Hunnerich til Bispen af Karthago, hvori Kongen skriver sig *Hunnerix*. See *hist. persec. Vand. L. II. c. 13*. Men det er öiensynligt at det ikke er det latinske og germaniske men græske X, hvilket ogsaa paa Mynter ofte forvexles med K. Lignende Endelser paa Nomina propria forekomme i Mængde hos *Julius Caesar de bello gallico*. Overalt er det bekiendt at i det germaniske Sprog RIX, gothisk REIKS, betegnede en Fyrste, lige-

Figuren paa Myntens anden Side med Korn-
 ax i Hænderne er en qvindelig Figur, og fore-
 stiller uden Tvivl Provindsen hvori Karthago laae,
 som Romerne kaldte *Zeugitana*, med dens vigtig-
 ste Produkt, Korn. Det er almindelig bekiendt,
 at Karthago og Alexandrien vare fra Keiserdom-
 mets første Tider Roms Kornmagaziner. Efter

som dets *Fæmininum Richitsa, Richsa, Rixa* heder
 Fyrstinde. See *Hüllmanns historisch-etymologischer
 Versuch über den Celtisch-germanischen Volksstamm.
 Berlin 1798 p. 66.* Naar altsaa paa gothiske Myn-
 ter undertiden staaer *D.N.ATHALARICVS* eller
D.N.BADVELA RIX, istedet for at andre af sam-
 me Regenter have det latinske *REX* *), saa maa
 man ikke troe at det var en Fejltagelse af Stempel-
 skæreren. Maaskee det var i samme Forstand at
 Geiserich kaldte sig efter Karthagos Erobring
Ρηγα γης τε και θαλασσης Søe- og Land-Fyrste. See
Theophanes ad A. C. 448 ex Stritteri memoriis populorum
 p. 284. Formodentlig var det altsaa det samme Navn
 RIX han brugte, hvilket Grækerne efter deres Ita-
 cismus skreve PHX. Havde de holdt det for det samme
 som Kongenavnet, havde de formodentlig oversat
 det βασιλεα γης.

*) Saadan en Mynt af Athalarich eier jeg selv. Ba-
 duelas Mynt findes i *Tanini's* ovenfor anførte *Sup-
 plementa ad Bandur* p. 388.

at Konstantinopel bvar blevet det orientalske Riges Sæde, beholdt denne Hovedstad Alexandrien for sig, og Rom maatte lade sig nøie med Karthago. Emblemet til at betegne Landets Frugtbarhed, var altsaa meget talende. Det var ogsaa allerede gammelt; thi det findes paa Guldmynter af Maximian *) og hans Sønns Maxentius **) og paa en Kobbermynt af den Afrikanske Tyran Alexander ***): og endskjønt Karthago under Vandalerne neppe mere som forhen har forsørget Rom med Korn, saa var dog Egnens Frugtbarhed den samme, og Staden en overmaade riig Handelsstad, som efter al Rimelighed har udført Korn til mange Havne af Middelhavet, saa at der kunde være tilstrækkelig Grund til paa Mynterne at beholde det gamle Symbol. Omskriften *Felix Karthago* svarer ganske til Tidsalderens numismatiske Sprog. Den staaer paa de anførte Mynter af Maximian og Maxentius; og paa nogle af Diocletians staae Begyndelsesbogstaverne af denne Omskrift *F. K*****). Vi have ogsaa af det siette

*) *Tanini Supplem. ad Bandur. p. 206.*

**) *Banduri II. p. 148.*

***) Med Omskrift: *Invicta Roma. Felix Karthago.*
Banduri II. p. 161.

****) *Eckhel Doctrina N. V. l. c. p. 138.*

Aarhundrede flere Mynter med lignende Epigrapher, f. Ex. den sjeldne Mynt af Gothernes daværende Hovedstad Pavia med Kong Baduelas Navn og FELIX TICINVS. Ligesaa bleve under Keiser Mauricius flere Mynter slagne i Ravenna med FELIX RAVENNA. Rom derimod, ofte overvunden og flere Gange erobret af Barbarerne, førte i samme Tidsalder stedse Navnet INVICTA ROMA. — Endnu maa bemærkes, at Karthagos Navn paa den ene af Hilderiks Mynter skrives med K, paa den anden med C. Men den samme Varietet iagttages ogsaa paa de senere Keiser-Mynter, paa hvilken Stadens Navn forekommer.

5.

Jeg har maattet være noget udførlig i at oplyse disse Kong Hilderiks Mynter, fordi de skulle tjene mig til Grund for min Forklaring over de tvende følgende, hvilke saavidt mig er bevidst, ere aldeles ubekjendte, og ved en lykkelig Hændelse ere komne i min Samling.

*Mulier spicis coronata, utraque manu extenta
spicas tenens, intra coronam.*

N XII intra coronam.

Æ 3.

Alius sed N XLII).*

Æ 1.

*) See Kobbertavlen No. 3 og 4.

Paa begge disse Mynter forekommer den samme Figur, som paa Hilderiks, ikkun deri forskjellig, at den er kronet med Kornax, og at Klædningen paa den større (thi den mindre er noget mere afslidt, og kan derfor ikke citeres i denne Henseende) ikke er fuldkommen overensstemmende med Klædningen af Figuren paa hiin. Den er omgivet af en Krands, hvis Blade enten ere Oliven- eller Laurbærblade. Paa den anden Side findes den samme Krands, og Tal som ligeledes forekomme paa de Mynter jeg strax skal anføre, og som blive et Beviis mere for, at alle disse Mynter høre til een og samme Klasse, og bör tilskrives det Vandaliske Karthago.

6.

KARTHAGO. *Figura militaris stans s. hastam* *).

Caput equi frenatum, infra XII.

*Idem typus, sed in aliis XXI, in aliis XII**)* Æ 2.

*) I Rasches *Lexicon universæ rei numariæ* Tom. 1. 12 pag. 413 staaer samme Mynt beskrevet med en liden Forskjellighed. *Figura militaris stans d. clypeum, s. hastam.* Paa mine Mynter seer jeg intet Spor til Skjoldet i Figurens højre Haand.

**) See Kobbertavlen No. 5 og 6.

Disse tre forskjellige Mynter have Numismatikkerne hidindtil henført til den Tid, da Afrika efter Vandalernes Overvindelse atter vendte tilbage under Romernes Herredømme. Hestehovedet er, og dette med Rette, blevet holdet for en Allusion paa det *caput acris equi*, som i Følge Virgil blev udgravet af Didos Tyrrier *), ligesom det og findes paa mange i Sicilien under Karthaginenserne slagne Mynter af alt Slags Metal, med og uden punisk Skrift. Tallenes Bemærkelse er uvis. Jeg maae tilstaae, at ligesom Figuren med Kornaxene i Hænderne overbeviser mig om, at disse Mynter ere Vandske, fordi de have saa stor Lighed med Hilderiks; saa troer jeg ogsaa at disse med Hestehovedet høre til samme Tid. De haves kun med Tal-

*) Effodere.... signum quod regia Juno Monstrarat, caput acris equi. *Virg. Æneid. I, 442.*

Jeg troer ikke at man med god Grund kan gjøre den Indvending, at saadan Typus var for lærd for Vandalerne. Thi formodentlig var Sagnet om Hestehovedet blevet til Folketradition blandt Karthagos romerske Iudvaanere, og Vandalerne selv overlode uidentvivi Myntvæsenet til romerske Kunstnere, som da vel ogsaa havde Tilladelse til at foreslaae hvad der skulde staae paa Mynten. Var dog Personifikationen af Provintsen Afrika paa Hilderiks Mynt inter mindre end en *Vandalsk*, men en ægte *romersk* Idee!

lene XII. XXI og XLII. Tvende af disse Tal findes ogsaa paa hine Mynter, og især er Overeenstemmelsen mellem begge Myntarter i Formen af Bogstavet L meget paafaldende. Paa de først anførte tvende Mynter med den Figur som har Kornax i Hænderne, staaer foran Tallet Bogstavet N, som jeg ikke veed at forklare. Thi det vilde være alt for tvungent at ansee det for en Afkortning af *Annus*, hvilket Ord ellers forekommer saa ofte paa de byzantinske Mynter. Og dog synes, just fordi Kejserens Regjerings Aar staaer paa disse, den Formodning i det mindste ej at være ugrundet, at ogsaa paa de Karthaginensisk - Vandalske et Aars-tal kunde være udtrykt, som maaskee skulde betegne Aaret af det Vandalske Herredømme i Afrika, ligesom Tallene paa Mynterne med Omskrift INVICTA ROMA og med een eller tvende Örne, eller Ulven med Romulus og Remus, forekomme mig at kunne henføres til de gothiske Kongers Regjerings Aar i Italien og Rom *).

*) Eckhel mener at disse Mynter ere slagne i Rom strax efter det gothiske Riges Undergang, og troer ligeledes om de Karthaginensiske med Hestehovedet, at de falde under Justinians Regjering. Hvad disse sidste angaaer, saa troer jeg efterat Kobbermynterne med Figuren der holder Kornax i Haanden, og med Tallene ere fundne, at Rimeligheden for

Efter denne Formodning maatte da disse tre Tal paa de Karthaginensiske Mynter refereres til følgende Aar:

XII. Til det tolvte Aar efter Afrikas, eller hvad maaskee er rimeligere, efter Karthagos Erobring, ved hvilken den Vandalske Stat i denne Provinds fik sin fuldkomne Styrke. Den første Epoke falder i Aaret 429. Den anden i Aaret 439. Følgelig bliver det tolvte Aar enten Aar 441, eller 451.

XXI. Aar 450 eller 460.

Disse Mynter maatte da være slagne under Genseriks Regjering, som først døde i Aaret 478.

at de ere Vandalske, er langt større. Ej heller have de Grunde, som han anfører for at tilegne Justinians Regjering de romerske med *Invicta Roma*, (*Doctrina Numm. Veterum* Vol. VIII p. 216), været overbevisende for mig. Gotterne havde Kultur nok for at forstaae Symbolerne paa disse Mynter, tage af Roms gamle Historie, og de tvende Örne kunde ogsaa under Gotterne være meget passende til at betegne begge Rigerne, der byzantiske og det gothiske, som, skjönt under forskjellige Regenter, dog paa en vis Maade tænktes forenede, hvilket Mynterne bevise med Kejsernes og de gothiske Kongers Billeder og Navne.

XLII. Aar 471 eller 481, altsaa enten under samme Konge, eller under hans Søn Hunnerik. Dog er det ikke mueligt at sige noget herom med Vished, indtil maaskee engang en Mynt kommer for Dagen med AN eller ANNO foran for Tallet; og selv Spørsmaalet om disse Tal virkelig betegne Aarstal, kan dog stedse endnu drages i Tvivl, endskjønt jeg troer at Formodningen har megen Rimelighed for sig. Men der findes Mynter af Justinians Efterfølgere, f. Ex. Mauricius og Phocas, som ere slagne i Karthago, hvor een af Rigets Myntofficiner var bleven anlagt, og som ligeledes have Tal, V og XX, hvilke dog ikke kunne betegne disse Kejsers Regjerings Aar, der angives paa den anden Side, men maatte, dersom de skulde være Aarstal, henføres til en for os ubekjendt Æra. — Disse de græske Kejsers efter det Vandalske Riges Undergang i Karthago slagne Mynter, ere især mærkværdige for nærværende Æmne, fordi deres hele Præg og Udseende er aldeles forskjelligt fra dem jeg hidindtil har beskrevet. At de ere udmyntede i Karthago, betegnes ved intet andet end ved Bogstaverne CAR KART eller KRT og KRTG, som staae i Exerguen; men forresten ligne de Rigets øvrige Mynt, i det de have Kejsernes Brystbillede paa den ene Side, paa den anden

et stort M, K eller I, og Aarstallet, eller og Tallene V. XX. maaskee ogsaa andre. De selv samme Mynter findes med Underskriften ROMA. NIKO (Nicomopolis) CAT. (Catana i Sicilien, under Mauricius) KYZ. (Cyzicus) THEVPLIS (Theupolis, Antiochien), o. s. v. Men af andre Typi, f. Ex. *Vota Concordia*, haves fra Karthago, saavidt jeg veed, ingen, men eeneste med *Victoria Augusti* af Justinian undtagen, som Tanini har bekiendtgjort*), og Anledningen til hvilken var saa naturlig. Derimod haves temmelig mange af de først anførte Mynter. De begynde med Justinians 13de Aar, som er det 7de efter Karthagos Erobring; og det er altsaa saa meget mindre troligt, at hine andre med Hestehovedet og Provindsens Symbol skulde være slagne under Romernes Herredømme. Dertil kommer endnu Een Omstændighed, som ligeledes giver en Grund for alle disse Mynters Vandalske Oprindelse. Jeg har allerede erindret at Vandalerne havde deres Nationale, fra Romernes Klædning forskjellige, Dragt, og det anførte Sted af Victor Vitensis viser, at baade Mandfolk og Fruentimmer udmarked sig ved den. Saadan fra det romerske Costume afvigende Klædning troer jeg at have bemærket paa Fruentimmeret med Kornaxene baade paa Hilderiks, og

*) Tanini p. 387.

paa de tvende Mynter med samme Stempel *). Ogsaa paa den med Hestehovedet og Tallet XLII er den militære Figur geraadet noget barbarisk; dog synes kun dens Hat at være noget fremmed, og ikke overeenstemmende med Romernes Krigsdragt. Paa den anden Mynt med Tallet XXI er Arbejdet finere og Costumet lader til at være ganske romersk. Overalt kunde Forskjellen i militær Dragt ikke være saa stor som i den borgerlige: hvilken, da Vandalerne formodentlig brugte de germaniske Folkeslags almindelige korte Klædning, maae have været meget anderledes end Romernes fredelige og indtil Föderne nedflydende Toga.

*) Paa Maxentii Mynt hos Banduri II. p. 148 har denne Figur fuldkommen romersk Costume.

Om populær Medicin.

af Dr. Med. O. I. MYNSTER.

Det er naturligt at man i oplyste Tider seer næsten enhver Sag fra saamange forskjellige Synspuncter, at der maae blive mange stridige Meninger, og at iblant disses Antal en Deel Paradoxer ville blive forsvarede. Vi see saaledes paa den samme Tid som en Deel af alle Nationers agtbarste Mænd ivrigt arbeide paa at udbrede iblant Folket de Kundskaber, som forhen indsluttedes i de Lærdes Studerestuer — et andet, ikke lidet, Antal Skribenter ansee hines Bestræbelser for næsten ligesaa sacrilegiske som Promethei Foretagende, der stjal Gudernes Ild for dermed at oplive det af Jord dannede Menneske, eller i det mindste for ligesaa daarlige Foretagender, som at betroe nyttige, men skarpe Instrumenter i Börns Hænder, til deres egen og andres Skade. I denne Menigernes Strid har jeg troet det en Middelvei, som ikke ledede langt fra Sandhed, at troe falsk eller

saakaldet halv Oplysning farligere end sløv Uvidenhed, fordi denne ikke leder til Handling, men vel hiin; og de af hiin fremspringende Handlinger ville ofte være farligere end Uvirksomhed; dog bør endda neppe glemmes at sløv Uvidenhed leder til slet intet, men at i hvor skadelig falsk Oplysning end er, eller dog kan blive for Samtiden, saa er det dog neppe smueligt, at den ikke skulde lede Fremtiden henimod sand — men denne er Menne- skelighedens Palladium, og fremleder den stedse til det Gode, og fra det Gode til det Bedre, fordi det er umuligt at rigtige Grundsætninger indseere i fuldstændig Sammenhæng skulde lede til urig- tige Handlinger, og ingen uden disse ere skade- lige. En Sag kan umulig, som Halvtænkerne have for Skik at sige, være rigtig i Theorien og falsk i Praxis, thi en Theorie er kun da rigtig, naar den leder til rigtig Praxis.

Hvad jeg har sagt om Kundskaber i Alminde- lighed, anvender jeg paa Lægevidenskaben i Sær- deleshed; men i det jeg her taler om Lægeviden- skab, bruger jeg dette Ord i dets meest udvidede Mening, som betydende Samlingen af Knndska-

berne om Menneskets Legeme i sund og i syg Tilstand.

Det er ej at nægte, at halv, (det er: ufuldstændig eller i visse Ting falsk,) Kundskab i denne Videnskab, især forenet med den Selvklogskab, som er dens naturlige Følge, maae være skadelig som Kniven i Barnets Haand, og har været det blant saakaldte Lager, Qvaksalveré, Huusmødre med bedre Villie end Indsigt, og Syge. Og havde den end aldrig frembragt anden Skade end at nære de saakaldte indbildte Syges piinlige og svækkende Frygtsomhed da var dette allerede sandelig nok til at bevise dens Skadelighed. Da disse Ting nu i vor Tid oftere anföres som Beviser for al populær Medicins Skadelighed, og man endog endvidere anförer at Livet er for kort til Polyhistorie og at derfor den Tid som anvendes paa denne Videnskab er spildt, om ikke værre, saaledes at det turde synes som ikke faa Mænd, der endog ellers elske Kundskabers Udbredelse mellem Mængden, begynde at holde denne Art deraf for unyttig, ja skadelig, saa turde det vel være passeligt at see Sagen fra en anden Synspunct, nemlig fra en fordeelagtigere, omendskjönt ikke saa partisk, at man med de, som overdreve Sagen af misforstaaende Iver, vilde ansee

den som den første og mindst uundværlige Almeen-Kundskab. Det er ilde at vore Meningers Gang saa ofte ligne Pendulens, fra een til anden Yderlighed. Uvigtig er denne Undersøgelse neppe, hverken for Opdrageren, som tvivler om han skal henvende sin Eleves, eller for den sig selv mere overladte Yngling, om han skal henvende sin egen Flid og Opmærksomhed paa denne Green af Kundskab.

Inden jeg henvender mig nærmest til mit Maal tillades det mig at forklare hvad jeg mener med *populær Kundskab*, eller Kundskab for *Folket*, og da troer jeg at her ved *Folket* forstaaes Samlingen af *læg Folk*, eller af de, som i det mindste med Hensyn til den Slags Kundskab, som Talen i hvert Tilfælde er om, kunne modsættes *lerde Folk*, eller de som valgte sig denne Slags Kundskab til Hovedformaal, og derfor bragte det videre deri. Men *læg Folk*, naar Ordet tages i denne Mening, kunne altsaa være tvende Slags, nemlig desom i enhver Videnskab ere *Lægfolk*, og de som kun kunne kaldes saaledes *allene* med Hensyn til den enkelte netop omtalte Videnskab. Naar derfor *Kundskaber* skal foredrages populært, da kan det skee med

Hensyn enten paa den ene eller anden af disse Klasser. Saaledes ogsaa populær Lægekyndighed.

Hvad hiin Klasse angaaer som i *Ordets strængeste Betydning kaldes læg Folk*, da ere disse deels af Mangel paa Forkundskaber og Övelse i Tænkning, uskikkede til at modtage nogen fuldstændig videnskabelig og sammenhængende Kjede af Kundskaber, deels forbyder deres Syslers Natur dem at anvende tilstrækkelig Tid herpaa, deels behöve de mindre de medicinske Kundskaber; opdragne i legemligt Arbejde, hærdede derved og ved den Tarvelighed og Maadelighed, som deres Kaar nöde dem til, skjænker Tingenes Natur dem den Skadeslösholdelse for hvad de ellers maae undvære, at de meget mindre, end deres forfinede og i andre Henseender maaskee lykkeligere Medborgere, ere underkastede Sygdomme naar ej yderlig Armod frembringer disse hos dem, og i saa Fald vilde endda Kundskaberne kuns lidet nytte dem; endelig bör de i Nödsfald kunde vente sig Raad og Veiledning fra den oplystere Deel af deres Medborgere for hvilke Adgang til hine Kundskaber er lettere aaben. For denne Klasse af Folket kan der da ej gives nogen populær medicinsk *Videnskab*, men blot populære medicinske *Kundskaber*, eller

enkelte Lærdomme, som maae være aldeles simple, practiske, saaledes valgte og fremsatte, at de ved Misforstaaelse ej lede til farlig Vildfarelse og Qvaksalverie, meest indskrænkede til Forholdsregler om den daglige Levemaade og enkelte Nödtilfælde, og oftere indeholdende Advarsel mod gamle For- domme og de menneskefordærvende kloge Mænd og Qvinder, som endnu stedse besidde Almuens Tillid, Forbud mod hvad de ikke maae gjøre, end Regler for hvad de skulle gjøre.

Anderledes er Tilfældet med den Klasse af Mennesker som *kuns med Hensyn til Medicinen* kaldes læg Folk, fordi den ej er deres Hovedbeskjæftigelse, men som for Resten ere dannede Mennesker, have Forkundskaber og ere övede i Tænkning.

At saadanne Mennesker kunne modtage en videnskabelig ordnet, med Hensyn til deres Fornödenheder fuldstændig Række af medicinske Kundskaber behöver vel intet Beviis; heller ikke, at man maatte kunne gjøre dem indlysende hvor *Grænderne* laae for Anvendelsen af de Grundsætninger, de saaledes modtog, saaledes at om deres Kundskab end i Forhold til Medicinens hele Omfang

maatte blive *indskrænket*, den derfor ej vildt blive saaledes *ufuldstændig* at den kunde forvirre dem og ved falske Resultater, som de uddroge, lede dem til skadelig Handling.

Jeg troer derfor endnu blot at behøve at angive med faa Ord de Puncter hvori saadan Kundskab kunde være dem *nyttig*, for at have naaet mit Öjemed, et bevise populær Medicins Muelighed og Nytte.

Men for denne Deel af Folket vildt medicinsk Kundskab, ja Videnskab, være gavnlig, endog nødvendig, for *det første* for den umiddelbare Fornøjelse, som enhver Art af Kundskab forskaffer, — eller skulde Lægevidenskab indeholde mindre interessante Sandheder, end Physiken, Botaniken, Mineralogien, Videnskaber som saa almindelig dyrkes af Folk, hvis Kald de ikke staae i nogen umiddelbar Forbindelse med, allene for deres indvortes Skjönhed og den Tilfredsstillelse de yde den dannede Mands forfinede Nysgjerrighed? eller skulde denne ikke pirres ved Rygtet om den almindelig Splid, Browns System har vakt mellem udenlandske Læger? ved den gule Febers eller Pestens Ödelæggelser, eller ved saa mange Lægers vidt omtalte, meget

forjættende Forsög med Koekoppe-Inoculationen o. s. v. — *For det andet* for dens practiske Nytte, naar den bringes i bestandig og varsom Udövelse enten af dem selv, eller af deres Discipler, i det Tilfælde at de som Skole- eller Kirkelærere (i sidste Fald dog ej fra Lærestolen, men under daglig Omgang og ved privat Underviisning, ej som Præster, men som deres Sognefolks oplyste Ven og Raadgiver) forklare for Andre udvalgte Sætninger af hvad de selv rigtigheden og overbevisende have fattet. Men denne practiske Nytte er ingenlunde indskrænket til egentlig Heldbredning; denne bör desuden kuns da at have Sted naar mindre vanskelige Sygdomme ved deres Tydelighed ere lette at behandle for den, som kuns har indskrænket Kundskab, og naar pludselige og farlige Tilfælde fordre hastig Hjelp, endda i begge Fald kuns naar ingen egentlig, mere paalidelig Læge er ved Haanden. Af sikkrere og mere udbredt Gavnlighed er saadan Videnskab for den enkelte Mand, eller Qvinde, naar de skal indrette deres huuslige Levemaade, vælge dem Stand og Forretninger i Livet passende med deres legemlige Constitution, vogte sig for Smitte og andre Farer uden overdreven, for dem selv og andre ofte skadelig

Frygt, eller utidig og farlig Forvovenhed, pleje Svangre, forekomme Arvesygdomme eller formilde deres Virkninger, opdrage raske Börn, vælge sunde Ammer, lindre Syge og Udlevede deres Tilstand, vælge og forstaae deres Læge, tilbørligen forstaae og anvende Lægers specielle Bekjendtgjørelser om Forholdet mod pludselige eller vidt omgribende Sygdomstilfælde, undgaae den barnagtige og farlige Tillid, som endog i övrigt tænkende og oplyste Folk skjænke Charlataner, der, uvidende i alt andet, alt for ofte tilfulde forstaae den Konst at benytte sig af det haabende og frygtende Menneskes svage Lettroenhed, vogte sig og andre for skadelige Fordomme og mellem dem f. Ex. for hine Lærdomme, som næsten ansees for at høre til Huusavlen i mangel Familie; det er godt at Börn laxere imellem, ligemeget enten de ere syge eller ikke; eller, alle spæde Börn skal, uden Hensyn til deres övrige Constitution, bades i koldt Vand, eller modsat i varmt Vand, o. s. v. og hvor vigtig bliver ikke denne Videnskab for Lovgiveren, Dommeren, Advocaten, Magistratspersonen naar de paa Embeds-Vegne skal værne om Medborgeres Liv, Helbred, og undertiden Ære. Sikkert er det da ej altid nok at indhente

Lægers Betænkning; der hörer ofte Kundskab til at forstaae og anvende ja undertiden at bedømme den.

En Grund endnu kunde jeg anføre for populær Lægevidenskabs Uundværlighed og altsaa Nytte: den — at den allerede er saa udbredt, at man maae bestræbe sig for at skaffe Folk stedse lysere og lysere Begreber i den, at den ej ved Misforstaaelse skal gjøre Skade; saa at endog de, som ellers i Almindelighed vilde ansee populær Lægevidenskab for skadelig, maae dog i Betragtning heraf ansee dens nærmere Bearbejdelse, videre Udbredning, og nøiere Oplysning for et under disse Omstændigheder mindre Onde, altsaa for et Gode; siden den dog nu ej engang kunde udryddes om man endog paatog sig saadant.

Der vil da for den dannede Klasse af Mennesker gives tre Arter af populær Lægevidenskab: Læren om Menneskets Legeme i sund Tilstand, Læren om Menneskets Legeme i syg Tilstand, og Statsanthropologie, indeholdende de Lærdomme af Lægevidenskaben, hvilke Embedsmanden, som Embedsmand, behøver; og enhver af dem vil sikkert lönne sin tænsomme Dyrker.

Just Juul *)

en Ballade i gammeldags Manceer.

Hr. Just, den kjekke og byrdige Mand,
 Sin Snekke lader udrede;
 Thi han skal drage til Frankerland
 Om Danrigets Handel at frede.
 Han sejler i Dage, han sejler i tre,
 Den fjerde Dag til Ende,
 Men ingen Orlogger var at see,
 Hvorhen han end Kaasen mon vende.
 Nu haver han fundet i franske Havn
 De Kjöbmandsskibe i Orden;
 Nu vindes Ankeret op paa Sravn;
 De lyste nu hjemad til Norden.

*) Om Just Juuls Manddom fortælles i stote og gode
 Handlinger, samlede ved Ove Malling, Side 317.

Med Hurra hejse de Sejl paa Raa;
 Det var saa faver en Skare,
 De gjeve Franske med Fryd dem saa,
 De böd dem alle vel fare.

I Österlide rändt Solen op,
 Der Juul monne Bretland pejle.
 Flux raabes fra Udkik paa höjen Top,
 „Hist seer jeg en Orlogsmand sejle.“

Klart Skib! Vi hie ham her! raaber Juul;
 Sej! Spaer Jer rede at være!
 Ret aldrig krøb nogen Dansk i Skjul,
 Naar det gjaldt Dannebrog's Ære.

Hr. Just han braser op sine Sejl paa Raa;
 Og Vinden i Tougene spiller,
 Mens rödmende Dagskjer forgylder hans Spejl
 Og Voven om Pligten triller.

Hr. Just han bakker sit Sejl paa Raa;
 Det vil jeg for Sanden sige,
 Djervt Mod i hans funklende Öje laae;
 Hans Mænd til Kamp monne fige.

Frem skrider den Snekke paa sølvblaa Strand,
 I Bretland havde den hjemme.

Dansk Hilsen giver Hr. Just paa Stand;

Han Söemands Viis ej vil glemme.

Ej svarer ham Britten, men kaad og vred

Med Hadings Tale ham byder :

„Stryg Danske fus din Vimpel ned!

„I Sænk jeg dig ellers skyder!“

Fuld hart du truer med Skændsel og Død,

Det Svar monne Juul ham give,

Min Vimpel vajer, hvor Kongen bød,

Der skal du den vel lade blive.

Den Bretlands Sejler blev gram og vild

Han flux efter Vimpelen sigter,

Da lyner imod ham en rædelig Ild;

Hr. Just udi Kampen ej svigter.

Nu suse de Kugler, nu dundrede Skud,

Den Leg vil ej Britten behage;

Thi hejser han fnysende hver en Klud

For hastig fra Fienden at drage.

Den næste Dag i Öst mon grye,

De Solstraaler spille saa vide,

Da synes fra Udkik hen under Skyer

En Orlogsmænd stolt at fremglide.

Saa listelig smiler Hr. Just i Skjæg,
 Op Danske? han raaber saa fage,
 De føre os Tak for den sidste Leg;
 Saa drøj de skal fane den tilbage.

Nu mødes de Snekker paa salten Hav,
 Og Britten prajer med Vrede:

„Stryg Vimpel! eller saa fæl en Grav

„Skal Nøkken brat dig berede.“

Jeg hørte, melder Hr. Just, i Gaar
 En Britte om Strygen at fryse.

Det Svar, han fik, end i Luggerne staaer;
 En Nidding, der luder sig kyse.

Blodflaget hejses da flux paa Stang,
 Vildt skingre Krigsbildrets Toner.
 Om Fædres Manddom de Danske sang,
 Flink brugte de Sejl og Kanoner.

De vendte og stopped' og vendte paa nye,
 Fuldt Lag med Raskhed de gave.
 Kartovernes Bröl og den lynende Skye
 Forskrækker ej een af de brave.

Saa hylles de Snekker i tykkeste Damp,
 Mens Bølgerne blusse som Lue.

Om Dannebrog's Ære der standér en Kamp,
Saa djerv, som nogen vil skue.

De sloges i Timer, de sloges i fem
Og mangt et Óje der lukkes;

Men Britten nu saa tyst lakker hjem;
Ham lyster ej mere at plukkes.

End sejler Hr. Just og hans kjække Mænd,

Han endte med Ære den Fejde,

Og siden i Ro til Danmark hen

Han giver de Byrdinger *) Lejde.

Paa Axelshuus sad Kongen blid,

Glad for ham Hr. Just indtræder,

Han melder om Danskens Manddomsid,

Og lønnes med Bifald og Hæder.

End, Brødre, vajer det danske Flag

Med Ære paa gyngende Bølge.

Gid Held og Sejer i Fred og i Slag

Paa alle Have det følge!

*) Dette vellydende Ord bruges af vore islandske Brødre, og betegner Lastdragere eller smaae Skibe. Vore Digtere kunde maaskee, stundom trænge til det.

Naar Dannebrog vinker til Orlogsfærd
 Dankongen paa os kan lide;
 Vor Møe og vort Land en Kamp er værd
 For dem vi saa frejdigen stride.

VICTOR CHRISTIAN HJORT.

T i l l e g

il

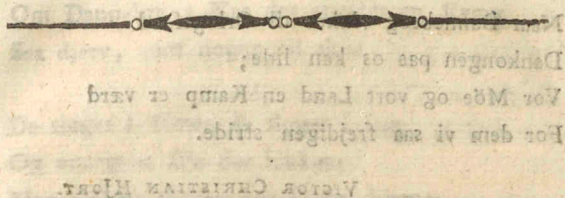
Aftandingen om de Vandaliske Mynter

Efter at denne Aftandling var trykt, fandt jeg
 hos Hørdum i det offentlige Ark en Mynt
 som har Lighed med de i denne 2 beskrevne.
 Han har taget den af Du Cange, og hævder den til
 Keiser Johannis Ximenes Tider i det niende Aar-
 hundrede. Men enten er Mynten rigtig beskrevet
 og aftegnet; eller den er og indkommet
 forkjelligt. Den jeg her beskriver, er
 Beskrivelsen af Mynten. Den
 er i Hørdums Ark og er en Mynt
 af den samme Art som de i denne 2 beskrevne.
 Den har Lighed med de i denne 2 beskrevne.
 Den har Lighed med de i denne 2 beskrevne.

Scand. Musæum.

1

*)

T i l l æ g

til

Afhandlingen om de Vandalske Mynter

§ 5.

Efter at denne Afhandling var trykt, fandt jeg hos Banduri i det oftere anførte Værk en Mynt, som har Lighed med de i denne § beskrevne. Han har taget den af Du Cange, og henfører den til Kejser Johannis Zimiscis Tider i det niende Aarhundrede. Men enten er Mynten urigtig beskrevet og aftegnet); eller den er og fuldkommen forskjellig fra den jeg har bekjendtgjort. Hans Beskrivelse er følgende:

Virgo stans brachiis expansis in corona laurea

MLXN. in corona laurea. Æ. 2.

Det lader sig ikke nægte at den quindelige Figur jo har megen Lighed med de forhen beskrev-

*) Banduri Dup. orient. II. p. 738.

ne Mynter, baade i Stilling og i Klædedragt; men den mangler Kornax i Hænderne, hvilke just her ere karakteristiske. Ej heller har den en Krone paa Hovedet, men Haarene synes at være flyvende. Alligevel formoder jeg, at Mynten er urigtig tegnet, og virkelig har havt Kornax i Hænder. Du Cange og Banduri have rimeligviis holdt Figuren for Jomfrue Maria, som staaer i velsignende Stilling, fordi hendes Brystbillede ofte forekommer saaledes med udbredte Arme: og da just dette er een af de Typer som findes paa de til Johannis Zimiscis Tidsalder henhørende Mynter, have de bragt denne med i samme Classe.

Den anden Side indeholder saaledes som den er aftegnet, ganske uforklarlige Bogstaver. Et m. ligesom det findes paa Tiberii Constantini, Mauricii, og mange senere Kejseres Mynter; X og N. og Stregen nedenfor, istæden for at paa de andre i den anførte §. beskrevne Mynter Stregen staaer ovenfor Bogstaverne. Hvad disse Bogstaver betyder, er det umueligt at bestemme. Og dersom denne Mynt hører til samme Classe som de övrige, saa vil det endog være en stærk Grund imod Formodningen om at Tallene paa disse have nogen chronologisk Betegnelse.

Kort Beretning

om

et Antal gamle, mest tydske Mynter, fund-
ne i Foraaret 1801 i en Huusmands
Hauge paa Falster.

Ved at grave i sin Hauge fandt en fattig Huus-
mand i Byen Volsøe paa Falster dette Foraar et
Tinbæger fuldt af gamle smaae Sølvmynter. Bæ-
geret, som næsten gandske var henmuldret, og
desuden ved Gravningen blev beskadiget, faldt i
Stykker, da det kom i Luften; Mynterne bleve
derimod indsendte til det kongelige Rentekammer,
og fra dette Collegium igjen tilsendte hans Maje-
stæts Mynt-Kabinet paa Rosenborg Slot, for nær-
mere at undersöges. Da nu, som jeg troer, med
Rette Opgravningen af Oldsager ansees for at höre
til de litterariske Begivenheder, hvis Bekjendtgjö-
relse i det ringeste kunde interessere nogle, har
jeg troet, mine Herrer! at en kort Beretning om

denne fundne Skat tilligemed fremlagte Prøver deraf, vilde om ikke enten være meget lærerig eller synderlig morende, dog hverken være upassende med Selskabets Hensigt, eller uvilligen blive modtagen til at opfylde nogle faa Öjeblikke, som Selskabet maatte have tilovers fra vigtigere og værdigere Sysselsættelser.

Men fremfor alting bör jeg anmærke, at Beskaffenheden af disse Mynter, som jeg strax skal have den Ære at forelægge Prøver af, uden Tvivl ligesaa lidet vil tilfredsstille det ærede Selskabs Önsker, som de i Grunden have tilfredsstillet mine; de ere hverken sjeldne eller skjønne eller indeholde Stof til nye og vigtige Bemærkninger. Jeg skal have den Ære at forudskikke deres Beskrivelse, og derefter tilføje de faa og ikke betydelige Bemærkninger, som de have forekommet mig ved første Oversigt at give Anledning til.

Det hele Antal af de indsendte Mynter udgjör 988 Stkr., og tilhøre for det meste de tyske Hansestæder. De bestaae af følgende:

I. Af Staden Lübeck 37.

Adv. Moneta Lubicens. en flakt Örn.
Rev. Civitas Imperial. et Kors.

2. Af Staden Hamhorg 68.

Adv. Moneta Hambürgens. 3 Taarne.
Rev. Deus Benedictus. Et Kors med 4
Nelleblade i Hjørnerne.

3. Af Staden Lüneborg 72.

Adv. Moneta Lüneborch. En gaaende Löve.
Rev. Sit Laus Deo Patri. Et Kors med en Stjerne
eller med en Löve i Midten.

4. Af Staden Rostock 149.

Adv. Moneta Rostokcens. en Grif.
Rev. Civitas Magnopol. et Kors.

5. Af Staden Wismar 150.

Adv. Moneta Wysmar. et siirligt Kors med en
Stjerne i Midten.
Rev. Civitas Magnop. v. Magnopol. et Oxehoved,
paa andre Stadens Vaaben.

6. Af Staden Stralsund 460.

Adv. Moneta Sundensis. En Straale.
Rev. In nomine tuo Deus. Et Kors med en Stjerne
i Midten.

7. Af Staden Anclam i Pommern 7.

Adv. Moneta Tanglum. En Straale.

Rev. Deus Benedictus. Et Kors.

8. Af Staden Grifvalde 8.

Adv. Moneta Gripeswolt. En Grif.

Rev. Da Laudem Deo. Et Kors paa et Skjold.

9. Af Staden Reval i Esthland 2.

Adv. Moneta Revalie. Et Kors med 3 Puncter i ethvert af dets Hjørner.

Rev. Magistri Livonie. Ordenskorset paa et Skjold.

10. Af Staden Kiel 3.

Adv. Moneta Kilensis. En Baad, hvorover et Nalleblad.

Rev. Civitas Holsacie. Et Kors.

11. Af Staden Gustrov i Meklenborg 25.

Adv. Moneta Gustrove. Et Kors.

Rev. Civitas Dni D. Werle. Et Oxehoved

12. Af Staden Parchim i Mecklenborg 4.

Adv. Moneta Parchens. Et Kors med 5 Puncter i Midten.

Rev. Civitas Dni d. Werle. Et Oxehoved.

13. Af Kong Albert i Sverrig 1.

Adv. Albertus Rex. Kong Erichs kronede Hoved.

Rev. Moneta Suecie. Et halvt Kors, om hvilket 3 Kroner,

14. Af Staden Trarbach i Grevskabet Spanheim i den overrhinske Kreds.

Adv. Tidericus Epus. Et med Bispehattens kronet Hoved.

Rev. Moneta Trarb. En Nögle og et Sværd over Kors; paa den ene en Blomst eller Lillie i Hjørnet.

Af disse angivne 14 Nummere, henhøre de 10 første til det beröimte hanseatiske Forbund; thi at Kiel ogsaa var af disse, og ligesaavel som de fleste andre, havde Myntrettighed, beretter Christiani i hans slesvig-holsteenske Historie; skjönt Dankwerth ikke omtaler dette, og Werdenhagen alene regner den til de med Hansestæderne forbundne Stæder. Deres Mynter, hvoraf Christiani ikke heller anförer nogen, eller synes selv at have kjendt disse, henhörer derfor uden Tvivl til de sjeldnere af denne Klasse. Det sidste Nummer, de af Biskoppen af Trarbach, höre om ikke til de sjeldne, thi adskillige af disse forekomme i den thottiske Katalog, saa dog til de dunklere Mynter fra disse Tider; hvorledes de ere komne her til Lands eller blant de övrige opregnede Stykker er ikke let at forklare.

Det förste, som man ved et saa stort Antal af Mynter med nogen Forundring bemærker, er,

at der imellem disse, skjönt fundne i et dansk Land, dog ikke findes en eneste dansk Mynt; da man dog paa den Tid disse kunne være nedgravne, havde allerede længe slaaet egne Mynter i Danmark. Men dette tjener imidlertid ikkuns til at bekræfte, hvad ogsaa Historien beretter, at i Middelalderen og især i det 13. 14. 15. Aarhundrede næsten ingen andre Penge vare i Cours hos os end fremmede. Disse Lande dreve paa de Tider, som bekiendt er, ingen anden Handel end den, som bestod i, at fremmede Kjøbmænd kom til Landet for at indkjøbe Landets Producter, og for igjen at tilbringe Indvaanerne de faa Fornödenheder, som de toge fra andre. Denne Handel bragte fremmede Penge ind i Landet, og da det navnlig vare Hansestæderne, som næsten udelukkende havde denne Handel i Hænderne, var det en naturlig Følge, at det maatte være disses Penge, som mest courserte i Landet. Men denne Forbindelse imellem de danske Provinser og de ved Östersöen liggende tyske Handelsstæder fandt i Besynderlighed Sted med Falster; thi dette Land havde en saa stærk og sædvanlig Omgang med de meklenborgske og pommerske Stæder, at endog en bestandig Færge var oprettet paa nogen Tid imellem Ged-

ser Odde og Varnemünde ved Rostock, Falstrin-
gerne og Lolländerne, som ved deres Beliggen-
hed vare adskilte fra de andre danske Provinser,
og derfor ikke vare i saa hyppig Omgang med
disse, som med de tydske Stæder, havde dertil
ikke heller, som de fleste andre danske Lande,
deres egne Myntstæder hos dem selv, eller, som
det syntes, behövede disse, da deres rige Korn-
lande forskaffede dem Penge i Landene for deres
Produkter; de maatte altsaa naturligviis vare over-
svømmede med en Mængde fremmede Penge; og
det vil efter disse Betragtninger mindre forandre
os, at vi iblant saa mange Mynter ikke have truffet
en eneste dansk.

Alderen af vores Mynter kunne vi kuns
paa meget faa af dem nøjere angive. At de i
Almindelighed indskrænke sig til det 13. 14.
og 15. Aarh. kjendes saavel af Skriftens Beskaf-
fenhed paa dem, som ogsaa deraf, at det er denne
Periode, i hvilken Hansestædernes Anseelse og
Flor indfalder.

Den af Albert i Sverrig anførte Mynt er i
det ringeste slagen för 1388, i hvilket Aar han
blev fangen af Dr. Margaretha; og den rewalske

Mynt under Kørsherrerne kan ikke være slagen før 1346, i hvilket Aar Kong Waldemar 3. solgte til disse Riddere Esthland med Reval for 18000 lödige Mark Sölv.

Et Spörqsmaal er endnu kuns tilbage, og med nogle faa Erindringer til dettes Oplysning vil jeg slutte denne korte Beretning. Hvorledes og til hvad Tid kunne disse Mynter være nedgravede? Det er rimeligt, da ingen Spor er funden til nogen Begravelse paa det Sted, hvor de ere opgravne, at de have været nedlagte i Jorden for under fiendtligt Overfald at sættes i Sikkerhed for at borttranes. Dette var i de Tider det sædvanlige Middel til at redde sine Skatte, og det var ved de hyppige Krige og Uroeligheder, som forefaldt, der altid vare forbundne med Röverie og Plyndren, jevnlig iværksat. Falster var ved sin Beliggenhed ligeledes jevnlig udsat for saadanne voldsomme Overfald, og Landets Velstand kaldte snart Fienden ind i Landet for der at söge Levnetsmidler og Bytte. Saaledes blev dette Land overfaldet og ilde medtagen i den ulykkelige Krig, som Kong Albert af Sverrig förte i Forbund med Hansestæderne imod Kong Valdemar 3. i Aarene 1368. 69 70., og de, nogle faa Aar derefter berygtede Söerövere, de saakaldte

Vitallianer, der i Slutningen af dette og i Begyndelsen af næste Aarhundrede forstyrrede al Handel i Östersöen, gjorde paa samme Tid Kysterne af Smaaelandene aldeles usikre. I disse uroelige Tider er det i det ringeste ikke usandsynligt, at vores Mynter, hvoraf ingen indeholder noget sikkert sildigere Datum, kunne være blevene nedgravede, at deres Ejer imidlertid kan i Krigen være omkommen, og hans Skat være bleven henliggende, indtil et lykkeligt Tilfælde, efter et Tidsrum af henved 400 Aar, igjen har bragt dem frem for Lyset.

RAMUS.

Literatur.

Udförlig Beretning om den Plan der blev lagt og udfört i Anledning af den store Ildebrand i Kjöbenhavn 1795, efter hvilken den afbrændte Deel af Staden mere regulær, beqvem og brandsikker kunde opbygges. Historisk forfatter og udgivet af *J. H. Rawert*, Professor og Stadskonductör. 8. Kbhvn. 1800 trykt hos Directör Schultz 188 S. foruden Tilegnelse, Fortale, Indhold og Tabel.

Dette Skrivt synes at fortjene almindelig Opmærksomhed og at være lærerigt i høj Grad for enhver der har at bestille med Stæders Bestyrelse eller er sat til at have vaaget Öje med deres Sikkerhed, Orden eller Skjönhed. Saa dyrekjøbt en Erfaring som den, Kjöbenhavns Indvaanere fik

1795, burde ikke være spildt for Efterslægten, ligesom hiin fra 1728. Den flittige Forfatter af nærværende Skrivt har da gjort sig højligent fortjent af sine Medborgere i begge Riger ved at anvende en Deel af sin ellers saa sysselfulde Tid paa at samle, ordne og udgive disse Efterretninger hvilke tillige have det Fortrin af fuld Paalidelighed, da Forfatteren ifølge sit Embede var allevegne medvirkende og følgelig er mere underrettet om Alt, end nogen Anden kunde være. Dog ikke Danske og Norske allene kan drage Nytte af dette Værk, men, som sagt, det er i egentligst Forstand almeennyttigt, og kan udbrede en Mængde Kundskaber, Ideer og Resultater, anvendelige Mutatis mutandis allevegne hvor det Uheld af ødelæggende Ildebrand indtræffer. Værket fortjener da meget for Oversættelse i flere Sprog, end manges Rejsebeskrivelse hvis Forfatter ikke satte Fod af sin Stue og de allerfleste Romaner.

Hvo som vil kan her finde Oplysninger om Aarsager, der kunne bidrage til Ildens Overhaandtagelse, og mueligen kunne undgaaes eller forebygges; om hvad strax kan gjøres til at afhjælpe den første og største Elendighed der er en uundgaaelig Følge af slige Ødelæggelser; om hvad siden

kan skee til ydermere Lindring i saa almindelig en Jammer; om den Orden hvori nu maa lægges Haand paa Værket for at forebygge de nærmeste fordærvelige Følger og dernæst at tilbagebringe Tingenes forrige og om mueligt bedre Orden; om de mange Synspuncter, der bør tages under Betragtning; hvorledes det mere Fornødne bør gaae for det ogsaa men mindre Fornødne; det ogsaa men mindre Vigtige maa henstaae ugjort, naar dets Iværksættelse enten overstiger nærværende Kræfter eller ville medføre Ulejligheder som for den kloge Bestyrer veje mere end det tilsigtede Gode. Man vil ogsaa see hvilke Hjelpemidler en velbestyret Stat (uden at have Perus Guldgruber at øse af) kan finde i saa store Ulykker, samt hvorledes slig sørgelig Erfaring kan afbenyttes til Anstalter og Indretninger for Fremtiden, hvorved lignende Vanheld kan med høj Rimelighed forebygges og tillige andre nyttige Hensigter opnaaes. Dette og meget mere kan læres af nærværende Skrivt, hvis Indhold her korteligen fremsættes.

Fra S. I af gives en Fortælling om den ødelæggende Begivenhed fra dens uforklarlige Begyndelse af indtil dens serie Ophør ved det omsider grebne Middel af Nedrivelsen. Der findes anført

endeel af de Aarsager som bidroge til at udbrede Ilden, og hindre Modvirkningerne.

S. 8 fortælles de første Anstalter til at skaffe de tusinde og atter tusinde Huusvilde noget Lye under Telte, og S. 9 og 10 de følgende til at skaffe Tag over Hovedet for saa mange som mueligt var. Skjønt er det her at læse, hvad enkelte brave Borgere og hele Selskaber gjorde for at huse deres nødlidende Brødre. Endog den, der af Forsynet bevaredes fra Deeltagelse i Ulykken, vil ikke være uden Deeltagelse ved at læse om saa mangen skjøn Borgerdaad, og om den Stræbsomhed der flux begyndte at virke.

Fra S. 12 af fortælles om Foranstaltningen til at faae Gaderne ved Gjenopbyggelsen udvidede og Husene trofaste og mere brandsikre, om Vanskelighederne som derved mødte, om Misfornöielsen som naturligviis derved opvakte hos Endeel, men ogsaa om det brave Borgersind hos det større Antal, at de almeennyttige Foranstaltninger iværksattes og ingen Urolighed reiste sig, ej engang et offentligt Blad eller Skrivt indeholdt Knur eller Misnöje over denne Anordning. En af de store Hindringer ved de nye Bygninger var den høje

Priis paa de Materialerne og Arbejdet steg til, hvorved Forf. viser hvad der kunde være gjort for at formindske disse Hindringer. Men alt dette naaet rejstes Bygninger igjen i utroelig Hast og man forbaavses at efter saa udbredt en Kalamitet (ifølge S. 19) der kunde opføres

i Aar 1755,	Forhuse 163,	Sidehuse 124,	Baghuse 95.
— 96,	— 172,	— 86,	— 63.
— 97,	— 130,	— 45,	— 41.
— 98,	— 74,	— 32,	— 16.
— 99,	— 40,	— 16,	— 10.
i fem Aar —	579	— 303	— 225*)

Over tusende Bygninger paa 541 Byggepladse i de fem Aar. Saa man med Rette maa med Forf. undres over hvor alle de Penge ere kommen fra; og give ham Magt deri, at Mennesket kan udrette saare meget, naar dets Virksomhed ret sættes i Bevægelse. Forundringen bliver end større, naar man seer, (som ogsaa her S. 19 og 20 er anført) at de nye Bygninger overgaar de afbrændte i Storhed, endog i bekostelig Pyntelighed.

*) Aar 1800 tilkom 18 Forhuse, 4 Sidehuse, 3 Baghuse, saa kun 52 ubebyggede Pladser ere igjen.

Scand. Museum

S. 22 meddeles os Planen som Forf. tillige med Stadsbygmestere efter Magistratens Begiering indgave som Norm og Gjenopbyggelsen. De Poster som her kunde komme i Betragtning ere: større Regelmæssighed og Rummelighed i Gaderne; mere Kommunikation fra Gade til Gade; større Sikkerhed mod tilkommende Ildsvaade. Meget roesværdigt for de to Mænd der forfattede Planen er det Tænkte, Valgte og tillige klogelig Modifiseerte som deri findes, uagtet Planen maatte alt indgives Tedning 24 Timer efter den var æsket. Men meget lærerig tillige er den, da man af den ei allene seer hvad der kan gjøres i slige Tilfælde, men ogsaa hvilke Vanskeligheder man forud bör være belavet paa, samt hvad man bör lade beroe, uden at ændse den Usagkyndiges efterfølgende og vel forudseete Anke.

Nu følger Rentekammerets Bntænkninger over samme Plan og Forslagenes Modifisering, tilligemed den første kongel. Resolution desangaaende.

S. 45 findes Forf. paa Magistratens Begiering indgiyne nærmere Detailforslag om enkelte Steders Bebyggelse m. m. og S. 49 Magistra-

rens paa den kongel. Resolution grundede Plakat under 14de Julii om de Regler der skulde iagttages ved de nye Bygninger. Samme Dag begyndte en Regulerings-Commission sine Arbejder som gik ud paa at bestemme de fornöden fundne Forandringer i Detail, og hvad Beköstning der til vilde udfordres. Hvad her fra S. 55 til 87 er fortalt om Kommissionens Fremgangsmaade og Resultaterne af dens Undersögelse vil findes særdeles instruktiv, og kan vejlede Vedkommende i lignende Tilfælde til største Nytte. Derefter følger Kanselliets Skrivelse til Magistraten om den efter Kommissionens Indberetning faldne kongel. Resolution, og ifölge deraf Magistratens Plakat under 17 August om hvilke Gader strax kunde bebygges, hvilke der skulde udvides og hvor meget, samt paa hvilken Side.

Fra S. 45 til 103 staaer Beregningen, som Forf. efter Forlangende maatte opgive, paa Beköstningerne for hver Grund især der skulde ganske eller for endeel afstaaes til Gadernes Udvidelse med mere. Ved at læse denne Beregning og ifölge det Foregaaendes og Efterfølgendes Indhold, maa man höjligen undres over det uhyre

Arbejde som Forfatteren har havt i sine Dage, og som han dog har faaet gjort og det i saa saare kort Tid. Den tredie kongl. Resolusion findes S. 103 f. hvori Reguleringskommissionens nærmere Forslag bifaldes. Flere kongel. Resolusioner følge derefter og deriblandt den der bestemmer hvorledes de fastsatte og bifaldte Godtgjørelser for afstaaede Grunde skulde betales. Fremdeles Magistratens Komissorium til Regulerings Kommissionen, at danne sig til en Afregnings Kommission, der havde at opgjøre hvad hver Grundejer kunde tilkomme i Godtgjørelse, og tilkjendegive det for hver især. Hvorledes dette vidtløftige Foretagende udførtes og uagtet mangfoldige Hindringer og Vanskeligheder tilendebragtes kan med megen Nytte læses fra S. 113 til 125.

Det som nu følger indtil S. 133 er især mærkeligt og gjerne afskrev jeg det ganske hvis Rummet tillod det. Med megen Indsigt og i præensionsløs Simpeltid angiver Forf. her Aarsagerne som gjorde det umueligt at anbringe Forandringer og Forbedringer, som den, der ej saaledes kjender Tingene, troer at maatte været let anbringelige, vel endog skumler eller spotter over at de ej ere anbragte. Ho-

vedhindringen var Bekostningen, da de Forbedringer der ere udførte alt medtog tre Tønder Guld. Men dernæst var det ogsaa Tiden at gjøre om. Ikke de halve Bygninger kunde været opførte i den Tid hvis man havde villet og kunnet gjøre alle de Forandringer, som rigtig nok indsaes at være ønskværdige og gavnlige, men havde holdt den største Deel af Grundeierne længe fra at see deres Huse reise sig af Ruinerne igjen.

Fra S. 133 af gives Efterretning om den Kommission som sattes over de Fonds der ere henlagte til at afbetale de til Gadernes Udvidelse afkjøbte Grunde. Det kongel. Kommissorium meddeles, samt Udtog af denne Kommissions Indberetninger.

Fra S. 157 til 167 handles om den saa høist vigtige Sag: Brandforsikringen, de Midler som anvendtes til at opretholde den (da den, sin store Kapital uagtet, ikke kunde udrede den halve Godtgjørelse for den skeere Skade,) om Möbel-Assurance, om Kredittassen for Huusejere og den under Prof. Kalls Bestyrelse.

Værket sluttet med en i høieste Grad interessant Efterretning om de Brandkort, som Hr.

Forf. har under Arbeide og som blive Mönstre for deslige Indretninger, og saa vidt skjønnes kan, haves hidtil ikke deres Lige nogensteds. Enhver praktisk Geometer bör læse denne i saa mange Henseender underviisningsfulde Beskrivelse over den nye foranstaltede og af Forf. selv udførte Stadens Opmaaling, over de af ham anvendte Midler, baade til at have de mange mödende Hindringer og Vanskeligheder, som ogsaa til at forfærdige Kortene saaledes, at de i Tid og Eftertid kunne svare til Hensigten. Der vil neppe findes nogen Læser som jo her finder noget nyt og nyttigt.

I Fortalen meldes om hvor liden eller rettere slet ingen Efterretninger haves om hvad man foretog sig efter Ildebranden 1728, der ellers kunde have givet en ønskelig Veiledning i det senere ligesaa ödelæggende Tilfælde. At vore Efterkommere ej skulle være i samme Forlegenhed, men have lyse og klare Anviisninger for sig, om en lignende Ulykke rammede dem, det bör de, og vi paa deres Vegne takke dette Skrivts agtværdige Forfatter for.

ABRAHAMSON

Kaptain.

1. Om Prinsars danande til goda Regenter för sit Tidehvarf. Tal i anledning af Hans Kong. Höghets Kronprinsen Gustafs Födelse hållet på Götheborgs Rådhus den 17 Nov. 1799 af A. D. Hummel, Stads-Notarie och vice Auditor. Götheborg, tryckt hos Lars Wahlström, 1799. 30 Pag. i 8.

2. Samlade Skalde-Försök af A. D. H. Götheborg. Tryckte hos Sam. Norberg, 1800. Finnes hos Boghandleren Bonamy, 7 Ark i Octav.

Författeren til disse tvende Arbeider, Hr. *Arvid David Hummel*, indtraadte paa Skribenterbanen med den förstnævnte Tale. Denne blev holdet for en blandet Forsamling af begge Kjön, og sin Hensigt angav Taleren selv være den, at levere et kort Forsög over Grundsætningerne ved en Fyrstes Opdragelse, nogle *Anmärkninger* over Prindsers Danelse til gode Regenter for deres Tidsalder. Unægteligt, at disse indeholde ret megen og med beskeden Frimodighed sagt Sandhed; ogsaa er Foredraget let og levende. Her et Stykke: „Böjelsen för Wärfelgheten, för Witterheten och de

köna Konsterne har förfört få Regenter. Desse
 misshbruk böra dock icke afskräcka en ung Furstes
 handledare, at hos honom implanta tidig känne-
 dom af de sköna, mänskligheten hedrande kon-
 sterne, hvilkas bestämmeelse at förljufva vår lef-
 nad är så afundsvärdt lycklig, utom den styrka
 som Wältaligheten ger en Kung, då han upträ-
 der för et folk; den Allmägt, som Snillet äger
 öfver sine åhörarens sinnen, och hvarpå vår odö-
 delige *Gustaf Adolph* lämnat et så rörande exem-
 pel i sit afskedstal til Rikets ständer, då han i
 deras vård anförtrorde den spåde *Christina*, och
Gustaf III flere, de många gånger han talat för
 den tjusta tilbedjande Allmänheten; utom denna
 stora egenskap hos en Prins, huru mycket berör
 ej smaken i et laud af Wältalighet, Witterhet och
 Konster? Behöfver jag väl mer än framkalla de
 förgudade Snillen, som uphöjt svenska folket från
 en omärklig plats på parnassen til en högd nära
 dess spets? — Hvem kallade *Gyllenborg*, *Kellgren*
 och *Leopold* at lyfta Skaldekonsten, *Lehnberg* och
Silfverstolpe at bära wältaligheten öfver en i Sve-
 rige tänkbar Spher? — Det var *Gustaf*, den Re-
 gent, som af vise lärare danades, med så lycklig
 egen kännedom, til Sånggudinnornas beskyddare i
 Fäderneslandet. Svenska språket, til högsta grad

förskönadt genom Svenska Academiens flit, är nu först värdigt at tolka svenske Konungars ära, *Sergels* hand, belönad af *Gustaf*, skall föreviga hans Ansigtsdrag; Målare-Academien hembär, i årliga Mästerstycken, en tacksam Gärd åt hans minne. Melpomene och Thalie, Terpsichore och Euterpe fira ännu de lekar, hvarvid han var en verksam upmuntrare; och då vi alle med tjusning läsa de sköna Arbeten af en *Oxensjerna*, en *Edelcrantz*, en *Sjöberg*, en *Stenhammar*, en *Franzén*, så glömma vi väl aldrig, at *Gustafs* egna kunskaper gifvo anledningen til deras. " Men ikke blot som Taler viiste Forfatteren sig i dette første Forsøg; nogle indblandede Vers røbte allerede Digteren, og i denne Egenskab har han siden yderligere forkyndt sig ved sin udgivne Poesiesamling.

Denne Samling er alt af en Kunstdommer blandt Forfatterens Landsmænd offentlig bleven bedömt *) med en Berömmelse, som nærværende Anmelder gjerne underskriver. Det hedder nemlig at "Forfatteren med lykkelige Anlæg synes at forene en sand Iver for at nærme sig Fuldkommenhed, "at" ihvorvel de Poesier, som her forekomme, ere af ganske forskjelligt Slags, vidne de dog allesam-

*) Journal för svensk Literatur 4 B. S. 359 67.

men om en levande Indbildningskraft, „at“ han ved Läsning af baade äldre og nyere Mestere har forhvervet sig det Forraad af Poesiens, om man saa tör sige, Materialier, uden hvilke Kunsten bliver baade vanskeligere og usikrere, ligesom han ved Övelsen har vundet Smidighed og Harmonie i Versificationen.“ Derimod tillägger Rec. ham og, neppe uden Föie, blant andet vel megen Ordrigdom og Vidtlöftighed. Nu ogsaa her en Pröve paa Forfatterens Poesie, udaf Digtet til *Leopold*, hvilken formodentlig betegnes ved den „Fædrenelandets störste Digter“ af hvem en smigrende Yttring isär har föranlediget Samlingens Udgivelse:

Hvi blef, o store Skald! i Snillets högsta tēmpel
ett mål för Skalder satt, dit banan är så svår?
Det *Kellgren* ägnat har, och Dig, med Snillets
stämpel,
att vinna lägrars mängd i Melpomenes Spår.

Men måla Thespis konst, Susarions Gudinna,
förmågan hos Voltaire, som tjusar os ännu;
hvar skall vårt fosterland en Skald för detta finna?
och hvem bör våga det? — Blot *Gyllenborg*
och Du.

Jag sökerej dess pris ; för djerf blev denna tanka,
 Än ingen muntrans blick har fallit på min stig,
 jag äger intet stöd för hoppets svaga ranka,
 och skuggan kanske skall för alltid dölja mig ;
 men från Parnassens höjd , där du skall evigt
 krönas,

må blott din ljusningsblick i dalen sänka sig,
 af den min stig blir glad och mina sänger lönas.

Ej endast Odens Skald, Du lagrens ära vann,
 Du gaf och åt Thalie ett offer af ditt snille ;
 stor, vis, i Häfders Röst, i Religionen sann,
 i Toflan Du ett prof af skämtet skänka ville, —
 Duyville — det var nog ; all svårighet försvann.

Ogsaa findes her et takkeligt Stykke til Dig-
 terens Ven den herlige *Franzén*, da denne for sin
 Lovsang over Creutz i 1797 havde vundet Sven-
 ske Akademiets højeste Priis.

J. KRAGH HÖST
 Assessor.

Indhold

af
Aargangen 1800.

Förste Hefte.

	Side
Ode til Fornuftten, af Prof. Baggesen	1.
Citherspilleren, af Samme	5.
Erindringer, af Samme	6.
Forslag til at forbedre Fuglenes Sang i vore Skove, af Prof. Gamborg	10.
Gretter Stærkes Kamp med Glaam eller om Spøgelse i Historien af Kap. Abrahamson	37.
Om Nytten af den almindelige Retslæres grundige Studium, af Prof. Schlegel	63.
Om de skaarne Stene, og Kunsten at grave disse, af Dr. Ramus	84.
Jöran Stjernhielm Svensk Digter, af Assessor Høst	109.

	Side
Om de Kongsbergske Ertsfjelde, af Assessor <i>Esmark</i> .	133.
Recensioner over	
Juusten Chron. Ep. Finl. ed. Porthan	- 156.
Rosenhane om de höga Rikssämheten	- 167.
Gadolins Indledning til Chemien	177.
Det Scandinaviske Literaturselskabs Medlemmer i Kiöbenhavn	190.
<i>Andet Hefte.</i>	
Richard og Helena, af Rector Mag. <i>Szoltz</i>	- 1.
Oversigt af Naturlæren, af Overhofmarskalk <i>Hauch</i>	12.
Om Fædrelandskierligheds moralske Værd, af Dr. <i>Müller</i>	- 73.
Om Venedigs Constitutionsforandringer, af Prof. <i>Kierulf</i>	145.
Efterretning om Almansors Tog til Tombuktu	164.
Recensioner over	
Flormann de vi venen. nuc. vom.	174.
Anvisning att tilwærcka Salltpeter	181.
Underrättelse om Sättet att anläggga Salltpeterlador m. m.	187.

	Side
Hist. Anmærkning af Prof. <i>Fant</i>	192.
Efterretning, af Landshövding v. <i>Rosenstein</i>	196.
<i>Tredie Hefte.</i>	
Thorgrim Prude og hans Søn Viglund, ved Kap. <i>Abrahamson</i>	1.
Om Livets Værd, betragtet fra to Synspunk- ter, af Ass. v. <i>Schmidt Phiseldeck</i>	72.
Om Urbanitet, af Ass. <i>Falsen</i>	94.
De 5 Mosebøger, et Manuskript beskr. af Prof. <i>Nyerup</i>	152.
Om at skrive det nord. Krigs- og Sø-Væsens Hist. af Stud. <i>Werlauff</i>	170.
Rec. over Älfs Minne af <i>Lindblom</i>	188.
<i>Fjerde Hefte.</i>	
Om en Runskrift på det sittande Marmor- leyonet i Venedig, af Sekr. <i>Åkerblad</i>	1.
Tillæg hertil, af Justitsr. <i>Thorlæus</i>	12.
Fragmenter af Marcus Aurelius Antoninus, overs. ved Dr. Sör. <i>Nic. Joh. Bloch</i>	
Conrector	14.
Sammenligning mellem Grækernes og Scan- dinavernes Forestillinger om Verdens Styrelse, af Dr. <i>Müller</i>	78.

	Side
Om nogle i Karthago under Vandalernes Herredømme slagne Mynter, af Prof. Münter	120.
Om populær Medicin, af Dr. Mynster	146.
Just Juul, en Ballade, af Pastor Vjort	156.
Tillæg til Afhandlingen om de Vandaliske Mynter	162.
Kort Beretning om et Antal gamle, meest tyd- ske Mynter, fundne i Foraaret 1801 i en Hausmands Hauge paa Følster, af Dr. Ramus	164.
Recensioner over	
Raverts Beretning om den Plan der blev lagt og udført i Anledning af den store Ilde- brand i Kiöbenhavn 1795,	173.
Om Prinsars danande til goda Regenter för sit Tidehvarf, Tal af A. D. Hum- mel	183.
Samlade Skalde-Försök af Samme	183.

Trykfeil.

I andet Hæfte.

- S. 61. L. 9. Skind læs Olie.
 — 71. — 7. Maierier læs Materier.

I fjerde Hæfte.

- S. 1. L. 8. 3 læs 8.
 — 14. et læs e.
 — 2. — 22. XXVII. læs XXXVIII.
 — 4. — 5. Omslingringarne læs ormslingringarne.
 — 7. — 1. förmera læs förmena.
 — 9. — 1. Piräus læs Piräus.

